

باید و نباید های اخلاقی

احمد رضا انصاری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فهرست

۵	پیش گفتار
۸	الف- بایدها
۸	۱. خوش نیتی
۱۱	۲. خوش گمانی(به مردم)
۱۳	۳و۴. خوش خویی و خوش رفتاری
۱۷	۵. گشاده رویی
۱۸	۶. فروتنی
۲۰	۷. انصاف
۲۱	انصاف از دیدگاه روایات
۲۲	۸. راستگویی
۲۶	۹. سخاوت
۳۰	۱۱. سلام دادن
۳۴	۱۲. دست دادن
۳۴	۱۳. خیرخواهی
۳۵	۱۴. اعلام دوستی
۳۶	۱۵. مدارا
۳۹	۱۶. ادب
۴۱	۱۷. برآوردن نیاز و کمک و یاری
۴۳	۱۸. همدردی
۴۷	۱۹. ایثار
۴۸	۲۰. یادآوری کردن عیب ها
۵۰	۲۱و۲۲. امر به معروف و نهی از منکر
۵۳	۲۳. جویا شدن احوال
۵۴	۲۴. بیمانداری (وفای به عهدوپیمان)
۵۷	۲۵. پاکیزگی و زیبایی
۵۹	۲۶. آسان گیری
۶۱	۲۷. عفت و پاکدامنی
۶۲	۲۸. رازداری و رازپوشی
۶۴	۲۹. امانت داری
۶۶	۳۰. سپاس گزاری
۷۰	۳۱. عفو
۷۴	۳۲. مهمانی
۷۷	۳۳. عذرخواهی و پذیرش عذر
۷۸	۳۴. تسلی دادن به سوگوار
۸۰	۳۵. وام دادن
۸۱	۳۶. امان دادن
۸۲	۳۷. شکیبایی و صبر
۸۷	۳۸. حفظ دوستی

۸۹	۳۹. مهربانی و ترحم:
۹۰	۴۰. آبروداری
۹۱	۴۱. شوخی
۹۳	۴۲. نام نیک به کار بردن و نام نیک گزاردن
۹۴	۴۳. کم توقعی
۹۵	۴۴. حیا
۹۹	۴۵. فراموش کردن بدی ها
۱۰۱	۴۷. احترام
۱۰۲	ب- نیایدها
۱۰۲	۱. بدخویی
۱۰۶	۲. نابردباری
۱۰۸	۳. بخل و تنگ چشمی
۱۱۰	۴. تکبر
۱۱۴	۵. کینه توزی
۱۱۵	۶. حسادت
۱۱۸	۷. بپرنگ
۱۲۱	۸. تمسخر
۱۲۳	۹. سخن چینی
۱۲۵	۱۰. سرزنش کردن (ملامت، توبیخ)
۱۲۶	۱۱. بدگمانی
۱۲۸	۱۲. تحقیر کردن
۱۳۳	۱۳. زیاده روی در محبت
۱۳۳	۱۴ و ۱۵. خیانت و آشکار کردن راز
۱۳۵	۱۶. لجاجت
۱۳۷	۱۷. غیبت
۱۴۰	۱۸. دروغ گویی
۱۴۲	۱۹. پیمان شکنی
۱۴۴	۲۰. جدال
۱۴۸	۲۱. خشم
۱۵۵	۲۲. انتقام
۱۵۸	۲۳. تجسس
۱۶۲	۲۵. بُهتان
۱۶۳	۲۶. ناسزاگویی
۱۶۵	۲۷. ستم
۱۶۹	۲۸. نفاق
۱۷۲	۲۹. مئت
۱۷۳	۳۰. بدقولی
۱۷۵	۳۱. بخل
۱۷۹	۳۲. قهر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیش گفتار

مسئولیت انسان در برابر جامعه

انسان موجودی اجتماعی است. او به تنهایی توانایی برطرف کردن نیازهای خود را ندارد. او هم در تأمین نیازهای مادی، مانند: خوراک، پوشاک، مسکن و غیره نیازمند همکاری با دیگران است و هم در تأمین نیازهای معنوی، مانند: دوستی و مهرورزی و مانند آنها به فردی احتیاج دارد که او را دوست بدارد و او نیز آن را دوست داشته باشد. بنابراین، انسان ناگزیر از حیات اجتماعی است و بسیاری از موهبت های زندگی خویش را مدیون جامعه می داند و او همواره از دیگران خیر و برکت دریافت می دارد. در سایه تعامل با اجتماع از غم و نگرانی آزاردهنده تنهایی رها می شود، و این گونه است که دست لطف و مهر خداوند را احساس می کند، چنان که رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرماید: «دست خداوند به همراه جماعت است».

اسلام نیز به عنوان دینی که پاسخگوی نیازهای ضروری روحی و جسمی انسان ها در تمام عصرها و مکان هاست، نه تنها روابط سازنده اجتماعی را مورد تأیید قرار داده و امضاء کرده است بلکه با پایه گذاری برخی از اصول در روابط اجتماعی اهمیت آنها را به جامعه ایمانی گوشزد کرده است. از آیات کریمه قرآن استفاده می شود که اجتماعی بودن انسان در متن خلقت و آفرینش او پی ریزی شده است.

آیاتی از قرآن ناظر به زندگی اجتماعی آدمیان است از جمله آن ها:

۱- «یا ایهاالناس انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا انّ اکرمکم عند اللّٰه اتقیکم انّ اللّٰه علیم خبیر» (۶) ای انسانها ما شما را از زن و مرد آفریدیم و شما را شعبه شعبه و قبیله قبیله قرار دادیم تا همدیگر را بشناسید. با کرامت ترین شما نزد خدا باتقواترین شماست، خدای سبحان به حق دانا و خبره است.

در این آیه اولاً می فرماید: همه انسان ها از یک زن و مرد آفریده شده اند و از این جهت امتیازی بین آحاد امت و افراد جامعه نیست.

و ثانیاً می فرماید: هیچ جامعه ای بر جامعه دیگر برتری و فخر ندارد و گروه بندی هایی نظیر عرب و عجم و قریش و ایرانی و مصری و غیره سند شرافت و نشانه برتری و افتخار نیست. اختلاف زبان ها، رنگ ها، پیدایش اقوام و قبائل و عشایر، شناسنامه ای طبیعی برای معارفه است. بر این اساس نه سفید بودن برگ های شناسنامه موجب فخر و مباهات است و نه سیاه بودن آن مایه وهن، ضعف و سستی است.

و در نهایت^۱ اصل نهایی و اساسی را در کرامت ذکر می کند و می فرماید: ملاک برتری و کرامت در پیشگاه خدا تقوا است. در این آیه اصل زندگی اجتماعی تثبیت شده است زیرا فرمود: ما شما را عشیره، عشیره و قبیله قبیله قرار دادیم نه این که شما آحاد و افراد باشید.

این آیه کریمه ضمن یک دستورات اخلاقی ذکر شده، به فلسفه اجتماعی آفرینش خاص انسان اشاره می کند به این بیان که انسان به گونه ای آفریده شده که به صورت گروههای مختلف ملی و قبیله ای درآمد است، با انتساب به ملیتها و قبیله ها بازشناسی یکدیگر که شرط قطعی زندگی اجتماعی است صورت می گیرد،

۲- «اهم یقیمون رحمۃ ربک نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوة الدنیا و رفعنا بعضهم فوق بعض درجات لیتخذ بعضهم بعضاً سخریا و رحمۃ ربک خیر مما یجمعون» آیا آن ها رحمت پروردگارت را تقسیم می کنند ، ما معیشت آنها را بین آنان در حیات دنیا تقسیم می کنیم و بعضی را بر بعضی برتری دادیم تا یکدیگر را تسخیر و با هم تعاون کنند و هم دیگر را خدمت نمایند .رحمت پروردگارت از تمام آن چه گردآوری می کنند برتر و بهتر است.

از این آیه استفاده می شود که تقسیم ارزاق نیز مانند مقامات معنوی از قبیل :رسالت و نبوت تنها به دست ذات اقدس اله است، او استعدادها و روزی ها را تقسیم کرده است تا هر کس به دیگری نیازمند باشد و از این طریق جامعه شکل بگیرد. خدای سبحان همه خصوصیات و ارزاق را به گروه خاصی نداده است بلکه اموال و صفات، قدرت ها و خلاقیت ها را تقسیم نموده است تا انسان ها یکدیگر را تسخیر نمایند ولی تسخیر آن ها متقابل است و نه یک جانبه .زیرا زندگی انسان یک زندگی دست جمعی است و اداره این زندگی جز از طریق تعاون و خدمت متقابل امکان پذیر نیست.(لذا در دستورات حضرت حق تعالی هست که در آیه ۲ س مائده تعاونوا علی البر والتقوی ولاتعاونوا علی الاثم والعدوان) بر اساس این تسخیر متقابل یک پزشک به باربر نیاز دارد تا بار او را جابجا کند و همین طور بار بر اگر بیمار شد، پزشک لباس کار پوشیده، در بالین او حاضر می شود تا او را معالجه نماید.و همچنین.....

در تسخیر متقابل و تعاون ،هیچ کس بر دیگر فخری ندارد چرا که در تمام شؤون اجتماعی بین افراد جامعه یک تسخیر متقابل بدون فخر وجود دارد.چنانچه فخر رسولان خدا حضرت ختمی مرتبت ﷺ فرمود ذَٰلِیْهَا النَّاسُ إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ كُلُّكُمْ لِآدَمَ وَ آدَمُ مِنْ تُرَابٍ وَ لَیْسَ لِعَرَبِیٍّ عَلَی عَجَمِیٍّ فَضْلٌ إِلَّا بِالتَّقْوَى (تفه العقول ص ۳۴) ای مردم! به تحقیق پروردگارتان یکی است، و پدرتان نیز یکی است، همه شما از آدم، و او نیز از خاک بود برای هیچ فرد عربی بر عجمی فضیلتی نیست مگر به پرهیزگاری.

به طور خلاصه می گوئیم مفاد آیه کریمه این است که انسانها از نظر امکانات و استعدادها، یکسان و همانند آفریده نشده اند، که اگر چنین آفریده شده بودند، هر کس همان را داشت که دیگری دارد و همان را فاقد بود که دیگری فاقد است و طبعا نیاز متقابلی و پیوندی و خدمت متبادلی در کار نبود. خداوند انسانها را از نظر استعدادها و امکانات جسمی و روحی و عقلی و عاطفی، مختلف و متفاوت آفریده است، بعضی را در بعضی از مواهب بر بعضی دیگر به درجاتی برتری داده است و احیانا آن بعض دیگر را بر این بعض، در بعضی دیگر از مواهب برتری داده است و به این وسیله همه را بالطبع نیازمند به هم و مایل به پیوستن به هم قرار داده و به این وسیله زمینه زندگی به هم پیوسته اجتماعی را فراهم نموده است. این آیه کریمه نیز دلالت دارد بر اینکه زندگی اجتماعی انسان امری طبیعی است نه صرفا قراردادی و انتخابی و نه اضطراری و تحمیلی.

۳- در سوره فرقان آیه ۵۴ می فرماید: «و هو الذی خلق من الماء بشرا فجعله نسبا و صهرا؛ اوست که از آب، بشری آفرید و آن بشر را به صورت نسبها (رابطه های نسبی) و خویشاوندی دامادی (رابطه های سببی) قرار داد.» این آیه کریمه نیز روابط نسبی و سببی را که مایه پیوند افراد با یکدیگر و پایه بازشناسی آنها از یکدیگر است، به عنوان طرحی که در متن خلقت برای حکمت و غایتی کلی قرار داده شده عنوان نموده است.

لذا ما در متن دستورات دینی مسئولیت ها و بایدها و نبایدهایی بر مومنان و جامعه ایمانی داریم تا این اجتماع هر چه بهتر بدرخشد و از کژیها و ضعفها در امان بماند. هدف ما از جمع آوری بعضی از این دستورها در این مختصر، در مرحله اول دانستن و علم و آگاهی به این مسئولیتها و در مرحله بعدی که مهمترین هست عمل به آنهاست که همین عمل به این وظائف (عمل و اهتمام به بایدها و ترک و دوری از نبایدها) رمز سعادت او هم در حیات مادی در این دنیا و اعتلای جامعه اسلامی در این نشئه و سرای خاکی است که خود باعث بوجود آمدن مدینه فاضله، در مدت توقف او در این جهان هست، وهم سبب سعادت او در سرای باقی است که این بسیار مهمتر از اولی است که منزل اصلی و همیشگی انسان آنجاست و به تعبیر روایت خوشا به حال کسیکه در این سرا برای آبادی آن سرا، تلاش کند

چنانچه مولی الموحدین در حکمت چهارم نهج البلاغه میفرماید: «طُوبَى لِمَنْ ذَكَرَ الْمَعَادَ وَ عَمِلَ لِلْحِسَابِ وَ قَنِعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ خَوْشَا بِهِ حَالِ كَسَى كَمَا بِهِ يَادُ مَعَادُ بُوْدُ، وَ بَرَى حِسَابِ كَارِ كَرْدُ، وَ بَهْ أَنْجَهْ أَوْ رَا كَفَايَتِ مِی نَمُود قِنَاعَتِ وَرَزِيدُ، وَ بَا خَشْنُودِی از خدا زیست.

یا در بحار ج ۶۷ ص ۶۹ از تفسیر منسوب به امام حسن عسگری علیه السلام بنقل از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود: «لَا أَنْبِئُكُمْ بِأَكْبَسِ الْكَيْسِيِّينَ وَ أَحْمَقِ الْخُمْقَاءِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَكْبَسُ الْكَيْسِيِّينَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ لِمَا يَعْدُ الْمَوْتِ وَ..... آیا خبر ندهم شما را بکسی که از تمام زیرکان زیرکتر است و کسی که از همه احمقها احمقتر است؟ عرضه داشتند. بفرمائید. فرمود. زیرکتر زیرکان کسی است که از خود حساب بکشد و برای جهان دیگر کار کند و.....»

در پایان این تلاش ناقابل را به محضر سرور و مولایم صاحب الزمان ارواحنا فداه ۰ تقدیم میکنم امیداینکه آنرا پذیرفته و در روز واپسین که یوم لاینفع مال و لابنون الامن اتی الله بقلب سلیم دستان خالی حقیر و والدینم را بگیرند و در آنروز که ندعوا کل اناس بامامهم حقیر و والدینم را به نوکری بپذیرند وزیر پرچم جد مکرمشان علی ابن ابیطالب علیه السلام را همان دهند و بدستان مبارک ساقی کوثر، ما را از آب آن، سیراب فرمایند و در بهشت در جوار خود و اجداد مکرمشان ۰ جایمان دهند. خدا به حق پاکان اولیائش، لباس فرج به قامت رعنا و دل آرایش بیوشاند و چشمان رمق دیده این امت را به جمال زیبایش روشن بفرماید

کوچکترین سرباز امام عصر ارواحنا فداه

شعبان المعظم ۱۴۴۱

احمد رضا انصاری

الف - بایدها

۱. خوش نیتی

✓ نیت پایه عبادت است و فرق عبادت با عادت در نیت است

از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: ارزش اعمال فقط با نیت آنهاست انما الاعمال بالنیات

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلِهِ وَ ذَلِكَ لِأَنَّهُ يَنْوِي مِنَ الْخَيْرِ مَا لَا يُدْرِكُهُ وَ نِيَّةُ الْكَافِرِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ وَ ذَلِكَ لِأَنَّ الْكَافِرَ يَنْوِي الشَّرَّ وَ يَأْمَلُ مِنَ الشَّرِّ مَا لَا يُدْرِكُهُ عِلَلُ الشَّرَائِعِ ؛ ج ۲ ؛ ص ۵۲۴

از حضرت ابی جعفر علیه السلام آن جناب فرمودند: نیت مؤمن از عملش برتر است زیرا وی نیت کار خیری را می کند ولی درکش نمی نماید و نیت کافر از عملش بدتر است چه آنکه کافر نیت کار شری را می کند و آرزوی انجامش را داشته ولی به آن نمی رسد

✓ عَنْ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَ إِنَّمَا لِكُلِّ امْرِيٍّ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ مَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْزَوِجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ بَحَارُ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ۶۷ ؛ ص ۲۱۱

پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود ارزش اعمال فقط بستگی دارد به نیت هر کس آنچه را نیت نموده نصیبش می گردد در مسأله حرکت و هجرت هر کس بانگیزه الهی و قصد دیدار رسول خدا صلی الله علیه و آله مهاجرت کند چنین هجرتی بطرف خدا و رسول است و هر کس به منظور رسیدن دنیا و یا دستیابی بزنی و ازدواج با او مهاجرت کند چنین هجرتی به طرف خدا نیست و بطرف همان هدف است.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّمَا قَدَّرَ اللَّهُ عَوْنَ الْعِبَادِ عَلَى قَدْرِ نِيَّاتِهِمْ فَمَنْ صَحَّتْ نِيَّتُهُ تَمَّ عَوْنُ اللَّهِ لَهُ وَ مَنْ قَصُرَتْ نِيَّتُهُ قَصُرَ عَنْهُ الْعَوْنُ بِقَدْرِ الَّذِي قَصَرَ بَحَارُ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ۶۷ ؛ ص ۲۱۱

حضرت صادق علیه السلام فرمود همانا خداوند متعال بمیزان نیت بندگان آنها را نصرت و یاری میفرماید هر کس دارای نیت صحیح و کامل باشد نصرت و اعانت خدا هم در حق او تمام و کامل است هر کس در حسن نیت کوتاهی کند به همان میزان اعانت و یاری خدا از او کاسته و کم می شود.

✓ ، مصباح الشريعة قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام صَاحِبُ النِّيَّةِ الصَّادِقَةِ صَاحِبُ الْقَلْبِ السَّلِيمِ لِأَنَّ سَلَامَةَ الْقَلْبِ مِنْ هَوَاجِسِ الْمَخْدُورَاتِ بِتَخْلِيصِ النِّيَّةِ لِلَّهِ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَ لَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ بَحَارُ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ۶۷ ؛ ص ۲۱۰

مصباح الشریعة امام ششم علیه السلام فرمود. کسی که دارای نیتی پاک و صادق باشد از سلامت قلب برخوردار است چون سالم داشتن قلب از خاطرات و افکار زیان بار در صورتی میسر است که انسان در تمام کارهای خود نیت را برای خدا خالص نماید خداوند متعال میفرماید یَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ سوره شعراء ۸۸ و ۸۹ روزی که مال و فرزند سودی برای انسان ندارد فقط کسی که با دل پاک و سالمی در آن جهان وارد شود اهل نجات است

✓ ، فقه الرضا علیه السلام أُرْوَى عَنِ الْعَالِمِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ لِأَنَّهُ يَنْوِي خَيْرًا مِنْ عَمَلِهِ وَ نِيَّةُ الْفَاجِرِ شَرٌّ مِنْ عَمَلِهِ وَ كُلُّ عَامِلٍ يَعْمَلُ عَلَى نِيَّتِهِ وَ تَرْوِي نِيَّةَ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ لِأَنَّهُ يَنْوِي مِنَ الْخَيْرِ مَا لَا يُطِيقُهُ وَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ وَ رَوَى مَنْ حَسُنَتْ نِيَّتُهُ زَادَ اللَّهُ فِي رِزْقِهِ وَ سَأَلْتُ الْعَالِمَ عَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ قُوَّةَ الْأُبْدَانِ أَمْ قُوَّةَ الْقُلُوبِ فَقَالَ جَمِيعًا وَ قَالَ لَا قَوْلَ إِلَّا بِعَمَلٍ وَ لَا عَمَلَ إِلَّا بِنِيَّةٍ وَ لَا نِيَّةَ إِلَّا بِإِصَابَةِ السُّنَّةِ وَ تَرْوِي حُسْنَ الْخُلُقِ سَجِيَّةً وَ نِيَّةً وَ صَاحِبُ النِّيَّةِ أَفْضَلُ وَ تَرْوِي مَا ضَعَفَتْ نِيَّةً عَنْ نِيَّةٍ. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۷ ؛ ص ۲۰۹

فقه الرضا از عالم یعنی از حضرت رضا علیه السلام این روایت را میکنم که فرمود نیت مؤمن بهتر از عمل او است چون او چیزهایی را که خیلی بهتر از اعمال خارجی او است نیت میکند (از لحاظ کیفیت و کمیت بهتر است) و نیت فاجر بدتر از عمل او است و هر عامل و انجام دهنده کار مطابق نیت خود کار میکند و برای ما روایت شده که نیت مؤمن از عملش بهتر است چون مؤمن کارهایی را که قدرت و توانائی او را ندارد نیت میکند و آرزو دارد و روایت شده هر کس حسن نیت داشته باشد خداوند روزیش را از یاد میگرداند و از عالم علیه السلام سؤال کردم از تفسیر آیه خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ آنچه ما بشما داده‌ایم (برنامه سعادت بخش دینی) محکم بگیرید آیا منظور قوت و نیروی بدنی و جسمی است و یا قوت و نیروی دل فرمود هر دو. و فرمود گفتار بکردار و کردار به نیت و نیت به انطباق با سنت و برنامه دینی بستگی دارد.

و آنچه در نیت مهم است خوش نیتی و اخلاص است

اخلاص: یعنی خالص کردن نیت از شائبه‌ها، این همان چیزی است که در همه شئون زندگی از ما خواسته شده و وجود آن باعث رسیدن به رستگاری ابدی و نبودنش موجب خسران خواهد بود. لذا در مواضع بسیاری از قرآن با اشاره به مسأله اخلاص بندگان را به آن تشویق نموده است.
۱. وَ مَا أَمْرًا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

و آنها مأمور نشدند مگر به اینکه خدا را با اخلاص کامل و بدون شائبه ریا در دین پرستش کنند. (سوره بینه آیه ۵).

۲. أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ

. آگاه باشید دین خالص برای خدا است. (سوره زمر آیه ۳).

۳. إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَ اصْلَحُوا وَ اعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَ اخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ

جز کسانی که توبه نموده خود را اصلاح کرده‌اند و به خدا در آویخته‌اند و دینشان را برای خدا خالص کرده‌اند. (سوره نساء آیه

۱۴۶).

✓ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كَانَ يَقُولُ طُوبَى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ الْعِبَادَةَ وَ الدُّعَاءَ وَ لَمْ يَشْغَلْ قَلْبَهُ بِمَا تَرَى عَيْنَاهُ وَ لَمْ يَنْسَ ذِكْرَ اللَّهِ بِمَا تَسْمَعُ أذْنَاهُ وَ لَمْ يَحْزَنْ صَدْرَهُ بِمَا أُعْطِيَ غَيْرَهُ الْكَافِي (ط - الإسلامية) ؛ ج ٢ ؛ ص ١٦٤

کتاب کافی از حضرت رضا علیه السلام روایت شده که فرمود: امیر المؤمنین عليه السلام فرمود: خوشا به حال کسی که عبادت و دعایش را برای خدا خالص کند و قلبش به آنچه چشمانش می بیند مشغول نباشد و با آنچه گوشهایش می شنود ذکر خدا را فراموش نکند و به خاطر آنچه به دیگران داده شده حسد به دل راه ندهد.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ: «لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا» قَالَ عليه السلام: «لَيْسَ يَغْنِي أَكْثَرُكُمْ عَمَلًا، وَ لَكِنْ أَصْوَبُكُمْ عَمَلًا، وَ إِنَّمَا الْأَصَابَةُ حَشِيَّةُ اللَّهِ وَ النِّيَّةُ الصَّادِقَةُ وَ الْحَسَنَةُ. ثُمَّ قَالَ: «الْإِبْقَاءُ عَلَى الْعَمَلِ حَتَّى يَخْلُصَ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ، وَ الْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِي لَا تُرِيدُ أَنْ يَحْمَدَكَ عَلَيْهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ، وَ النِّيَّةُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ، أَلَا وَ إِنَّ النِّيَّةَ هِيَ الْعَمَلُ»، ثُمَّ تَلَا قَوْلَهُ عَزَّ وَ جَلَّ: «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ»: «يَغْنِي عَلَى نِيَّتِهِ» الْكَافِي (ط - دارالحدیث)، ج ٣، ص: ٤٦

حضرت صادق علیه السلام در تفسیر آیه شریفه «لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا» ٦٧: ٢ فرمود آنکه بیشتر عمل می کند مورد نظر نیست فقط با نیت صادقانه و ترس از خداست که می توان به هدف رسید. سپس فرمود باقی بودن بر عمل برای خالص کردن آن، از خود عمل مهم تر است و عمل خالص عملی است که بخاطر آن از کسی جز خدای عز و جل انتظار مدح و ثنا نداشته باشی و نیت از عمل برتر است، آگاه باشید عمل همان نیت است [٥]. سپس آیه شریفه: «قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ ١٧: ٨٤» را تلاوت فرمود.

✓ فِي الْخَبَرِ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَجَرَّ اللَّهُ يَنَابِيعَ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ عِدَّةَ الدَّاعِي وَ نَجَاحِ السَّاعِي ص ٢٣٢

در خبر از پیامبر صلى الله عليه وآله آمده است که فرمود: هر کس چهل روز برای خدا اخلاص ورزد خدای تعالی چشمه های حکمت را از قلبش به زبانش سرازیر می کند

✓ وَقِيلَ لِلصَّادِقِ عليه السلام سَمِعْتِكَ تَقُولُ: نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ، فَكَيْفَ تَكُونُ النِّيَّةُ خَيْرًا مِنَ الْعَمَلِ؟ قَالَ عليه السلام: «لَأَنَّ الْعَمَلَ إِنَّمَا كَانَ رِيَاءً لِلْمَخْلُوقِينَ، وَ النِّيَّةَ خَالِصَةً لِرَبِّ الْعَالَمِينَ، فَيُعْطَى - عَزَّ وَ جَلَّ - عَلَى النِّيَّةِ مَا لَا يُعْطَى عَلَى الْعَمَلِ» ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَنْوِي مِنْ نَهَارِهِ أَنْ يَصِلِيَ بِاللَّيْلِ فَتَغْلِبَهُ عَيْنُهُ فَيَنَامُ، فَيُثَبِّتُ اللَّهُ لَهُ صَلَاتَهُ وَ يَكْتُبُ نَفْسَهُ تَسْبِيحًا وَ يَجْعَلُ نَوْمَهُ صَدَقَةً». علل الشرائع ج ٢ ص ٥٢٤

زید شحام نقل کرده که وی گفت: محضر مبارک حضرت ابی عبد الله علیه السلام عرض کردم: شنیده ام که فرموده اید: نیت مؤمن از عملش بهتر است. سؤالم این است که چگونه نیت بهتر از عمل می باشد؟ حضرت فرمودند: زیرا عمل بسا از روی ریا صورت گرفته در حالی که نیت خالص برای پروردگار می باشد از این رو حق تعالی در مقابل نیت چیزی عطا می فرماید که در قبال عمل منظور نمی کند. حضرت امام صادق علیه السلام به عنوان شاهد این گفتار فرمودند: بنده در روز نیت می کند که در شب نماز نافله بخواند ولی به واسطه غلبه خواب این عبادت از او فوت می شود، حق تبارک و تعالی برایش نماز ثبت و ضبط فرموده و نفسش را تسبیح و خوابش را صدقه محسوب می فرماید.

۲. خوش گمانی (به مردم)

✓ خوش گمانی یا حسن ظن بردوقسم است ۱- خوش گمانی یا حسن ظن به خدا ۲- خوش گمانی یا حسن ظن به مردم در این بحث دومی مراد است

✓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ الْاِيه الحجات : ۱۲

ای مومنان از بسیاری از گمانها، دوری کنید که بعضی از گمانها، گناه اند

✓ قال علي عليه السلام حُسْنُ الظَّنِّ مِنْ أَحْسَنِ الشَّيْمِ وَأَفْضَلِ الْقِسْمِ. تصنيف غرر الحكم و درر الكلم، ص: ۲۵۴

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمودند نیکویی گمان از بهترین خویهاست، و افزونترین قسمتها و بهره هاست

✓ وَقَالَ عليه السلام لَا تَظَنَّ بِكَلِمَةٍ خَرَجَتْ مِنْ أَحَدٍ سَوْءًا وَأَنْتَ تَجِدُ لَهَا فِي الْخَيْرِ مُحْتَمَلًا نَهَجِ الْبَلَاغَةَ (للصباحي

صالح)؛ ۳۶۰؛ ص ۵۳۸

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمودند به سخنی که از (دهان) کسی بیرون آید باید گمان بد مبری در حالیکه احتمال نیکی بر آن

می‌بری (تا ممکن است بآن بد گمان مباش و همچنین اگر فعلی دیدی تا ممکن است نیک پندار ولی دور اندیشی را در بعضی جاها

نیاید از دست داد، و در فرمایش یک صد و دهم تعیین جاهای خوش بینی و بد بینی شد).

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عليه السلام عَنْ جَدِّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَنْ وَقَفَ نَفْسَهُ مَوْفَقَ التَّهْمَةِ

فَلَا يَلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنَّ وَمَنْ كَتَمَ سِرَّهُ كَانَتْ الْخَيْرَةُ بِيَدِهِ وَ كُلُّ حَدِيثٍ جَاوَزَ اثْنَيْنِ فَشَأْ وَ ضَعُ أَمْرَ

أَخِيكَ عَلَى أَحْسَنِهِ حَتَّى يَأْتِيكَ مِنْهُ مَا يَغْلِبُكَ وَ لَا تَظَنَّ بِكَلِمَةٍ خَرَجَتْ مِنْ أَخِيكَ سَوْءًا وَأَنْتَ تَجِدُ لَهَا

فِي الْخَيْرِ مَحْمِلًا وَ عَلَيْكَ بِإِخْوَانِ الصَّدَقِ فَأَكْثَرُ مِنْ اِكْتِسَابِهِمْ فَإِنَّهُمْ عُدَّةٌ عِنْدَ الرَّخَاءِ وَ جُنَّةٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ

شَاوِرٌ فِي حَدِيثِكَ الَّذِينَ يَخَافُونَ اللَّهَ وَ أَحَبُّ الْإِخْوَانِ عَلَى قَدْرِ التَّقْوَى وَ اتَّقُوا شِرَارَ النِّسَاءِ وَ كُونُوا مِنْ

خِيَارِهِنَّ عَلَى حَذَرٍ إِنْ أَمَرْتَكُمْ بِالْمَعْرُوفِ فَخَالَفُوهُنَّ كَيْلًا يَطْمَعْنَ مِنْكُمْ فِي الْمُنْكَرِ. الأمالی (للصدوق) ؛

النص ؛ ص ۳۰۴

✓ امیر المؤمنین عليه السلام فرمود هر که خود را در معرض تهمت در آورد سرزنش نکند کسی را که باو بدگمانست و هر که راز خود را بپوشد

اختیار آن را دارد و هر حدیثی از دو تجاوز کرد شیوع یابد، برادر خود خوشبین باش تا بر تو روشن شود حال او، سخن برادر خود

را بد تفسیر مکن تا حمل بخوبی ممکن است بر تو باد برادران درست و راست از آنها بسیار بدست آورد که آنها پشت تواند در

زمان آسایش و سپر تواند در گرفتاری و مشورت کن در حدیث خود با کسانی که از خدا میترسند و دوستدار برادران را باندازه‌ای

که تقوی دارند از زنان بد بگریز و از زنان خوب هم در حذر باش اگر دستور خوبی هم بشما دادند با آنها مخالفت کنید تا طمع

نکنند شما را به بزشتکاری کشند.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ أَمِيرِ

الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَخْفَى أَرْبَعَةً فِي أَرْبَعَةٍ أَخْفَى رِضَاهُ فِي طَاعَتِهِ فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ

شَيْئًا مِنْ طَاعَتِهِ قَرَبًا وَ أَفَقَ رِضَاهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ وَ أَخْفَى سَخَطُهُ فِي مَعْصِيَتِهِ فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَيْئًا مِنْ

مَعْصِيَتِهِ قَرَبًا وَ أَفَقَ سَخَطُهُ مَعْصِيَتَهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ وَ أَخْفَى إِجَابَتُهُ فِي دَعْوَتِهِ فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَيْئًا مِنْ

دُعَائِهِ فَرِيئًا وَاقْفَ إِجَابَتَهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ وَ أَخْفَى وَّلِيَّهُ فِي عِبَادِهِ فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ عَبْدًا مِنْ عَبِيدِ اللَّهِ فَرِيئًا
يَكُونُ وَّلِيَّهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۰۹

– امام علی بن ابی طالب علیه السلام گفته: «خدای چهار چیز را در چهار چیز نهفته: خشنودی خویش را در همه بندگیها، هیچ بندگی و فرمان برداری را خرد مگیر باشد که خشنودی خدا در آن باشد و تو ندانی، خشم خود را در همه گناه نهان کرده هیچ گاه گناهی را اندک بشمار شاید خشم خدا در آن باشد و تو ندانی، بر آوردن خود را در دعاها نهان داشته هیچ دعایی را خرد بشمار شاید استجابت را دریافت کند و تو ندانی. دوست خویش را در بندگان خویش نهان کرده هیچ بنده خدایی را فرو مایه ممار بسا او از دوستان خدا باشد و تو ندانی.»

✓ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ تَوَلَّنِي فِي جِرَانِي وَ مَوَالِي الْعَارِفِينَ بِحَقِّنَا، وَ الْمُنَابِذِينَ لِأَعْدَائِنَا بِأَفْضَلِ
وَلَايَتِكَ. (۲) وَ وَفَّقَهُمْ لِإِقَامَةِ سُنَّتِكَ، وَ الْأَخْذِ بِمَحَاسِنِ أَدَبِكَ فِي إِرْفَاقِ ضَعِيفِهِمْ، وَ سَدِّ خَلَّتِهِمْ، وَ عِبَادَةِ
مَرِيضِهِمْ، وَ هِدَايَةِ مُسْتَرْشِدِهِمْ، وَ مَنَاصِحَةِ مُسْتَشِيرِهِمْ، وَ تَعَهُّدِ قَادِمِهِمْ، وَ كِتْمَانِ أَسْرَارِهِمْ، وَ سِتْرِ
عَوْرَاتِهِمْ، وَ نُصْرَةِ مَظْلُومِهِمْ، وَ حَسَنِ مَوَاسَاتِهِمْ بِالْمَاعُونَ، وَ الْعَوْدِ عَلَيْهِمْ بِالْجِدَّةِ وَ الْإِفْضَالِ، وَ إِعْطَاءِ مَا
يَجِبُ لَهُمْ قَبْلَ السُّؤَالِ (۳) وَ اجْعَلْنِي اللَّهُمَّ أَجْزِي بِالْإِحْسَانِ مُسِيئَتِهِمْ، وَ أَعْرِضْ بِالتَّجَاوُزِ عَنِ ظَالِمِهِمْ، وَ
أَسْتَعْمِلْ حَسَنَ الظَّنِّ فِي كَافَّةِهِمْ، وَ اتَّوَلَّى بِالْبِرِّ عَامَّتَهُمْ، وَ أَعْضُ بِصِرِي عَنْهُمْ عِفَّةً، وَ أَلِينْ جَانِبِي لَهُمْ
تَوَاضَعًا، وَ أَرِقْ عَلَى أَهْلِ الْبَلَاءِ مِنْهُمْ رَحْمَةً، وَ أَسِرُّ لَهُمْ بِالْعَيْبِ مَوَدَّةً، وَ أَحِبُّ بَقَاءَ النِّعْمَةِ عِنْدَهُمْ نُصْحًا، وَ
أُوجِبُ لَهُمْ مَا أُوجِبُ لِحَامَتِي، وَ أُرْعَى لَهُمْ مَا أُرْعَى لِخَاصَّتِي. (۴) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ ارْزُقْنِي
مِثْلَ ذَلِكَ مِنْهُمْ، وَ اجْعَلْ لِي أَوْقِي الحُظُوظِ فِيمَا عِنْدَهُمْ، وَ زِدْهُمْ بِصِيرَةً فِي حَقِّي، وَ مَعْرِفَةً بِفَضْلِي حَتَّى
يَسْعُدُوا بِي وَ أَسْعَدَ بِهِمْ، آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ. الصحيفة السجادية ؛ (دعای ۲۶ ؛ ص ۱۲۴)

دعای بیست و ششم از دعاهای امام علیه السلام است در باره همسایگان و دوستانش هنگامیکه از ایشان یاد مینمود

۱- بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندانش و مرا یاری فرما که حق آن گروه از همسایگان و دوستان خود را که حق ما را می شناسند و با دشمنان ما دشمنی می ورزند به وجهی نیکوتر بگزارم.

۲- بار خدایا، همسایگان و دوستان مرا یاری ده که سنت تو بر پای دارند و رهنمودهای نیکوی تو را فرا گیرند: در یاری ناتوانان و رفع نیاز از نیازمندان و عیادت بیماران و راهنمایی رهجویان و اندرز به مشورت کنندگان و دیدار مسافران به هنگامی که باز می گردند و نهان داشتن اسرارشان و پوشیدن عیبهایشان و یاری ستمدیدگان و دستگیری از ایشان به اطعام و سود رسانیدن به ایشان به عطایا و بخششها و بر آوردن نیازهایشان زان پیش که لب به سؤال بگشایند.

۳- بار خدایا، مرا برگمار که همسایگان و دوستان بد کردار خود را به نیکی پاداش ده و از ستمکارشان در گذرم و از بد گمانی در حق ایشان بپرهیزم و با همگان مشفق و مهربان باشم و پاس پاکدامنی را دیده از نگرستن بر بندم و با آنان از روی تواضع به نرمی سر کنم و بر دردمندان به رحمت نظر کنم و در غیبت ایشان مودت خویش نشان ده و از روی خیر خواهی خواستار دوام نعمتشان باشم و هر چه برای خویشاوندان خود می خواهم برای ایشان بخواهم و هر چه برای خاصان خود منظور می دارم برای ایشان منظور دارم.

۴- بار خدایا، بر محمد و خاندانش درود بفرست و آنچه من برای ایشان خواسته ام، مرا نیز از سوی ایشان، همانند آن، روزی ده. به فراوانی از ایشان بهره مند گردان. و بر بصیرتشان بیفزای که حق مرا رعایت کنند و فضل مرا بشناسند، تا ایشان به من نیکبخت شوند و من به ایشان. آمین رب العالمین.

۴۳. خوش خویی و خوش رفتاری

✓ یکی از بهترین راههای کسب درجات معنوی و حتی مقامات دنیوی خوش اخلاقی و خوش رفتاری
بامردم است

✓ القلم : ۴ وَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

خدای تعالی فرمود: و تو بر خلق و خوی بس عظیمی هستی

✓ قَالَ ﷺ السَّخِيُّ الْحَسَنُ الْخُلُقِ فِي كَنْفِ اللَّهِ لَا يَتَخَلَّى اللَّهُ عَنْهُ حَتَّىٰ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا سَخِيًّا وَ مَا زَالَ أَبِي يُوصِينِي بِالسَّخَاءِ وَ حُسْنِ الْخُلُقِ حَتَّىٰ مَضَىٰ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۱۲

فرمود علیه السلام: سخاوتمند، نیکخویی در پناه حمایت خداست و خدا او را وانهد تا به بهشتش درآرد. و خداوند پیامبری نفرستاده مگر آنکه سخاوتمند باشد. و پدرم همواره مرا به سخاوت و نیکخویی سفارش می فرمود تا رحلت کرد.

✓ قَالَ ﷺ إِنَّ أَحْسَنَ الْحَسَنِ الْخُلُقِ الْحَسَنَ. شرح فارسی شهاب الأخبار(کلمات قصار پیامبر خاتم ص) ؛
متن ؛ ص ۳۵۸

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: نیکوترین از همه نیکوئی از پس ایمان بخدای تعالی خوی خوش است.

✓ وَ قَالَ ﷺ الْآبِيُّ فِي نَثْرِ الدَّرِّ عَلَىٰ بَنُ مُوسَى الرَّضَا ﷺ سَأَلَهُ الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ فِي مَجْلِسِ الْمَأْمُونِ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ الْخُلُقُ مُجْبَرُونَ فَقَالَ ﷺ اللَّهُ أَعْدَلُ مِنْ أَنْ يُجْبَرَ ثُمَّ يُعَذَّبَ قَالَ فَمُطْلَقُونَ قَالَ اللَّهُ أَحْكَمُ مِنْ أَنْ يُهْمَلَ عَبْدُهُ وَ يَكِلَهُ إِلَىٰ نَفْسِهِ أَتَى الْمَأْمُونُ بِنَصْرَانِيٍّ قَدْ فَجَرَ بِهَا شِمِيَّةٍ فَلَمَّا رَأَاهُ أَسْلَمَ فَعَاظَهُ ذَلِكَ وَ سَأَلَ الْفُقَهَاءَ فَقَالُوا هَدَرَ الْإِسْلَامَ مَا قَبْلَهُ فَسَأَلَ الرَّضَا ع فَقَالَ أَقْتَلُهُ لِأَنَّهُ أَسْلَمَ حِينَ رَأَى الْبَأْسَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَمَّا رَأَوْا بِأَسْنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَىٰ آخِرِ السُّورَةِ بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۴۹ ؛ ص ۱۷۲

آبی در نثر الدر نوشته است که فضل بن سهل روزی در حضور مأمون عرض کرد بحضرت رضا علیه السلام: آقا مردم در کارهای خود مجبورند. فرمود: خدا عادلتر است از اینکه مجبور کند باز عذاب نماید گفت: پس آزاد هستند فرمود: او حکیم تر از آنست که بنده خود را رها کند و او را بخود واگذارد. روزی مردی نصرانی را آوردند که با زنی هاشمی زنا کرده بود همین که چشمش باو افتاد مسلمان شد مأمون عصبانی شد و از فقهاء پرسید این شخص را چه باید کرد گفتند: اسلام آوردن گناهان قبل او را از بین میبرد از حضرت رضا علیه السلام پرسید، فرمود: او را بکش زیرا او موقعی که شکنجه و کیفر را مشاهده کرد اسلام آورد خداوند میفرماید: فَلَمَّا رَأَوْا بِأَسْنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ تا آخر سوره.

✓ وَ قَالَ ﷺ حُسْنُ الْخُلُقِ يَبْلُغُ بِصَاحِبِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ فَقِيلَ لَهُ مَا أَفْضَلُ مَا أُعْطِيَ الْعَبْدُ قَالَ حُسْنُ الْخُلُقِ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۵

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: اخلاق خوش انسان را به درجه روزه دار نماز گزار رساند. پرسیدند بهترین موهبتی که به انسان داده اند چیست؟ فرمود: خوش اخلاقی

✓ قَالَ ﷺ حُسْنُ الْخُلُقِ خَيْرُ قَرِينٍ وَ عُنْوَانُ صَحِيفَةِ الْمُؤْمِنِ حُسْنُ خُلُقِهِ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۰۰

حضرت صادق ﷺ فرمود خوش اخلاقی بهترین همنشین است و سرآغاز دفتر مؤمن، خوش اخلاقی اوست.

✓ قَالَ ﷺ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُؤْمِنًا وَإِنْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوبٌ الصَّدَقُ وَالْحَيَاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الشُّكْرُ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۹

حضرت صادق ﷺ فرمود چهار خصلت است در هر که باشد مؤمن است گرچه از فرق تا قدم گناه باشد: راستگوئی، حیا، خوشگوئی، و حق شناسی.

✓ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى رَضِيَ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَأَحْسِنُوا صُحْبَتَهُ بِالسَّخَاءِ وَ حُسْنِ الْخُلُقِ. الأمالی (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۷۰

امام صادق ﷺ فرمود خدای تبارک و تعالی اسلام را دین شما پسندید با آن سخاوت و حسن خلق و خوشرفتاری همراهی کنید.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِأَسَارَى فَأَمَرَ بِقَتْلِهِمْ خَلَا رَجُلًا مِنْ بَيْنِهِمْ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا مُحَمَّدٌ كَيْفَ أَطْلَقْتَ عَنِّي مِنْ بَيْنِهِمْ فَقَالَ أَخْبَرَنِي جَبْرَائِيلُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّ فِيكَ خَمْسَ خِصَالٍ يُحِبُّهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولُهُ الْغَيْرَةُ الشَّدِيدَةُ عَلَى حَرَمِكَ وَ السَّخَاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ صِدْقَ اللِّسَانِ وَ الشَّجَاعَةَ فَلَمَّا سَمِعَهَا الرَّجُلُ أَسْلَمَ وَ حَسَنَ إِسْلَامَهُ وَ قَاتَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص قِتَالًا شَدِيدًا حَتَّى اسْتَشْهَدَ الْأَمَالِي (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۷۱

امام صادق ﷺ فرمود جمعی اسیر خدمت پیغمبر (ص) آوردند و دستور داد همه را بکشند جز یک مرد از آنها، آن مرد عرض کرد ای محمد پدرم قربانت و مادرم چطور مرا از میان آن همه آزاد کردی فرمود جبرئیل بمن خبر داد از طرف خدای عز و جل که در تو پنج خصلت خدا پسند است و رسولخواه غیرت سخت بر حرمت و سخاوت و حسن خلق و راستگوئی و شجاعت چون آن مرد این سخن شنید مسلمان شد از روی عقیده و بهمراه رسول خدا (ص) بسختی نبرد کرد تا شهید شد.

✓ قَالَتْ لَلنَّبِيِّ [أُم] سَلَّمَةٌ رَضِ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ الْمَرْأَةُ يَكُونُ لَهَا زَوْجَانِ فَيَمُوتَانِ فَيَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ لِأَيِّهِمَا تَكُونُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ تَخَيَّرُ أَحْسَنَهُمَا خُلُقًا وَ خَيْرَهُمَا لِأَهْلِهِ يَا أُمَّ سَلَّمَةَ إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ ذَهَبٌ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ۱۸۱

ام سلمه (رضی الله عنه) به رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم عرض کرد: پدر و مادرم به فدای تو باد! اگر زنی دو بار شوهر کند، و آن زن و دو شوهر او پس از مردن، اهل بهشت باشند، با کدامیک از دو شوهر خود بسر خواهد برد؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: با آن که خوشخوتر و برای خانواده خویش بهتر است. ای ام سلمه! همانا خوش خلقی، خیر دنیا و آخرت را به همراه دارد.

✓ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَا حَسَنَ اللَّهُ خُلُقَ عَبْدٍ وَ لَا خُلُقَهُ إِلَّا اسْتَحَى أَنْ يُطْعِمَ لَحْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ النَّارَ.

موسی بن ابراهیم از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام روایت کرده است که فرمود: خداوند، خلق و خلقت بندهای را که نیکو و اندام او را سالم و زیبا آفریده است، در روز قیامت شرم می کند که بدن او را طعمه آتش (دوزخ) کند.

✓ **عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ أَوْلَ مَا يُدْخَلُ بِهِ النَّارُ مِنْ أُمَّتِي الْأَجُوفَانِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْأَجُوفَانِ قَالَ الْفَرْجُ وَالْفَمُّ وَ أَكْثَرُ مَا يُدْخَلُ بِهِ الْجَنَّةُ تَقْوَى اللَّهِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۷۸**

رسول خدا ﷺ فرمود: نخستین چیزی که امت مرا جهنمی میکند دو چیز میان تهی است عرض کردند: یا رسول الله آن دو چیز میان تهی چیست؟ فرمود: فرج و شکم و بیشتر آنچه آنان را بهشتی میکند پرهیزکاری و خوش خلقی است

✓ **قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْجَنَّةِ لَا مَحَالَةَ وَ إِيَّاكُمْ وَ سُوءَ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ فِي النَّارِ لَا مَحَالَةَ وَ كَانَ ع يَقُولُ اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خُلُقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُررِ الْأَخْبَارِ ص ۲۲۳**

پیامبر اکرم ﷺ فرموده اند بر شما باد به خوش خویی که خوش خوی در هر صورت به بهشت است و از ترش خویی بر حذر باشید که به هر حال در جهنم است و آن حضرت همواره می فرمود: پروردگارا آفرینش مرا نیکو آفریدی، خدایا اخلاق مرا هم پسندیده و خوش فرمای.

✓ **وَ قَالَ ﷺ رَجُلَانِ آمَنَا وَ هَاجَرَا وَ دَخَلَا الْجَنَّةَ جَمِيعاً فَرَفِعَ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ كَمَا تَرَى الثَّرِيًّا فَقَالَ بِمَاذَا فَضَّلْتَهُ عَلَيَّ يَا رَبِّ قَالَ إِنَّهُ كَانَ أَحْسَنَ مِنْكَ خُلُقًا رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة) ج ۲ ص ۳۷۸**

پیامبر ﷺ فرموده اند: دو مرد که با هم ایمان آورده و هجرت کرده اند، وارد بهشت می شوند ولی درجه یکی بر دیگری به بلندی تریاست. دیگری می گوید: پروردگارا! چرا او را بر من برتری دادی؟ می فرماید: زیرا از تو خوش خوی تر بود.

✓ **وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَسَائِلِ الشَّيْخَةِ ج ۱۲ ص ۱۵۲**
پیامبر ﷺ فرموده اند: هیچ چیزی را در ترازوی عمل سنگین تر از خوش خویی نیست

✓ **قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أَقْرَبَكُمْ مِنِّي غَدًا وَ أَوْجَبَكُمْ عَلَيَّ شَفَاعَةٌ أَصْدَقُكُمْ لِسَانًا وَ آذَانُكُمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ أَقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة) ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۷۷**

پیامبر ﷺ فرموده اند: نزدیک ترین شما در فردای قیامت به من و سزاوارترین شما به شفاعت، راستگوتر و امانت دارتر و خوش خوی تر و نزدیک تر شما به مردم است.

✓ **عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع قَالَ الْبَشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ وَ الْإِحْتِمَالُ قَبْرُ الْعُيُوبِ وَ الْمَسَالْمَةُ خَبَاءُ الْعُيُوبِ وَ لَا قُرْبَى كَحُسْنِ الْخُلُقِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُررِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۲۳**

امیر المؤمنین ع فرموده است، گشاده رویی، دام و سبب صید دوستی است و بردباری گور عیب هاست و صلح دوستی و مسالمت، پوشش معایب است و هیچ چیزی برای تقرب، چون خوش خویی نیست.

✓ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَقِيلَ لَهُ إِنَّ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ مَاتَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ قَامَ أَصْحَابُهُ فَأَمَرَ بِغُسْلِ سَعْدٍ وَ هُوَ قَائِمٌ عَلَى عِضَادَةِ الْبَابِ فَلَمَّا أَنْ حُنْطَ وَ كُفِّنَ وَ حُمِلَ عَلَى سَرِيرِهِ تَبِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِلَا حِذَاءٍ وَ لَا رِدَاءٍ ثُمَّ كَانَ يَأْخُذُ يَمَنَّهُ السَّرِيرَ مَرَّةً وَ يَسْرَهُ السَّرِيرَ مَرَّةً حَتَّى انْتَهَى بِهِ إِلَى الْقَبْرِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى لَحَدَّهُ وَ سَوَّى اللَّبْنَ عَلَيْهِ وَ جَعَلَ يَقُولُ نَاوِلُونِي حَجْرًا نَاوِلُونِي تُرَابًا رَطْبًا يَسُدُّ بِهِ مَا بَيْنَ اللَّبَنِ فَلَمَّا أَنْ فَرَّغَ وَ حَثَا التُّرَابَ عَلَيْهِ وَ سَوَّى قَبْرَهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّهُ سَيَبْلَى وَ يَصِلُ الْبَلَى إِلَيْهِ وَ لَكِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ عَبْدًا إِذَا عَمِلَ عَمَلًا أَحْكَمَهُ فَلَمَّا أَنْ سَوَّى التُّرْبَةَ عَلَيْهِ قَالَتْ أُمُّهُ طُوبَى لَكَ يَا سَعْدُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا أُمَّ سَعْدٍ مَهْ لَا تَجْزِمِي عَلَى رَبِّكَ فَإِنَّ سَعْدًا قَدْ أَصَابَتْهُ ضَمَّةٌ قَالَ فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ رَجَعَ النَّاسُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْ رَأَيْنَاكَ صَنَعْتَ بِسَعْدٍ مَا لَمْ تَصْنَعْهُ عَلَى أَحَدٍ إِنَّكَ تَبِعْتَ جَنَازَتَهُ بِلَا رِدَاءٍ وَ لَا حِذَاءٍ فَقَالَ ﷺ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ بِلَا رِدَاءٍ وَ لَا حِذَاءٍ فَتَأَسَّيْتُ بِهَا قَالُوا وَ كُنْتَ تَأْخُذُ يَمَنَّهُ السَّرِيرَ مَرَّةً وَ يَسْرَهُ السَّرِيرَ مَرَّةً قَالَ كَانَتْ يَدِي فِي يَدِ جَبْرَيْلَ أَخَذُ حَيْثُ يَأْخُذُ قَالُوا أَمَرْتَ بِغُسْلِهِ وَ صَنَيْتَ عَلَى جِنَازَتِهِ وَ لَحَدْتَهُ فِي قَبْرِهِ ثُمَّ قُلْتَ إِنَّ سَعْدًا قَدْ أَصَابَتْهُ ضَمَّةٌ قَالَ فَقَالَ ص نَعَمْ إِنَّهُ كَانَ فِي خَلْقِهِ مَعَ أَهْلِهِ بِسُوءٍ [سُوءًا] رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بَصِيرَةُ الْمُتَعِظِينَ (ط - القديمة)، ج ٢، ص: ٣٧٨

امام صادق عليه السلام فرموده است، چون به حضور پیامبر ﷺ آمدند و گفتند سعد بن - معاذ درگذشت، از جای برخاستند و یاران ایشان هم از جای برخاستند، و دستور فرمودند جنازه سعد بن معاذ را غسل دادند و خود کنار چهار چوب در خانه ایستادند و چون غسل و کفن و حنوط او تمام شد و سریر نهادند، رسول خدا ﷺ بدون ردا و پای برهنه از پی تابوتش راه افتادند. گاه سمت راست و گاه سمت چپ آن را می گرفتند تا کنار قبر آوردند و آنگاه خود وارد گور شدند و جنازه را در لحد نهادند و خشت چیدند و مرتب می فرمودند به من سنگ و گل بدهید تا میان خشت ها را پر کنم و چون از آن کار فارغ شدند و روی خشت ها خاک ریختند و با زمین هموار فرمودند، خطاب به مردم گفتند: من می دانم که این گور هم کهنه می شود و ویران می گردد، ولی خداوند دوست دارد که هر کس کاری می کند آن را محکم و استوار انجام دهد، همین که خاک بر روی گور هموار شد، مادر سعد گفت: درخت طوبی برای تو است. (خوشا به حالت باد!) پیامبر فرمودند: ای مادر سعد! چنین تکلیفی بطور قطع بر پروردگار خود تعیین مکن که همانا سعد را، فشار گور، فشاری سخت داد. گوید، پیامبر ﷺ همراه مردم بازگشتند و ایشان گفتند: ای رسول خدا! چنان دیدیم که نسبت به سعد به آن گونه رفتار کردید که نسبت به هیچ کس رفتار نمی فرمودید. در پی جنازه اش بدون ردا و کفش حرکت کردید. فرمودند: فرشتگان بدون ردا و کفش بودند، من هم از آنان پیروی کردم. پرسیدند: چرا گاهی سمت راست و گاهی سمت چپ سریر را بر دوش می گرفتید؟ فرمودند: دست من در دست جبریل بود، هر کجا را که او می گرفت، من هم می گرفتم. گفتند: چرا شخصا در غسل او نظارت فرمودید و بر جنازه اش نماز گزاردید و او را زیر لحد پنهان کردید و سپس فرمودید، همانا سعد را فشاری رسید؟ فرمودند: آری، این به آن جهت بود که سعد با همسر خویش بدخوی بود.

قال علي عليه السلام حسن الخلق يورث المحبة و يؤكده المودة غرر الحكم و درر الكلم، ص: ٣٤٧

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود خوش اخلاقی سبب محبت و دوستی میشود

✓ قَالَ عليه السلام لِابْنِهِ الْحَسَنِ عليه السلام يَا بُنَيَّ احْفَظْ عَنِّي أَرْبَعًا وَ أَرْبَعًا لَا يَضُرُّكَ مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ إِنْ أَعْنَى الْغِنَى الْعَقْلُ وَ أَكْبَرَ الْفَقْرِ الْحَمَقُ وَ أَوْحَشَ الْوَحْشَةَ الْعُجْبُ وَ أَكْرَمَ الْحَسَبِ حُسْنُ الْخُلُقِ يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَقْعُدُ عَنكَ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ

الْفَاجِرِ فَإِنَّهُ يَبِيعُكَ بِالتَّافِهِ وَإِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ كَالسَّرَابِ يُقَرَّبُ عَلَيْكَ الْبَعِيدَ وَ يُبْعَدُ عَلَيْكَ الْقَرِيبَ
نهج البلاغه (للصباحي صالح)، ص: ۴۷۶

علی علیه السلام به فرزندش حضرت حسن علیه السلام فرمود: پسر من! دو چهار برنامه را از من حفظ کن که آنچه با آنها به جای آوری
دچار زیانت نمی‌کند: برترین بی‌نیازی خرد است، بزرگترین ناداری بی‌خردی است، بالاترین وحشت خود بینی، و گرامی‌ترین
حسب حسن خلق است.

پسر من، از دوستی با احمق بر حذر باش، که می‌خواهد تو را سود دهد ولی زبان می‌رساند. از رفاقت با بغیل بپرهیز، چه اینکه آنجا
که به شدت به او نیازمندی از تو دریغ خواهد کرد. و از دوستی با بدکار کناره بگیر، زیرا تو را به اندک چیزی می‌فروشد. و از
رفاقت با دروغگو حذر کن، چرا که مانند سراب است، دور را در نظرت نزدیک، و نزدیک را دور می‌کند

✓ وَ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَّةٌ مَنْ كَانَتْ فِيهِ أُذْرَكَ مَنْزِلَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قِيلَ وَ مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
قَالَ حُسْنُ الْخُلُقِ مَعْدِنُ الْجَوَاهِرِ وَ رِيَاضَةُ الْخَوَاطِرِ، ص: ۲۲

فرمود یک خصلت است هر که دارای او باشد میرسد بمنزله کسی که روزها را روزه داشته باشد و شبها را عبادت قیام داشته
باشد و در راه خدا جهادکننده باشد گفتند آن چیست یا رسول الله فرمود خلق خوشست

✓ وَ سُئِلَ أَحَدُ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ تَفْسِيرِ الْحَسَنَتَيْنِ الْمَذْكُورَتَيْنِ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ
فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً إِنَّ الْحَسَنَةَ فِي الدُّنْيَا شَيْئَانِ طِيبُ الْمَعَاشِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْحَسَنَةَ فِي الْآخِرَةِ شَيْئَانِ
رِضْوَانُ اللَّهِ وَ الْجَنَّةُ مَعْدِنُ الْجَوَاهِرِ وَ رِيَاضَةُ الْخَوَاطِرِ، ص: ۲۷

روایت شده از یکی از ائمه علیهم السلام در تفسیر و حسنه که در این آیه شریفه است رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً یعنی
پروردگار ما عطا کن بما در دنیا حسنه و در آخرت حسنه فرمودند حسنه در دنیا دو چیز است خوبی معاش و خلق خوش و
حسنه در آخرت نیز دو چیز است خوشنودی خدای تعالی و بهشت

۵. گشاده رویی

✓ وَ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ أَحْسَنَ مَا يَأْلَفُ بِهِ النَّاسُ قُلُوبَ أَوْلَادِهِمْ وَ نَفُوا بِهِ الضَّغْنَ عَنِ قُلُوبِ أَعْدَائِهِمْ حَسَنَ الْبَشَرِ عِنْدَ
لِقَائِهِمْ وَ التَّفَقُّدُ فِي غَيْبَتِهِمْ وَ الْبِشَاشَةُ بِهِمْ عِنْدَ حُضُورِهِمْ. تحف العقول، النص، ص: ۲۱۸

✓ حضرت صادق علیه السلام فرمود بهترین چیزی که تواند دل دوستان را بدست آرد و کینه از دل دشمنان برگیرد خوش‌روئی در
برخورد است، و احوال‌پرسی در غیاب، و گشاده‌روئی در حضور.

✓ قال: [و] صدر العاقل صندوق سره و البشاشة حباله المودة و الاحتمال قبر العيوب نهج البلاغه (للصباحي
صالح)، ص: ۴۷۰ کلمه ۶

✓ حضرت باقر علیه السلام فرمود: سینه خردمند صندوق راز اوست و گشاده‌رویی دام دوستی و بردباری گور زشتیهاست

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال البشاشة حباله المودة و الاحتمال قبر العيوب و المسالمة خبء العيوب و لا قربى
كحسن الخلق مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار، النص، ص: ۲۲۳

✓ علی علیه السلام فرمود: چهره باز رشته محبت را محکم می کند و شخص را به طرف آدمی می کشاند، تحمل عیبها را می پوشاند و چیزی به اندازه حسن خلق انسانها را به هم نزدیک نمی کند.

✓ قَالَ ﷺ إِنَّ أَحْسَنَ مَا يَأْلَفُ بِهِ النَّاسُ قُلُوبَ أَوْلَادِهِمْ وَنَفَوا بِهِ الضُّغْنَ عَن قُلُوبِ أَعْدَائِهِمْ حُسْنُ الْبِشْرِ عِنْدَ لِقَائِهِمْ وَالتَّفَقُّدُ فِي غَيْبَتِهِمْ وَالبَشَاشَةُ بِهِمْ عِنْدَ حُضُورِهِمْ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۱۸

✓ بهترین چیزی که تواند دل دوستان را بدست آرد و کینه از دل دشمنان برگیرد خوشروئی در بر خورد است، و احوال پرسی در غیاب، و گشادهروئی در حضور.

✓ قَالَ الصَّادِقُ ﷺ إِنَّ لَكُمْ نُورًا تُعْرِفُونَ بِهِ حَتَّىٰ إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا صَافَحَ أَخَاهُ يَرَىٰ بَشَاشَةً عِنْدَ تَسْلِيمِهِ عَلَيْهِ مَشْكَاءَ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۰۲

فرمود: شما نوری دارید که به آن شناخته می گردید اگر یکی از شما بخوهد با برادرش مصافحه کند هنگامی که می خواهد سلام کند آن نور در چهره اش می درخشد

۶ فروتنی

✓ تواضع یعنی شکسته نفسی که مانع شود که آدمی خود را برتر و بالاتر از دیگری بیند. لازمه تواضع کردارها و گفتارهایی است که موجب بزرگداشت و اکرام غیر باشد، و مداومت بر اینها نیرومندترین درمان برای ازاله کبر است. در اینجا باید به اخباری که در ستایش و فوائد تواضع رسیده است اشاره شود تا طالبان تواضع را به سعی در تحصیل آن که موجب دفع ضد آن یعنی تکبر است بر انگیزد، و این اخبار بسیار و بیشمار است، و ما به ذکر بعضی از آنها اکتفا می کنیم:

✓ قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُنِي رَبِّي بَيْنَ أَمْرَيْنِ: أَكُونُ عَبْدًا رَسُولًا أَوْ مَلِكًا نَبِيًّا فَلَمْ أُدْرِ أَيُّهُمَا أَخْتَارُ وَكَانَ صَفِيًّا مِنَ الْمَلَائِكَةِ جِبْرِئِيلُ فَرَفَعَتْ رَأْسِي فَقَالَ: تَوَاضَعْ لِرَبِّكَ فَقُلْتَ: عَبْدًا رَسُولًا» أَخْرَجَهُ أَبُو يَعْلَى مِنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ وَ الطَّبْرَانِي مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ كَلَّا الْحَدِيثَيْنِ ضَعِيفَ السَّنَدِ كَمَا فِي الْمَغْنِيِّ، وَ أَخْرَجَهُ الْكَلِينِيُّ ج ۱ ص ۱۲۲ تحت رقم ۵.»

پیامبر خدا ﷺ فرمود: خداوند مرا بین دو کار مخیر کرد که من بنده ای پیامبر باشم و یا فرشته ای پیام آور! و من نمی دانستم کدام را اختیار کنم، همان وقت از فرشتگان جبرئیل مهمان من بود، سرم را بلند کردم، گفت: در برابر پروردگارت تواضع کن! گفتم: بنده ای پیامبر

✓ قال صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «مَالِي لَا أَرَىٰ عَلَيْكُمْ حِلَاوَةَ الْعِبَادَةِ، قَالُوا: وَ مَا حِلَاوَةُ الْعِبَادَةِ؟ قَالَ: التَّوَاضُعُ»

پیامبر خدا ﷺ به اصحابش فرمود: چراشیرینی عبادت را برشمانمی بینم؟ عرض کردند: شیرینی عبادت چیست؟ فرمود: تواضع و فروتنی

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال: «أوحى الله تعالى إلى موسى عليه السلام أن يا موسى أتدرى لم اصطفتك بكلامى دون خلقى؟ قال: يا ربّ و لم ذاك؟ قال: فأوحى الله تعالى إليه يا موسى إننى قلبت الامام الباقر عليه السلام لعبادى ظهرا لبطن فلم أجد فيهم أحدا أذلّ لى نفسا منك، يا موسى إنك إذا صليت وضعت خدك على التراب - أو قال: على الأرض» الكافي ج ٢ ص ١٢٣

امام باقر عليه السلام فرماید: خداوند به موسی خطاب کرد که می دانی چرا تو را برای سخن گفتن با خود برگزیدم و دیگری را انتخاب نکردم؟ موسی علیه السلام گفت خداوند نه، خداوند فرمود: ای موسی من به همه بندگان خود نظر کردم، از تو متواضعت و ذلیل تر نسبت بخودم نیافتم، ای موسی تو پس از نماز صورت بر خاک می نهی.

✓ وَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَعْرَفَ النَّاسِ بِحَقُوقِ إِخْوَانِهِ، وَ أَشَدَّهُمْ قَضَاءً لَهَا، أَعْظَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ شَأْنًا، وَ مَنْ تَوَاضَعَ فِي الدُّنْيَا لِإِخْوَانِهِ - فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّادِقِينَ، وَ مِنْ شِيعَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ع حَقًّا. بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ٧٢ ص ١١٧

بسندی تا ابی محمد عسکری علیه السلام فرمود: هر کس بحقوق برادرانش شناساتر باشد و بیشتر آنها را رعایت کند مقامش نزد خدا بالاتر است، و هر که در دنیا برای برادرانش فروتن باشد نزد خدا از صدیقانست، و براستی از شیعه علی بن ابی طالب است (ع)، دو برادر دینی نزد امیر مؤمنان آمدند:

✓ الامام علی علیه السلام نظر علیّ الی امرأه علی کتفها قربه ماء، فأخذ منها القربة فحملها الی موضعها، و سألتها عن حالها فقالت: بعث علیّ بن ابی طالب علیه السلام صاحبی الی بعض الثغور فقتل، و ترک علیّ صبیانا یتامی، و لیس عندی شیء، فقد ألجأتنی الضرورة الی خدمة الناس؛ فانصرف و بات لیلته قلقا؛ فلما أصبح حمل زنبیلا فیہ طعام، فقال بعضهم: أعطنی أحمله عنک! فقال: من یحمل وزری عنی یوم القیامة؟ فأتی و قرع الباب فقالت: من هذا؟ قال: أنا ذلک العبد الذی حمل معک القربة، فافتحی فإنّ معی شیئا للصبیان. فقالت: رضی الله عنک، و حکم بینی و بین علیّ بن ابی طالب علیه السلام فدخل و قال: انی أحببت اکتساب الثواب، فاختاری بین أن تعجنین و تخبزین، و بین ان تعلّین الصبیان لأخبز أنا. فقالت: أنا بالخبز أبصر و علیه أقدر، و لكن شأنک و الصبیان، فعللهم حتی أفرغ من الخبز! قالت: فعمدت الی الدقیق فعجنته، و عمد علیّ علیه السلام الی اللحم فطبخه، و جعل یلقم الصبیان من اللحم و التمر و غیره؛ فکلما ناول الصبیان من ذلک شیئا قال له: یا بنی! اجعل علیّ ابن ابی طالب علیه السلام فی حلّ مما مرّ فی أمرک. فلما اختمر العجین قالت: یا عبد الله! أسجر التتور. فبادر لسجره، فلما أشعله و لفح فی وجهه جعل یقول: ذق یا علی! هذا جزاء من ضیّع الأرامل و الیتامی. فرأته امرأه تعرفه فقالت: ویحک هذا امیر المؤمنین!.. فبادرت المرأة و هی تقول: و احيائی منك یا امیر المؤمنین! فقال: بل و احيائی منك یا أمه الله، فیما قصرت فی أمرک! الحياة / ترجمه احمد آرام، ج ٢، ص: ٣٢٨

امام علی علیه السلام زنی را دید که مشکی آب بر دوش خود می برد. آن مشک را از وی گرفت و همراه او به بردن آن پرداخت؛ و چون از حال او پرسید گفت: علی بن ابی طالب همسر مرا به یکی از مرزها فرستاد و او کشته شد، و چند طفل یتیم برای من برجای گذاشت. چون چیزی ندارم ناگزیر به خدمتگزاری مردم می پردازم. علی رفت و شب را به پریشاندلی گذراند. چون بامداد شد زنبیلی پر از خوراکی برای آن زن برد. در راه بعضی از کسان از او خواستند که بردن زنبیل را بر عهده ایشان گذارد، او در جواب گفت: «روز قیامت چه کس بار مرا خواهد برد؟». به در خانه زن رفت و در زد، زن پرسید: کیست؟ گفت: من آن بنده ام که دیروز مشک را بر دوش کشیدم، در را بگشا که چیزی برای کودکان با خود آورده ام. آن زن گفت: خدا از تو خرسند باشد و میان من و علی بن ابی طالب داوری کند. پس داخل شد و گفت: من دوست دارم که به ثواب و پاداشی برسیم، میان خمیر کردن و پختن نان و نگاهداری کودکان، این یک را برگزین تا من به نان پختن مشغول شوم. آن زن گفت: من بر پختن نان بیناتر و تواناتر، آن تو و آن کودکان، آنان را سرگرم دار تا من از پختن نان فارغ شوم! پس آن زن به خمیر کردن پرداخت و علی علیه السلام به پختن گوشت مشغول شد، و لقمه هایی از گوشت و خرما و جز آن را خرده خرده به کودکان می خورانید. هر وقت به کودکان چیزی می داد می گفت: «فرزندم! از آنچه در کار تو گذشته است علی بن ابی طالب را حلال کن! علی به روشن کردن تنور مشغول شد و چون شعله آتش روی او را می سوزاند می گفت: ای علی بچش! این است کیفر کسی که از بیوه زنان و یتیمان غافل بماند. در آن هنگام زنی که علی را می شناخت از آنجا گذشت و به زن صاحب خانه گفت: وای بر تو، این امیر المؤمنین است! .. آن زن شرمسار شد و گفت: از تو خجالت می کشم ای امیر مؤمنان! علی در پاسخ او گفت: من باید از تو خجالت بکشم که در کار تو قصور کرده ام.

✓ وقال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «طوبى لمن تواضع فى غير مسكنة، و أنفق مالا جمعه من غير معصية، و رحم أهل الذلّة و المسكنة، و خالط أهل الفقه و الحكمة» «أخرجه البخارى فى التاريخ و البغوى و البارودى و ابن قانع و الطبرانى فى الكبير و البيهقى فى الشعب عن ركب المصرى بسند حسن كما فى الجامع الصغير». مجموعة ورام ج ١ ٢٠٠

رسول الله صلی الله علیه و آله: خوشا به حال کسی که متواضع است، بدون این که از کسی در خواستی کند و مالی را که جمع کرده در راه غیر معصیت صرف می کند، و به مردم خوار و درمانده، مهربان است و با اهل بینش و دانش معاشرت دارد.

٧. انصاف

✓ یکی دیگر از نشانه های مهم اخلاق حسنه و آداب معاشرت، انصاف است، چون بسیاری از مردم در مرحله ادعا و حرف بخوبی از عهده آن برمی آیند ولی هنگامی که نوبت به مرحله عمل می رسد کسانی که حقیقتاً انصاف را رعایت کنند بسیار اندکند.

✓ انصاف یعنی چه؟

✓ گرچه مفهوم انصاف برای همه معلوم است اما ذکر این نکته مفید به نظر می رسد که واژه انصاف از نصف (به فتح) و نصف (به ضم) است، یعنی چیزی را نصف کردن یا به نصف رساندن، و در روابط اجتماعی یعنی سود و زیان را میان خود و دیگران نصف کردن و در مقام داوری، حقوق طرفین دعوی را به طور برابر رعایت کردن. خلاصه، انصاف از روح گذشت و احترام به حقوق دیگران ناشی می شود و شخص منصف کسی است که برای دیگران حقوق برابر قائل باشد و مزایای زندگی را میان خود و مردم

تقسیم کند. بعضی از مردم دیگران را به انصاف توصیه می‌کنند ولی شخصا انصاف را نسبت به سایرین رعایت نمی‌کنند،

✓ قرآن و انصاف

... وَ إِذَا قُلْتُمْ فَاعْدُوا وَ لَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَ بَعَثَ اللَّهُ اَوْثُوا ذَلِكُمْ وَ صَيَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۶: ۱۵۲. «».

.. هنگامی که سخن می‌گویید عدالت را رعایت کنید حتی اگر در مورد نزدیکانتان بوده باشد، و به عهد خدا وفا کنید. این چیزی است که خداوند شما را به آن سفارش می‌کند تا متذکر شوید.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَ لَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَ الْأَقْرَبِينَ أَنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَاقِرًا فَإِنَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدُوا وَ أَنْ تَلُوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۴: ۱۳۵. «»

ای کسانی که ایمان آورده‌اید به طور جدی در پاسداری از عدالت برخیزید و برای خدا گواهی دهید اگرچه [این گواهی] به زیان خود شما یا پدر و مادر یا نزدیکان شما بوده باشد. برای هر کس که شهادت می‌دهد، چه غنی باشد یا فقیر، خدا سزاوارتر است که از آنها حمایت کند. بنابراین این از هوی و هوس پیروی نکنید که از حق منحرف خواهید شد، و اگر حق را تحریف کنید و یا از اظهار آن اعراض نمایید خداوند به آنچه انجام می‌دهید آگاه است.

انصاف از دیدگاه روایات

✓ ، قال رسول الله - صلى الله عليه و آله و سلم - : «لا يستكمل العبد الإيمان حتى يكون فيه ثلاث خصال: الإنفاق من الاقتار، و الإنصاف من نفسه، و بذل السلام». نهج الفصاحة ص: ۶۸۳

رسول خدا (ﷺ) فرمود: تا سه صفت در بنده‌ای نباشد ایمان وی کامل نشود صدقه دادن در تنگ دستی و انصاف دادن به ضرر خویش و سلام بسیار کردن.

✓ قال - صلى الله عليه و آله و سلم - : «من واسى الفقير من ماله و أنصف الناس من نفسه، فذلك المؤمن حقا». بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ۷۲ ص ۴۰

رسول خدا (ﷺ) فرمود: هر که با مالش فقیر را همراهی کند و مردم را از طرف خود انصاف دهد او است که براستی مؤمن است.

✓ و قال - صلى الله عليه و آله و سلم - : «ثلاث خصال من كن فيه أو واحدة من كان في ظل عرش الله يوم لا ظل إلا ظله: رجل أعطى الناس عن نفسه ما هو سائلهم...» الحديث.

امام صادق علیه السلام فرمود: حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس این سه خصلت و یا یک خصلت از این‌ها را داشته باشد در سایه عرش خدا قرار می‌گیرد روزی که هیچ سایه‌ای نیست، مردیکه حق را به حق دار دهد و خود حق را بپذیرد، مردیکه به هر کاری قدم نهد برای خدا باشد و بداند خدا از آن عمل راضی هست مردیکه اگر در خودش عیبی هست از دیگران عیب جوئی نکند و انسان همواره باید مواظب خود باشد و گرد خطا و گناه نرود.

✓ و قال الصادق عليه السلام: «من يضمن لي أربعة بأربعة أبيات في الجنة: أنفق و لا تخف فقرا، و أفس السلام في العالم، و اترك المرء و إن كنت محقا، و أنصف الناس من نفسك». جامع السعادات ج: ١ ص: ٤٠٥

امام صادق عليه السلام فرمود: کیست که چهار چیز را تعهد کند تا من در عوض چهار خانه در بهشت برای او تعهد کنم آنکه (در راه خدا) خرج کند و از نادار شدن نهراسد و برفتار مردم در باره خود با دیده انصاف بنگرد و سلام را در میان مردم جهان آشکار کند و خودنمایی نکند هر چند حق بجانب او باشد.

✓ و قال عليه السلام: «ثلاثة هم أقرب الخلق إلى الله تعالى يوم القيامة حتى يفرغ من الحساب: رجل لم تدعه قدرة في حال غضبه على أن يحيف على من تحت يده، و رجل مشى بين اثنين فلم يمل مع أحدهما على الآخر بعشيرة، و رجل قال بالحق فيما له و عليه». الأمالي (للسدوق) النص ٣٥٨ المجلس السابع و الخمسون

امام صادق عليه السلام فرمود سه کس روز قیامت بخدا نزدیکتر باشند تا مردم از حساب فارغ شوند کسی که قدرت در حال خشم او را وادار نکند بزیر دست خود ستم کند، کسی که میان دو کس راه رود و جوی با یکی از آن دو تمایل نکند و کسی که حق را گوید بزبان او باشد یا سود او.

۸. راستگویی

✓ راستگویی از شریفترین صفات پسندیده و رئیس فضائل اخلاقی است، و آیات و اخباری که در ستایش و بزرگی فایده آن رسیده بیرون از شمار است، خدای سبحان می فرماید:

✓ «رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ» ۳۳: ۲۳ (احزاب، ۲۳)

«مردانی که به پیمان خویش با خدا وفا کردند».

✓ «اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ» ۹: ۱۱۹ (توبه، ۱۲۰)

«از خدا بترسید و با راستگویان باشید».

الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَانِتِينَ وَ الْمُنْفِقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ آل عمران : ۱۷

شکیبایان و راستگویان و فرمانبرداران و انفاق کنندگان و آنان که در سحرگاهان آمرزش می طلبند. (۱۷)

قال الله هذا يوم ينفع الصادقين صدقهم لهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدین فیها أبداً المائدة :

۱۱۹

خدا گفت: این روزی است که راستگویان را راستی گفتارشان سود دهد. از آن آنهاست بهشتهایی که در آن نهرها جاری است. همواره در آن جاویدان خواهند بود. خدا از آنان خشنود است و آنان نیز از خدا خشنودند. و این کامیابی بزرگی است. (۱۱۹)

(۵۹) الحشر: ۸ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يُبْتَغُونَ فُضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَ يَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

نیز غنایم از آن مهاجران فقیری است که از سرزمینشان رانده شده‌اند و آنها در طلب فضل و خشنودی خداوند و خدا و پیامبرش را یاری می‌کنند، اینان راستگویانند. (۸)

«الصَّابِرِينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الْقَانِتِينَ وَ الْمُتَّقِينَ وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ» ۳: ۱۷. (آل عمران، ۱۷)

«صابران و راستگویان و فرمانبران و انفاق‌کنندگان و آمرزش‌خواهان سحرگاهان».

✓ «أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ۴۹: ۱۵... أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ» ۴۹: ۱۵. (حجرات، ۱۵)

«مؤمنان فقط کسانی‌اند که به خدا و رسول او ایمان آورده آنگاه شک نکرده‌اند... این‌ها راستگویانند».

✓ «وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ۲: ۱۷۷. ثُمَّ قَالَ: وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا» ۲: ۱۷۷. (بقره، ۱۷۷)

«نیک آن کس است که به خدا و آخرت... ایمان دارد... سپس فرمود: و شکیبایان در سختی و رنجوری و هنگام جنگ، این کسانی‌اند که راست گفته‌اند».

✓ عن الصادق عليه السلام قال: كونوا دعاء الناس بالخير بغير ألسنتكم ليروا منكم الاجتهاد و الصدق و الورع. الكافي ج ۲ ص ۱۰۵

. امام جعفر صادق عليه السلام به ابن ابی یعفور فرمودند: مردم را با اعمال خود دعوت کنید، اگر آنها عبادت و راستگویی و اداء امانت را در شما مشاهده کنند بطرف شما خواهند آمد.

✓ قال عليه السلام لا تنظروا إلى طول ركوع الرجل و سجوده، فان ذلك شيء اعتباده و لو ترك لاستوحش لذلك، و لكن انظروا إلى صدق حديثه و أداء أمانته.

از حضرت صادق علیه السلام که فرمود شما گول رکوع و سجده طولانی کسی را نخورید چون ممکن است این چیزی باشد که عادت کرده که اگر ترک نماید ناراحت و وحشت‌زده می‌شود ولی به‌بینید در مورد صدق و راست‌گفتاری و اداء امانات چگونه است؟ منظور از طول رکوع و سجود همان رکوع و سجده طولانی است و یا اینکه کنایه از نماز خواندن زیاد باشد و معنای اول ظاهرتر است.

✓ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجَلَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا صَدَقَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ يُصَدِّقُهُ اللَّهُ وَ نَفْسُهُ تَعْلَمُ أَنَّهُ صَادِقٌ وَإِذَا كَذَبَ كَانَ أَوَّلَ مَنْ يُكَذِّبُهُ اللَّهُ وَ نَفْسُهُ تَعْلَمُ أَنَّهُ كَاذِبٌ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ۱۷۸

امام صادق عليه السلام فرمود: به راستی، چون بنده راست گوید نخستین کسی که او را تصدیق نماید خداست و خود نیز بداند که راستگوست و چون دروغ گوید نخستین کسی که او را تکذیب کند خداست و خود نیز بداند که دروغگوست.

✓ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ صَدَقَ لِسَانُهُ زَكَاَ عَمَلُهُ وَ مَنْ حَسَنَتْ نِيَّتُهُ زَادَ اللَّهُ فِي رِزْقِهِ وَ مَنْ حَسَنَ بَرُّهُ بِأَهْلِهِ زَادَ اللَّهُ فِي عَمْرِهِ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۸۸

امام صادق عليه السلام فرمود: هر که زبانش راستگو باشد کردارش پاکیزه میگردد و هر که نیتش نیکو باشد خداوند روزیش را افزون فرماید و هر که با اهل و عیال خویش کاملاً نیکوکار باشد خداوند ب عمر او بیفزاید.

✓ عَنْ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله: «تَقَبَّلُوا لِي بَسْتٍ أَنْتَقَبَلُ لَكُمْ بِالْجَنَّةِ إِذَا حَدَّثَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَكْذِبُ، وَ إِذَا وَعَدَ فَلَا يَخْلِفُ، وَ إِذَا أَيْتَمَنَ فَلَا يَخُنُ، وَ غَضُّوا أَبْصَارَكُمْ، وَ كَفُّوا أَيْدِيَكُمْ، وَ أَحْفَظُوا فُرُوجَكُمْ». نهج الفصاحة ۳۸۹

پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: «شما شش چیز را برای من تعهد کنید من بهشت را برای شما تعهد می‌کنم: هر گاه یکی از شما سخن گوید دروغ نگوید، و هنگامی که وعده دهد خلف نکند، و چون امانت به او سپارند خیانت نکند، و چشم‌های خود را ببوشید، و دست خود را از تعدی و ستم به یکدیگر باز دارید، و دامنهای خود را [پاک] نگه دارید».

✓ وَعَنْ أَحَدِهِمَا عليه السلام: «إِنَّ الرَّجُلَ لِيَصْدُقَ حَتَّى يَكْتَبَهُ اللَّهُ صَدِيقًا» الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۱۰۵

از صادقین (امام باقر و امام صادق) علیهما السلام روایت است که «مرد به سبب راستگویی به مرتبه صدیقان می‌رسد»

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الرَّجَالُ ثَلَاثَةٌ عَاقِلٌ وَ أَحْمَقٌ وَ فَاجِرٌ فَالْعَاقِلُ الدِّينُ شَرِيعَتُهُ وَ الْحِلْمُ طَبِيعَتُهُ وَ الرَّأْيُ سَجِيَّتُهُ إِنْ سئِلَ أَجَابَ وَ إِنْ تَكَلَّمَ أَصَابَ وَ إِنْ سَمِعَ وَعَى وَ إِنْ حَدَّثَ صَدَقَ وَ إِنْ اطْمَأَنَّ إِلَيْهِ أَحَدٌ وَفَى وَ الْأَحْمَقُ إِنْ اسْتَنْبَهَ بِجَمِيلٍ عَقَلَ وَ إِنْ اسْتَنْزَلَ عَنْ حَسَنِ نَزَلَ وَ إِنْ حَمَلَ عَلَى جَهْلٍ جَهَلَ وَ إِنْ حَدَّثَ كَذَبَ لَا يَفْقَهُ وَ إِنْ فُقِّهَ لَا يَتَفَقَّهُ وَ الْفَاجِرُ إِنْ اتَّمَنَّتْهُ خَانَكَ وَ إِنْ صَاحَبْتَهُ شَانَكَ وَ إِنْ وَثِقْتَ بِهِ لَمْ يَنْصَحَكَ. تحف العقول النص ۳۲۳

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود: مردان بر سه قسم‌اند: خردمند و احمق و بدکار خردمند رفتارش مطابق با دین است و بردباری در سرشت او است و تیزبینی خوی او اگر سخنی از او پرسند پاسخ گوید و چون بسخن درآید درست گوید و چون گوش فرا دهد ضبط نماید و چون خبر دهد راست گوید و چون کسی با او اطمینان کند وفا نماید و بیخرد را اگر بکار خوبی متنبه‌اش سازی از یاد برد و اگر از کار خوبی منصرفش کنی دست بردارد و اگر بر نادانی و ادارش کنند ندانسته وادار شود و اگر خبری دهد بدروغ گوید، او نفهمی است که اگر بفهمانندش باز نمی‌فهمد و بدکار را اگر امینش گردانی خیانت ورزد و اگر هم صحبتش شوی سرافکنده‌ات سازد و اگر باو اعتماد کنی بصلاح تو اقدام نکند.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمَلُ إِسْلَامِهِ وَ مُحَصَّتْ عَنْهُ ذُنُوبُهُ «۳»
 وَ لَقِيَ رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ مَنْ وَفَى لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَا يَجْعَلُ عَلَى نَفْسِهِ لِلنَّاسِ وَ صَدَقَ لِسَانُهُ مَعَ
 النَّاسِ وَ اسْتَحْيَا مِنْ كُلِّ قَبِيحٍ عِنْدَ اللَّهِ وَ عِنْدَ النَّاسِ وَ حَسُنَ خُلُقُهُ مَعَ أَهْلِهِ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۲۲

امام باقر عليه السلام از پدرشان نقل می فرمایند که ،امام چهارم عليه السلام فرمود: چهار چیز است که هر کس را باشد اسلامش کامل و گناهانش پاک گردد و پروردگار عز و جل خود را ملاقات می کند در حالی که خدا از او خشنود است هر کس بآنچه بنفع مردم بر خویشتن قرار داده برای خدا انجام دهد و زبانش با مردم راست باشد و از هر چه نزد خدا و نزد مردم زشت است شرم کند و با خانواده خود خوشرفتار باشد.

✓ وَ قَالَ عليه السلام قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ وَ صِدْقُهُ عَلَى قَدْرِ مُرْوَعَتِهِ وَ شَجَاعَتُهُ عَلَى قَدْرِ أَنْفَتِهِ وَ عِفَّتُهُ عَلَى قَدْرِ غَيْرَتِهِ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ (للمصباحي صالح) ؛ ؛ ص ۴۷۷

امام علی عليه السلام مقام و مرتبه مرد باندازه همت او است (پس اگر بلند همت بود ارجمند و بزرگوار و اگر پست همت باشد خوار و زیر دست است) و راستی او باندازه جوانمردی او است (زیرا جوانمردی سبب میشود که شخص آنچه شایسته است بجا آورد و از زشتیها که یکی از آنها دروغ است دوری گزیند، پس اندازه راستگویی او از جوانمردیش شناخته میشود) و شجاعت و دلیری او باندازه حمیت و ننگ داشتن او است از کار زشت و ناشایسته (پس هر چه بیشتر کار زشت را ننگ بداند شجاعت و دلیری بیشتر دارد) و عفت و پاکدامنی او باندازه غیرت او است (پس هر اندازه که غیرت او یعنی ننگ داشتن از مشارکت با دیگری در چیزی که مخصوص باو نیست بیشتر باشد پاکدامنتر است، زیرا غیرتست که شخص را از پیروی شهوات و کارهای ناروا باز می دارد و او را پاکدامن نگاه می دارد).

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّا لَنُحِبُّ مِنْ شِيَعَتِنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهِمًا فَقِيهًا حَلِيمًا مُدَارِيًا صَبُورًا صَدُوقًا وَفِيًّا ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ عِ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَ مَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ وَ لِيَسْأَلْهُ إِثَابَهُ - قَالَ قُلْتُ جَعَلْتُ فِدَاكَ وَ مَا هِيَ قَالَ الْوَرَعُ وَ الْقُنُوعُ وَ الصَّبْرُ - وَ الشُّكْرُ وَ الْجِلْمُ وَ الْحَيَاءُ وَ السَّخَاءُ وَ الشَّجَاعَةُ وَ الْغَيْرَةُ وَ الْبِرُّ وَ صِدْقُ الْحَدِيثِ وَ آدَاءُ الْأَمَانَةِ الْأَمَالِي (للمفيد)، النص، ص: ۱۹۳ الأمالی (للمفيد) ؛ النص ؛ ص ۱۹۲

امام صادق عليه السلام فرمود: ما از میان شیعیان خود بکسی علاقه مندیم که عاقل، فهمیده، دانا، بردبار، مداراکننده، پر صبر، بسیار راستگو، و با وفا باشد. سپس فرمود: خدا- تبارک و تعالی- پیامبران را به مکارم اخلاق مخصوص گردانید، پس هر که واجد آنهاست باید بر این نعمت خدا را سپاس گوید، و هر کس که فاقد آنهاست باید به پیشگاه خداوند زاری کند و آنها را از خدا درخواست نماید. گوید: عرض کردم: فدایت شوم آنها کدام اند؟ فرمود: پرهیزکاری، و اظهار فروتنی و خواری به پیشگاه پروردگار، و صبر، و شکر، و بردباری، و شرم، و سخاوت و شجاعت، و غیرت و نیکوئی کردن، و راستگویی، و رد امانت.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عليه السلام بَيْنَا ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَمْشُونَ إِذْ أَصَابَهُمْ مَطَرٌ فَأَوْوَأَ إِلَى غَارٍ فَأَنْطَبَقَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ يَا هَوْلَاءِ وَ اللَّهُ مَا يُنْجِيكُمْ إِلَّا الصَّدَقُ فَلْيَدْعُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْكُمْ بِمَا يَعْلَمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَدْ صَدَقَ فِيهِ فَقَالَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ إِن كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ كَانَ لِي أَجِيرٌ عَمِلَ لِي عَمَلًا عَلَى فَرَقٍ «۳» مِنْ أُرْرُ فَذَهَبَ وَ تَرَكَهُ فَرَزَعْتُهُ فَصَارَ مِنْ أَمْرِهِ أَنِّي اشْتَرَيْتُ مِنْ ذَلِكَ الْفَرَقِ بَقْرًا ثُمَّ أَتَانِي فَطَلَبَ أَجْرَهُ فَقُلْتُ اعْمِدْ إِلَى تِلْكَ الْبَقْرِ فَسَقِّهَا فَقَالَ إِنَّمَا لِي عِنْدَكَ فَرَقٌ مِنْ أُرْرُ فَقُلْتُ اعْمِدْ إِلَى تِلْكَ الْبَقْرِ فَسَقِّهَا فَإِنَّهَا مِنْ ذَلِكَ

فَسَاقَهَا فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا فَاَنْسَاحَتِ الصَّخْرَةَ عَنْهُمْ وَ قَالَ الْآخِرُ
 اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ كَانَ لِي أَبُوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ فَكُنْتُ آتِيَهُمَا كُلَّ لَيْلَةٍ بَلْبِنِ غَنَمٍ لِي فَأَبْطَأْتُ عَلَيْهِمَا
 ذَاتَ لَيْلَةٍ فَآتَيْتُهُمَا وَ قَدْ رَقَدَا وَ أَهْلِي وَ عِيَالِي يَتَضَاعُونَ مِنَ الْجُوعِ فَكُنْتُ لَا أَسْقِيهِمْ حَتَّى يَشْرَبَ أَبُوَانِ
 فَكَرِهْتُ أَنْ أَوْقِظَهُمَا مِنْ رَقَدَتَيْهِمَا وَ كَرِهْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَيَسْتَيْقِظَا لِشُرْبِهِمَا فَلَمْ أَزَلْ أَنْتَظِرُهُمَا حَتَّى طَلَعَ
 الْفَجْرُ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا فَاَنْسَاحَتِ الصَّخْرَةَ حَتَّى نَنْظُرُوا إِلَى
 السَّمَاءِ وَ قَالَ الْآخِرُ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمِّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ وَ أَنِّي رَاوَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا
 فَأَبَتْ عَلَيَّ إِلَّا أَنْ آتَيْهَا بِمِائَةِ دِينَارٍ فَطَلَبْتُهَا حَتَّى قَدَرْتُ عَلَيْهَا فَجِئْتُ بِهَا فَدَفَعْتُهَا إِلَيْهَا فَأَمَكَّنْتَنِي مِنْ
 نَفْسِهَا فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رَجُلَيْهَا قَالَتْ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تَفُضَّ الْخَانِمَ إِلَّا بِحَقِّهِ فَقَمْتُ عَنْهَا وَ تَرَكْتُ لَهَا الْمِائَةَ فَإِنْ
 كُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا فَرَجَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْهُمْ فَخَرَجُوا. الخصال ؛ ج ۱ ؛

ص ۱۸۴

رسول خدا ﷺ فرمود: سه نفر از پیشینیان در حالی که با هم راه می پیمودند ناگهان باران در گرفت و آنان بغاری پناهنده شدند
 تصادفاً در غار (بواسطه ریزش) بسته شد. یکی از آنان گفت: دوستان بخدا سوگند که بجز راستی هیچ باعث نجات شما از این
 گرفتاری نخواهد شد، پس هر یک از شما خدای را بخواند آنچه خدای عز و جل میداند که او در گفتارش راستگو است پس یکی
 از آنان گفت: خدایا اگر آگاهی که من مزدوری گرفتم که در مقابل یک پیمانانه برنج عملی برای من انجام داد. پس از پایان کار
 مزدور رفت و مزدش نزد من ماند من آن برنج را کاشتم و از برداشت آن گاوی خریدم و پس از مدتی آن مزدور بازگشت و مزد
 خود را از من مطالبه نمود گفتم: این گاو را بگیر و با خود ببر گفتم: من فقط یک پیمانانه برنج نزد تو دارم گفتم: این گاو را بگیر و
 با خود ببر که این از همان یک پیمانانه برنج است او نیز گاو را پیش انداخته و برد بار الها اگر آگاهی که من این کار را از ترس تو
 انجام دادم گشایشی بکار ما بده، پس سنگ بکناری رفت. دیگری گفت: بار الها اگر آگاهی که مرا پدر و مادر پیری بود و من هر
 شب از شیر گوسفندانم بر ایشان می آوردم شبی دیر وقت رسیدم دیدم آنان را خواب رفته و فرزندان و عیال خودم از گرسنگی
 نالان بودند ولی تا پدر و مادرم شیر نمی آشامیدند من باهل و عیال خودم شیر نمی دادم پس من خوش نداشتم که پدر و مادر را از
 خواب بیدار کنم و خوش نداشتم که باز گردم تا مگر پدر و مادر از خواب بر میخیزند برای شیر خوردن مرا نه بینند. لذا تا سپیده
 دم در بالینشان منتظر ماندم، اگر آگاهی که این کار را بخاطر ترس از تو انجام دادم گشایشی بیا مرحمت فرما. سنگ آنقدر
 شکافت که آسمان را دیدند دیگری گفت: بار الها اگر آگاهی که مرا دختر عمویی بود که از همه مردم بیشتر دوستش میداشتم و
 من از او کام دل خواستم او نپذیرفت مگر آنکه صد دینارش بدهم بدنبال صد دینار آنقدر تکاپو کردم تا بدست آوردم پولها را
 آورده و در دامنش ریختم او خود را در اختیار من گذاشت و چون بمیان دو پایش نشستم گفتم: از خدا بترس و مهر بکارت مرا
 بناحق مشکن من بر خواستم و صد دینار را نیز باو واگذاشتم اگر آگاهی که من این کار را از ترس تو انجام دادم گشایشی در کار
 ما ایجاد بفرما پس خداوند گشایش بانان داد و بیرون شدند.

۹. سخاوت

✓ ضدّ بخل سخاوت است و آن از ثمره زهد و بی‌مبالاتی به دنیا است. و مشهورترین صفات پیغمبران خدا
 و معروف‌ترین اخلاق اصفیا و اولیاء است. از «معالی» «اخلاق» و صاحب آن پسندیده اهل آف میوه‌های
 زهد است، چنانکه بخل میوه دوستی دنیاست. پس سزاوار است که هر پوینده راه آخرت اگر دستش از
 مال تهی است قناعت ورزد، و اگر ثروت و مالی دارد سخاوت و نیکوکاری پیشه کند. و شکی نیست که
 جود و سخاء از شریفترین صفات و برترین اخلاق انسانی به شمار می‌رود و یکی از ریشه‌های رستگاری

است، و مشهورترین اوصاف پیغمبران و معروفترین اخلاق فرستادگان الهی است. و آنچه در ستایش آن رسیده بیرون از شمار است.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «السَّخَاءُ شَجْرَةٌ مِنْ شَجَرِ الْجَنَّةِ، أَغْصَانُهَا مُتَدَلِّيَةٌ إِلَى الْأَرْضِ، فَمَنْ أَخَذَ مِنْهَا غَصْنَا قَادَهُ ذَلِكَ الْغَصْنَ إِلَى الْجَنَّةِ». مجموعة ورام ج ۱ ص ۱۷۰ بیان فضیله السخاء ص: ۱۷۰

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود «سخاوت درختی از درختهای بهشت است که شاخه‌هایش بر زمین آویخته است، هر که شاخه‌ای از آن را بگیرد همان شاخه وی را به بهشت می‌کشاند».

✓ عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «خَلْقَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَخَلْقَانِ يَبْغُضُهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَأَمَّا اللَّذَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَحَسَنُ الْخَلْقِ وَالسَّخَاءُ، وَأَمَّا اللَّذَانِ يَبْغُضُهُمَا اللَّهُ فَمَسْئُورُ الْخَلْقِ وَ الْبُخْلُ» مجموعة ورام، ج ۱، ص: ۱۷۱

و آن بزرگوار ﷺ فرمود: دو خصلتند که خداوند آنها را دوست می‌دارد: حسن خلق و سخاوت، و اما آن دو صفتی که مبعوض خداوندند، عبارتند از بد اخلاقی و بخل

✓ وَرَوَى الْمُقَدِّمُ بْنُ شَرِيحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَلَّنِي عَلَى عَمَلٍ يَدْخُلُنِي الْجَنَّةَ، قَالَ ﷺ: «إِنَّ مِنْ مَوْجِبَاتِ الْمَغْفِرَةِ بَذْلَ الطَّعَامِ وَ إِفْشَاءَ السَّلَامِ وَ حَسْنَ الْكَلَامِ» «خَرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ كَمَا فِي مَجْمَعِ الزَّوَائِدِ ج ۸ ص ۲۹».

یکی از اصحاب می‌گوید: عرض کردم: یا رسول الله، مرا به عملی راهنمایی کن که باعث رفتنم به بهشت شود؟ فرمود: از جمله عوامل آمرزش، غذا دادن به دیگران، سلام را آشکارا گفتن و سخن نیکو بر زبان آوردن

✓ وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «الْجَنَّةُ دَارُ الْأَسْخِيَاءِ» «أَخْرَجَهُ ابْنُ عَدِي وَ الدَّارِ قُطْنِي فِي الْمُسْتَجَادِ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ كَمَا فِي الْمَغْنِيِّ وَ مَنْقُولٍ فِي جَامِعِ الْأَخْبَارِ ص ۱۱۲ مَرَسَلًا».

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود «بهشت خانه سخاوتمندان است

✓ قَالَ ﷺ: «أَيْضاً السَّخَاءُ أَنْ تَسْخُوَ نَفْسَ الْعَبْدِ عَنِ الْحَرَامِ أَنْ تَطْلُبَهُ فَإِذَا ظَفِرَ بِالْحَلَالِ طَابَتْ نَفْسُهُ أَنْ يُنْفِقَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ شِكَاةُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّص ص ۲۲۹

حضرت امیرالمومنین ﷺ فرمودند سخاوت آن است که انسان خود را از حرام نگهدارد و هر گاه به حلالی دست یافت خوشحال می‌شود که آن را در راه خدا انفاق کند.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ حَسَّنَ خُلُقَهُ وَ بَسَطَ يَدَهُ - إِلَّا كَانَ فِي ضَمَانِ اللَّهِ لَا مَحَالَةَ وَ مِمَّنْ يُهْدِيهِ حَتَّى يَدْخُلَهُ الْجَنَّةَ مَشَاةً الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّص ص ۲۲۹

فرمود: هر بنده‌ای که خلقش نیکو باشد و دست او بازگردد، در ضمانت خداوند می‌باشد و خداوند او را داخل بهشت می‌گرداند.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ شَابُّ مَقَارِفٍ لِلذُّنُوبِ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ شَيْخٍ عَابِدٍ بَخِيلٍ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّصِّ ص ۲۳۰

امام باقر علیه السلام فرمود: جوان غرق در شهوات ولی سخی بهتر است از پیرمرد عابد بخیل.

✓ سئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ حَدِّ السَّخَاءِ فَقَالَ تُخْرِجُ مِنْ مَالِكَ الْحَقَّ الَّذِي أَوْجَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ فَتَضَعُهُ فِي مَوْضِعِهِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّصِّ ص ۲۳۰

امام صادق علیه السلام فرمود: سخاوت آن است حقی که خداوند در مالت واجب کرده بیرون کنی و در راهش خرج نمائی.

✓ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّخَاءُ شَجْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ - أَعْصَانُهَا مُتَدَلِّياتٌ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ أَحَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَعْصَانِهَا فَادَهُ ذَلِكَ الْغُصْنُ إِلَى الْجَنَّةِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّصِّ ص ۲۳۰

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سخاوت درختی است در بهشت که شاخه‌های آن در زمین آویزان است. هر کس به شاخه‌ای از آن آویزان شود به طرف بهشت کشانده می‌گردد.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ أَبَا أَضْيَافٍ وَكَانَ إِذَا لَمْ يَكُونُوا عِنْدَهُ خَرَجَ يَطْلُبُهُمْ وَأَغْلَقَ بَابَهُ وَأَخَذَ الْمَفَاتِيحَ يَطْلُبُ الْأَضْيَافَ وَإِنَّهُ رَجَعَ إِلَى دَارِهِ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ أَوْ شِبْهِ الرَّجُلِ فِي الدَّارِ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ بِإِذْنِ مَنْ دَخَلْتَ هَذِهِ الدَّارَ قَالَ دَخَلْتُهَا بِإِذْنِ رَبِّهَا يَرَدُّ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قَالَ فَعَرَفَ إِبْرَاهِيمُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَحَمِدَ رَبَّهُ ثُمَّ قَالَ أُرْسَلَنِي رَبُّكَ إِلَيَّ مِنْ عِبِيدِهِ اتَّخَذَهُ خَلِيلًا قَالَ فَأَعْلَمَنِي مَنْ هُوَ أَخْدُمُهُ حَتَّى أَمُوتَ قَالَ فَإِنَّكَ هُوَ قَالَ وَ لِمَ ذَلِكَ قَالَ لِأَنَّكَ لَمْ تَسْأَلْ أَحَدًا شَيْئًا قَطُّ وَ لَا تُسْأَلُ قَطُّ شَيْئًا فَقُلْتَ لَا مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّصِّ ص ۲۳۰

امام صادق علیه السلام فرمود: ابراهیم (صلوات الله علیه) پدر همه مهمان نواها بود، هر وقت که مهمان نداشت از خانه بیرون می‌شد و در خانه را می‌بست و کلیدهایش را بر می‌داشت و دنبال مهمان دارها می‌رفت، و در یک شب وقتی به خانه بازگشت، ناگهان مرد یا شبیه مردی را در خانه دید، فرمود: ای بنده خدا، به اجازه چه کسی وارد این خانه شدی؟ گفت: به اجازه صاحب خانه - سه مرتبه تکرار کرد - ابراهیم (صلوات الله علیه) مطلب را فهمید و پروردگارش را حمد نمود، مهمان گفت: پروردگارت مرا به طرف بنده‌ای از بندگانش که او را دوست خود می‌داند فرستاده، ابراهیم گفت: آن خلیل را به من بشناسان تا قبل از مرگم خدمتت کنم، گفت: آن خلیل خودت هستی، فرمود: به چه دلیل؟ گفت: زیرا تو هرگز از کسی چیزی نخواستی، و چیزی از تو خواسته نشده که جواب رد بدهی.

✓ عَنْ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ السَّخِيُّ يَأْكُلُ طَعَامَ النَّاسِ لِيَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ وَ الْبَخِيلُ لَا يَأْكُلُ طَعَامَ النَّاسِ لِكَيْلَا يَأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ النَّصِّ ص ۲۳۰

امام رضا علیه السلام فرمود: سخی از غذای مردم می‌خورد تا از غذای او بخورند بخیل آن است که از غذای کسی نمی‌خورد تا از غذای او نخورد.

✓ و قال الكاظم عليه السلام: «السخى الحسن الخلق فى كنف الله، لا يستخلى الله منه حتى يدخله الجنة.»
و ما بعث الله نبيا و لا وصيا إلا سخيا، و لا كان أحد من الصالحين إلا سخيا، و ما زال أبى يوصينى
بالسخاء حتى مضى». جامع السعادات ج: ٢ ص: ١٢٠

فرمود عليه السلام: سخاوتمند، نیکخویى در پناه حمایت خداست و خدا او را وانهد تا به بهشتش درآرد. و خداوند پیامبرى
نفرستاده مگر آنکه سخاوتمند باشد. و پدرم همواره مرا به سخاوت و نیکخویى سفارش می فرمود تا رحلت کرد.

✓ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ خِيَارُكُمْ سَمَحَاؤُكُمْ وَ شِرَارُكُمْ بُخْلًاؤُكُمْ وَ مِنْ صَالِحِ الْأَعْمَالِ
الْبِرُّ بِالْإِخْوَانِ وَ السَّعْيُ فِي حَوَائِجِهِمْ وَ فِي ذَلِكَ مَرْغَمَةٌ لِلشَّيْطَانِ وَ تَزْحُزْحُ عَنِ النَّيْرَانِ «١» وَ دُخُولُ
الْجَنَانِ يَا جَمِيلُ أَخْبِرْ بِهَذَا الْحَدِيثِ غُرَّرَ أَصْحَابِكَ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلَتْ فِدَاكَ مَنْ غُرَّرَ أَصْحَابِي قَالَ هُمْ
الْبَارُونَ بِالْإِخْوَانِ فِي الْعُسْرِ وَ الْيُسْرِ ثُمَّ قَالَ يَا جَمِيلُ أَمَا إِنَّ صَاحِبَ الْكَثِيرِ يَهُونُ عَلَيْهِ ذَلِكَ وَ قَدْ مَدَحَ
اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ صَاحِبَ الْقَلِيلِ فَقَالَ وَ يُؤَثِّرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خِصَامَةٌ وَ مَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ
فَأَوْلِيكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ الْخِصَالُ، ج ١، ص: ٩٧

جمیل بن درّاج از امام صادق (٧) نقل می کند که فرمود: بهترین شما سخاوتمندترین شماست و بدترین شما
بخیل ترین شماست و از کارهای شایسته نیکی به برادران و کوشش در حوائج آنهاست و در آن، مالیده شدن
دماغ شیطان و دوری از آتش جهنم و وارد شدن در بهشت است. ای جمیل! این حدیث را به برگزیدگان از
یاران خود خبر بده. راوی گفت: گفتم: فدایت شوم برگزیدگان از یاران من کدامند؟ فرمود: آنان که به برادران
خود به هنگام دشواری و آسانی نیکی می کنند. سپس فرمود: ای جمیل! این کار برای کسی که ثروت بسیار
دارد آسان است و خداوند صاحب مال اندک را مدح کرده و فرموده است: «آنان دیگران را بر نفس خویش
مقدم می دارند اگر چه خود نیاز دارند و هر کس خود را از بخل نفس نگه داشت آنان راستگارانند»

١٠. هدیه دادن

✓ هدیه چیزی است که مسلمان برای برادر مؤمن خود، خواه فقیر باشد یا غنی، می فرستد تا انس و الفت
بیشتر شود و دوستی استوار گردد، و این امری است که در شرع پسندیده و مطلوب است، و با قصد و
نیت پاک و سالم عبادت به شمار می رود.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: نِعْمَ الشَّيْءُ الْهَدِيَّةُ أَمَامَ الْحَاجَةِ وَ قَالَ تَهَادَوْا تَحَابُّوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَذْهَبُ
بِالضَّغَائِنِ الْخِصَالُ، ج ١، ص: ٢٨

امام صادق ﷺ فرمود: چه خوب است پیش از اظهار حاجت هدیه دادن و فرمود: بیکدیگر هدیه بدهید تا بهم دیگر محبت پیدا
کنید که هدیه کینه را از دل میزداید.

✓ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرُّضَا عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عليه السلام عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص نِعْمَ الشَّيْءُ
الْهُدْيَةُ وَ هِيَ مِفْتَاحُ الْحَوَائِجِ. عيون أخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص: ۷۴

حضرت علی بن موسی الرضا عليه السلام بتوسط آباء و امجاد خود از علی بن ابی طالب عليه السلام روایت کرده است که فرمود خوب چیزی است
هدیه چه آن کلید حوائج است.

✓ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام الْهُدْيَةُ تَجْلِبُ الْمَحَبَّةَ تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ص ۴۳۵

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمودند هدیه از برای کسی فرستادن جلب دوستی کند زیرا که انسان بنده احسان است.

✓ عَنْ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَأْكُلُ الْهُدْيَةَ وَ لَا يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ وَ يَقُولُ تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهُدْيَةَ تَسَلُّ
السَّخَائِمَ وَ تُخَلِّي ضِعَائِنَ الْعَدَاوَةِ وَ الْأَحْقَادَ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ، النص، ص: ۲۲۰

ارامام باقر عليه السلام است که رسول خدا صلی الله علیه و آله هدیه قبول می کرد ولی صدقه را نمی خورد و می فرمود: به همدیگر هدیه
بدهید که آن کینه ها را برطرف می کند و دشمنی ها را از بین می برد.

البته لازم به تذکر است در بعضی از موارد بین رشوه و هدیه اشتباه می شود که باید دقت کند

۱۱. سلام دادن

✓ ...فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً... ۲۴: ۶۱»

.. هنگامی که داخل خانه ای شدید بر خویشان سلام کنید، سلام و تحیتی از سوی خداوند، سلام و تحیتی با برکت و پاکیزه...
یعنی حتی اگر کسی در خانه نبود از جانب خدا به خودتان سلام بگویید و این دلیل بر اهمیت سلام کردن است .

✓ وَ إِذَا حَيَّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ۴: ۸۶.»

هنگامی که کسی به شما تحیت گوید با کیفیت بهتر یا به همان گونه آن را پاسخ بگویید که خداوند حساب همه چیز را دارد.

عن ابیجعفر إنَّ المراد بالتَّحِيَّةِ فِي الْاِيَةِ السَّلَامِ وَ غَيْرِهِ مِنَ الْبِرِّ

«...منظور از تحیت در آیه، سلام و هرگونه نیکی کردن است

✓ أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَ يُلَقَّونَ فِيهَا تَحِيَّةً وَ سَلَامًا ۲۵: ۷۵.»

اهل بهشت در برابر استقامتشان از غرفه های بهشتی بهره مند می شوند و در آنجا به تحیت و سلامشان بنوازند .

✓ ...تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ... ۱۴: ۲۳»

✓ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يَرَى ظَاهِرَهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَبَاطِنَهَا مِنْ ظَاهِرِهَا يَسْكُنُهَا مِنْ أُمَّتِي، مِنْ أَطَابِ الْكَلَامِ وَأَطْعَمِ الطَّعَامِ وَأَفْشَى السَّلَامِ وَصَلَّى بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ.

رسول گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: در بهشت خانه‌هایی وجود دارد که برون آن از درون و درون آن از برون دیده می‌شود. از امت من کسانی که سخن خوب بگویند و مردم را اطعام نمایند و به طور آشکار سلام کنند و هنگامی که مردم در خواب هستند به نماز [نماز شب] برخیزند در این خانه‌ها سکوت خواهند کرد.

✓ يَا بَنِي عَبْدِ الْمَطْلَبِ أَفْشُوا السَّلَامَ وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ وَتَهَجَّدُوا وَالنَّاسُ نِيَامُ، وَاطْعَمُوا الطَّعَامَ وَأَطِيبُوا الْكَلَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ».

ای فرزندان عبد المطلب آشکارا سلام کنید و صلّه رحم را انجام دهید، و هنگامی که مردم در خواب هستند شب زنده‌داری کنید و به عبادت خدا بپردازید و مردم را اطعام کنید و سخن خوب بگویید تا به سلامت وارد بهشت شوید.

امام باقر عليه السلام فرمود: خداوند، اطعام کردن مردم و رواج دادن سلام را دوست دارد. ۱۵.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ: ثَلَاثُ دَرَجَاتٍ وَ ثَلَاثُ كَفَّارَاتٍ وَ ثَلَاثُ مُوَبِّقَاتٍ وَ ثَلَاثُ مُنْجِيَّاتٍ فَأَمَّا الدَّرَجَاتُ فَافْشَاءُ السَّلَامِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ الصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَ النَّاسُ نِيَامٌ وَ..... الخصال، ج ۱، ص: ۸۴

امام باقر عليه السلام فرمود: سه چیز باعث بالا رفتن درجه است و سه چیز موجب کفاره گناه و سه چیز کشنده است و سه چیز نجات بخش. اما موجبات درجات: آشکار سلام دادن و اطعام کردن و در دل شب که مردم بخوابند نماز خواندن است و اما کفاره‌ها

✓ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام عَنْ عَلِيِّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ فِي الْجَنَّةِ غُرَفًا يَرَى ظَاهِرَهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَبَاطِنَهَا مِنْ ظَاهِرِهَا يَسْكُنُهَا مِنْ أُمَّتِي مَنْ أَطَابَ الْكَلَامَ وَ أَطْعَمَ الطَّعَامَ وَ أَفْشَى السَّلَامَ وَ صَلَّى بِاللَّيْلِ وَ النَّاسُ نِيَامٌ فَقَالَ عَلِيُّ ع يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ يُطِيقُ هَذَا مِنْ أُمَّتِكَ فَقَالَ يَا عَلِيُّ أَوْ مَا تَدْرِي مَا إِطَابَةُ الْكَلَامِ مَنْ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ وَ أَمْسَى سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ عَشْرَ مَرَّاتٍ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ نَفَقَةُ الرَّجُلِ عَلَى عِيَالِهِ وَ أَمَّا..... الأمالی (للصدوق)، النص، ص: ۳۲۹

رسول خدا ﷺ فرمود در بهشت غرفه‌هایی است که درونش از برون و برونش از درون پیداست کسانی از امتم در آن جا کنند که خوش کلام و خوراننده طعام و آشکارکننده اسلام باشند و شب که مردم بخوابند نماز بخوانند علی (ع) فرمود یا رسول الله کدام امت توان این را دارند؟ فرمود ای علی میدانی کلام خوش چیست؟ اینست که بامداد و پسین ده بار گوید سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر، اطعام طعام همان خرجی است که مرد بعیال خود می‌دهد، مقصود از.....

✓ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ فَقَالَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَإِطْيَابُ الْكَلَامِ. بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ٦٨، ص: ٣١٣

شخصی از رسول الله ﷺ سؤال نمود یا رسول الله کدام عملی افضل اعمال است؟ فرمود غذا دادن بديگران و سخن خوب گفتن.

✓ وَ رَوَى مَا شَيْءٌ يَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ مِنْ إِطْعَامِ الطَّعَامِ وَ إِرَاقَةِ الدَّمَاءِ حَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت)، ج ٦٨، ص: ٣٥٥

روایت شده که هیچ چیز مانند غذا دادن و قربانی کردن انسان را به خداوند متعال نزدیک نمیکند.

چند تذکره در بحث سلام کردن لازم است

١- سبقت گرفتن در سلام

✓ چرا که قرآن مجید می فرماید :

✓ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ: ٢: ١٤٨. «»

در انجام امور خیر از یکدیگر پیشی بگیرید .

✓ عن الصادق عليه السلام بالسلام أولى بالله و برسوله «».

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که آغاز به سلام می کند از نظر قرب و منزلت به خدا و پیامبر نزدیکتر است .

✓ قال علي عليه السلام: للسلام سبعون حسنة تسعة و ستون للمبتدى و واحدة للراء

حضرت علی علیه السلام فرمود برای سلام هفتاد حسنه است شصت و هفت عدد آن برای شروع کننده است و یک عدد برای جواب دهنده

✓ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ إِطْعَامَ الطَّعَامِ وَ إِفْشَاءَ السَّلَامِ الْحَاسِنِ، ج ٢، ص ١٤٣، ح ١٣٧١.

امام باقر عليه السلام خداوند مردم را اطعام کردن و آشکارا سلام کردن رادوست دارد

٢- ابتداء سلام کردن

✓ تقیید به این سنت اسلامی چندان مهم است که پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله و سلم فرمود :

✓ من بدء بالكلام قبل السلام فلا تجيبوه «».

پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله و سلم کسی که قبل از سلام شروع به سخن کند پاسخ او را نگوید .

✓ امام صادق علیه السلام: «إِنَّ الْبَخِيلَ مِنْ يَبْخُلُ بِالسَّلَامِ».

امام صادق علیه السلام فرمود: بخیل کسی است که حتی از سلام کردن بخل ورزد: .

✓ ...و یبدء من لقیه بالسَّلَامِ».

پیامبر اکرم ﷺ یکی از روشها و سنت های زیبایشان این بود که هر که راملاقات میفرمود بر او در سلام پیشی میگرفت

✓ عن النبی ﷺ خمس لا ادعهنّ حتّی الممات... و التّسلیم علی الصّبیان لتکون سنّه من بعدی».

پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: پنج خصلت را تا هنگام مرگ ترک نخواهم کرد... [که از جمله آنها] سلام کردن بر کودکان است تا پس از من روش عمومی باشد

تا یک سنت زنده بماند و مردم سبقت در سلام را شیوه خود قرار دهند. از این رو فرمود: او به عنوان سنت اسلامی مردم به آن رفتار کنند.]

۳- تعمیم سلام

✓ و قد سئل رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: أیّ العمل خیر؟ قال تطعم الطّعام و تقرأ السّلام علی من عرفت و من لم تعرف».

از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم سؤال شد: کدام عمل بهتر است؟ فرمود: اطعام طعام و سلام کردن به هر کس که می شناسی و نمی شناسی .

۴- بلند سلام کردن

✓ عن ابی عبد الله علیه السلام إذا سلّم أحدکم فلیجهر بسلامه، لا یقول: سلّمت فلم یردّوا علیّ و لعلّه یكون قد سلّم و لم یسمعهم فاذا ردّ أحدکم فلیجهر برده و لا یقول المسلم: سلّمت فلم یردّوا علیّ ثمّ قال: کان علیّ علیه السّلام یقول: لا تغضبوا و لا تغضبوا افشوا السّلام و أطیبوا الكلام و صلّوا باللیل و النّاس نیام تدخلوا الجنّة بسلام ثمّ تلا - علیه السلام - علیهم قول الله عزّ و جلّ: «السّلام المؤمن المّهّیمن...» ۵۹: ۲۳».

الكافی (ط - الإسلامیة) ج ۲ ۶۴۵ باب التّسلیم ص: ۶۴۴

امام صادق علیه السلام فرمود: هر گاه یکی از شما بر دیگری سلام کرد باید بلند سلام کند و نگوید من سلام کردم و جواب مرا ندادند، به خاطر اینکه شاید سلام کرده و آنها نشنیده اند، و هر کس که جواب سلام را می دهد باید بلند جواب دهد تا کسی که سلام کرده نگوید من سلام کردم ولی جواب مرا ندادند. سپس فرمود: همیشه علی علیه السلام می فرمود: خشم نکنید و کسی را به خشم نیاورید، آشکارا سلام کنید، سخن خوب بگویید، شب هنگام که مردم در خواب هستند نماز شب بخوانید تا به سلامت وارد بهشت شوید. آنگاه این آیه را برای آنان تلاوت کرد که «السّلام المؤمن» ۵۹: ۲۳»..... یعنی یکی از اسماء حسنی خداوند «سلام» است .

✓ عن موسی بن جعفر علیه السلام أطعموا الطّعام و أفشوا السّلام و صلّوا و النّاس نیام و ادخلوا الجنّة بسلام».

امام کاظم علیه السلام فرمود: مردم را اطعام کنید، آشکارا سلام گویند و هنگامی که مردم در خواب هستند نماز بگذارید [نماز شب] تا به سلامت وارد بهشت شوید .

۱۲. دست دادن

✓ قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا تَقَى الْمُسْلِمَانِ فَتَصَافَحَا قَسَمَتَ بَيْنَهُمَا سَبْعُونَ مَغْفِرَةً تِسْعَةً وَسِتُونَ لِأَحْسَنِهَا بَشْرًا.» «المحجّة البيضاء ج: ۴ ص: ۳۸۷

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود وقتی دو مسلمان به یکدیگر برخورد میکنند و به یکدیگر دست می دهند بین آن دو هفتاد درجه معنوی مغفرت و آمرزش تقسیم می شود که ۶۹ قسم آنرا به کسی می دهند که با روی باز با دیگری برخورد کرده است

✓ و عن النبي صلی الله علیه و آله «تمام تحیاتکم بینکم المصافحة المصافحة ج: ۴ ص: ۳۸۷
پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود تحیات (ودرودگفتن) کامل، بین شما، مصافحه و دست دادن است (یعنی با مصافحه کامل می شود

✓ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ مَصَافِحَةُ الْمُؤْمِنِ بِالْفِ حَسَنَةٌ مَشَاةُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ، النَّص، ص: ۲۰۴
حضرت صادق علیه السلام فرمودند: مصافحه و دست دادن با مؤمن نمودن هزار حسنه دارد.

✓ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله مِنْ أَخْلَاقِ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ الْبَشَاشَةُ إِذَا تَرَاءَوْا وَالْمَصَافِحَةُ إِذَا تَلَقَّوْا وَالزَّائِرُ فِي اللَّهِ حَقٌّ عَلَى الْمَرْوَرِ إِكْرَامُهُ مَجْمُوعَةٌ وَرَامَ، ج ۱، ص: ۲۹

جابر بن عبد الله انصاری از پیامبر نقل کرده است: «از جمله خو و خصلت پیامبران و صدیقان است که هر گاه یک دیگر را ببینند گشاده رو باشند، و هر گاه با هم روبرو شوند، مصافحه کنند و دست دهند، و کسی که به خاطر خدا به دیدن دیگری می رود بر عهده دیدار شده است که او را گرامی دارد.»

✓ قَالَ صلی الله علیه و آله تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ أَنْ يَضَعَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَيْهِ وَيَسْأَلُهُ كَيْفَ أَنْتَ كَيْفَ أَصْبَحْتَ وَ كَيْفَ أَمْسَيْتَ وَ تَمَامُ تَحِيَّتِكُمْ الْمَصَافِحَةُ مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ، ص: ۳۶۰

آن حضرت همسایه یهودی را عیادت کرد. و فرمود: عیادت کامل بیمار این است که دست بر او بگذاری، و از او بپرسید چگونه ای؟ چگونه صبح و شب کردید، و درود کامل اینست که با وی مصافحه نمایید.

۱۳. خیر خواهی

✓ امیرالمومنین علیه السلام: إِنْ اللَّهُ تَعَالَى يُدْخِلُ بِحُسْنِ النَّيَّةِ وَصَالِحِ السَّرِيرَةِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ الْجَنَّةَ (۵۴۲ / ۲).
تصنيف غرر الحكم و درر الكلم، ص: ۹۳

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: بدرستی که خدا - که بلند مرتبه است - داخل میکند بسبب نیکوئی نیت (خیر خواهی) و نهان صحیح هر که را خواهد از بندگان خود ببهشت، مراد این است که گاه هست

✓ امیرالمومنین علیه السلام: عَوْدُ نَفْسِكَ حُسْنَ النِّيَّةِ وَ جَمِيلَ الْمَقْصَدِ تُذْرِكُ فِي مَبَاغِيكَ النَّجَاحَ (۴ / ۳۳۰).
تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۱۶۰۲، ص: ۹۳

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: عادت فرما نفس خود را نیکوئی نیت و قصد نیکو، تا این که دریابی در مطالب خود فیروزی را، یعنی اگر چنین کنی فیروزی بمطالب خود بیابی، یا این که در مطالب خود فیروزی باجر و ثواب یابی.

✓ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ حَسَنَتْ نِيَّتَهُ كَثُرَتْ مَثْوِبَتُهُ وَ طَابَتْ عَيْشَتُهُ وَ وَجَبَتْ مَوَدَّتُهُ (۵ / ۴۴۴). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۱۶۰۴، ص: ۹۳

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: هر که نیکو باشد قصد و نیت او بسیار باشد ثواب او و خوش باشد زندگانی او و واجب باشد دوستی او، یعنی ثابت و لازم باشد و نمی شود که مردم او را دوست ندارند، یا شرعا واجب باشد دوستی او بر ایشان.

✓ امیرالمومنین علیه السلام: مَنْ حَسَنَتْ نِيَّتَهُ أَمَدَهُ التَّوْفِيقُ. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۱۶۰۵، ص: ۹۳
حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: هر که نیکو باشد قصد و نیت او مدد کند او را توفیق..

✓ امیرالمومنین علیه السلام: مَا أُعْطِيَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الْعَبْدَ شَيْئًا مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا بِحُسْنِ خُلُقِهِ وَ حُسْنِ نِيَّتِهِ (۶ / ۹۹). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۱۶۰۶، ص: ۹۳

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: نبخشیده خدای سبحانه بنده را چیزی از خیر دنیا و آخرت مگر با نیکوئی خوی او و نیکوئی نیت و قصد او، یعنی تا یکی از آن نیکوئیها با بنده نباشد حق تعالی هیچ خیری از خیرات دنیا و آخرت باو عطا نکند.

✓ امیرالمومنین علیه السلام: وَصُولُ الْمَرْءِ إِلَى كُلِّ مَا يَبْتَغِيهِ مِنْ طِيبِ عَيْشِهِ وَ أَمْنِ سَرْبِهِ وَ سَعَةِ رِزْقِهِ بِحُسْنِ نِيَّتِهِ وَ سَعَةِ خُلُقِهِ (۶ / ۲۴۵). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۱۶۰۷، ص: ۹۳

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمودند: رسیدن مرد بسوی هر آنچه طلب میکند آنرا از خوشی زندگانی او و امنیت راه او و فراخی روزی او بنیکوئی نیت اوست و وسعت خلق او، یعنی نیکوئی قصد و نیت کسی و وسعت خلق او سبب رسیدن بهمه آنها می شود.

۱۴. اعلام دوستی

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ صَاحِبَهُ أَوْ أَخَاهُ فَلْيُعْلِمْهُ (المحاسن، ج ۱، ص: ۲۶۶ بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۷۱ ص ۱۸۲)

امام صادق علیه السلام فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون یکی از شماها یارش یا برادرش را دوست دارد باو اعلام کند.

✓ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُعَلِّمَهُ فَإِنَّهُ أَصْلَحَ لِدَاتِ
الْبَيْنِ بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۷۱، ص: ۱۸۳

رسول خدا ﷺ فرمود: چون یکی از شما برادرش را دوست دارد باو اعلام کند که برای میانه‌داری بهتر است.

۱۵. مدارا

مدارا عبارت از آن است که اگر ناگواری از کسی به تو رسد متحمل شوی و به روی خود نیاوری. و این از جمله صفاتی است که آدمی را در دنیا و آخرت به مراتب بلند و درجات ارجمند می‌رساند. و اغلب کسانی که در دنیا به مرتبه عظیم رسیدند از این صفت جلیله است.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ لَمْ يَتِمَّ عَمَلُهُ وَرِعَ يَحْزُهُ عَنِ مَعَاصِي اللَّهِ، وَ خَلْقٌ يَدَارِي بِه
النَّاسِ، وَ حِلْمٌ يَرُدُّ به جَهْلُ الْجَاهِلِ. بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ۷۴ ص ۵۲

حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم سه چیز است که در هر که نیست کارش انجام نگیرد: تقوائی که وی را از گناه باز دارد و اخلاقی که با مردم بسازد و مدارا کند و حلمی که با آن سبکی نادان سبکسر را دفع کند.»

✓ وَقَالَ ﷺ: أَمْرُنِي رَبِّي بِمَدَارَةِ النَّاسِ كَمَا أَمْرُنِي بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ. الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص: ۱۱۶

و نیز فرمود پروردگارم مرا به مدارا و سازش با مردم امر فرمود چنانکه به انجام واجبات امر فرمود.

✓ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرًا ؑ يَقُولُ جَاءَ جَبْرَائِيلُ ؑ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ - يَا مُحَمَّدُ
رَبُّكَ يُفَرِّقُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ دَارِ خَلْقِي. الكافي (ط - الإسلامية)، ج ۲، ص: ۱۱۷

امام صادق علیه السلام: «جبرئیل ؑ نزد پیغمبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: ای محمد پروردگارت سلام می‌رساند و می‌فرماید: با مخلوقم مدارا کن.»

✓ قَالَ الصَّادِقُ ؑ التَّفَقُّدُ مِنَ النَّاسِ وَ إِعْمَالُ الرَّفْقِ وَ الْمَجَامَلَةُ وَ الْمَدَارَةُ بِهِمْ / ۱۱۸۵ الأما لی (للمفید)، النص،
ص: ۳۶۹

حضرت صادق ؑ فرمودند: تفقد و رسیدگی به مردم و رمی و مدارا با آنان حق آنان است

✓ قَالَ الصَّادِقُ ؑ: كَمَالُ الْأَدَبِ وَ الْمُرُوءَةِ سَبْعُ خِصَالٍ الْعَقْلُ وَ الْحِلْمُ وَ الصَّبْرُ وَ الرَّفْقُ وَ الصَّمْتُ وَ حُسْنُ
الْخُلُقِ وَ الْمَدَارَةُ مَعْدِنُ الْجَوَاهِرِ وَ رِيَاضَةُ الْخَوَاطِرِ، ص: ۶۰

حضرت صادق ؑ فرمودند: کمال ادب و جوانمردی در هفت ویژگی است عقل و بردباری و شکیبایی و نرم‌خویی و سکوت و خوش اخلاقی و مدارا و همیاری و خوش رفتاری با مردم

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام سِتَّةٌ تُخْتَبَرُ بِهَا عُقُولُ النَّاسِ الْحِلْمُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَالصَّبْرُ عِنْدَ الرَّهْبِ وَالْقَصْدُ عِنْدَ الرَّغْبِ وَتَقْوَى اللَّهِ فِي [عَلَى] كُلِّ حَالٍ وَحُسْنُ الْمُدَارَاةِ وَقِلَّةُ الْمُمَارَاةِ (۱۳۹/۴). تصنيف غرر الحكم و
درر الكلم ۴۹۲ ص ۵۵

حضرت صادق عليه السلام فرمودند: شش چیز است که آزمایش کرده می شود به آنها عقلهای مردمان، بردباری نزد خشم، و شکیبائی نزد ترس، و قصد نزد خواهش، و ترس از خدا در هر حال، و نیکوئی مدارا و سازش، و کمی جدال و ستیزه. مراد به «ترس» چیزی چند است که مردم ترس از آنها داشته باشند از بلاها و مصیبتها، و مراد به «قصد» میانه رویست یا راست روی یعنی این که نزد خواهش امری میانه روی کند در آن و در طلب آن، و افراط نکند، یا از راه راست بدر نرود و مرتکب گناهی نگردد.

✓ عَنْ النَّبِيِّ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ عَوْتُكَ لِلضَّعِيفِ مِنْ أَعْظَمِ الصَّدَقَةِ قَالَ أَمَرَنِي رَبِّي بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِي بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ، النص، ص: ۲۱۲

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: کمک کردن تو به یک ضعیف از بزرگترین صدقه ها می باشد، فرمود: خداوند به من امر کرده که با مردم رفتار خوبی داشته باشیم همان طور که امر کرده واجبات را انجام دهیم.

✓ رَوَى السَّكُونِيُّ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُحِبُّ الرَّفْقَ وَ يُعِينُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَكِبْتُمُ الدَّوَابَّ الْعِجَافَ «۱» فَأَنْزِلُوا مَنَازِلَهَا فَإِنْ كَانَتْ الْأَرْضُ مُجْدِبَةً فَأَنْجُوا عَلَيْهَا وَإِنْ كَانَتْ مُخْصِبَةً فَأَنْزِلُوا مَنَازِلَهَا مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ ؛؛ ص ۲۶۲

پیغمبر صلى الله عليه وآله فرمود: خداوند متعال رفق و مدارا را دوست دارد و بآن کمک میکند، و چون بر چهار پایان لاغر سوار شوید، آنها را در جای مناسب فرود آرید، (که آب و علفش کافی باشد) چنان که اگر سرزمینی خشک و بی آب و علف است زود از آن بگذرید، و اگر سبز و خرم میباشد در آن فرود آید و حیوانات را منزل دهید

✓ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَا وَضِعَ الرَّفْقُ عَلَى شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ وَ لَا وَضِعَ الْخُرْقُ عَلَى شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ فَمَنْ أُعْطِيَ الرَّفْقَ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ مَنْ حُرِمَهُ فَقَدْ حُرِمَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الْنَوَادِرِ (للراوندى) ص: ۴

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: روح سازگاری و مدارا در وجود کسی قرار نمی گیرد، مگر اینکه او را زینت می بخشد، و خشونت و ناسازگاری در کسی به وجود نمی آید، مگر اینکه او را معیوب و زشت می گرداند. بنا بر این، به هر کسی خصلت مدارا و سازگاری داده شده، او خیر دنیا و آخرت را دریافت داشته، و هر کس از روح مدارا و سازگاری محروم شده، خیر و سعادت دنیا و آخرت را از دست داده است

✓ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله نِعْمَ وَزِيرُ الْإِيمَانِ الْعِلْمُ وَ نِعْمَ وَزِيرُ الْحِلْمِ وَالْعِلْمُ وَ نِعْمَ وَزِيرُ الرَّفْقِ وَ نِعْمَ وَزِيرُ الرَّفْقِ اللَّيْنُ الْنَوَادِرِ (للراوندى) ؛؛ ص ۲۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: ایمان و علم پشتیبان خوبی هستند، و «حلم» پشتیبان خوبی برای علم است، و سازگاری پشتیبان خوبی برای «حلم» می باشد، و نرمش و مدارا پشتیبان خوبی برای «حلم» خواهد بود.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ أَيُّمَا أَهْلٍ بَيْتٍ أُعْطِيَ حَظَّهُمْ مِنَ الرَّفْقِ فَقَدْ وَسَّخَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فِي الرِّزْقِ وَ الرِّفْقِ فِي تَقْدِيرِ الْمَعِيشَةِ خَيْرٌ مِنَ السَّعَةِ فِي الْمَالِ وَ الرَّفْقُ لَا يَعْجِزُ عَنْهُ شَيْءٌ وَ التَّبْذِيرُ لَا يَبْقَى مَعَهُ شَيْءٌ إِنَّ الرَّفِيقَ يُحِبُّ الرَّفْقَ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النَّصْ ؛ ص ١٧٩

امام صادق عليه السلام فرمود: هر خانواده‌ای که از نعمت مدارا بهره‌مند شود، در حقیقت خداوند گشایشی در روزی آنان داده است، مدارا نمودن در مخارج زندگی از ثروتمند بودن کارگشایتر است، مدارا موجب درماندگی نشود ولی تبذیر و ولخرجی چیزی باقی نمی‌گذارد، خداوندی که اهل مدارا است، مدارا را دوست دارد.

✓ عَنْ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ وَ يُعْطِي عَلَى الرَّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النَّصْ ؛ ص ١٨٠

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تعالی مداراکننده است و ملایمت را دوست دارد، و پاداشی را که در مقابل ملایمت می‌دهد در مقابل خشونت نمی‌دهد.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَوْ كَانَ الرَّفْقُ خَلْقًا يَرَى مَا خَلَقَ اللَّهُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْهُ وَ لَوْ كَانَ الْخُرْقُ خَلْقًا يَرَى مَا كَانَ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ شَيْءًا أَقْبَحَ مِنْهُ وَ إِلَى اللَّهِ لِيَبْلُغَ الْعَبْدُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ دَرَجَةً الصَّائِمِ الْقَائِمِ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النَّصْ ؛ ص ٢٢٤

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر ملایمت و مدارا کردن از اخلاق بود او خیال می‌کرد که خداوند بهتر از او نیافریده است آدم خوش اخلاق در نزد خداوند مقام روزه‌دار و شب زنده‌دار را دارد.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام خَمْسُ خِصَالٍ مَنْ فَقَدَ مِنْهُنَّ وَاحِدَةً لَمْ يَزَلْ نَاقِصَ الْعَيْشِ زَائِلَ الْعَقْلِ مَشْغُولَ الْقَلْبِ فَأَوْلَاهُنَّ صِحَّةُ الْبَدَنِ وَ الثَّانِيَةُ وَ الثَّلَاثَةُ السَّعَةُ فِي الرِّزْقِ وَ الدَّارِ وَ الرَّابِعَةُ الْأُنَيْسُ الْمُوَافِقُ فَقِيلَ لَهُ وَ مَا الْأُنَيْسُ الْمُوَافِقُ قَالَ الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ وَ الْوَلَدُ الصَّالِحُ وَ الْخَلِيطُ الصَّالِحُ وَ الْخَامِسَةُ وَ هِيَ تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالَ الدَّعَاةَ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ١٩٩

از زین العابدین عليه السلام: پنج چیز است که هر کس یکی از آنها را فاقد باشد زندگیش همواره ناقص و عقلش زائل، و دلش گرفتار خواهد بود: اول سلامتی تن، دوم و سوم وسعت روزی و خانه، چهارم انیس موافق یعنی فرزند و همسر صالح، پنجم: یعنی آنکه شامل همه این خصلت‌هاست، آسایش.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ تَوَجَّئِنِي بِالْكَفَايَةِ، وَ سَمِّنِي حُسْنَ الْوِلَايَةِ، وَ هَبْ لِي صِدْقَ الْهِدَايَةِ، وَ لَا تَفْتِنِنِي بِالسَّعَةِ، وَ اَمْنَحْنِي حُسْنَ الدَّعَاةِ، وَ لَا تَجْعَلْ عَيْشِي كَدًّا كَدًّا، وَ لَا تَرُدَّ دُعَائِي عَلَى رَدًّا، فَإِنِّي لَا أَجْعَلُ لَكَ ضِدًّا، وَ لَا أَدْعُو مَعَكَ نِدًّا. الصَّحِيفَةُ السَّجَّادِيَّةُ ؛ ؛ ص ١٠٠

از زین العابدین عليه السلام: بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و سرم را بتاج بی‌نیازی ببوشان (تا در پیش جز تو سر فرود نیاورم) و مرا بنیکی در کارهائیکه بآن قیام مینمایم وادار، و راهنمایی حقیقی را بمن ببخش (مرا بر اسرار آگاه فرما) و مرا بتوانگری گمراه مساز، و زندگی آسوده که در آن رنج نباشد بمن عطا فرما، و زندگانیم را سخت و دشوار قرار مده، و دعا و درخواستم را بسویم باز

مگردان (روا کن) زیرا من برای تو همتائی قرار نمیدهم، و با تو ماندی را نمیخوانم (جز تو خدائی باور ندارم که درخواستهای خویش را از او بخواهم)

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ اجْعَلْ قَلْبِي وَائِقًا بِمَا عِنْدَكَ، وَ هَمِّي مُسْتَفْرَعًا لِمَا هُوَ لَكَ، وَ اسْتَعْمِلْنِي بِمَا تَسْتَعْمِلُ بِهِ خَالِصَتَكَ، وَ اشْرِبْ قَلْبِي عِنْدَ ذُحُولِ الْعُقُولِ طَاعَتَكَ، وَ اجْمَعْ لِي الْغِنَى وَ الْعَفَافَ وَ الدَّعَةَ وَ الْمَعَافَاةَ وَ الصَّحَّةَ وَ السَّعَةَ وَ الطَّمَأْنِينَةَ وَ الْعَافِيَةَ. الصحيفه السجادية ؛ ص ۲۳۲

از زین العابدین عليه السلام: تو دلم را آنچه (پاداشی که) نزد تو است مطمئن و آرام، و قصد و آهنگم را یکسره برای آنچه (بندگی که) برای تو است بگردان، و مرا بچیزی (عمل خیری) وادار که خواص و نزدیکانت را وامیداری، و هنگام غفلت و بیخبری عقلها طاعتت را در دلم مخلوط و آمیخته ساز (در وقت غفلت و فراموشی مردم از حق چنان کن که دل من غافل نباشد) و بی نیازی (از خلق) و پاکدامنی (از نارواها) و آسایش (در زندگی) و بی گزندگی و تندرستی و فراخی (در روزی) و آرامش و آسودگی و نداشتن گرفتاری و بدی را برایم فراهم کن

۱۶. ادب

✓ وَ قَالَ عليه السلام الْحُرْمَاتُ الَّتِي تَلْزَمُ كُلَّ مُؤْمِنٍ رِعَايَتُهَا وَ الْوَفَاءُ بِهَا حُرْمَةُ الدِّينِ وَ حُرْمَةُ الْأَدَبِ وَ حُرْمَةُ الطَّعَامِ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۹

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: حرمتهایی که باید هر مؤمنی رعایت کند و به آنها وفادار باشد: حرمت دین و حرمت ادب و حرمت غذاست.

✓ قَالَ عليه السلام لِأَبِي هَاشِمٍ الْجَعْفَرِيِّ يَا أَبَا هَاشِمٍ الْعَقْلُ حِبَاءٌ مِنَ اللَّهِ وَ الْأَدَبُ كُفَّةٌ فَمَنْ تَكَلَّفَ الْأَدَبَ قَدَرَ عَلَيْهِ وَ مَنْ تَكَلَّفَ الْعَقْلَ لَمْ يَزِدْ بِذَلِكَ إِلَّا جَهْلًا « تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۴۸

(امام) علیه السلام به ابی هاشم جعفری فرمود: ای ابا هاشم، خرد بخششی است از خدا و ادب (و تربیت پذیری) دشواری است. هر که دشواری ادب آموزی را بکشد بر آن دست یابد ولی هر که رنج عقل اندوزی به خود دهد جز نادانی نفزاید

✓ وَ قَالَ عليه السلام لَيْسَ مِنَ الْأَدَبِ إِظْهَارُ الْفَرْحِ عِنْدَ الْمَحْزُونِ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۸۹

حضرت صادق عليه السلام فرمودند: اظهار شادی در حضور فرد غمگین دور از ادب و انسانیت است

✓ قَالَ أَيْضًا الْعِلْمُ وَرَأْيُهُ كَرِيمَةٌ وَ الْأَدَبُ حُلٌّ مُجَدِّدَةٌ وَ الْفِكْرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ قِيَمَةٌ كُلُّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُ وَ لَا عِلْمَ كَالنَّظْرِ وَ لَا شَرَفَ كَالْعِلْمِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بَصِيرَةُ الْمُتَعِظِينَ (ط - القديمه) ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۰

حضرت صادق عليه السلام فرمودند: دانش میراثی گرامی است و فرهنگها زیورهای نو است و اندیشه، آینه صاف و پاک است. قیمت هر کس چیزی است که آن را نیکو بداند.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَا مُؤْمِنُ إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ تَمَنُّ نَفْسِكَ فَاجْتَهِدْ فِي تَعَلُّمِهَا فَمَا يَزِيدُ مِنْ عِلْمِكَ وَأَدَبِكَ يَزِيدُ فِي تَمَنِّكَ وَقَدْرِكَ فَإِنَّ بِالْعِلْمِ تَهْتَدِي إِلَى رَبِّكَ وَبِالْأَدَبِ تُحْسِنُ خِدْمَةَ رَبِّكَ وَبِأَدَبِ الْخِدْمَةِ يَسْتَوْجِبُ الْعَبْدُ وَلَايَتَهُ وَقُرْبَهُ فَاقْبَلِ النَّصِيحَةَ كَيْ تَنْجُوَ مِنَ الْعَذَابِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَبصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۱؛ ص ۱۱

امیر المؤمنین علی عليه السلام فرموده است: ای مؤمن! این دانش و فرهنگ ارزش جان تو است. در فرا گرفتن آن بکوش که هر چه علم و فرهنگ تو افزوده شود بر ارج و منزلت تو افزوده می شود و همانا به یاری دانش است که به خداوندت رهنمون می شوی و به یاری فرهنگ و ادب می توانی خدمت خدایت را پسندیده انجام دهی و در اثر آن بنده سزاوار دوستی و قرب به خدا می شود. پند و اندرز را بپذیر تا از عذاب رهایی یابی.

✓ قَالَ عَامِرُ الشَّعْبِيِّ تَكَلَّمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِتِسْعِ كَلِمَاتٍ ارْتَجَلَهُنَّ ارْتِجَالًا فَقَانَ عَيُونَ الْبَلَاغَةِ وَ أَيْتَمَنَ جَوَاهِرَ الْحِكْمَةِ وَقَطَعْنَ جَمِيعَ الْأَنَامِ عَنِ اللَّحَاقِ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْمُنَاجَاةِ وَ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْحِكْمَةِ وَ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْأَدَبِ أَمَّا اللَّاتِي فِي الْمُنَاجَاةِ فَقَالَ إِلَهِي وَ كَفَى بِي عِزًّا أَنْ أَكُونَ لَكَ عَبْدًا وَ كَفَى بِي فَخْرًا أَنْ تَكُونَ لِي رَبًّا أَنْتَ كَمَا أَحَبُّ فَاجْعَلْنِي كَمَا تُحِبُّ وَ اللَّاتِي فِي الْحِكْمَةِ فَقَالَ قِيمَةُ كُلِّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُهُ وَ مَا هَلَكَ امْرُؤٌ عَرَفَ قَدْرَهُ الْمَرْءُ مَحْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ وَ أَمَّا اللَّاتِي فِي الْأَدَبِ فَقَالَ فَاثْنُ عَلَيَّ مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أَمِيرَهُ وَ احْتَجَّ إِلَيَّ مَنْ شِئْتَ تَكُنْ أُسِيرَهُ وَ اسْتَعْنِ عَمَّنْ شِئْتَ تَكُنْ نَظِيرَهُ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۱؛ ص ۱۰۹

عامر شعبی « عامر بن شراحیل شعبی: از بزرگان تابعین، متولد ۱۹ و درگذشته ۱۰۳ هجری که در باره تاریخ مرگش اقوال دیگری هم گفته شده است. رک. به: تاریخ بغداد، ص ۲۲۷ تا ۲۳۴، ج ۱۲. م» می گوید: امیر المؤمنین علی نه گفتار بالبدیهه دارد که چشم بلاغت را خیره ساخته و جواهر حکمت را کم بها کرده است و هیچ کس نتواند که یکی مانند آن بیاورد. سه گفتار از آن در نیایش است و سه گفتار در حکمت و سه گفتار در فرهنگ و ادب. اما آن سه که در نیایش است، این کلمات است: «پروردگارا برای من کمال عزت است که برای تو بنده باشم و برای من کمال فخر است که تو پروردگار من باشی. تو چنانی که من دوست می دارم. مرا آنچنان که خود دوست بداری قرار بده.» اما آن سه که در حکمت است این کلمات است: «ارزش هر مرد آن چیزی است که آن را نیکو بداند. هلاک نشد مردی که اندازه خویش را شناخت. مرد زیر زبان خویش پنهان است.» و آن سه که در فرهنگ و ادب است این کلمات است:

✓ وَقَالَ عليه السلام إِنَّمَا الشَّرَفُ بِالْعَقْلِ وَالْأَدَبِ لَا بِالْمَالِ وَالْحَسَبُ تَصْنِيفُ غَرْرِ الْحِكْمِ وَ دَرَرِ الْكَلِمِ ؛ ۳۴۸؛ ص ۵۱

علی علیه السلام فرمود: بدرستی که نیست شرف مگر بعقل و ادب نه بمال و حسب یعنی آنچه شمرده شود از مفاخر پدران.

✓ وَقَالَ عليه السلام أَفْضَلُ الْأَدَبِ أَنْ يَقِفَ الْإِنْسَانُ عِنْدَ [عَلَى] حَدِّهِ وَ لَا يَتَعَدَّى قَدْرَهُ تَصْنِيفُ غَرْرِ الْحِكْمِ وَ دَرَرِ الْكَلِمِ ؛ ۵۰۷۸؛ ص ۲۴۷

علی علیه السلام فرمود: بهترین ادب این است که بایستد آدمی نزد حد خود و در نگذرد از اندازه خود.

✓ وَقَالَ عليه السلام حَسَنُ الْأَدَبِ خَيْرٌ مُوَازِرٍ وَ أَفْضَلُ قَرِينٍ تَصْنِيفُ غَرْرِ الْحِكْمِ وَ دَرَرِ الْكَلِمِ ؛ ۵۰۸۶؛ ص ۲۴۷

علی علیه السلام فرمود: نیکوئی ادب بهترین یاری کننده ایست و افزونتر همنشینی است.

✓ و قَالَ ﷺ كُلُّ شَيْءٍ يَحْتَاجُ إِلَى الْعَقْلِ وَالْعَقْلُ يَحْتَاجُ إِلَى الْأَدَبِ تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ۵۱۰۲ ؛ ص ۲۴۸

علی علیه السلام فرمود: هر چیز محتاجست بعقل، و عقل محتاجست بادب، مراد به «عقل» خرد است یعنی قوتی که بآن دریافت چیزها بشود و احتیاج هر چیز بآن ظاهرست، و مراد به «ادب» نیکوئی اخلاقت و رعایت آدابی که در شریعت مقدسه برای هر فعل مقرر شده که باعث حسن آنهاست و دور نیست که شامل آداب نیکو که میانه مردم شایع باشد نیز باشد هر چند در شریعت مقدسه وارد نباشد و بعضی از اهل لغت تفسیر «ادب» بکیاست و زیرکی کرده‌اند و بعضی بعلم و دانش و بر هر تقدیر مراد به «احتیاج عقل بادب» اینست که محتاجست بآن در کامل شدن و قوی گشتن.

✓ و قَالَ ﷺ إِنَّمَا الشَّرَفُ بِالْعَقْلِ وَالْأَدَبِ لَا بِالْمَالِ وَالْحَسَبِ تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ۵۱۰۹ ؛ ص ۲۴۸

علی علیه السلام فرمود: بدرستی که نیست شرف مگر بعقل و ادب نه بمال و حسب یعنی آنچه شمرده شود از مفاخر پدران.

✓ وَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ يَا مُؤْمِنُ إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ تَمَنُّ نَفْسِكَ - فَاجْتَهِدْ فِي تَعَلُّمِهِمَا فَمَا يَزِيدُ مِنْ عِلْمِكَ وَ أَدَبِكَ يَزِيدُ فِي تَمَنِكَ وَ قَدْرِكَ فَإِنَّ بِالْعِلْمِ تَهْتَدِي إِلَى رَبِّكَ وَ بِالْأَدَبِ تُحْسِنُ خِدْمَةَ رَبِّكَ وَ بِأَدَبِ الْخِدْمَةِ يَسْتَوْجِبُ الْعَبْدُ وَّلَايَتَهُ وَ قُرْبَهُ فَاقْبَلِ النَّصِيحَةَ كَيْ تَنْجُوَ مِنَ الْعَذَابِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۱۳۵

علی علیه السلام فرمود: ای مؤمن این علم و ادب بهای جان تو می‌باشند اکنون در فرا گرفتن آن کوشش داشته باش هر چند بر دانش و کمال خود بیفزائی آبرو و مقام تو در اجتماع بالا می‌رود عالم شما را بطرف خداوند رهبری می‌کند و با علم و ادب می‌توان به خداوند خدمت کرد و به او نزدیک شد، اینک نصیحت مرا قبول کن تا از عذاب رها شوی.

✓ قَالَ الصَّادِقُ ﷺ: كَمَالُ الْأَدَبِ وَالْمَرْوَةِ سَبْعُ خِصَالِ الْعَقْلِ وَالْحِلْمِ وَالصَّبْرُ وَالرَّفْقُ وَالصَّمْتُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمُدَارَاةُ مَعْدِنِ الْجَوَاهِرِ وَ رِيَاضَةُ الْخَوَاطِرِ ؛ ؛ ص ۵۹

۱۷. برآوردن نیاز و کمک و یاری

روا کردن حوائج مسلمین و سعی در برآوردن از مقاصد و مهمات آنهاست. و این از بزرگترین موارد و مصداقهای خیرخواهی (نصیحت) است، و ثواب بجا آوردن آن بیحد است.

✓ قَالَ ﷺ من قضي لأخيه المؤمن حاجة، فكأنما عبد الله دهره الأمامي (للطوسي) ص ۸۱۶
رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «هر که حاجت برادر مؤمن خویش بر آورد، چنانست که در همه عمر خود خدا را عبادت کرده است.»

✓ و قال عليه السلام: «من مشى في حاجة أخيه ساعة من ليل أو نهار، قضاها أو لم يقضها، كان خيرا له من اعتكاف شهرين»

و فرمود «هر که در راه حاجت برادر مؤمنش ساعتی از شب یا روز گام بردارد، خواه آن حاجت را برآورد یا نه، برای او از اعتکاف دو ماه بهتر است».

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى مُوسَى عليه السلام - أَنْ مِنْ عِبَادِي مَنْ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالْحَسَنَةِ فَأَحْكُمُهُ فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ مُوسَى يَا رَبِّ وَمَا تِلْكَ الْحَسَنَةُ قَالَ يَمْشِي مَعَ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ فِي قَضَاءِ حَاجَتِهِ قُضِيَتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ الْكَافِي (ط - الإسلامية)، ج ۲، ص: ۱۹۶

و امام باقر علیه السلام فرمود: «خدای عز و جل به موسی علیه السلام وحی کرد: بعضی از بندگان من با حسنه‌ای به من تقرب جوید و من بهشت را در اختیار او می‌گذارم، موسی پرسید: پروردگارا آن حسنه کدام است؟ فرمود همراه برادر مؤمنش در راه بر آوردن حاجت او گام بردارد، خواه آن حاجت برآورده شود یا نشود».

✓ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ ، أَظَلَّهُ اللَّهُ بِخَمْسَةِ وَ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ ، وَ لَمْ يَرْفَعْ قَدَمًا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً ، وَ حَطَّ عَنْهُ بِهَا سَيِّئَةٌ ، وَ يَرْفَعُ لَهُ بِهَا دَرَجَةً ، فَإِذَا فَرَعَ مِنْ حَاجَتِهِ ، كَتَبَ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - لَهُ بِهَا أَجْرَ حَاجٍ وَ مُعْتَمِرٍ». الْكَافِي (ط - دارالحدیث) ؛ ج ۳ ؛ ص ۵۰۳

امام باقر عليه السلام فرمود: «هر که در راه حاجت برادر مسلمان خود گام بردارد، خداوند سایه ۷۵ هزار فرشته را بر او خواهد افکند، و هیچ قدمی بر نمی‌دارد مگر خدا برای او حسنه‌ای می‌نویسد، و سیئه‌ای را از او می‌زداید، و درجه او را بلند می‌گرداند، و چون از حاجت او فارغ شود خدای عز و جل اجر حج و عمره برای او ثبت می‌کند».

✓ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَنْ أَطْعَمَ مُؤْمِنًا مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ ثَمَارِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ سَقَاهُ مِنْ ظَمًا سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ وَ مَنْ كَسَاهُ ثَوْبًا لَمْ يَزَلْ فِي ضَمَانِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا دَامَ عَلَى ذَلِكَ الْمُؤْمِنِ مِنْ ذَلِكَ الثَّوْبِ هُدْبَةً أَوْ سَلَكٌ وَ اللَّهُ لَقَضَاءِ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَ اعْتِكَافِهِ قَرَبَ الْإِسْنَادِ ص ۵۷ بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۷۱، ص: ۳۸۳

قرب الاسناد: بسندش تا رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود: هر که مؤمن گرسنه‌ای را خوراک دهد خدا از میوه‌های بهشت باو خوراند و هر که تشنه او را سیراب کند خدا از شراب سربسته بهشت باو نوشاند و هر کس جامه بر او پوشد پیوسته در ضمانت خدا عز و جل است تا در آن جامه ریشه یا نخي باشد، بخدا که برآوردن حاجت مؤمن بهتر است از روزه یک ماه با اعتکاف در آن (که باید در مسجد با شرائطی انجام شود و آن مسجد جامع باشد).

✓ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام قَضَاءُ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ حِجَّةٍ مُتَقَبَّلَةٍ بِمَنَاسِكِهَا وَ عِتْقِ أَلْفِ رَقَبَةٍ لَوْجَهُ اللَّهُ وَ حَمْلَانِ أَلْفِ فَرْسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِسُرْجِهَا وَ لُجْمِهَا

حضرت صادق علیه السلام فرمود: برآوردن حاجت مؤمن از هزار حج مقبول و آزاد کردن هزار بنده در راه خدا، و آماده نمودن هزار اسب برای جهاد در راه خدا بهتر است فرمود: اگر یکی از برادران دینی شما گرفتار شد و تو قدرت داری که آن مشکل را برطرف کنی و نکردی به او خیانت نموده‌ای، و هر کس از رفاقت احمق دوری نکند، با او خو می‌گیرد.

✓ عن المشمعل الأسدي قال: خرجت ذات سنة حاجا فانصرفت إلى أبي عبد الله الصادق جعفر بن محمد عليه السلام فقال من أين بك يا مشمعل فقلت جعلت فداك كنت حاجا فقال عليه السلام أ و تدرى ما للحاج من الثواب فقلت ما أدرى حتى تعلمنى فقال إن العبد إذا طاف بهذا البيت أسبوعا و صلى ركعتيه و سعى بين الصفا و المروة كتب الله له ستة آلاف حسنة و حط عنه ستة آلاف سيئة و رفع له ستة آلاف درجة و قضى له ستة آلاف حاجة للدنيا كذا و ادخر له للأخرة كذا فقلت له جعلت فداك إن هذا لكثير قال أ لا أخبرك بما هو أكثر من ذلك قال قلت بلى فقال ع لقصاء حاجة امرئ مؤمن أفضل من حجة و حجة و حجة حتى عد عشر حجج. الأمالي (للمصدق)، النص، ص: ٢٩٤

مشمعل اسدی گوید یک سال بحج رفتم و در برگشتن خدمت امام صادق عليه السلام رسیدم، فرمود از کجا می آئی؟ عرض کردم قربانت از حج فرمود میدانی حاج چه ثوابی دارد؟ عرض کردم تا نیاموزیدم ندانم، فرمود چون بنده باین خانه هفت دور طواف کند و دو رکعت نماز آن را بخواند و سعی میان صفا و مروه کند خدا شش هزار حسنه برایش نویسد و شش هزار گناهش بریزد و شش هزار درجه از او بالا برد و شش هزار حاجتش برآورد در دنیا و همچنان برایش ذخیره آخرت کند، عرض کردم قربانت این اجر بسیاریست، فرمود به بیشتر از آن آگاہت نکنم؟ گفتم چرا فرمود هر که حاجت مؤمن را برآورد به است از حج و حج و حج و تا ده شمرد.

✓ عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام تَنَافَسُوا فِي الْمَعْرُوفِ لِإِخْوَانِكُمْ وَ كُونُوا مِنْ أَهْلِهِ فَإِنَّ لِلْجَنَّةِ بَاباً يُقَالُ لَهُ الْمَعْرُوفُ - لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا مَنْ اصْطَنَعَ الْمَعْرُوفَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَمْشِي فِي حَاجَةِ أُخِيهِ الْمُؤْمِنِ فَيُؤَكِّلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مَلَكَيْنِ وَاحِدًا عَنْ يَمِينِهِ وَ آخَرَ عَنْ شِمَالِهِ يَسْتَعْفِرُونَ لَهُ رَبَّهُ وَ يَدْعُونَ بِقَضَاءِ حَاجَتِهِ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ صِ أَسْرُّ بِقَضَاءِ حَاجَةِ الْمُؤْمِنِ إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْهِ مِنْ صَاحِبِ الْحَاجَةِ. بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ٧١، ص: ٣٢٨

کافی: بسندش تا امام ششم عليه السلام فرمود: در احسان به برادران با هم رقابت کنید و اهل آن باشید زیرا بهشت را دریست بنام باب المعروف که از آن در نیاید مگر آنکه در دنیا احسان کند، راستش بنده خدا که انجام حاجت برادر مؤمن خود روانه شود خدا عز و جل باو دو گماشته گمارد یکی در سمت راستش و دیگر در چپ تا برای او از پروردگارش آمرزش خواهند و برای انجام حاجتش دعا کنند سپس فرمود: بخدا که رسول خدا (ص) شادتر میشد در برآوردن حاجت مؤمن که باو رسیده بود از خود حاجتمند که حاجتش برآورده شده بود.

١٨. همدردی

✓ قَالَ عليه السلام لِبَعْضِ وُلْدِهِ يَا بَنِيَّ لَا تُؤَاخِ أَحَدًا حَتَّى تَعْرِفَ مَوَارِدَهُ وَ مَصَادِرَهُ فَإِذَا اسْتَنْبَطْتَ الْخَيْرَةَ «٣» وَ رَضِيَتْ الْعِشْرَةَ فَأَخِيهِ عَلَى إِقَالَةِ الْعَثْرَةِ وَ الْمُوَأْسَاءِ فِي الْعُسْرَةِ. تحف العقول؛ النص؛ ص ٢٣٣

به یکی از فرزنداناش فرمود: پسر جان، با هیچ کس طرح دوستی نریز جز اینکه از رفت و آمدها (و خصوصیات اخلاقی) آگاه شوی، و چون دقیق واریسی کردی با او بر اساس گذشت از لغزشها و برادری در سختیها رفاقت کن.

✓ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثَلَاثُ خِصَالٍ هُنَّ أَشَدُّ مَا عَمِلَ بِهِ الْعَبْدُ أَنْصَافُ الْمُؤْمِنِ مِنْ نَفْسِهِ وَ مُوَاسَاةُ الْمَرْءِ لِأَخِيهِ وَ ذِكْرُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ قِيلَ لَهُ فَمَا مَعْنَى ذِكْرِ اللَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ قَالَ عَ يَذْكُرُ اللَّهَ عِنْدَ كُلِّ مَعْصِيَةٍ يَهْمُ بِهَا فَيَحْوُلُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الْمَعْصِيَةِ. تحف العقول، النص، ص: ۳۷۹

امام صادق عليه السلام فرمود: سه خصلت است از همه اعمال بندگان دشوارتر است: در حق دیگران انصاف دادن، در میان نهادن مال با برادر، و یاد خدا در هر حال. پرسیدند: یاد خدا در هر حال یعنی چه؟ فرمود: هنگام عزم بر گناه خدا را به یاد آرد تا میان او و گناه حائل شود.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ خَصَلْتَانِ مَنْ كَانَتْ فِيهِ وَ إِذَا فَاغْزَبُ ثُمَّ اغْزَبُ ثُمَّ اغْزَبُ قِيلَ وَ مَا هُمَا قَالَ الصَّلَاةُ فِي مَوَاقِيْتِهَا وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَيْهَا وَ الْمَوَاسَاةُ. الخصال؛ ج ۱؛ ص ۴۷

امام صادق عليه السلام فرمود: هر که دو خصلت در وی باشد قابل معاشرت است و گر نه از او دوری کن دوری کن دوری، عرض شد: آن دو صفت چیست؟ فرمود: یکی نمازها را بوقت خواندن و مواظبت بآن کردن و دیگر همدردی.

✓ (وَ كَانَ مِنْ دُعَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِجِيرَانِهِ وَ أَوْلِيَائِهِ إِذَا ذَكَرَهُمْ):

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ تَوَلَّنِي فِي جِيرَانِي وَ مَوَالِي الْعَارِفِينَ بِحَقِّنَا، وَ الْمُنَابِذِينَ لِأَعْدَائِنَا بِأَفْضَلِ وَ لَأَيَّتِكَ. (۲) وَ وَفَّقْهُمْ لِإِقَامَةِ سُنَّتِكَ، وَ أَخْذِ بِمَخَاسِنِ أَدَبِكَ فِي إِرْفَاقِ ضَعِيفِهِمْ، وَ سَدِّ خَلَّتِهِمْ، وَ عِيَادَةِ مَرِيضِهِمْ، وَ هِدَايَةِ مُسْتَرْشِدِهِمْ، وَ مُنَاصَحَةِ مُسْتَشِيرِهِمْ، وَ تَعَهُّدِ قَادِمِهِمْ، وَ كِتْمَانِ أَسْرَارِهِمْ، وَ سِتْرِ عَوْرَاتِهِمْ، وَ نُصْرَةِ مَظْلُومِهِمْ، وَ حُسْنِ مُوَاسَاَتِهِمْ بِالْمَاعُونِ، وَ الْعَوْدِ عَلَيْهِمْ بِالْجِدَّةِ وَ الْإِفْضَالِ، وَ إِعْطَاءِ مَا يَجِبُ لَهُمْ قَبْلَ السُّؤَالِ الصَّحِيفَةُ السَّجَادِيَّةُ: دعای ۲۶ ص ۱۲۴

دعای بیست و ششم از دعاهای امام علیه السلام است در باره همسایگان و دوستانش هنگامیکه از ایشان یاد مینمود بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندانش و مرا یاری فرما که حق آن گروه از همسایگان و دوستان خود را که حق ما را می شناسند و با دشمنان ما دشمنی می ورزند به وجهی نیکوتر بگزارم. بار خدایا، همسایگان و دوستان مرا یاری ده که سنت تو بر پای دارند و رهنمودهای نیکوی تو را فرا گیرند: در یاری ناتوانانشان و رفع نیاز از نیازمندانشان و عیادت بیمارانشان و راهنمایی رهجویانشان و اندرز به مشورت کنندگانشان و دیدار مسافرانشان به هنگامی که باز می گردند و نهان داشتن اسرارشان و پوشیدن عیبهایشان و یاری ستمدیدگانشان و دستگیری از ایشان به اطعام و سود رسانیدن به ایشان به عطایا و بخششها و بر آوردن نیازهایشان زان پیش که لب به سؤال بگشایند.

✓ عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ سَبْعَةٌ حُقُوقٌ وَاجِبَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِ الْإِجْلَالُ لَهُ فِي عَيْنِهِ وَ الْوُدُّ لَهُ فِي صَدْرِهِ وَ الْمَوَاسَاةُ لَهُ فِي مَالِهِ وَ أَنْ يُحْرَمَ لَهُ غَيْبَتُهُ وَ أَنْ يَعُودَهُ فِي مَرَضِهِ وَ أَنْ يُشَيِّعَ جَنَازَتَهُ وَ أَنْ لَا يَقُولَ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَّا خَيْرًا. الأمالی (للصدوق)؛ النص؛ ص ۳۲

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود مؤمن را بر مؤمن هفت حق واجب است از طرف خدای عز و جل. در چشم خود و الایش شما در ۲- در سینه دوستش دارد. ۳- در مال مساعدتش کند. ۴- بدگویی او را حرام داند. ۵- در بیماری عیادتش کند. ۶- تشییع جنازه اش نماید. ۷- پس از مرگ جز خیر او نگوید

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا عَلِيُّ سَيِّدُ الْأَعْمَالِ ثَلَاثُ خِصَالٍ إِنْصَافُكَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ وَ مُوَاسَاةُ الْأَخِ فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ذِكْرُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَيَّ كُلِّ حَالٍ الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۲۵

رسول خدا ﷺ فرمود یا علی، سرآمد عمل‌ها سه تا است: به مردم از جانب خود انصاف بدهی و همراهی کردن با برادران دینی و یاد خدا در هر حالتی

✓ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ مَا ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُ بِشَيْءٍ أَشَدَّ عَلَيْهِ مِنْ خِصَالٍ ثَلَاثٍ يُحْرِمُهَا قِيلَ وَ مَا هُنَّ قَالَ الْمُوَاسَاةُ فِي ذَاتِ يَدِهِ بِاللَّهِ وَ الْإِنْصَافُ مِنْ نَفْسِهِ وَ ذِكْرُ اللَّهِ كَثِيرًا أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ لَكُمْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لَكِنَّ ذِكْرَ اللَّهِ عِنْدَ مَا أَحَلَّ لَهُ وَ ذِكْرَ اللَّهِ عِنْدَ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۲۸

امام صادق ﷺ فرمود: محرومیت از سه چیز سختترین ابتلای مؤمن است عرض شد: آن سه چیز چیست؟ فرمود: در راه خدا با آنچه در دست دارد با دیگران همدردی کردن و در باره خویشتن انصاف دادن و زیاد بیاد خدای بودن

✓ قَالَ ﷺ أَلَا أُتَبِّئُكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ بِمَا يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ قَالُوا بَلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ الْجَمْعُ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ التَّعْقِيبُ بَعْدَ الْغَدَاةِ وَ بَعْدَ الْعَصْرِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ صَلَاةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ كَسْحُ الْفِنَاءِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ مُوَاسَاةُ الْأَخِ فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ الْخِصَالُ ؛ ج ۲ ؛ ص ۵۰۵

فرمود: پس از این گفتار آیا شما را آگاه نکنم بآنچه روزی را فراوان میکند؟ عرض کردند: آری یا امیر المؤمنین فرمود: میان دو نماز جمع کردن روزی را زیاد میکند و پس از نماز صبح و نماز عصر تعقیب خواندن روزی را فراوان سازد و رفت و آمد خانوادگی روزی را زیاد میکند و رفتن آستانه خانه روزی را زیاد میکند و با برادر دینی همراهی کردن روزی را زیاد میکند و.....

✓ كَتَبَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا يَسْأَلُونَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْأَشْيَاءِ وَ أَمَرَنِي أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَيَّ أَخِيهِ فَسَأَلْتُهُ فَلَمْ يُجِبْنِي فَلَمَّا جِئْتُ لِأَوْدَعَهُ قُلْتُ سَأَلْتُكُمْ فَلَمْ تُجِبْنِي قَالَ إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَكْفُرُوا إِنَّمِنْ أَشَدِّ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ خَلْقِهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ إِنْصَافُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِ حَتَّى لَا يَرْضَى لِأَخِيهِ مِنْ نَفْسِهِ إِلَّا مَا يَرْضَى لِنَفْسِهِ وَ مُوَاسَاةُ الْأَخِ فِي الْمَالِ وَ ذِكْرُ اللَّهِ عَلَيَّ كُلِّ حَالٍ لَيْسَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَكِنَّ عِنْدَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَدَعُهُ مَصَادَقَةَ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۴۰

برخی از یاران ما نامه نوشتند و از ابی عبد الله ﷺ چیزهایی پرسیدند و بمن دستور دادند که از وی در باره حقی که مسلمان بر برادر دارد بپرسم، من از او پرسیدم پاسخی نداد- چون آمدم که ویرا وداع کنم گفتم از شما پرسش کردم و پاسخی نشنیدم فرمود می ترسم کافر شوید همانا سخت ترین چیزی که خداوند بر آفریدگان خود واجب کرده سه خصلت است: نخست اینکه از خود در باره دیگران انصاف دهد بحدی که در حق برادر خود چیزی را نپسندد مگر آنچه برای خود می پسندد. دیگر آنکه با برادر در مال برابری کند. سوم آنکه در هر حال خدا را بیاد آرد و این بگفتن سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله نیست بلکه یاد خدا او را از ارتکاب حرام باز دارد.

✓ وَقَالَ ﷺ مَا ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُ بِشَيْءٍ هُوَ أَشَدُّ عَلَيْهِ مِنْ خِصَالِ ثَلَاثٍ يُحْرَمُهَا قِيلَ وَ مَا هُنَّ قَالَ الْمُوَاسَاةُ فِي ذَاتِ يَدِهِ وَ الْأِنْصَافُ مِنْ نَفْسِهِ وَ ذِكْرُ اللَّهِ كَثِيرًا أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ لَكُمْ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَكِنْ ذِكْرُ اللَّهِ عِنْدَ مَا أَحَلَّ لَهُ وَ ذِكْرُ اللَّهِ عِنْدَ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ. تحف العقول، النص، ص: ۲۰۷

حضرت صادق علیه السلام فرمود: برای مؤمن هیچ گرفتاری از این سخت تر نیست که از سه خصلت محروم ماند، گفتند: کدام خصلتها؟ فرمود: مساوات (با برادران) در مال، انصاف در حق مردم، و یاد فراوان خدا، اما نه سبحان الله و الحمد لله گفتن، بلکه در حلال و حرام خدا را در نظر داشتن

✓ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ سَبْعَةٌ حُقُوقٍ وَاجِبَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِ الْأَجْلَالُ لَهُ فِي عَيْنِهِ وَ الْوُدُّ لَهُ فِي صَدْرِهِ وَ الْمُوَاسَاةُ لَهُ فِي مَالِهِ وَ أَنْ يُحْرَمَ لَهُ غَيْبَتُهُ وَ أَنْ يَعُودَهُ فِي مَرَضِهِ وَ أَنْ يُشَيِّعَ جَنَازَتَهُ وَ أَنْ لَا يَقُولَ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَّا خَيْرًا. الأمالی (للصدوق)، النص، ص: ۳۲

رسول خدا ﷺ فرمود مؤمن را بر مؤمن هفت حق واجب است از طرف خدای عز و جل. ۱- در چشم خود والایش شما در ۲- در سینه دوستش دارد. ۳- در مال مساعدتش کند. ۴- بدگویی او را حرام داند. ۵- در بیماری عیادتش کند. ۶- تشییع جنازه اش نماید. ۷- پس از مرگ جز خیر او نگوید.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَالَ خَصْلَتَانِ مَنْ كَانَتَا فِيهِ وَ إِلَّا فَاعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ قِيلَ وَ مَا هُمَا قَالَ الصَّلَاةُ فِي مَوَاقِيتِهَا وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَيْهَا وَ الْمُوَاسَاةُ. الخصال، ج ۱، ص: ۴۸

امام صادق ﷺ فرمود: هر که دو خصلت در وی باشد قابل معاشرت است و گر نه از او دوری کن دوری کن دوری، عرض شد: آن دو صفت چیست؟ فرمود: یکی نمازها را بوقت خواندن و مواظبت بآن کردن و دیگر همدردی.

✓ عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ اخْتَبِرْ شَيْعَتَنَا فِي خَصْلَتَيْنِ فَإِنْ كَانَتَا فِيهِمْ وَ إِلَّا فَاعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ قُلْتُ مَا هُمَا قَالَ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاقِيتِهِنَّ وَ الْمُوَاسَاةُ لِلْإِخْوَانِ وَ إِنْ كَانَ الشَّيْءُ قَلِيلًا. مصادقة الإخوان، ص: ۳۶

ابو عبد الله ﷺ بمفضل فرمود: شیعیان ما را بدو خصلت بیازمای و هر که آن دو را دارا باشد با وی آمیزش کن و اگر نه از وی بپرهیز، سپس برسیدند آن دو خصلت چیستند؟ فرمود نماز بوقت گذاردن و مواسات با برادران اگر چه با چیز کمی باشد

✓ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ﷺ ابْذُلْ لِصَدِيقِكَ كُلَّ الْمَوَدَّةِ وَ لَا تَبْذُلْ لَهُ كُلَّ الطَّمَأْنِينَةِ وَ اعْطِهِ مِنْ نَفْسِكَ كُلَّ الْمُوَاسَاةِ وَ لَا تَقْصُ [إلا تفضی] إِلَيْهِ بِكُلِّ أَسْرَارِكَ. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص: ۴۲۲

حضرت صادق علیه السلام فرمود: بکاربر از برای دوست خود همگی دوستی را، و بکار مبر از برای او همه آرام را، و ببخش او را از نفس خود تمام مواسات، و حکایت مکن از برای او همه سرهای خود را، «بکار بر از برای او همه آرام را» یعنی چنین مکن که از برای او و سعی در حوائج و مطالب او بی آرام گردی و طاعات و عبادات خود را بی آرام و طمأنینه بجا آوری، و معنی «مواسات بکسی» مکرر مذکور شد که یا رسانیدن مال است با او و یا هر گاه از قدر کفاف خود باشد و اگر از زیادتی بر آن باشد آن را مواسات نگویند یا برابر دانستن او با خود در اموال خود. و «حکایت نکردن همه اسرار» باعتبار این است که بعضی اسرار این کس

را باید غیر خود کسی بر آن مطلع نشود حتی دوست، و دیگر این که هر دوستی ممکن است که یک وقتی دوستی او بر هم خورد و دشمن گردد پس هرگاه بر همه اصرار این کس مطلع باشد بسا مفسده که بر آن مترتب گردد.

✓ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام ثَلَاثُ خِصَالٍ تَجْتَلِبُ بِهِنَّ الْمَحَبَّةَ الْإِنْصَافُ فِي الْمَعَاشِرَةِ وَالْمُوَاسَاةُ فِي الشَّدَّةِ وَالْإِنطِوَاعُ وَالرُّجُوعُ إِلَى قَلْبِ سَلِيمٍ. كشف الغممة في معرفة الأئمة (ط - القديمة)، ج ۲، ص: ۳۵۰

حضرت صادق علیه السلام فرمود: که سه چیز است که کشیده می شود بآن محبت: انصاف در معاشرت: و مواسات در شدت و انطوا و رجوع بقلب سلیم.

۱۹. ایثار

✓ بالاترین مراتب سخاوت، ایثار است، که عبارت است از: بخشش وجود، با وجود احتیاج و ضرورت خود. و این، مرتبه‌ای است رفیع، و محلّی است عظیم. هر کسی را این رتبه حاصل نه، و هر شخصی به این مرتبه واصل نیست. خلاق عالم در مدح این طایفه می فرماید:

✓ «وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» حشر ۹

«بودند که اختیار می کردند دیگران را بر خود، اگر چه خود احتیاج داشتند.»»

✓ و این شیوه مرضیه، صفت جلیله، شعار منبع جود و احسان، و برگزیده انس و جان، پیغمبر آخر الزمان صلی الله علیه و آله، و بعد از آن طریقه پیشرو اهل ایمان و امیر مؤمنان علیه السلام و اولاد طاهرین او - علیه و علیهم السلام - بوده.

✓ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مُتَوَالِيَةً حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيَا وَ لَوْ شَاءَ لَشَبِعَ وَ لَكِنَّهُ كَانَ يُؤْتِرُ عَلَى وَ نَزَلَتْ وَ يُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ مَجْمُوعَةٌ وَ رَامَ، ج ۱، ص: ۱۷۳

«آن سرور هرگز سه روز پی در پی چیز سیر نخوردی تا از دنیا رفت. و هرگاه می خواست می توانست سیر بخورد و لیکن آنچه داشت به مردم می داد و گرسنگان را بر خود مقدم می داشت و آیه نازل شد.»»

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام ذَلَّلُوا أَخْلَاقَكُمْ بِالْمَحَاسِنِ وَ قُوِّدُوهَا إِلَى الْمَكَارِمِ وَ عَوِّدُوهَا الْجِلْمَ وَ اصْبِرُوا عَلَى الْإِثَارِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِيمَا تَحْمَدُونَ عَنْهُ قَلِيلًا مِنْ كَثِيرٍ وَ لَا تُدَاقُوا النَّاسَ وَ زَنَانًا بِوَزْنٍ وَ عَظْمًا أَفْدَارَكُمْ بِالتَّعَاقُلِ عَنِ الدُّنْيَى مِنَ الْأُمُورِ وَ أَمْسِكُوا رَمَقَ الضَّعِيفِ بِالْمَعُونَةِ لَهُ بِجَاهِكُمْ - إِنْ عَجَزْتُمْ عَمَّا رَجَاهُ عِنْدَكُمْ فَلَا تَكُونُوا بَحَاثِينَ عَمَّا غَابَ عَنْكُمْ فَيَكْثُرَ عَابِبُكُمْ - وَ تَحَفَّظُوا مِنَ الْكَذِبِ فَإِنَّهُ مِنَ الْأَخْلَاقِ قَدْرًا وَ هُوَ

نَوْعٌ مِنَ الْفُحْشِ وَ ضَرْبٌ مِنَ الدَّنَاءَةِ وَ تَكْرَمُوا بِالتَّعَامِي عَنِ الْاِسْتِقْصَاءِ وَ رَوَى بَعْضُهُمْ بِالتَّعَامِسِ عَنِ الْاِسْتِقْصَاءِ مَشْكَاهُ الْاَنْوَارِ فِي غَررِ الْاَخْبَارِ، النَّص، ص: ۱۸۱

علی علیه السلام فرمود: اخلاق خود را به نیکی‌ها رام کنید و با مکارم اخلاق نفس خود را در اختیار بگیرید، و با حلم و بردبار باشید، و بر اینار و خود گذشتگی صبور باشید و همیشه از مردم جلو قرار بگیرید و در کارهای خیر جلودار باشید از کارهای پست دوری کنید و خود را در جامعه بزرگ نمائید، از ضعفاء حمایت کنید و به آنها معاونت داشته باشید. اگر نتوانستید کاری انجام دهید و گره از کار کسی باز کنید در غیبت او سخن نگوئید که در این هنگام مردم از شما عیب خواهند گرفت، دروغ نگوئید که آن شما را در انظار بدنام می‌کند، دروغ خود فحش است، و از پستی بشمار می‌رود، هرگز در باره مردم فکر کنجاوی نباشید و خود را بی‌اطلاع نشان دهید.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِيْثَارُ الدَّعَةِ يَقَطَعُ أَسْبَابَ الْمُنْفَعَةِ. تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ۱۰۶۱۵؛ ص ۴۶۳

علی علیه السلام عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: برگزیدن آسایش و رفاهیت قطع میکند اسباب منفعت را، زیرا که هیچ سببی از اسباب منافع دنیا و آخرت بی‌تعب و زحمت نباشد پس هر که اختیار آسایش و راحت کند همه آنها را از خود قطع کند

✓ مصباح الشریعه قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَجْوَى الْعَارِفِينَ تَدْوُرُ عَلَيَّ ثَلَاثَةَ أَصُولِ الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ وَ الْحُبِّ فَالْخَوْفُ فَرَعُ الْعِلْمِ وَ الرَّجَاءُ فَرَعُ الْيَقِينِ وَ الْحُبُّ فَرَعُ الْمَعْرِفَةِ فَدَلِيلُ الْخَوْفِ الْهَرَبُ وَ دَلِيلُ الرَّجَاءِ الطَّلَبُ وَ دَلِيلُ الْحُبِّ إِيْثَارُ الْمَحْبُوبِ عَلَيَّ مَا سِوَاهُ فَإِذَا تَحَقَّقَ الْعِلْمُ فِي الصَّدْرِ خَافَ فَإِذَا كَثُرَ الْمَرَّةُ فِي الْمَعْرِفَةِ خَافَ..... بحار الأنوار (ط - بیروت)؛ ج ۶۷؛ ص ۲

مصباح الشریعه حضرت صادق علیه السلام فرمود مناجات و رازگوئی اهل معرفت بر سه پایه استوار است ۱- ترس ۲- امید ۳- محبت پس خوف و ترس نتیجه علم و دانستن است و امید داشتن نتیجه پیدایش حالت یقین است و محبت و دوستی نتیجه معرفت و شناسائی است علامت و نشانه خوف گریختن و نشانه و علامت امید طلب و دنبال کردن است و نشانه دوستی و محبت برگزیدن و مقدم داشتن محبوب بر هر چه که غیر او باشد

✓ عَنْ ابْنِ بَزِيْعٍ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لَا يَجْتَمِعُ الْمَالُ إِلَّا بِخِصَالِ خَمْسٍ بِبُخْلِ شَدِيدٍ وَ أَمَلٍ طَوِيلٍ وَ حِرْصٍ غَالِبٍ وَ قَطِيْعَةِ الرَّحِمِ وَ إِيْثَارِ الدُّنْيَا عَلَيَّ الْأَخْرَةَ بحار الأنوار (ط - بیروت)؛ ج ۷۰؛ ص ۱۳۸

- ابن بزيع گوید: از امام رضا علیه السلام شنیدم فرمودند: مال در اثر پنج خصلت جمع می‌گردد، بخل زیاد، آرزوی طولانی، حرص فراوان، قطع رحم و فدا کردن آخرت در برابر دنیا

۲۰. یادآوری کردن عیب‌ها

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُؤْمِنُ مَرَأَةٌ الْمُؤْمِنِ وَ الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ يَحُوطُهُ مِنْ وَرَائِهِ. نهج الفصاحة ۳۱۰۲؛ ص ۷۸۲

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: مؤمن آئینه مؤمنست مؤمن برادر مؤمنست از پشت سر مراقب اوست

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ يَا كَمِيلُ الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ لِأَنَّهُ يَتَأَمَّلُهُ وَ يَسُدُّ فَاقَتَهُ وَ يُجَمِّلُ حَالَتَهُ بِحَالِ الْأَنْوَارِ
(ط - بيروت)؛ ج ۷۴؛ ص ۲۶۹

علی علیه السلام فرمود: ای کمیل! مؤمن آینهی مؤمن است زیرا که دقت میکند جلو تهیدستی او را میگیرد و حالش را نیکو کند.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ مَنْ وَعَظَكَ أَحْسَنَ الْيَوْمِ. شَرَحَ آقَا جَمَالِ خَوَانَسَارِي بِرِغْرِ الْحَكْمِ وَ دَرْرِ الْكَلِمِ
۷۹۲۴؛ ج ۵؛ ص ۱۹۰

علی علیه السلام فرمود: هر که پند گوید ترا احسان کند بسوی تو، این هم مضمون فقره سابقست.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ نَعْمَ الْهَدِيَّةُ الْمَوْعِظَةُ. شَرَحَ آقَا جَمَالِ خَوَانَسَارِي بِرِغْرِ الْحَكْمِ وَ دَرْرِ الْكَلِمِ
۹۸۸۴؛ ج ۶؛ ص ۱۵۷

علی علیه السلام فرمود: خوب هدیه است موعظه، یعنی موعظه کردن کسی و پند دادن او هدیه خوب است که برده شود از برای او

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ لَا خَيْرَ فِي قَوْمٍ لَيْسُوا بِنَاصِحِينَ وَ لَا يُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ شَرَحَ آقَا جَمَالِ خَوَانَسَارِي
بِرِغْرِ الْحَكْمِ وَ دَرْرِ الْكَلِمِ ۱۰۸۸۴؛ ج ۶؛ ص ۴۲۷

علی علیه السلام فرمود: نیست خیری در قومی که نیستند ناصحان و دوست نمی دارند ناصحان را، یعنی صاف و خالص نیستند با یکدیگر یا با مردم، و دوست نمی دارند مردم صاف خالص را، یا نیستند نصیحت کنندگان و دوست نمی دارند نصیحت کنندگان را.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ النَّصْحُ يَثْمُرُ الْمَحَبَّةَ. شَرَحَ آقَا جَمَالِ خَوَانَسَارِي بِرِغْرِ الْحَكْمِ وَ دَرْرِ الْكَلِمِ ۶۱۴؛
ج ۱؛ ص ۱۶۱

علی علیه السلام فرمود: نصح یعنی خالص بودن و صاف بودن با کسی، ثمر دوستی اوست، یعنی دل هر که با کسی صاف باشد و غش نداشته باشد این سبب گردد که محبت و دوستی او در دل آن کس افتد چنانکه مشهور است که: دل را بدل رهی است، پس خالص بودن با خدای عز و جل نیز سبب دوستی حق تعالی گردد.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ مَنْ حَذَرَكَ كَمَنْ بَشَرَكَ. شَرَحَ آقَا جَمَالِ خَوَانَسَارِي بِرِغْرِ الْحَكْمِ وَ دَرْرِ
الْكَلِمِ ۷۹۸۲، ج ۵، ص: ۲۰۳

علی علیه السلام فرمود: کسی که بترساند ترا مثل کسیست که بشارت دهد ترا، یعنی چنانکه ترا خوش می آید از آن باید که خوش آید از این نیز، زیرا که هرگاه ترا از کار بدی بترساند و قبول کنی آنرا و بازداری خود را از آن نجات یابی از زیان و خسران او، پس آن نیز بمنزله بشارت است از برای تو بامری که مرغوب تو باشد.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَنْ ذَكَرَكَ فَقَدْ أُنْذِرَكَ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۷۹۸۳، ج ۵، ص: ۲۰۳

علی علیه السلام فرمود: هر که بیاد تو آورد پس بتحقیق که ترسانیده ترا، ممکن است که مراد این باشد که در ترسانیدن کسی از گناهان و معاصی همین کافیت که بیاد او آورند خدا و روز جزا را، دیگر او باید که بترسد و خود را بازدارد از گناهان، یعنی مجرد همین فردیست از نهی از منکر و ثوابی بر آن مترتب می شود، یا این که در بعضی ترسانیدنها مثل این که سواری آید یا کسی چوبی یا مانند آن آورد و تو در راه باشی و مظنه این باشد که از آن آسیبی بتو برسد کافیت در ترسانیدن تو از آن این که ترا آگاه سازد که غافل نباشی و احتراز از آن کنی پس اگر با وجود آن تو توانی کناری روی و نیروی و آسیبی بتو برسد او را تقصیری نیست تقصیر از تست که احتراز نکردی و الله تعالی يعلم.

۲۱ و ۲۲. امر به معروف و نهی از منکر

✓ یکی از بزرگترین مراسم دین و واجبات الهی، سعی و اهتمام در امر به معروف و نهی از منکر است. و این امر، امر مهمی است که خدا پیامبران را بر آن برانگیخت، و بعد از ایشان جانشینان و اوصیاء منصوب کرد، و نائبان ایشان را بهترین نفوس قدسی از علماء قرار داد. بلکه مدار و محور گردش آسیای همه آیین ها و ادیان است، و اختلال در آن به سقوط و بر افتادن آنها از گردش و دوران خواهد شد. و از این رو در مدح و ترغیب به آن آیات و اخبار بیشمار رسیده است،

✓ و خدای سبحان می فرماید :

✓ «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» ۳: ۱۰۴ (آل عمران، ۱۰۴)

«باید از شما جمعی باشند که به نیکی بخوانند و به معروف وا دارند و از منکر باز دارند و آنها رستگارانند.»

✓ «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ، تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ» ۳: ۱۱۰ (آل عمران، ۱۱۰)

«شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده اید، که به نیکی وامی دارید و از بدی باز می دارید.»

✓ «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ» ۷: ۱۶۵ (اعراف، ۱۶۴)

«و چون آنچه را که بدان اندرزشان داده بودند فراموش کردند کسانی را که از بدی نهی می کردند نجات دادیم و کسانی را که ستم کردند به سزای فسق و عصیانی که می کردند به عذابی سخت دچار کردیم»

✓ «لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ، وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا» ۴: ۱۱۴ (نساء، ۱۱۴)

«در بسیاری از راز گوئی آنها خیری نیست مگر آنکه به صدقه دادن یا کار نیکو یا اصلاح میان مردم فرمان دهد، و هر که به طلب خشنودی خدا چنین کند، پاداشی بزرگ به او خواهیم داد.»

✓ و قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: «ما أعمال البرّ عند الجهاد في سبيل الله إلا كنفثه في بحر لجّي، و ما جميع أعمال البرّ و الجهاد في سبيل الله عند الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر إلا كنفثه في بحر لجّي» [۱]

رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فرمود: «کارهای نیک نسبت به جهاد در راه خدا نیست مگر ترشح آب دهان (بف نمی) نسبت به دریای ژرف، و همه اعمال نیکو و جهاد در راه خدا نسبت به امر به معروف و نهی از منکر نیست مگر پف در جنب دریای ژرف.»

✓ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ وَقِّفْنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا وَ لَيْلَتِنَا هَذِهِ وَ فِي جَمِيعِ أَيَّامِنَا لِاسْتِعْمَالِ الْخَيْرِ، وَ وَهْجَرَانِ الشَّرِّ، وَ شُكْرِ النِّعَمِ، وَ اتِّبَاعِ السُّنَنِ، وَ مُجَانَبَةِ الْبِدْعِ، وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ، وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ حِيَاظَةِ الْإِسْلَامِ، وَ انْتِقَاصِ الْبَاطِلِ وَ إِذْلَالِهِ، وَ نُصْرَةِ الْحَقِّ وَ إِعْزَازِهِ، وَ إِرْشَادِ الضَّالِّ، وَ مُعَاوَنَةِ الضَّعِيفِ، وَ إِذْرَاكِ اللَّهْيَفِ الصَّحِيفَةِ السَّجَادِيَّةِ دَعَايَ ۶، ص: ۵۲

حضرت سجاد علیه السلام فرمود بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و ما را در این روز و این شب و همه روزها مان توفیق عطا فرما برای انجام نیکی و دوری از بدی و سپاسگزاری از نعمتها و پیروی از سنتها (واجبات و مستحبات) و ترک بدعتها (احداث چیزهایی در دین که از دین نیست) و امر بمعروف (واداشتن پیسنده: واجب و مستحب) و نهی از منکر (بازداشتن از زشتیها: حرام و مکروه) و حفظ و نگهداری (اصول و فروع) اسلام، و نکوهش باطل و نادرستی و خوار نمودن آن، و یاری حق و گرامی گردانیدن آن، و راهنمایی گمراه، و کمک ناتوان، و رسیدن بفریاد ستم رسیده- [۱]

✓ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى عَشْرَةِ أَسْهُمٍ عَلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ هِيَ الْمِلَّةُ وَ الصَّلَاةُ وَ هِيَ الْفَرِيضَةُ وَ الصَّوْمُ وَ هُوَ الْجَنَّةُ وَ الزَّكَاةُ وَ هِيَ الطَّهَارَةُ وَ الْحَجُّ وَ هُوَ الشَّرِيعَةُ وَ الْجِهَادُ وَ هُوَ الْعِزُّ وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ هُوَ الْوَفَاءُ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ هِيَ الْمَحَجَّةُ وَ الْجَمَاعَةُ وَ هِيَ الْأَلْفَةُ وَ الْعِصْمَةُ وَ هِيَ الطَّاعَةُ بِحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت)، ج ۶۵، ص: ۳۷۸

زراره گوید حضرت باقر علیه السلام فرمود پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم میفرماید، اسلام بر ده سهم بنیان شده بر گواهی بیگانگی خدا که عقیده است، و نماز که فریضه است، و روزه که سپر است، و زکوه که پاکیزگی است، و حج که قانونست، و جهاد که عزتست، و امر بمعروف که اداء وظیفه است، و نهی از منکر که روش است، (و هو المحجّه) یعنی راه پیامبرانست، یا مایه روشنی راههای دین است، و در پاره‌ای از نسخه‌ها حجت است، و آن روشن تر است، یعنی نهی از منکر، اتمام حجت است برای گناهکار، (و گرد هم بودن که انس و الفت است، و مصون بودن از خطا، که همان پیروی کامل (از پیشوایان) است

✓ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: وَيْلٌ لِقَوْمٍ لَا يَدِينُونَ اللَّهَ بِالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ قَالَ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَنْ يَلِجَ مَلَكَوتَ السَّمَاءِ حَتَّى يُتِمَّ قَوْلَهُ بِعَمَلٍ صَالِحٍ وَ لَا دِينَ لِمَنْ دَانَ اللَّهُ بِطَاعَةِ الظَّالِمِ ثُمَّ قَالَ وَ كُلُّ الْقَوْمِ الْهَاهُمْ التَّكَاثُرُ حَتَّى زَارُوا الْمَقَابِرَ. بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۷۵؛ ص ۱۵۲

مجلس مفید: زهری از یکی از دو امام حضرت باقر یا حضرت صادق علیهما السلام نقل کرد که فرمود: وای بر کسانی که اعتقاد بامر بمعروف و نهی از منکر ندارند و فرمود هر کس بگوید لا اله الا الله وارد نشده این گواهی او بملکوت آسمان مگر اینکه تکمیل شده با عمل صالح. دین ندارد کسی که معتقد است باید اطاعت از ظالم کرد سپس فرمود تمام مردم دل به افزایش ثروت بسته‌اند تا زمانی که بیدار قبرهای خود برونند.

✓ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَا عليه السلام يَقُولُ إِذَا تَرَكَ أَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيُأَذِّنْ بِوَقَاعِ مِنَ اللَّهِ جَلَّ أَسْمُهُ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ۲۵۵

محمد بن عرفه از امام رضا عليه السلام نقل کرده است که رسول خدا صلی الله عليه و آله و سلم فرمود: هر گاه امت من امر به معروف و نهی از منکر را ترک کند، بایستی آماده عذاب خداوند متعال باش

✓ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ خُلُقَانِ مِنْ خُلُقِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ نَصَرَهُمَا أَعَزَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ خَذَلَهُمَا خَذَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۴۲

امام باقر عليه السلام فرمود: امر بمعروف و نهی از منکر دو آفریده خدای عز و جل هستند هر که آنان را یاری کند خداوند عزیزش سازد و هر که خارشان کند خدای، خوار و ذلیلش گرداند.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَحَاجُّ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِسَبْعِ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْقَسْمِ بِالسَّوِيَّةِ وَ الْعَدْلِ فِي الرَّعِيَّةِ وَ إِقَامِ الْحُدُودِ الْخِصَالِ ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۶۳

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود: روز قیامت با هفت دلیل با مردم احتجاج خواهم نمود: برپاداشتن نماز و پرداختن زکاة و امر بمعروف و نهی از منکر و تقسیم عادلانه و دادگری نسبت به رعایا و برپاداشتن حدود احکام الهی.

✓ وَ مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ عليه السلام لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَمَّا ضَرَبَهُ ابْنُ مَلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ..... وَ عَلَيْنَكُمْ بِالتَّوَّاضُلِ وَ التَّبَادُلِ وَ إِيَّاكُمْ وَ التَّدَابُرَ وَ التَّقَاطُعَ لَا تَتْرُكُوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَيُؤَلَّى عَلَيْكُمْ أَشْرَارُكُمْ [شِرَارُكُمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ ثُمَّ قَالَ ... نهج البلاغه (للصبحي صالح) ؛ ؛ ص ۴۲۲

(وصیت امام علیه السلام به حسن و حسین علیهما السلام پس از ضربت ابن ملجم بر شما باد به پیوستن با یکدیگر، و بخشش همدیگر، مبادا از هم روی گردانید، و پیوند دوستی را از بین ببرید. امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که بدهای شما بر شما مسلط می گردند، آنگاه هر چه خدا را بخوانید جواب ندهد سپس فرمود..... ترجمه نامه ۴۷

✓ الإمام علي عليه السلام: ... و ما أعمال البر كلها، و الجهاد في سبيل الله، عند الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر، إلا كنفته في بحر لحي و إن الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر، لا يقربان من أجل، و لا ينقصان من رزق؛ و أفضل من ذلك كله كلمة عدل عند إمام جائر. الحياة / ترجمه احمد آرام ؛ ج ۶ ؛ ص ۵۰۸

امام علی عليه السلام: ... همه کارهای نیک، و جهاد در راه خدا، در مقایسه با امر به معروف و نهی از منکر، همچون فوتی است به دریایی پر موج و پهناور؛ و همانا امر به معروف و نهی از منکر نه اجلی را نزدیک می کند و نه از مقدار روزی می کاهد؛ و افضل از همه اینها، یک سخن در باره عدالت است در برابر حاکمی ستمگراست.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَا يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَا يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا مَنْ كَانَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ رَفِيقٌ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ رَفِيقٌ فِيمَا يَنْهَى عَنْهُ عَدْلٌ فِيمَا يَأْمُرُ بِهِ عَدْلٌ فِيمَا يَنْهَى عَنْهُ عَالِمٌ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ عَالِمٌ بِمَا يَنْهَى عَنْهُ النُّوَادِرُ (للراوندي)، ص: ۲۲

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: نباید کسی اقدام به «امر به معروف و نهی از منکر» کند، مگر این که در او سه خصلت باشد: رفیق و یاور برای انجام امر به معروف و نهی از منکر داشته باشد، نسبت به آنچه امر به معروف و نهی از منکر می کند عدالت را رفتار نماید، و نسبت به امر به معروف و نهی از منکر (و موارد و مصادیق و شرایط آن) علم و آگاهی لازم را داشته باشد.

۲۳. جویا شدن احوال

✓ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَقَدَ الرَّجُلَ مِنْ إِخْوَانِهِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ سَأَلَ عَنْهُ فَإِنْ كَانَ غَائِبًا دَعَا لَهُ وَ إِنْ كَانَ شَاهِدًا زَارَهُ وَ إِنْ كَانَ مَرِيضًا عَادَهُ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۱۹

از انس: پیغمبر اکرم ﷺ اگر سه روز یکی از اصحاب را نمیدید از حالش جویا می شد، اگر می گفتند غایب است برایش دعا می کرد، و اگر نه بدیدنش میشتافت.

✓ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا زَارَ مُسْلِمٌ أَخَاهُ فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا نَادَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيُّهَا الزَّائِرُ طِبْتَ وَ طَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ. مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۵۶

ابو عبد الله ﷺ فرمود: هیچ مسلمانی بدیدار برادر خویش نمی رود مگر اینکه خداوند او را میخواند که ای دیدارکننده خوش باش و بهشت تو را گوارا باد.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: التَّوَاصُلُ بَيْنَ الْإِخْوَانِ فِي الْحَضَرِ التَّزَاوُرُ وَ التَّوَاصُلُ بَيْنَهُمْ فِي السَّفَرِ التَّكَاتُبُ. مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۵۶

ابو عبد الله ﷺ فرمود: ارتباط برادران با همدیگر در حضر به دیدار است و در سفر به نامه نگاری

✓ عَنْ أَبِي حَمَزَةَ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ زَارَ أَخَاهُ لِلَّهِ لَا غَيْرَ التَّمَاسِ مَوْعِدِ اللَّهِ وَ تَنَجَّرَ مَا عِنْدَ اللَّهِ وَ كَلَّ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُنَادُونَهُ أَلَّا طِبْتَ وَ طَابَ لَكَ الْجَنَّةُ. مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۵۶

– ابو عبد الله ﷺ فرمود: هر که تنها برای خدا و بامید وعده و بانتظار رسیدن بنعمتهای او برادر دینی خویش را دیدار کند خداوند هفتاد هزار فرشته بر او میگمارد که ویرا بخوانند خوش باش و بهشت تو را گوارا باد.

✓ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا زَارَ الْمُسْلِمُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فِي اللَّهِ إِلَّا نَادَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَيُّهَا الزَّائِرُ طِبْتَ وَ طَابَتْ لَكَ الْجَنَّةُ. مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۵۶

ابو عبد الله ﷺ فرمود:هیچ مسلمانی بدیدار برادر دینی خود در راه خدا نمی رود مگر آنکه خداوند بدو میگوید ای زیارت کننده خوش باش و بهشت تو را گوارا باد

✓ عَنْ أَبِي الْمَغْرَاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ ﷺ يَقُولُ لَيْسَ شَيْءٌ أَنْكَى لِلإِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ عَنْ زِيَارَةِ الْإِخْوَانِ فِي اللَّهِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ وَ قَالَ وَ إِنْ الْمُؤْمِنِينَ يَلْتَقِيَانِ فَيَذْكُرَانِ اللَّهَ ثُمَّ يَذْكُرَانِ أَهْلَ الْبَيْتِ فَلَا يَبْقَى

عَلَىٰ وَجْهِ إِبْلِيسَ مُضْغَةً لَحْمٍ إِلَّا تَخَدَّدَ حَتَّىٰ إِنَّ رُوحَهُ لَتَسْتَعِيثُ مِنْ شِدَّةِ مَا تَجِدُ مِنَ الْآلَمِ فَتُحِسُّ مَلَأِكَةً
السَّمَاءِ وَ خُزَّانُ الْجِنَانِ فَيَلْعَنُونَهُ حَتَّىٰ لَا يَبْقَىٰ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ إِلَّا لَعَنَهُ فَيَقَعُ خَاسِئًا حَسِيرًا مَدْحُورًا بِحَارِ
الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ٧١ ؛ ص ٢٦٣

کافی: بسندهای پیش تا ابی المغرا که شنیدم امام هفتم علیه السلام میفرمود: چیزی ابلیس و لشکریانش را سرکوبتر نکند از دیدار برادران دینی از یک دیگر برای رضای خدا، و فرمود: دو مؤمن بهم برخوردند و ذکر خدا کنند و سپس یاد فضیلت ما خاندان نمایند و در چهره ابلیس تیکه گوشتی نماند جز اینکه چروک افتد تا اینکه جانش از سختی دردی که کشد فریاد بدادم برسید بر آورد و فرشته‌های آسمان و خازنان بهشت آن را حس کنند و باو لعنت کنند تا هیچ فرشته مقربی نماند جز که او را لعنت کند تا بماند دفع شده و وامانده و رانده شده

٢٤. پیمان‌داری (وفای به عهد و پیمان)

✓ وفای به عهد و پیمان که یکی از فرایض و از جمله آداب معاشرت و حسن سلوک با مردم به شمار می‌رود، باید همیشه مورد توجه سالک الی الله باشد .

✓ در قرآن مجید و روایات اسلامی به این امر فوق العاده اهمیت داده شده که برخی از آیات و روایات را یاد آور می‌شویم .

✓ وفای به عهد در قرآن

۱- وفای به عهد، علامت ایمان

✓ قرآن مجید یکی از ویژگیها و خصوصیات افراد با ایمان را وفای به عهد می‌داند و می‌فرماید :
✓ وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ٢٣: ٨. «مؤمنان آنها هستند که امانتها و عهد خود را مراعات می‌کنند .

۲- نشانه نیکوکاران:

✓ در جای دیگر، قرآن مجید وفای به عهد را نشانه افراد نیکوکار دانسته و می‌فرماید :

✓ ... وَ الْمُؤْتُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ٢: ١٧٧

... نیکوکاران کسانی هستند که به عهد خود [هنگامی که عهد بستند] وفا می‌کنند

✓ اسماعیل صادق الوعد:

✓ در اهمیت وفای به عهد همین بس که خدای متعال آنگاه که می‌خواهد از حضرت اسماعیل به عظمت نام ببرد وفای به عهد را به عنوان یکی از اوصاف برجسته او یاد آور می‌شود و می‌فرماید :

✓ وَ اذْکُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمَعِيلَ اَنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَ كَانَ رَسُوْلًا نَبِيًّا ١٩: ٥٤. «»

در کتاب آسمانی خود از اسماعیل یاد کن که او در وعده‌هایش صادق، و رسول و پیامبر بزرگی بود.

✓ جالب آنکه در این آیه وفای به عهد را پیش از مقام نبوت و رسالت می‌آورد، گویی که صدق و عد پایه نبوت است.

به هر حال، قرآن مجید در باره وفای به عهد زیاد سفارش کرده و می‌فرماید:

✓ «...وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ۱۷: ۳۴.»

حضرت علی علیه السلام فرمود... به عهد [خود] وفا کنید که از عهد سؤال می‌شود.

✓ اهمیت وفای به عهد در روایات

در روایات نیز به وفای به عهد و پیمان توصیه زیادی شده است که توجه شما را به پاره‌ای از آن روایات جلب می‌کنیم.

✓ رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: من كان يؤمن بالله و اليوم الآخر فليوف بالحق إذا وعد شرح الكافي - الأصول و الروضة (للمولى صالح المازندراني) ج ۱۰ ص : ۱۸.

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: آن کس که به خدا و روز جزا ایمان دارد باید به وعده خود وفا کند.

✓ قال علي عليه السلام إنَّ الوفاء بالعهد من علامات أهل الدين.

حضرت علی علیه السلام فرمود وفای به عهد از نشانه‌های مردم متدین است.

✓ رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم لا دين لمن لا عهد له. النوادر (لرأوندى) ص : ۵

در حدیث دیگری رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: کسی که پای بند به پیمان خود نباشد دین ندارد.

✓ عَنْ أَبِي مَالِكٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَخْبَرْنِي بِجَمِيعِ شَرَائِعِ الدِّينِ قَالَ قَوْلُ الْحَقِّ وَ الْحُكْمُ بِالْعَدْلِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۱۳

ابی مالک گوید: بامام زین العابدین علیه السلام عرض کردم: همه دستورات دین را بمن بفرماید فرمود: حقگوئی و قضاوت عادلانه. و انجام دادن تعهدات

✓ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُصْعَبٍ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ ثَلَاثَةٌ لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ فِيهَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينَ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۲۳

حسین بن مصعب همدانی گوید: از امام صادق شنیدم که میفرمود: در سه مورد هیچ کس معذور نیست در پس دادن امانت به صاحبش چه نیکوکار باشد و چه بد کردار، در وفا کردن بعهده و پیمان، چه نسبت به نیکوکار و چه نسبت به بدکردار و نیکی با پدر و مادر، چه نیکوکار باشند و چه بدکار

✓ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي غُنُقِ أَوْلِيَائِهِ وَ شَيْعَتِهِ وَ إِنَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَ حُسْنِ الْأَدَاءِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ فَمَنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِي زِيَارَتِهِمْ وَ تَصَدِيقًا بِمَا رَغَبُوا فِيهِ كَانُوا [كَأَنَّ] أُتِمَّتْهُمْ شَفَعَاءَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِللَ الشَّرَائِعِ ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۵۹

سن بن علی الوشاء، وی می گوید: از حضرت ابا الحسن الرضا علیه السلام شنیدم که می فرمودند: هر امامی در گردن دوستان و شیعیانش عهدی دارد و وفاء کامل به عهد و نیکو اداء کردنش به این است که اولیاء و دوستان قبور آنها را زیارت کنند چه آنکه هر کس ایشان را از روی رغبت و میل زیارت کند در روز قیامت ایشان شفعا او خواهند بود.

✓ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام أَحْسَنَ الصَّدَقِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ، وَ أَفْضَلَ الْجُودِ بَذْلَ الْجَهْدِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۶۸

علی علیه السلام فرمود نیکوترین راستی وفا کردن بعهده و پیمان است، و افزونترین جود و دهش بذل جهد است یعنی صرف طاقت و توانائی خود در طاعات و عبادات و کردن کارهای خیر

✓ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام أَفْضَلَ الصَّدَقِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۰۲

علی علیه السلام فرمود برترین راستگویی وفا کردن است بعهدهاست یعنی عهدها که با خدای کرده باشد و همچنین با خلق نیز

✓ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام إِنَّ الْعَهْدَ قَلَانِدٌ فِي الْأَعْنَاقِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ اللَّهُ، وَ مَنْ نَقَضَهَا خَذَلَهُ اللَّهُ، وَ مَنْ اسْتَخَفَّ بِهَا خَاصَمْتَهُ إِلَى الَّذِي أَكْدَاهَا وَ اخَذَ خَلْقَهُ بِحِفْظِهَا. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ؛ ج ۲ ؛ ص ۶۱۶

علی علیه السلام فرمود بدرستی که عهدها گردن بندهاست در گردن آنها تا روز قیامت، پس هر که پیوند کند آنها را پیوند کند او را خدا، و هر که بشکند آن را ترک یاری او کند خدا، و هر که سبک شمارد آنها را بمنازعه برند آنها او را بسوی کسی که محکم کرده است آنها را، و فرا گرفته خلق خود را بنگاهداری آنها،

مراد به «عهدها» هر پیمان است که کسی با حق تعالی کرده باشد خواه بصیغه عهد باشد یا بصیغه نذر یا قسم، و ممکن است که شامل عهدها و پیمانها و عهدها که کسی با دیگری نیز بکند باشد، و مراد به «بودن آنها گردن بندها» این است که آنها بر گردن این کس است تا روز قیامت که حق تعالی در باب آن حکم کند، «و هر که پیوند کند آنها را» یعنی رعایت کند آنها را و وفا کند به آنها پیوندد خدا با او وصله و احسان او بجا آورد، و اگر وفا به آنها نشود و به «منازعه برند» یعنی آن عهدها مانند کسی که بر کسی خصومت و دعوی داشته باشد و ببرد او را نزد حاکم و دعوی کنند بر او و ببرند او را بسوی حاکم علی الاطلاق که محکم کرده آنها را یعنی حکم کرده باین که آنها را باید محکم داشت و سست نگرفت و «فرا گرفته خلق خود را» یعنی بر ایشان واجب کرده که نگهداری آنها کنند یعنی وفا کنند به آنها و نشکنند آنها را.

۲۵. پاکیزگی و زیبایی

✓ ه عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ تَزَيَّنَ لِلنَّاسِ بِمَا يُحِبُّ اللَّهُ وَ بَارَزَ اللَّهُ فِي السَّرِّ بِمَا يَكْرَهُ اللَّهُ لَقِيَ اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ لَهُ مَا قَتِ بَحَارُ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۳۶۴

از علی علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود. کسی که خود را در نظر مردم آراسته بزبور اطاعت و کارهای خدا پسندانه نشان دهد ولی در پنهان با اعمال زشت و ناپسند خود در مقام مبارزه با خدا باشد خدای خود را غضبناک ملاقات نموده و بر او خشمناک خواهد بود.

✓ عَنْ السَّكُونِيِّ عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: تَكَلَّمَ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةَ أَمْيِرًا وَ قَارِنًا وَ ذَا ثَرَوَةٍ مِنَ الْمَالِ فَتَقُولُ لِلْأَمْيِرِ يَا مَنْ وَهَبَ اللَّهُ لَهُ سُلْطَانًا فَلَمْ يَعْدِلْ - فَتَزْدَرِدُهُ كَمَا يَزْدَرِدُ الطَّيْرُ حَبَّ السَّمْسِمِ وَ تَقُولُ لِلْقَارِي يَا مَنْ تَزَيَّنَ لِلنَّاسِ وَ بَارَزَ اللَّهُ بِالْمَعَاصِي فَتَزْدَرِدُهُ وَ تَقُولُ لِلْغَنِيِّ يَا مَنْ وَهَبَهُ اللَّهُ دُنْيَا كَثِيرَةً وَاسِعَةً فَيُضَا وَ سَأَلَهُ الْحَقِيرَ الْيَسِيرَ قَرْضًا فَأَبَى إِلَّا بَخْلًا فَتَزْدَرِدُهُ «۳». بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۷۲ ؛ ص ۳۳۷

پیغمبر (ﷺ) فرمود: روز قیامت دوزخ با سه کس سخن کند: فرمانده و قرآن خوان و با ثروت، بامیر گوید: ای که خدایت حکومت داد و عدالت نکردی و او را ببلعد چنان که پرنده دانه را و بقرآن خوان گوید (دین شناس است) ای که برای مردم خود را زیور نموده و بنافرمانی با خدا مبارزه کرده و او را ببلعد، و به ثروتمند گوید: ای کسی که خدایش دنیای فراوان و گسترده بخشیده و از او اندکی را بقرض خواسته و از بخل خود دریغ کرده پس او را ببلعد.

✓ وَ كَانَ ﷺ يَنْظُرُ فِي الْمِرَاهِ وَ يَرْجُلُ جُمَّتَهُ وَ يَتَمَشَّطُ وَ رَبَّمَا نَظَرَ فِي الْمَاءِ وَ سَوَى جُمَّتِهِ فِيهِ وَ لَقَدْ كَانَ يَتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضَلًّا عَنْ تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ. وَ قَالَ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ حِينَ رَأَتْهُ يَنْظُرُ فِي رُكُوعِهِ فِيهَا مَاءٌ فِي حُجْرَتِهَا وَ يُسَوِّي فِيهَا جُمَّتَهُ وَ هُوَ يَخْرُجُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَتْ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي تَتَمَرَّأُ «۵» فِي الرُّكُوعِ وَ تُسَوِّي جُمَّتَكَ وَ أَنْتَ النَّبِيُّ وَ خَيْرُ خَلْقِهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَى إِخْوَانِهِ أَنْ يَتَهَيَّأَ لَهُمْ وَ يَتَجَمَّلَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ، ص: ۳۵

پیغمبر (ﷺ) در آینه نگاه می کرد و موهای سرش را منظم می نمود و شانه می زد و گاه در آب نگاه می نمود و موهایش را مرتب می فرمود، پیغمبر برای اصحاب خود نیز خود را آراسته می کرد، تا چه رسد به اهل خود، و این مطلب را به عایشه گوش زد کرد، وقتی عایشه دید حضرت در ظرف آبی که در منزل بود نگاه می کند و موی خود را منظم می نماید تا بنزد اصحاب بیرون رود، گفت پدر و مادرم فدایت در آب نگاه میکنی و زلفت را منظم می سازی در حالی که تو یک پیامبری و بهترین خلق خدایی؟ پیامبر (ص) فرمود خداوند دوست دارد که بنده چون به سوی برادران خود بیرون میرود خود را برای آنها منظم کند و خود را بیاراید و زیبا سازد.

✓ قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ الْجَمَالَ وَ النَّجْمَلُ وَ يَكْرَهُ الْبُؤْسَ وَ التَّبَوُّسَ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يَرَى عَلَيْهِ أَثَرَهَا قِيلَ وَ كَيْفَ ذَلِكَ قَالَ يُنْظَفُ ثَوْبُهُ وَ يُطَيَّبُ رِيحُهُ وَ يُجَصِّصُ دَارَهُ وَ يَكْنُسُ أَفْنِيَّتَهُ حَتَّى إِنَّ السَّرَّاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ يَنْفِي الْفَقْرَ وَ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ ص ۴۱

از حضرت صادق علیه السلام فرمود: خداوند زیبایی و آراستگی را دوست دارد، و نکبت و بد حالی را مکروه دارد، و خداوند متعال دوست دارد که وقتی نعمتی به بنده اش ارزانی می کند اثر آن را بر او ببیند، پرسیدند چگونه؟ حضرت فرمود: لباسش را تمیز نگهدارد و خود را خوشبو سازد و خانه اش را سفید و گچکاری نماید و صحن خانه اش را بروید، حتی آنکه چراغ افروختن پیش از غروب آفتاب فقر را بر طرف می کند و بر روزی می افزاید.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ لَمَّا بَعَثَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِلَى الْخَوَارِجِ لَيْسَ أَفْضَلَ ثِيَابِهِ وَ تَطْيِبَ بِأَطْيَبِ طَيْبِهِ وَ رَكِبَ أَفْضَلَ مَرَاقِبِهِ وَ خَرَجَ إِلَيْهِمْ فَوَافَقَهُمْ فَقَالُوا يَا ابْنَ عَبَّاسٍ بَيْنَنَا أَنْتَ خَيْرُ النَّاسِ إِذْ أَتَيْتَنَا فِي لِبَاسِ الْجَبَابِرَةِ وَ مَرَاقِبِهِمْ فَتَلَّا عَلَيْهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ فَالْبَسُ وَ اتَّجَمَلُ فَإِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ وَ لِيَكُنْ مِنْ حَلَالِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ص ۹۶

از حضرت صادق علیه السلام: ابن عباس چون امیر مؤمنان علیه السلام او را بسوی خوارج فرستاد، بهترین لباسش را پوشید، و عالیترین عطرها را بکار برد، و بر بهترین مرکبها نشست، و بسوی آنها براه افتاد، تا با آنان روبرو گشت، خوارج گفتند: تو بنظر ما بهترین مردمی، از چه رو با لباس و مرکب جباران آمده ای؟ ابن عباس این آیه را بر ایشان بخواند: «بگو چه کسی زینتها و روزیهای طیب را که خداوند برای بندگانش بر آورده حرام مینماید» (سوره اعراف آیه ۳۰)، من می پوشم و تجمل می کنم، که خداوند جمیل است، و جمال را دوست می دارد، ولی باید از حلال باشد.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ الدُّهْنُ يُظَهِّرُ الْغِنَى وَ الثِّيَابُ تُظَهِّرُ الْجَمَالَ وَ حُسْنُ الْمَلَكَةِ يَكْبِتُ الْأَعْدَاءَ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۹۶

از حضرت علی علیه السلام: روغن غنی را ظاهر کند، و لباس زیبایی را آشکار کند، و خوشرفتاری با زبردستان دشمنان را خوار کند.

✓ عَنْ جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ وَقَفَ رَجُلٌ عَلَى بَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ قَالَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ص فَوَجَدَ فِي حُجْرَتِهِ رَكْوَةً فِيهَا مَاءٌ فَوَقَفَ يُسَوِّي لِحْيَتَهُ وَ يَنْظُرُ إِلَيْهَا فَلَمَّا رَجَعَ دَاخِلًا قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ وَ رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَقَفْتَ عَلَى الرُّكْوَةِ تُسَوِّي لِحْيَتَكَ وَ رَأْسَكَ قَالَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ إِذَا خَرَجَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ إِلَى أَخِيهِ أَنْ يَتَهَيَّأَ لَهُ وَ أَنْ يَتَجَمَّلَ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۹۶

از امام صادق علیه السلام: مردی بر در خانه پیغمبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمد، و اجازه ورود خواست، پیغمبر (ص) بیرون شد و در حجره ظرف آبی یافت، حضرت در برابر آن ایستاد و صورت خود را در آن میدید و محاسن خود را منظم می کرد؟ وقتی باندرون بازگشت، عایشه گفت: یا رسول الله! تو برترین فرزندان آدم و پیامبر پروردگار جهانی، در برابر ظرف آب می ایستی، و موی سر و صورت را مرتب می کنی؟! حضرت فرمود: ای عایشه خداوند دوست دارد که وقتی بنده مؤمن بسوی برادر مؤمنش میرود آراسته باشد.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام التَّجَمُّلُ مِنَ اخْتِلاقِ الْمُؤْمِنِينَ. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۹۹۶۳؛ ؛ ص ۴۳۵

حضرت علی علیه السلام فرمود زینت کردن از خصلتهای مؤمنان است.

۲۶. آسان گیری

✓ **عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ غَدًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ص قَالَ الْهَيِّنُ الْقَرِيبُ اللَّيِّنُ السَّهْلُ. الأمالی (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۳۱۹**

امام صادق علیه السلام فرمود شایسته است برای مؤمن که هشت خصلت داشته باشد؟ در پیشامدهای لرزاننده آرام باشد، در بلا شکیبا، در ارزانی قانع بدان چه خدایش روزی کرده، بدشمنان هم ستم نکند، بر دوستان تحمیل ننماید، تنش را رنج دهد تا مردم از او در آسایش باشند، دانش دوست مؤمن است، حلم وزیر او است، صبر فرمانده لشکرش، رفق برادرش، نرمش پدرش.

✓ **قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي صِفَةِ الْمُؤْمِنِ الْمُؤْمِنِ بَشْرُهُ فِي وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ أَوْسَعُ شَيْءٍ صَدْرًا وَ أَدَلُّ شَيْءٍ نَفْسًا يَكْرَهُ الرِّفْعَةَ وَ يَشْنَأُ السَّمْعَةَ طَوِيلٌ غَمَّهُ بَعِيدٌ هَمُّهُ كَثِيرٌ صَمْتُهُ مَشْغُولٌ وَقْتُهُ شَكُورٌ صَبُورٌ مَغْمُورٌ بِفِكْرَتِهِ ضَنِينٌ بِخَلَّتِهِ سَهْلٌ الْخَلِيقَةُ لَيِّنٌ الْعَرِيكَةُ نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصَّلْدِ وَ هُوَ أَدَلُّ مِنَ الْعَبْدِ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ (للسبجی صالح) ؛ ۳۳۳؛ ص ۵۳۳**

و آن حضرت علیه السلام در وصف مؤمن فرمود: شادی مؤمن در چهره اش، و اندوهش در دل اوست. از نظر تحمل وسیع ترین موجود، و از نظر اخلاق متواضع ترین مخلوق است. برتری را خوش ندارد، و خودنمایی را دشمن دارد. اندوهش طولانی، و همتش دور دست، و سکوتش بسیار، و وقتش مشغول، و سپاس و شکیبایی اش فوق العاده، و غرق در فکرت خویش، و نسبت به اظهار حاجت بخیل است، اخلاقی سهل و آرام، و بر خوردش هموار و نرم، و وجودش در امر دین از سنگ سخت تر، و نزد حق از برده ذلیل تر است

✓ **قال أمير المؤمنين عليه السلام بشر المؤمن في وجهه و حزنه في قلبه - أوسع شيء صدرًا و أدل شيء نفسًا - يكره الرفعة و يشنأ السمعة - طويل غمّه بعيد همّه - أطويل همّه بعيد غمّه - كثير صمته مشغول وقته صبور شكور مغمور بفكرته ضنين بخلته سهل الخليفة لئین العريكة نفسه أصلب من الصلد و هو أدل من العبد تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ؛ ۱۵۵۶؛ ص ۹۱**

حضرت امیرالمومنین علیه السلام فرمود: شکفتگی مؤمن در روی اوست و اندوه او در دل او است. یعنی با مردم شکفته روئی میکند تا باعث کدورت ایشان نشود، و دل اندوهناک باشد از ترس خدا و هول روز جزا. گشاده تر از هر چیزی است بحسب سینه. یعنی سینه او گشاده ترست از هر چیز بسبب این که غمها و کدورت های دنیوی تنگی نکند و گنجایش علوم و اسرار بسیار داشته باشد. و خوارتر از هر چیزی است بحسب نفس. یعنی خود را خوارتر از هر چیز داند و اصلا عجب و خودبینی و تکبری نداشته باشد. ناخوش می دارد بلندی را. یعنی بلندی مرتبه دنیوی را. و دشمن می دارد سمعه را یعنی این که کارهای خیر را از برای شنیدن مردم بکند. دراز است غم او، یعنی از ترس آخرت. دور است اندوه او، و این تأکید سابق است، و ممکن است که معنی این باشد که دور است همت و قصد او یعنی قصد تحصیل مراتب عالیه دارد و همت بر آن گماشته. بسیار است خاموشی او. مشغول است وقت او، یعنی در هیچ وقتی فارغ نیست و بعبث نمی گذراند بلکه همه اوقات خود را مشغول ساخته بطاعات و عبادات و فکر و ذکر و سایر افعال خیر. بسیار صبر کننده است، بسیار شکر کننده است. یعنی در بلاها و مصایب شکیباست و قلق و اضطراب نمی کند، و در نعمت و شادی طغیان نمی کند و بسبب آنها غافل نمی گردد از یاد خدا بلکه همواره شکر آنها میکند. مغمور بفکرته فرو گرفته شده است باندیشه خود یعنی فکر صلاح کار خود و اصلاح نفس خود فرو گرفته او را، بیرون نمی آید از آن بخیلی کننده است بدوستی خود یعنی با هر کسی دوستی نکند و تا کسی را خوب نداند با او دوستی نکند تا دوستی او از برای خدا

باشد، و ممکن است که «خلته» بضمّ خاء خوانده نشود بلکه بفتح خاء باشد و معنی این باشد که بخل کننده است بحاجت خود یعنی بخیلی کند در بردن حاجت خود نزد خلق بلکه نبرد آنها را مگر نزد خدای عزّ و جلّ.

سهل الخليفة لِيْن العريكة نفسه اصلب من الصلّد و هو اذّل من العبد هموار خوست. نرم خصلت است، و این تأکید سابق است. نفس او سخت ترست از سنگ سخت. یعنی کمال تصلب دارد در دینداری و در کشیدن تعب و زحمت طاعات و عبادات و صبر بر مصائب و نوائب و از جا بر نیامدن در آنها. و حال آنکه او خوارترست از بنده، یعنی نسبت بمؤمنان کمال نرمی و فروتنی میکند و خود را نسبت بایشان از بنده خوارتر نماید.

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ كُلُّ مُؤْمِنٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ؛ ۳۳۱۳ ؛ ص ۱۶۸

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: بدرستی که اهل بهشت هر مؤمن نرمخوی همواری است.

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام احمِلْ نَفْسَكَ عِنْدَ شِدَّةِ أَحْيِكَ عَلَى اللَّيْنِ وَ عِنْدَ قَطِيعَتِهِ عَلَى الْوَصْلِ وَ عِنْدَ جُمُودِهِ عَلَى الْبَدْلِ وَ كُنْ لِلذِّي يَبْدُو مِنْهُ حَمُولًا وَ لَهُ وَصُولًا تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ؛ ۹۶۳۱ ؛ ص ۴۲۰

حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: بدار نفس خود را نزد سختی و درشتی برادر تو بر نرمی و مهربانی، و نزد بریدن او از تو بر صله و پیوند باو، و نزد خشکی او بر بذل و دهش باو، و باش از برای آنچه ظاهر می شود از او یعنی از بد سلوکی و خلاف آداب بر دارنده و تحمل کننده، و مر او را صله و پیوند کننده

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ أَسْرَعَ الثَّوَابِ عَلَى الْخَيْرِ اللَّيْنُ وَ إِنَّ أَسْرَعَ الشَّرِّ عُقُوبَةُ الْبَغْيِ وَ كَفَى بِالْمَرْءِ عَيْبًا أَنْ يُبْصِرَ مِنَ النَّاسِ مَا يَعْمَى عَنْهُ مِنْ نَفْسِهِ وَ أَنْ يُعَيِّرَ النَّاسَ بِمَا لَا يَسْتَطِيعُ تَرْكَهُ وَ أَنْ يُؤْذِيَ جَلِيسَةً بِمَا لَا يَغْنِيهِ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۷۲

امام باقر علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل فرماید که: سریعترین ثوابها که بر کارهای نیک داده می شود مربوط به خوشرفتاری با مردم است، و کیفر ظلم و ستم از هر شری زودتر داده می شود، و همین عیب برای انسان بس که ببیند از مردم آنچه را از خود چشم می پوشد، و مردم را به آنچه نمی تواند ترک کند سرزنش نماید، و همنشین خود را در حالی که برای خودش سودی ندارد اذیت کند.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يَقُولُ لِيَجْتَمِعَ فِي قَلْبِكَ الْاِفْتِقَارُ إِلَى النَّاسِ وَ الْاِسْتِغْنَاءُ عَنْهُمْ فَيَكُونُ اِفْتِقَارَكَ فِي لَيْنِ كَلَامِكَ وَ حُسْنِ بَشْرِكَ وَ يَكُونُ اِسْتِغْنَاءُكَ عَنْهُمْ فِي نَزَاهَةِ عِرْضِكَ اِلَيْهِمْ وَ بَقَاءِ عِزِّكَ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۱۲۶

علی علیه السلام میفرمود: باید در ذلت هم احتیاج به مردم و هم بی نیازی از آنها را جمع کنی، نیازمندی را باید با نرمش سخن و چهره باز و بی نیازی را با حفظ آبرو و عزت توأم نمائی

✓ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام إِنَّ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ قُوَّةً فِي دِينٍ وَ كَرَمًا فِي لَيْنٍ وَ حَزْمًا فِي عِلْمٍ وَ عِلْمًا فِي حِلْمٍ وَ تَوْسِعَةً فِي نَفَقَةٍ وَ قَصْدًا فِي عِبَادَةٍ وَ تَحَرُّجًا فِي طَمَعٍ وَ بَرًّا فِي اِسْتِقَامَةٍ لَا يَحِيفُ فِيمَنْ يُبْعِضُ وَ لَا

يَأْتُمْ فِيمَنْ يُحِبُّ وَ لَا يَدْعِي مَا لَيْسَ لَهُ وَ لَا يَجْحَدُ حَقًّا هُوَ عَلَيْهِ وَ لَا يَهْمُزُ وَ لَا يَلْمُزُ وَ لَا يَبْغِي مُتَخَشِّعٌ فِي الصَّلَاةِ مُتَوَسِّعٌ فِي الزَّكَاةِ شَكُورٌ فِي الرَّحَاءِ صَابِرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ قَانِعٌ بِالَّذِي لَهُ لَا يَطْمَعُ بِهِ الْعَيْظُ وَ لَا يُجْمَعُ بِهِ الشُّحُّ يُخَالِطُ النَّاسَ لِيَعْلَمَ وَ يَسْكُتُ لِيَسْلَمَ يَصْبِرُ إِنْ بَغِيَ عَلَيْهِ لِيَكُونَ إِلَهُهُ الَّذِي يَجْزِيهِ يَنْتَقِمُ لَهُ جَامِع الْأَخْبَارِ (للسعيري) ؛ ص ١٢٣

٢٧. عفت و پاکدامنی

✓ وَ قَالَ ﷺ بَرُّوا آبَاءَكُمْ يَبْرِكْكُمْ أَنْبَاؤُكُمْ وَ عِفْوًا عَنِ نِسَاءِ النَّاسِ تَعِفَّ نِسَاؤُكُمْ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٣٥٩

با پدرها خوشرفتاری کنید تا فرزندان با شما همان کنند، به زنان مردم خیانت نکنید، تا زنانتان خائن نشوند.

✓ قَالَ عَلِيُّ ﷺ ثَلَاثٌ هُنَّ جِمَاعُ الدِّينِ الْعِفَّةُ وَ الْوَرَعُ وَ الْحَيَاءُ (٣ / ٣٤٢). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم

١٣٩٧؛ ص ٨٥

عَلِيُّ ﷺ سه صفت‌اند که آنها جمع کردن دین‌اند یعنی سبب آن اند عفت، و پرهیزگاری، و شرم. پوشیده نیست که «عفت» در مشهور بمعنی باز ایستادن از حرامهاست و این غیر پرهیزگاری نیست پس ظاهر این است که مراد بآن در اینجا باز ایستادن از سؤال و طلب از مردم باشد، یا باز ایستادن از دنیا و ترک آن.

✓ قَالَ عَلِيُّ ﷺ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ عِفَّةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم

٣٠٣٤؛ ج ٢؛ ص ٤٠٦

عَلِيُّ ﷺ افزونترین عبادت عفت شکم و فرج است یعنی باز ایستادن آنها از آنچه حلال نباشد.

✓ قَالَ عَلِيُّ ﷺ أَرْبَعٌ مَنْ أُعْطِيَهُنَّ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ صِدْقُ حَدِيثٍ وَ أَدَاءُ أَمَانَةٍ وَ عِفَّةُ بَطْنٍ وَ

حُسْنُ خُلُقٍ. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ٤٢٨٢؛ ص ٢١٧

عَلِيُّ ﷺ چهار چیز است که هر که بخشیده شده باشد آنها را یعنی حق تعالی آنها را باو داده باشد پس بتحقیق که بخشیده شده باشد خیر دنیا و آخرت را، و آن چار راستی است و باز دادن امانت و نگاهداشتن شکم یعنی از حرام و مشتبه نیز و نیکوئی خو.

✓ قَالَ عَلِيُّ ﷺ الْكَفُّ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عِفَّةٌ وَ كِبْرُ هِمَّةٍ (١ / ٣٦٥). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ؛

٩٢٤٥؛ ص ٣٩٨

عَلِيُّ ﷺ باز ایستادن از آنچه در دستهای مردم است و طمع نکردن در آنها پرهیزگاری است و بزرگی همت.

✓ قَالَ عَلِيُّ ﷺ الْفِعْلُ الْجَمِيلُ يَنْبِئُ عَنِ عِلْوِ الْهِمَّةِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم

١٣٨٨؛ ج ١؛ ص ٣٦٥

عَلِيُّ ﷺ کردار نیکو خبر می‌دهد از بلندی همت و دلیل بر آن است.

✓ عَنْ ذَرَوَانَ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّانِي عليه السلام فَإِذَا هُوَ قَدْ اخْتَضَبَ فَقُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ قَدْ اخْتَضَبْتَ فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ فِي الْخِضَابِ لَأَجْرًا مَا عَلِمْتُ أَنَّ التَّهْيِئَةَ «١» تَزِيدُ فِي عِفَّةِ النِّسَاءِ أَيْ سُرَّكَ أَنْكَ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَرَأَيْتَهَا عَلَى مِثْلِ مَا تَرَكَ عَلَيْهِ إِذَا لَمْ تَكُنْ عَلَى تَهْيِئَتِهِ قَالَ قُلْتُ لَأَقَالَ هُوَ ذَاكَ قَالَ وَ لَقَدْ كَانَ لِسَلِيمَانَ عِ أَلْفُ امْرَأَةٍ فِي قَصْرِ ثَلَاثِمِائَةٍ مَهِيرَةٌ «٢» وَ سَبْعُمِائَةٍ سَرِيَّةٌ وَ كَانَ يَطِيفُ بِهِنَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةً مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ٧٩

ذروان مدائنی گوید: بر حضرت امام هادی عليه السلام وارد شدم که تازه خضاب بسته بود، عرض کردم جانم فدای شما! خضاب کرده‌اید؟ فرمود: آری خضاب را پاداش زیاد است، نمیدانی که آراستن مرد بر عفت زنان می‌افزاید (مرد چون خود را تمیز و زیبا بسازد همسرش بدیگری رغبت نمی‌کند)، آیا تو دوست داری وقتی بخانه میروی همسر خود را زولیده و ناآراسته ببینی؟ گفتیم: نه فرمود ... زن نیز چنین است. سلیمان بن داود هزار زن در کاخ خود داشت که ۳۰۰ تن عقدی و بقیه کنیز بودند. و در هر شبانه روز بآنها سر میزد. مردی به امام باقر علیه السلام عرض کرد: من عملم ضعیف و روزهام اندک است، ولی امیدوارم جز حلال نخورم، و جز با حلال ازدواج نکنم، فرمود: چه کوششی از عفت شکم و عورت برتر است؟ (۶) (۸۳۶) ۲۵- امام صادق علیه السلام فرمود: دورترین حالی که بنده از خداوند دارد این است که اندوهی جز برای شکم و فرج نداشته باشد.

✓ قَالَ عَلِيُّ عليه السلام أَلَا وَ إِنَّ إِمَامَكُمْ قَدْ اِكْتَفَى مِنْ ذُنْيَاهُ بِطَمْرِيهِ وَ مِنْ طَعَامِهِ بِقُرْصِيهِ أَلَا وَ إِنَّكُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَى ذَلِكَ وَ لَكِنْ أَعْيُنُونِي بَوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ عِفَّةٍ وَ سَدَادٍ إِرْشَادِ الْقُلُوبِ إِلَى الصَّوَابِ (للديلمی) ؛ ج ٢ ؛ ص ٢١٤

علی عليه السلام آگاه باش که پیشوای شما از دنیای خود بدو جامه‌ی کهنه و از خوراکش بدو گرده‌ی نان قناعت کرده بدان که شما بر چنین کاری قدرت و نیرو ندارید ولی مرا بپرهیزکاری و کوشش و پاکدامنی و درست - کاری یاری کنید

✓ وَ دَخَلَ الْحَسَنُ بْنُ الْجَهْمِ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليه السلام - وَ قَدْ اخْتَضَبَ بِالسَّوَادِ فَقَالَ إِنَّ فِي الْخِضَابِ أَجْرًا وَ الْخِضَابُ وَ التَّهْيِئَةُ مِمَّا يَزِيدُ اللَّهَ عِزًّا وَ جَلًّا فِي عِفَّةِ النِّسَاءِ وَ لَقَدْ تَرَكْتُ نِسَاءً الْعِفَّةُ بَتْرُكِ أَزْوَاجِهِنَّ التَّهْيِئَةَ فَقَالَ لَهُ بَلَّغْنَا أَنَّ الْحِنَاءَ تَزِيدُ فِي الشَّيْبِ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ يَزِيدُ فِي الشَّيْبِ وَ الشَّيْبُ يَزِيدُ فِي كُلِّ يَوْمٍ. مِنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه، ج ١، ص: ١٢٢

حسن بن جهم بر موسی بن جعفر عليه السلام وارد شد و آن حضرت محاسن خود را بوسمه یا مورد خضاب نموده بود، و فرمود: همانا در خضاب پاداشی است و خضاب و زینت کردن در بدن و لباس از جمله چیزهایی است که خداوند عز و جل بواسطه آن در عفت و صلاح زنان می‌افزاید، و بتحقیق پاره‌ای از زنان ترک عفت کرده‌اند بدلیل آنکه شوهرانشان آراستگی ظاهر و زینت و نظافت بدن را رها کرده بودند، پس حسن بن جهم (راوی) بآن حضرت عرض کرد: ما شنیده‌ایم که حنا موجب زیادی پیری می‌شود (یا حنا موجب سفید کردن پیش از موعد موها است)، آن حضرت فرمود: چه چیز موجب زیادتی و پیشرفت در پیری است؟ و حال آنکه پیری خود هر روز بالا می‌رود (یعنی پیری تابع عامل قهری و اجباریست که بالا رفتن سن است و مانند شکستگی نیست که عوامل غیر سنی هم در آن دخیل باشد).

٢٨. رازداری و رازپوشی

✓ لَا يَسْتَرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ. نَهْجُ الْفَصَاحَةِ ؛ كَلِمَةٌ ٢٥٤١؛ ص ٦٨٢

هر بنده‌ای که در دنیا برای دیگری راز پوشی کند، روز قیامت خدا راز پوش وی شود.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فِي قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ قَالَ أَمَا وَ اللَّهُ مَا قَتَلُوهُمْ
بِالسُّيُوفِ وَ لَكِنْ أَدَاعُوا سِرَّهُمْ وَ أَفْشَوْا عَلَيْهِمْ فَقَتَلُوا مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۴۲

امام جعفر صادق علیه السلام در تفسیر آیه شریفه وَ يَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقِّ فرمود: آنها پیامبران را با شمشیر نکشتند بلکه اسرار آنها را فاش کردند و آنها نیز کشته شدند

✓ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ قُمْ بِالْحَقِّ وَ اعْتَزِلْ مَا لَا يَغْنِيكَ وَ تَجَنَّبْ عَدْوَكَ وَ
احْذَرْ صَدِيقَكَ مِنَ الْأَقْوَامِ إِلَّا الْأَمِينَ وَ لَا أَمِينَ إِلَّا مَنْ خَشِيَ اللَّهَ وَ لَا تَصْحَبِ الْفَاجِرَ وَ لَا تُطْلِعْهُ عَلَى سِرِّكَ
وَ اسْتَشِرْ فِي أَمْرِكَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۶۹

معاویة بن وهب گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام شنیدم فرمود: بحق عمل کن و از آنچه به شما سود نمی‌رساند دوری کن، از دشمنان خود دوری و از دوستان کناره‌گیری مکن مگر اینکه به امانت او معتقد باشی و امین کسی است که از خداوند بترسد با بدکاران رفاقت نکن و آنها را بر اسرار مطلع نساز و با مردان متقی و خداپرست همیشه در کارهای خودت مشورت داشته باش.

✓ قَالَ الرَّضَا عليه السلام لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ
وَلِيِّهِ فَالسُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ كِتْمَانُ سِرِّهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ
رَسُولٍ وَ أَمَا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ فَمُدَارَاةُ النَّاسِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ نَبِيَّهِ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ فَقَالَ - خُذِ الْعَفْوَ وَ
أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَ أَمَا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لَا
تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمَهُ اللَّهُ وَ يَبْتَلِيكَ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۸۵

. حضرت رضا علیه السلام فرمود: مؤمن به حقیقت ایمان نمی‌رسد مگر اینکه در او سه خصلت باشد، سنتی از خدا و سنتی از رسول و سنتی از امام، اما سنت خدا این است که اسرار را حفظ کند خدا فرموده: عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ. اما سنت رسول این است که با مردم مدارا کند زیرا خداوند رسولش را امر کرده با مردم مدارا کند و گفته: خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ. و اما سنت از امام صبر در سختیها و مشکلات است رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: برادر دینی خود را شماتت مکن که خداوند او را مورد ترحم قرار می‌دهد و تو را مبتلا می‌کند.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام جَمَعَ خَيْرُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فِي كِتْمَانِ السِّرِّ وَ مُصَادَقَةِ الْأَخْيَارِ وَ جَمَعَ الشَّرَّ فِي
الْإِدَاعَةِ وَ مُوَآخَاةِ الْأَشْرَارِ. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۷۱ ؛ ص ۱۷۸

: امیر مؤمنان عليه السلام فرمود: خیر دنیا و آخرت در رازداری و دوستی بانیکان جمع است، و همه شر و بدی در فاش کردن راز و برادری با اشرار.

✓ قَالَ لِلرُّضَا عليه السلام الْمَأْمُونُ أَنْ تُسَدِّدَنِي أَحْسَنَ مَا رَوَيْتَهُ فِي كِتْمَانِ السِّرِّ فَقَالَ ع بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛
ج ۷۲ ؛ ص ۶۹

وَإِنِّي لَأُنْسِي السِّرَّ كَيْلًا أَذِيْعَهُ-

فَيَا مَنْ رَأَى سِرًّا يُصَانُ بِأَنْ يُنْسَى-

مَخَافَهُ أَنْ يَجْرِيَ بِبَالِي ذِكْرَهُ-

فَيَنْبِذُهُ قَلْبِي إِلَى مُلْتَوَى الْحَشَا-

فَيُوشِكُ مَنْ لَمْ يُفْشِ سِرًّا وَجَالَ فِي-

خَوَاطِرِهِ أَنْ لَا يُطِيقَ لَهُ حَبْسًا

مامون بامام رضا عليه السلام گفت بهتر شعری که در باره رازداری داری برایم بخوان و آن حضرت فرمود: ترجمه

از یاد برم راز تا فاش نسازم

ای آنکه رازداری را در فراموشی آن دانی

ترسم که روان گردد در خاطر من یادش

وانگاه دل اندازد آن را بزبان خوانی

باشد که بسا رازی در دل جولان گیرد

وانگاه توان نبود و حبس در آن آنی

۲۹. امانت داری

✓ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلٌ صَدُوقٌ فِي حَدِيثِهِ مُحَافِظٌ عَلَى صَلَاتِهِ وَ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَعَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ ثُمَّ قَالَ عَمَّنِ أَوْثَمِينَ عَلَى أَمَانَةٍ فَأَدَّاهَا فَقَدْ حَلَّ أَلْفَ عُقْدَةٍ مِنْ عُقْدَةِ مَنْ عَقَدَ النَّارِ فَبَادَرُوا بِأَدَاءِ الْأَمَانَةِ فَإِنْ مَنِ أَوْثَمِينَ عَلَى أَمَانَةٍ وَكَلَّ بِهِ إِبْلِيسُ مِائَةَ شَيْطَانٍ مِنْ مَرْدَةٍ أَعْوَانِهِ لِيُضِلُّوهُ وَ يُوسُّوسُوا إِلَيْهِ حَتَّى يُهْلِكُوهُ إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ. الْأَمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النِّص ؛ ص ۲۹۵

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود چیزی با چیزی جمع نشود که بهتر باشد از جمع حلم با علم، (۳) ۸- امام صادق (ع) میفرمود محبوبترین بنده نزد خدای عز و جل مردیست راستگو و حافظ بر نماز و آنچه خدا بر او واجب کرده و مواظب اداء امانت سپس فرمود هر که بر امانتی امین شود و آن را ادا کند هزار گره آتش از گردن خود گشوده، بادای امانت پیشی گیرید زیرا هر که امین بر چیزی شود ابلیس صد شیطان مرده از یارانش بر او گمارد تا او را گمراه کنند و وسوسه نمایند تا هلاکش کنند مگر کسی که خدای عز و جل او را حفظ کند.

✓ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَادِي عَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام عَنِ الْإِمَامِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام عَنِ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام عَنِ سَيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْحُسَيْنِ عليه السلام عَنِ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ عَلِيِّ عَنِ سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ مُحَمَّدٍ عليه السلام قَالَ: لَا تَنْظُرُوا إِلَى كَثْرَةِ صَلَاتِهِمْ وَ صَوْمِهِمْ وَ كَثْرَةِ الْحَجِّ وَ الْمَعْرُوفِ وَ طَنْطَنَتِهِمْ بِاللَّيْلِ انظُرُوا إِلَى صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ. الْأَمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النِّص ؛ ص ۳۰۳

امام هادی عليه السلام از آباء گرامش از پیغمبر صلی الله علیه و آله که فرمود ملاحظه نماز و روزه بسیار و حج بسیار و احسان بسیار و جنجال شب آنها را نکنید ملاحظه راستگویی و امانت داری آنها کنید.

✓ عَنْ عُنْبَسَةَ بْنِ مُصْعَبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لِأَحَدٍ مِنْ النَّاسِ فِيهِنَّ رُخْصَةً بِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينَ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ وَوَفَاءٌ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَ إِذَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ الْخِصَالُ ؛ ج ١ ؛ ص ١٢٨

عن عبسه بن مصعب گوید: شنیدم از امام صادق عليه السلام که میفرمود: سه چیز است که خدا بهیچ کس اجازه مخالفت در آن نداده است نیکی در حق پدر و مادر: نیکوکار باشند یا بدکار، وفای بعهده برای نیکوکار و بدکردار، امانت را پس دادن به نیکوکار و بدکردار.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْمَكَارِمُ عَشْرٌ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ فِيكَ فَلْتَكُنْ فَإِنَّهَا تَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَلَا تَكُونُ فِي وَلَدِهِ وَ تَكُونُ فِي أَبِيهِ وَ تَكُونُ فِي الْعَبْدِ وَلَا تَكُونُ فِي الْحُرِّ صِدْقُ الْبَأْسِ وَ صِدْقُ اللِّسَانِ وَ إِذَاءُ الْأَمَانَةِ وَ صَلَةُ الرَّحِمِ وَ إِقْرَاءُ الضَّيْفِ وَ إِطْعَامُ السَّائِلِ وَ الْمُكَافَأَةُ عَلَى الصَّنَائِعِ وَ التَّدَمُّمُ لِلْجَارِ وَ التَّدَمُّمُ لِلصَّاحِبِ وَ رَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ. الْخِصَالُ ؛ ج ٢ ؛ ص ٤٣١

امام صادق علیه السلام فرمود: اخلاق نیک و بزرگ ده‌اند اگر توانی که در تو باشند آنها را فراهم کن زیرا اینها گاهی در خود مرد هستند و در فرزندش نیستند گاهی در فرزند یافت شوند و در پدر نباشد گاهی در بنده یافت شوند و در آزاد نباشند، شجاعت در نبرد. راستی در گفتار، ادای امانت، صله رحم، پذیرائی مهمان، اطعام سائل، پاداش احسان، حرمت داری و وفا بحقوق همسایه، حرمت داری و وفای با رفیق و سر آمد همه حیا است.

✓ امیر المؤمنین عليه السلام فرمود أصل الدین أداء الامانة و الوفاء بالعهود. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ١٧٦٢؛ ج ٢؛ ص ٤٢

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود اصل دینداری ادای امانت و بجا آوردن عهدهاست ممکن است مراد ظاهر آنها باشد که پس دادن امانت‌ها باشد که باو سپرده باشند و بجا آوردن عهدها که با مردم کرده باشد و «بودن اینها اصل دینداری» باعتبار اینست که عمده دینداری در مالیات است و کسی که در آنها مقید باشد کم است که در امور دیگر بی قید باشد و ممکن است که مراد بعهدها شامل عهدها و پیمانهای باشد که حق تعالی گرفته از مردم از اقرار باو و پیغمبر و ائمه صلوات الله علیهم و عمل بفرموده‌های ایشان بلکه ممکن است که ادای امانت نیز شامل اینها باشد و بجا آوردن عهدها تأکید آن باشد و بنا بر این بودن این معنی اصل دینداری باین معنی است که مجمل دینداری همین است.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا قَطُّ إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ إِذَاءِ الْأَمَانَةِ فَإِنَّ الْأَمَانَةَ مُؤَدَّاةٌ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النِّص ؛ ص ٤٦

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند متعال هر پیغمبری را که مبعوث فرمود او را به راستگویی و ادای امانت دعوت کرد و امانت را به نیکوکار و بدکار باید برگردانید.

✓ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ رَجُلٌ صَدُوقٌ فِي حَدِيثِهِ مُحَافِظٌ عَلَى صَلَوَاتِهِ وَ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَعَ إِذَاءِ الْأَمَانَةِ ثُمَّ قَالَ مَنْ أَوْثَمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ فَأَدَّاهَا فَقَدْ حَلَّ أَلْفَ عَقْدَةٍ مِنْ عُنُقِهِ مِنْ عَقْدِ النَّارِ - فَبَادِرُوا بِإِذَاءِ الْأَمَانَةِ فَإِنَّ مَنْ أَوْثَمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ وَكَلَّ بِهِ إِبْلِيسُ مِائَةَ شَيْطَانٍ - مِنْ مَرَدَّةٍ أَعْوَانِهِ لِيُضِلُّوهُ وَ يُوسُّوْهُ إِلَيْهِ حَتَّى يَهْلِكُوهُ إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النِّص ؛ ص ٥٣

امام صادق علیه السلام فرمود: محبوبترین بندگان نزد خداوند عزّ و جلّ شخصی است که در گفتارش راستگو، مواظب بر نماز و واجباتش بوده و امانتدار باشد. سپس فرمود: هر کس امین بر امانتی شناخته شد و آن را بر گرداند هزار گره از زنجیرهای آتش جهنم را از گردنش باز کرده. اینک به سوی اداء امانت پیشی بگیرد زیرا هر کس در امانتی امین شناخته شد؛ ابلیس صد شیطان از متمرّدین اصحابش را بر او موکّل می‌گرداند تا او را گمراه کند، و او را نسبت به آن امانت وسوسه نماید تا اینکه هلاکش سازد، مگر کسی که خداوند حافظش باشد.

✓ عَنْهُ قَالَ عَلَيْهِ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَمَلَتْ إِسْلَامُهُ وَإِنْ كَانَ مَا بَيْنَ قَرْنَيْهِ إِلَى قَدَمَيْهِ ذُنُوبٌ لَمْ يَنْتَقِصْهُ ذَلِكَ الصِّدْقُ وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ مَشَاكَاةُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النص؛ ص ۲۳۹

امام صادق علیه السلام فرمود: چهار خصلت اگر در کسی باشد اسلامش کامل است، اگر چه همه مدت عمرش آلوده به گناه باشد: راستی و امانتداری و حیا و خوش

✓ قَالَ امير المؤمنين عَلَيْهِ إِذَا الْأَمَانَةُ إِذَا اتَّيَمَّنْتَ وَ لَا تَتَّهَمُ غَيْرَكَ إِذَا اتَّيَمَّنْتَ فَإِنَّهُ لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ. اخلاقی شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۳۹۵؛ ج ۲؛ ص ۲۰۷

امیر المؤمنین عَلَيْهِ فرمود باز ده امانت را هر گاه امانت داده شوی تو، و تهمت مزین غیر خود را هر گاه امانت سپرده باشی باو، پس بدرستی که ایمان نیست از برای کسی که امانت نیست از برای او یعنی کسی را که امانتی باو سپرده باشی او را متهم مدار باین که خیانت کرده در آن مگر این که بر تو معلوم شود زیرا که خیانت در امانت گناه عظیمی است و بمنزله این است که ایمان نداشته باشد پس کسی را بآن متهم نمی‌توان داشت مگر این که معلوم شود و ممکن است که این تعلیل جزو اول باشد یعنی امر بادای امانت و بنا بر این توجیه آن ظاهر است.

✓ قَالَ امير المؤمنين عَلَيْهِ لِأَبْنِهِ يَا بُنَيَّ إِذَا الْأَمَانَةَ تَسَلَّمَ لَكَ دُنْيَاكَ وَ آخِرَتُكَ وَ كُنْ أَمِينًا تَكُنْ غَنِيًّا مَشَاكَاةَ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النص؛ ص ۵۳

امیر المؤمنین عَلَيْهِ فرمود: ای فرزند من اداء امانت دنیا و آخرت تو را سالم می‌گرداند، امین باش تا توانا باشی.

✓ مِنْ رَوْضَةِ الْوَاعِظِينَ قَالَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلَيْهِ لِشَيْعَتِهِ عَلَيْكُمْ بِأَدَاءِ الْأَمَانَةِ فَوَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَوْ أَنَّ قَاتِلَ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ اتَّمَنَنِي عَلَى السَّيْفِ الَّذِي قَتَلَهُ بِهِ لَأَدَيْتُهُ إِلَيْهِ مَشَاكَاةَ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النص؛ ص ۵۳

حضرت سجاد علیه السلام فرمود: ای شیعیان من امانت‌ها را اداء کنید، سوگند به خدائی که محمد صلی الله علیه و آله را مبعوث فرمود. اگر قاتل حسین بن علی شمشیری که با آن پدرم را کشت در نزد من امانت بگذارد او را برمی‌گردانم.

۳۰. سپاس‌گزاری

✓ البقرة: ۱۷۲ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ اشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

ای افراد با ایمان از نعمتهای پاکیزه ای که به شما روزی داده ایم بخورید و شکر خدا را بجا آورید اگر او را پرستش می کنید.

✓ ابراهیم : ۷ وَ إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

(همچنین) بخاطر بیاورید هنگامی را که پروردگارتان اعلام داشت که اگر شکر گزاری کنید (نعمت خود را) بر شما خواهیم افزود و اگر کفران کنید مجازاتم شدید است!

✓ النحل : ۱۱۴ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

حال که چنین است از آنچه خدا روزیتان کرده است حلال و پاکیزه بخورید، و شکر نعمت خدا را بجای آرید اگر او را می پرستید.

✓ (۳۱) لقمان : ۱۲ وَ لَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَ مَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

ما به لقمان حکمت دادیم (و به او گفتیم) شکر خدا را بجای آور، هر کس شکرگزاری کند به سود خویش شکر کرده، و آنکس که کفران کند (زیانی به خدا نمی رساند) چرا که خداوند بی نیاز و ستوده است.

✓ النمل : ۷۳ وَ إِنْ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَ لَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْكُرُونَ

پروردگار تو نسبت به مردم فضل و رحمت دارد ولی اکثر آنها شکرگزار نیستند.

✓ وَ قَالَ ﷺ مَنْ أُعْطِيَ مِنْ أَرْبَعٍ لَمْ يُحْرَمْ أَرْبَعًا مَنْ أُعْطِيَ الْإِسْتِغْفَارَ لَمْ يُحْرَمِ الْمَغْفِرَةَ وَ مَنْ أُعْطِيَ الشُّكْرَ لَمْ يُحْرَمِ الزِّيَادَةَ وَ مَنْ أُعْطِيَ التَّوْبَةَ لَمْ يُحْرَمِ الْقَبُولَ وَ مَنْ أُعْطِيَ الدَّعَاءَ لَمْ يُحْرَمِ الْإِجَابَةَ. تحف العقول ؛ ص ۴۱

و فرمود صلی الله علیه و آله: چهار چیزند که در وجود هر کس باشند او در پرتو نور بزرگتر خداست: آن که دستاویز کارش این گواهی باشد که خدایی جز خداوند یگانه نیست و اینکه من فرستاده خدایم، و آن که چون مصیبتی بدو رسد گوید: ما از خدایم و بازگشتمان به سوی اوست، و آن که چون خیری بدو رسد گوید: سپاس خدای را، و آن که چون خطایی از او سر زند گوید: از خدا پوزش می خواهم و بدو توبه می کنم.

✓ وَ قَالَ ﷺ مَنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَعَرَفَهَا بِقَلْبِهِ وَ عَلِمَ أَنَّ الْمُنْعِمَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَقَدْ أَدَّى شُكْرَهَا وَ إِنْ لَمْ يُحْرَكْ لِسَانُهُ وَ مَنْ عَلِمَ أَنَّ الْمُعَاقِبَ عَلَى الذُّنُوبِ اللَّهُ فَقَدْ اسْتَعْفَرَ وَ إِنْ لَمْ يُحْرَكْ بِهِ لِسَانُهُ وَ قَرَأَ إِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ الْآيَةَ. سورة البقرة آیه ۲۸۴. تحف العقول ؛ ص ۳۶۹

امام صادق علیه السلام فرمود: هر که خدایش نعمتی دهد و آن را به قلب بشناسد و بداند که نعمت بخش خداست شکرش را گذاشته، هر چند زبان به شکر نگرداند، و هر که بداند کیفر دهنده گناهان خداست آمرزش خواسته، هر چند به زبان استغفار نکند، سپس امام ﷺ این آیه را قرائت فرمود: «اگر آنچه را در دل دارید آشکار کنید، یا نهان سازید (همه را خدا در حسابتان بیارد، آنگاه هر که را خواهد ببخشد و هر که را خواهد عذاب کند، و خدا بر هر چیز توانا است.» (بقره: ۲۸۴).

✓ وَقَالَ ﷺ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُؤْمِنًا وَإِنْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوبٌ الصِّدْقُ وَالْحَيَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالشُّكْرُ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۹

امام صادق علیه السلام فرمود: گذشت نیک، که (قرآن دستور داده) این است که بر خطا مواخذه نکنی، و «صبر نیکو» صبری است که شکوه در آن نباشد.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ ﷺ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَصَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ [رَسُولَهُ] بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَأَمْتَحِنُوا أَنْفُسَكُمْ فَإِنْ كَانَتْ فِيكُمْ فَأَحْمَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَارْعَبُوا إِلَيْهِ فِي الزِّيَادَةِ مِنْهَا فَذَكَرَهَا عَشْرَةَ الْيَقِينِ وَالْقَنَاعَةَ وَالصَّبْرَ وَالشُّكْرَ وَالْحِلْمَ وَحُسْنَ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءَ وَالْغَيْرَةَ وَالشَّجَاعَةَ وَالْمُرُوءَةَ. الأمالی (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۲۱

امام صادق ﷺ فرمود خداوند رسول خدا ﷺ را بمکارم اخلاق مخصوص ساخت خود را بدان بیازمائید و اگر در شما باشد خدا را حمد کنید و فزونی آن را بخواهید و آن را ده شمرد: یقین، قناعت، صبر، شکر، حلم، حسن خلق، سخاوت، غیرت، شجاعت. مروت.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ ﷺ قَالَ: إِذَا قَامَ الْعَبْدُ نِصْفَ اللَّيْلِ بَيْنَ يَدَيِ رَبِّهِ جَلَّ جَلَالُهُ فَصَلَّى لَهُ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكْرِ بَعْدَ فَرَغِهِ فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ مَا شَاءَ اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ نَادَاهُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ مِنْ فَوْقِهِ عَبْدِي إِلَى كَمْ تَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنَا رَبُّكَ وَإِلَى الْمَشِيئَةِ وَقَدْ شِئْتُ قَضَاءَ حَاجَتِكَ فَسَلْنِي مَا شِئْتُ. الأمالی (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۳۹

امام صادق ﷺ فرمود چون بنده ای نیمه شب برابر پروردگار جل جلاله بپاخیزد و چهار رکعت نماز در دل شب تار بخواند و پس از آن سجده شکر کند و صد بار ما شاء الله گوید خدا از فراز او را فریاد کشد بنده ام تا چند گوئی ما شاء الله منم پروردگارت خواست با منست برآمدن حاجت تو را خواسته ام هر چه خواهی از من درخواست کن.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ ﷺ قَالَ: إِنَّ أَبَا ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ مَرَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ جَبْرَيْلُ ﷺ فِي صُورَةٍ دَحِيَّةِ الْكَلْبِيِّ وَقَدْ اسْتَخْلَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا رَأَاهُمَا انصَرَفَ عَنْهُمَا وَ لَمْ يَقْطَعْ كَلَامَهُمَا فَقَالَ جَبْرَيْلُ يَا مُحَمَّدُ هَذَا أَبُو ذَرٍّ قَدْ مَرَّ بِنَا وَ لَمْ يُسَلِّمْ عَلَيْنَا أَمَا لَوْ سَلَّمْ عَلَيْنَا لَرَدَدْنَا عَلَيْهِ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ لَهُ دُعَاءً يَدْعُو بِهِ مَعْرُوفًا عِنْدَ أَهْلِ السَّمَاءِ فَسَلِّمْ عَنْهُ إِذَا عَرَجْتَ إِلَى السَّمَاءِ فَلَمَّا ارْتَفَعَ جَبْرَيْلُ جَاءَ أَبُو ذَرٍّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مَنَعَكَ يَا أَبَا ذَرٍّ أَنْ تَكُونَ قَدْ سَلَّمْتَ عَلَيْنَا حِينَ مَرَرْتَ بِنَا فَقَالَ ظَنَنْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّ الَّذِي كَانَ مَعَكَ دَحِيَّةَ الْكَلْبِيِّ قَدْ اسْتَخْلَيْتَهُ لِبَعْضِ شَأْنِكَ فَقَالَ ذَاكَ كَانَ جَبْرَيْلُ يَا أَبَا ذَرٍّ وَقَدْ قَالَ أَمَا لَوْ سَلَّمْ عَلَيْنَا لَرَدَدْنَا عَلَيْهِ فَلَمَّا عَلِمَ أَبُو ذَرٍّ أَنَّهُ كَانَ جَبْرَيْلُ ﷺ دَخَلَهُ مِنَ النَّدَامَةِ مَا شَاءَ اللَّهُ حَيْثُ لَمْ يُسَلِّمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هَذَا الدُّعَاءُ الَّذِي تَدْعُو بِهِ فَقَدْ أُخْبِرَنِي أَنَّ لَكَ دُعَاءً مَعْرُوفًا فِي السَّمَاءِ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْإِيمَانَ بِكَ وَالتَّصَدِيقَ بِنَبِيِّكَ وَ الْعَافِيَةَ عَنْ جَمِيعِ الْبَلَاءِ وَ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَ الْغِنَى عَنْ شِرَارِ النَّاسِ الْأَمْالِي (للسدوق) ؛ النص ؛ ص ۳۴۵

امام صادق ﷺ فرمود ابو ذر بر رسول خدا (ص) گذشت و جبرئیل بصورت دحیه کلبی خدمت آن حضرت بود و با او خلوت کرده بود و چون ابو ذر آن وضع را دید برگشت و سخن آنها را قطع نکرد جبرئیل ﷺ گفت ای محمد این ابو ذر است که بر ما گذشت و

سلام نداد ولی اگر سلام داده بود جوابش را میدادیم ای محمد دعائی دارد که بدان دعا میکند و نزد اهل آسمان معروف است وقتی من با آسمان بالا رفتم از او پرس چون جبرئیل بالا رفت ابو ذر خدمت پیغمبر ﷺ آمد و باو فرمود ای ابو ذر وقتی بر ما گذشتی چه مانعت شد که بر ما سلام ندادی؟ گفت گمان کردم دحیه کلبی با شما در موضوعی خلوت کرده فرمود او جبرئیل بود ای ابو ذر و گفت اگر بر ما سلام کرده بود پاسخ میدادم و چون ابو ذر دانست که او جبرئیل است بسیار پشیمان شد که بر او سلام نکرد، رسول خدا ﷺ باو فرمود این چه دعائیست که میخوانی بمن خبر داد که تو را دعائیست نزد اهل آسمان معروف است، گفت آری یا رسول الله میگویم بارخدا یا از تو خواهیم ایمان بتو و تصدیق به پیغمبرت و عافیت از هر بلا و شکر بر عافیت و بی‌نیازی از مردمان بد را.

✓ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ يَا عَلِيُّ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فِي الْمُؤْمِنِ ثَمَانُ خِصَالٍ وَقَارٌّ عِنْدَ الْهَزْأِهِزِ وَ صَبْرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ شُكْرٌ عِنْدَ الرِّخَاءِ وَ قُنُوعٌ بِمَا رَزَقَهُ اللَّهُ لَا يَظْلِمُ الْأَعْدَاءَ وَ لَا يَتَحَامَلُ لِلْأَصْدِقَاءِ بَدَنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ الْخِصَالِ ؛ ج ۲؛ ص ۴۰۶

رسول خدا ﷺ ضمن سفارشی که بعلی علیه السلام میفرمود فرمود: ای علی سزاوار است که در مؤمن هشت خصلت باشد سنگینی بهنگام پیش آمدهای سخت و لرزاننده، و شکیبائی در بلا و سپاسگزاری در خوشی و آنچه خدایش نصیب فرماید قانع باشد و بدشمنان اش ستم نکند و سر بار دوستانش نگردد تن خود را برنج اندازد و مردم او در آسایش باشند.

✓ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّتِهِ لَهُ يَا عَلِيُّ اثْنَتَا عَشْرَةَ خِصْلَةً يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَتَعَلَّمَهَا فِي الْمَائِدَةِ أَرْبَعٌ مِنْهَا فَرِيضَةٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا سُنَّةٌ وَ أَرْبَعٌ مِنْهَا أَدَبٌ فَأَمَّا الْفَرِيضَةُ فَالْمَعْرِفَةُ بِمَا يَأْكُلُ وَ التَّسْمِيَةُ وَ الشُّكْرُ وَ الرِّضَا وَ أَمَّا السُّنَّةُ فَالْجُلُوسُ عَلَى الرَّجْلِ الْيُسْرَى وَ الْأَكْلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعٍ وَ أَنْ يَأْكُلَ مِمَّا يَلِيهِ وَ مَصُّ الْأَصَابِعِ وَ أَمَّا الْأَدَبُ فَتَصْغِيرُ اللَّفْمَةِ وَ الْمَضْغِ الشَّدِيدِ وَ قِلَّةُ النَّظَرِ فِي وُجُوهِ النَّاسِ وَ غَسْلُ الْيَدَيْنِ. الْخِصَالِ ؛ ج ۲؛ ص ۴۸۶

رسول خدا ﷺ ضمن وصیتی بامیر المؤمنین علیه السلام فرمود: یا علی دوازده خصلت است که برای مرد مسلمان سزاوار است آنها را برای سر سفره بیاموزد چهار خصلت از آنها واجب است و چهار خصلت مستحب و چهار خصلت ادب اما واجب شناسائی بنعمتی است که میخورد و نام خدا بردن و سپاس او بجای آوردن و بر آنچه عطا فرموده راضی بودن است و اما مستحب بر پای چپ نشستن و با سه انگشت غذا خوردن و از مقابل خودش خوردن و انگشتان را لیسیدن است و اما ادب، لقمه را کوچک گرفتن و کاملاً جویدن و کمتر بروی مردم نگاه کردن و دستها را شستن است

✓ عَنْ أَبِيهِ سَعِيدِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ..... وَ شُكْرُ الْمُنْعَمِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ الْخِصَالِ ؛ ج ۲؛ ص ۵۰۵

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود سعید بن علقه گوید: شنیدم از امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام که میفرمود..... و سپاسگزاری صاحب نعمت روزی را زیاد می کند و.....

✓ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النَّعْمِ فَلَا تُنْفَرُوا أَفْصَاهَا بِقِلَّةِ الشُّكْرِ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ (للصباحي صالح) ؛ ؛ ص ۴۷۰

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود چون طلیعه نعمتها به شما رسید، با ناسپاسی دنباله آن را مبرید.

✓ وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ زَيْنَةُ الْفَقْرِ وَالشُّكْرُ زَيْنَةُ الْغِنَى كَلِمَةٌ ٦٨ نَهَجُ الْبَلَاغَةِ (لِلصَّبْحِيِّ صَالِحٍ) ؛ ؛ ص ٤٧٩

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود پاکدامنی زینت تهیدستی، و شکر زینت توانگری است

✓ قَالَ امير المؤمنين عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا كَانَ اللَّهُ [عَزَّ وَجَلَّ] لِيَفْتَحَ عَلَيَّ عَبْدٍ بَابَ الشُّكْرِ وَيُعَلِّقَ عَنْهُ بَابَ الزِّيَادَةِ وَلَا لِيَفْتَحَ عَلَيَّ عَبْدٍ بَابَ الدُّعَاءِ وَيُعَلِّقَ عَنْهُ بَابَ الْأَجَابَةِ وَلَا لِيَفْتَحَ [عَلَيْهِ] لِعَبْدٍ بَابَ التَّوْبَةِ وَيُعَلِّقَ عَنْهُ بَابَ الْمَغْفِرَةِ نَهَجُ الْبَلَاغَةِ (لِلصَّبْحِيِّ صَالِحٍ) ؛ ؛ ص ٥٥٣ كَلِمَةٌ ٤٣٥

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود: این نیست که خداوند باب شکر را بر عبد باز کند و باب افزونی نعمت را ببندد، و درب دعا را بر عبد بگشاید و درب اجابت را ببندد، و باب توبه را بر عبد باز کند و درب مغفرت را ببندد

٣١. عفو

✓ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (١٣٤) آل عمران

آن کسان که در توانگری و تنگدستی انفاق می کنند و خشم خویش فرومی خورند و از خطای مردم درمی گذرند. خدا نیکوکاران را دوست دارد. (١٣٤)

✓ فَأَعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ الْمَائِدَةُ : ١٣

..... پس عفویشان کن و از گناهشان درگذر که خدا نیکوکاران را دوست می دارد. (مائده ١٣)

✓ فَأَعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهَ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ بقره : ١٠٩

بسیاری از اهل کتاب با آنکه حقیقت بر آنها آشکار شده، از روی حسد، دوست دارند شما را پس از ایمان آوردنتان به کفر بازگردانند. عفو کنید و گذشت کنید، تا خدا فرمانش را بیاورد، که او بر هر کاری تواناست. (١٠٩)

✓ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبَ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ البقره : ٢٣٧

اگر برایشان مهتری معین کرده‌اید و پیش از نزدیکی طلاقشان می گوئید، نصف آنچه مقرر کرده‌اید بپردازید مگر آنکه ایشان خود، یا کسی که عقد نکاح به دست اوست، آن را ببخشد. و بخشیدن شما به پرهیزگاری نزدیکتر است. و فضیلت را میان خود فراموش نکنید، که خدا به کارهایی که می کنید بیناست. (٢٣٧)

✓ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا النساء : ٤٣ .

.....هر آینه خدا عفو کننده و آمرزنده است. (۴۳)

✓ فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا النساء : ۹۹

باشد که خداشان عفو کند که خدا عفو کننده و آمرزنده است. (۹۹)

✓ إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا النساء : ۱۴۹

اگر کار نیکی را به آشکار انجام دهید یا به پنهان یا کرداری ناپسند را درگذرید، خدا عفو کننده و تواناست. (۱۴۹)

✓ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ الأعراف : ۱۹۹

عفو را پیشه کن و به نیکی فرمان ده و از جاهلان اعراض کن. (۱۹۹)

✓ ذَلِكَ وَمَنْ عاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرْنَهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ الحج : ۶۰

هر کس عقوبت کند هم چنان که او را عقوبت کرده اند، آن گاه بر او ستم کنند، خدا یاریش خواهد کرد. زیرا خدا عفو کننده و آمرزنده است. (۶۰)

✓ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ الشورى : ۲۵

و اوست که توبه بندگانش را می پذیرد و از گناهان عفوشان می کند و هر چه می کنید می داند. (۲۵)

✓ وَ مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ الشورى : ۳۰

اگر شما را مصیبتی رسد، به خاطر کارهایی است که کرده اید. و خدا بسیاری از گناهان را عفو می کند. (۳۰)

✓وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ المجادلة : ۲

.....و خدا از گناهان درگذرنده است و آمرزنده است. (۲)

✓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ

اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ التباين : ۱۴

ای کسانی که ایمان آورده اید، بعضی از زنان و فرزندانان دشمن شما هستند. از آنها حذر کنید. و اگر عفو کنید و چشم پوشید و گناهشان پوشیده دارید، خدا آمرزنده و مهربان است. (۱۴)

✓ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّا أَهْلُ بَيْتِ مُرُوءَتِنَا الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمْنَا الْخِصَالِ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۰

زراره گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود: جوانمردی ما خاندان چنین است که هر که بر ما ستم کند او را می بخشیم.

✓ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ إِنَّا أَهْلُ بَيْتِ مُرْوَةَ تَنَا الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمْنَا الْخِصَالَ ؛
ج ۱؛ ص ۱۰

زراره گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام میفرمود: جوانمردی ما خاندان چنین است که هر که بر ما ستم کند او را می بخشیم.

✓ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ الدَّهْلَهَاتِ مَوْلَى الرِّضَا عليه السلام قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام يَقُولُ لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ وَلِيِّهِ فَالسُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ كِتْمَانُ سِرِّهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ «۳» وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ ص فَمَدَارَاةُ النَّاسِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ نَبِيَّهُ صلى الله عليه وآله بِمَدَارَاةِ النَّاسِ فَقَالَ خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ الْخِصَالَ ؛ ج ۱؛ ص ۸۲

امام رضا علیه السلام فرمود: تا سه خصلت در مؤمن نباشد مؤمن واقعی نگردد یک راه و روش از پروردگارش و یک روش از پیغمبرش و یک روش از امامش روش الهی راز پوشیدن است که خداوند فرموده است؛ خدا دانای غیب است و کسی را بر آن آگاه نگرداند مگر از پیغمبران آن را که از وی راضی باشد، «۱» و اما روشی که از پیغمبرش باید داشته باشد مدارا کردن با مردم است که خداوند عز و جل پیغمبر خود را بمدارابا مردم مأمور کرد و فرمود: گذشت داشته باش و مردم را به نیکی وادار و از نادانان روی بگردان «۱» و اما روشی که از امامش باید داشته باشد شکیبائی در گرفتاری و سختی است که خدای عز و جل میفرماید آنان که در گرفتاری‌ها و سختی‌ها شکیبا هستند ..

✓ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: كَانَ آخِرُ مَا أَوْصَى بِهِ الْخَضِرُ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ عليه السلام أَنْ قَالَ لَهُ لَا تَعْبِرَنَّ أَحَدًا بِذَنْبٍ وَ إِنِّ أَحَبُّ الْأُمُورِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثَلَاثَةٌ الْقَصْدُ فِي الْجِدَّةِ «۱» وَ الْعَفْوُ فِي الْمَقْدَرَةِ وَ الرَّفْقُ بِعِبَادِ اللَّهِ وَ مَا رَفَقَ أَحَدٌ بِأَحَدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا رَفَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى. الْخِصَالَ ؛ ج ۱؛ ص ۱۱۱

امام زین العابدین علیه السلام فرمود: آخرین سفارشی که خضر بموسی بن عمران کرد این بود که او را گفت: حتما هیچ کس را بگناهی سرزنش مکن و راستی که محبوبترین کار نزد خداوند سه چیز است میانه روی در حال توانگری، گذشت در حال قدرت، مدارا با بندگان خدا، و هیچ کس با کسی در دنیا مدارا نکند مگر آنکه خدای عز و جل در روز قیامت با او بمدارا رفتار کند و سر آمد حکمت ترس از خدای تبارک و تعالی است.

✓ وَ قَالَ عليه السلام إِذَا قَدَرْتَ عَلَى عَدُوِّكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ نَهْجُ الْبَلَاغَةِ (للصباحي صالح) ؛
کلمه ۱۱؛ ص ۴۷۰

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود اگر بر دشمنت دست یافتی، بخشیدن او را شکرانه پیروزی قرار ده

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي خُطْبَتِهِ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ خَلَائِقِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ وَ أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَ الْإِحْسَانُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ وَ إِعْطَاءُ

مَنْ حَرَمَكَ وَ فِي التَّبَاغُضِ الْحَالِقَةُ لَا أُعْنِي حَالِقَةَ الشَّعْرِ وَ لَكِنْ حَالِقَةَ الدِّينِ (قال في النهاية: «الحالقة: الخصلة التي من شأنها أن تحلق أي تهلك و تستأصل الدين كما يستأصل الموسى الشعر»). الأمالی (للمفيد) ؛ النص ؛ ص ۱۸۰

عبد الله بن سنان گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله در سخنرانی خود فرمود: آیا شما را به بهترین اخلاق دنیا و آخرت خبر ندهم؟ آنها عبارتند از: گذشت از آن کس که به تو ستم روا داشته، و اینکه پیوند کنی با آن کس که رابطه اش را از تو بریده، و نیکی نمودن به آن کس که به تو بدی نموده، و بخشش به کسی که تو را محروم ساخته است. و همانا در نهاد دشمنی و کینه توزی بریدن و چیدن نهفته است، منظورم بریدن مو نیست بلکه بریدن دین است..

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام لَا رَفْعَ نَفْسِي أَنْ تَكُونَ حَاجَةً لَا يَسَعُهَا جُودِي أَوْ جَهْلٌ لَا يَسَعُهُ حِلْمِي أَوْ ذَنْبٌ لَا يَسَعُهُ عَفْوِي أَوْ أَنْ يَكُونَ زَمَانٌ أَطْوَلَ مِنْ زَمَانِي (۳ / ۴۴). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۲۰۷۵؛ ؛ ص ۱۱۹

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود بدرستی که من بلند می دارم نفس خود را از این که بوده باشد حاجتی که گنجایش نداشته باشد آن را بخشش من، یا این که بوده باشد نادانی که گنجایش نداشته باشد آن را بردباری من، یا گناهی که گنجایش نداشته باشد آن را در گذشتن من، یا این که بوده باشد روزگاری درازتر از روزگار من،

یعنی من نفس خود را بلند مرتبه تر می دارم از این که بوده باشد حاجتی که جود و بخشش من آن را برنیاورد، یا این که کسی از راه جهل و نادانی خلاف ادبی نسبت بمن بجای آورد و بردباری من آن را نگذارند، یا این که کسی گناهی نسبت بمن بکند و من درنگذرم از آن و ظاهر این است که مراد بزمان زمانی باشد که آدمی در عبادت و طاعت صرف میکند بنا بر این که زمان هر کسی گویا همان است و باقی زمان او را ثمره نباشد و بنا بر این مراد این باشد که همچنین بلندتر می دارم نفس خود را از این که بوده باشد زمان طاعت و عبادت کسی در شبانه روز درازتر از زمان طاعت و عبادت من، و ممکن است که مراد زمان اصل وجود باشد و مراد این باشد که مرتبه من بلندتر است از این که زمان وجود کسی درازتر از زمان وجود من باشد و اشاره باشد به آن چه در احادیث دیگر وارد شده که نفس مقدس حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه و آله و همچنین آن حضرت صلوات الله و سلامه علیه بچند هزار سال قبل از خلق عالم خلق شده بودند و در حول عرش می بودند یعنی با بدن مثالی.

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام اعط الناس من عفوك و صفحك مثل ما تحب ان يعطيك الله سبحانه، و على عفو فلا تندم. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۳۶۷؛ ج ۲؛ ص ۲۰۰

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود ببخش مردم را از عفو خود و در گذشتن خود مثل آنچه دوست می داری که ببخشد ترا خدا که پاک است او، و بر هیچ عفوئی و در گذشتنی پشیمان مشو.

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام بالعفو تستنزل الرحمه. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۴۳۱۷؛ ج ۳؛ ص ۲۳۳

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود بسبب عفو نمودن طلب کرده می شود فرود آمدن رحمت. یعنی عفو کردن کسی گناه دیگری را و در گذشتن از آن سبب نزول رحمت حق تعالی می شود بر او، زیرا که هرگاه بنده با کمال نقص و حاجت و غلبه قوای شهویه و غضبیه عفو کند و انتقام نکشد حق تعالی که: «اکرم الاکرمین» است یقین با او این سلوک کند و عفو کند از او و رحمت کند او را، و ممکن است که مراد این باشد که طلب نزول رحمت حق تعالی از راه عفو و بخشایش او می توان کرد و اگر نه گناهان بندگان چندان باشد که مستحق رحمت نباشند.

✓ وَ رُؤِيَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَالَ لِمُوسَى حِينَ أُرْسِلَهُ إِلَى فِرْعَوْنَ يَتَوَعَّدُهُ - وَ أَخْبَرَهُ أَنِّي إِلَى الْعَفْوِ وَ الْمَغْفِرَةِ
أَسْرَعُ مِنِّي إِلَى الْعُذْبِ وَ الْعُقُوبَةِ عَدَةُ الدَّاعِي وَ نَجَاحِ السَّاعِي ؛ ؛ ص ۱۴۵

روایت است «خداوند سبحان حضرت موسی - علیه السلام - را به سوی فرعون فرستاد تا تهدیدش کند و به او بگوید: سرعت من به رحمت و مغفرت بیشتر است تا به خشم و عقوبت».

۳۲. مهمانی

✓ الامام امیرالمومنین علیه السلام الضیافه رأس المروءة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر
الکلم ۵۲۸؛ ج ۱؛ ص ۱۴۲

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود مهمانی کردن سر مردی است و مردی بی آن یافت نشود، یا مراد این است که بر همه علامات و نشانه‌های مردی مقدم است موافق بعضی نسخه‌ها که بدل رأس «أول» واقع شده، و در بعضی نسخه‌ها «الصیانه» بدل «الضیافه» واقع شده و بنا بر این معنی این است که نگاهداری اول مردی است یعنی حفظ و نگاهداری خود از ارتکاب محرمات و امور ناشایست.

✓ الامام امیرالمومنین علیه السلام..... فَمَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلْيَصِلْ بِهِ الْقَرَابَةَ وَ لِيُحْسِنْ مِنْهُ الضِّيَافَةَ وَ لِيُفَكَّ بِهِ الْأَسِيرَ وَ الْعَانِي وَ لِيُعْطِ مِنْهُ الْفَقِيرَ وَ الْعَارِمَ وَ لِيَصْبِرْ نَفْسَهُ عَلَى الْحُقُوقِ وَ النَّوَائِبِ اِئْتِغَاءَ الثَّوَابِ فَإِنَّ قَوْزًا بِهَذِهِ الْخِصَالِ شَرَفٌ مَكَارِمِ الدُّنْيَا وَ دَرَكٌ فَضَائِلِ الْآخِرَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ (للصبحي صالح) آخر خطبه ۱۴۲ ۱۹۸

کسی که خداوند مالی به او عنایت کرد باید به اقوامش کمک کند، مهمانی شایسته‌ای برگزار نماید، اسیر و گرفتار را آزاد کند، به فقیر و بدھکار ببخشد، و بر ادای حقوق واجب و حوادث و بلاها جهت درخواست ثواب الهی شکیبایی ورزد، زیرا بدون تردید دست یابی به این خصلتها شرف و کرامت در دنیا، و دست یابی به فضائل آخرت است اگر خدا بخواهد

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْبَعٌ مِنَ السَّعَادَةِ وَ أَرْبَعٌ مِنَ الشَّقَاوَةِ فَأَلْرَبِيعُ الَّتِي مِنَ السَّعَادَةِ الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ وَ الْمَسْكَنُ الْوَاسِعُ وَ الْجَارُ الصَّالِحُ وَ الْمَرْكَبُ الْبَهِيُّ وَ الْأَرْبَعُ الَّتِي مِنَ الشَّقَاوَةِ الْجَارُ السَّوُّءُ وَ الْمَرْأَةُ السَّوُّءُ وَ الْمَسْكَنُ الضَّيِّقُ وَ الْمَرْكَبُ السَّوُّءُ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۱۲۶

پیغمبر (ص) فرمود: چهار چیز از سعادت است و چهار چیز از شقاوت، اما چهار چیزی که از سعادت است: زن صالح، خانه وسیع، همسایه خوب و مرکب راهوار، و چهار چیزی که از بدبختی است: همسایه بد، زن بد، خانه تنگ و مرکب بد.

✓ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقِلْ خَيْرًا أَوْ لَيْسَتْكَ وَ [كَانَ] يَقُولُ لَا تَلْزِمُ ضَيْفَكَ بِمَا يَشُقُّ عَلَيْهِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۱۳۵

پیغمبر ﷺ فرمود: هر که بخدا و آخرت مؤمن باشد مهمان را گرامی می - دارد، و هر که بخدا و جهان دیگر ایمان دارد، یا سخن نیکو گوید، و یا سکوت نماید. و می فرمود: میهمان خود را آنچه زحمت اوست ملزم مکن.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْمَكَارِمُ عَشْرٌ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ فِيكَ فَلْتَكُنْ فَإِنَّهَا تَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَ لَا تَكُونُ فِي وَلَدِهِ وَ تَكُونُ فِي وَدَيْهِ وَ لَا تَكُونُ فِي أَبِيهِ وَ تَكُونُ فِي الْعَبْدِ وَ لَا تَكُونُ فِي الْخُرِّ صِدْقُ الْبَأْسِ وَ صِدْقُ اللِّسَانِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ صِلَةُ الرَّحِمِ وَ إِقْرَاءُ الضَّيْفِ وَ إِطْعَامُ السَّائِلِ وَ الْمُكَافَأَةُ عَلَى الصَّنَائِعِ وَ التَّدَمُّمُ لِلْجَارِ وَ التَّدَمُّمُ لِلصَّاحِبِ وَ رَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ. الخصال ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۳۱

امام صادق علیه السلام فرمود: اخلاق ستوده ده تا است اگر توانی که آنها را در خود فراهم آوری باید چنین باشی که آنها گاهی در خود مرد هست و در فرزندش نیست و در فرزندش هست و در پدره‌مین فرزند نیست و در بنده باشد و در آزاد نباشد و آن ده خصلت شجاعت واقعی است و راستی زبان و ادای امانت و پیوستگی با خویشان و مهمان‌نوازی و غذا دادن بگدا و پاداش کارهای نیک دیگران و حمایت از همسایه و حمایت از رفیق و سرآمد همه آنها حیا است.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا تَحَابُّوا وَ تَهَادَوْا وَ أَدَّوْا الْأَمَانَةَ وَ اجْتَنَبُوا الْحَرَامَ وَ وَقَرُّوا الضَّيْفَ وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوْا الزَّكَاةَ * فَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ ابْتَلُوا بِالْفَحْطِ وَ السِّنِينَ.

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود امت پیوسته در رفاهیت احوال و نیکی حال باشند اگر نسبت بیکدیگر دوستی کنند و از برای یک دیگر هدیه فرستند و امانت را ادا کنند و خیانت نکنند و مهمان را گرمی دارند و نماز را بر پای دارند و زکاة بدهند و اگر چنین نکنند مبتلا بقحطی و شدت شوند.

✓ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عليه السلام عَنْ جَدِّهِ عليه السلام عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عليه السلام وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قَالَ: مِنْ حَقِّ الضَّيْفِ أَنْ تَمْشِيَ مَعَهُ فَتُخْرِجَهُ مِنْ حَرِيمِكَ إِلَى الْبَابِ. عيون أخبار الرضا عليه السلام ؛ ج ۲ ؛ ص ۷۰

حضرت علی بن موسی الرضا عليه السلام بتوسط آباء امجاد خود از علی بن ابی طالب عليه السلام روایت کرده است که رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود حق مهمان اینست که او را مشایعت کنی و با او بروی از حریم خانه خود تا در خانه

✓ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ أَبِي الْوَفَاءُ أَقْبَلَ يُوْصِي فَقَالَ - هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَخُو مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ وَ ابْنُ عَمِّهِ وَ وَصِيَّهُ وَ صَاحِبُهُ وَ أَوْلُ وَصِيَّتِي أَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُهُ وَ خَيْرُهُ - اخْتَارَهُ بَعْلِمِهِ وَ ارْتَضَاهُ لِخَيْرَتِهِ وَ أَنَّ اللَّهَ بَاعَثَ مَنْ فِي الْقُبُورِ وَ سَائِلُ النَّاسِ عَنْ أَعْمَالِهِمْ وَ عَالِمٍ بِمَا فِي الصُّدُورِ - ثُمَّ إِنِّي أَوْصِيكَ يَا حَسَنُ وَ كَفَى بِكَ وَصِيًّا بِمَا أَوْصَانِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ص فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ يَا بَنِي فَالْزِمْ بَيْتَكَ وَ ابْنِكَ عَلَى خَطِيئَتِكَ وَ لَا تَكُنْ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّكَ وَ أَوْصِيكَ يَا بَنِيَّ بِالصَّلَاةِ عِنْدَ وَقْتِهَا وَ الزَّكَاةِ فِي أَهْلِهَا عِنْدَ مَحَلِّهَا وَ الصَّمْتِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ وَ الْإِقْتِصَادِ فِي الْعَمَلِ وَ الْعَدْلِ فِي الرِّضَا وَ الْغَضَبِ وَ حُسْنِ الْجَوَارِ وَ إِكْرَامِ الضَّيْفِ وَ رَحْمَةِ..... الْأَمَالِي (للمفيد)، النص، ص: ۲۲۱

حسن بن علی بن ابی طالب علیهما السلام فرمود: چون هنگام وفات پدرم رسید شروع به وصیت نمود، فرمود: اینها مطالبی است که علی بن ابی طالب برادر محمد رسول خدا و پسر عمو و وصی و همدم و همراه او بدان وصیت و سفارش نموده است. و آغاز وصیتم این است که گواهی می‌دهم معبودی جز الله نیست، و محمد فرستاده خدا و برگزیده اوست، خداوند او را با علم خود اختیار کرد، و او را برای اختیار و انتخاب خود برگزید و (گواهی می‌دهم) که خداوند مردگان را از قبرها برانگیزاند، و از مردم در مورد اعمالشان بازخواست می‌کند، و او بدان چه در سینه‌ها نهانست داناست. ای حسن تو را - که وصی بودن تو به تنهایی کافی

است - سفارش می‌کنم بدان چه رسول خدا (ﷺ) بمن سفارش فرمود. پسر جان من چون زمانش (تحقق وصیت) فرا رسد در خانه بنشین، و بر خطاهایت گریه کن، و نباید که دنیا بزرگترین هم و فکر تو باشد. پسر جانم تو را بگزاردن نماز در وقت خود، و پرداخت زکات باهش در هنگام حلول وقتش، خاموشی در برابر امور تردید آمیز و اشتباه برانگیز، و میانه‌روی در عمل، و رعایت عدالت در خشنودی و خشم، و گریه و استغفار و توبه امان معصوم علیهم السلام بمنظور وجود گناه در آن بزرگواران نیست، بلکه فلسفه دیگری دارد که مجال ذکرش نیست. خوشرفتاری با همسایگان، و مهمان‌نوازی، و مهربانی به تهیدستان و رنجدیدگان بی‌بضاعت، و.....

✓ قَالَ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ): أَلَا إِنَّ فَضَائِلَ الْأَخْلَاقِ عَشْرَةٌ صِدْقُ الْحَدِيثِ وَ صِدْقُ الْمَوَدَّةِ وَ نَصِيحَةُ النَّاسِ وَ إِعْطَاءُ السَّائِلِ وَ الْمُكَافَأَةُ بِالصَّنَائِعِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ صَلَافَةُ الرَّحِمِ وَ التَّدَمُّمُ لِلْجَارِ وَ قِرَى الضَّيْفِ وَ الْحَيَاءُ وَ هُوَ رَأْسُهُنَّ
معادن الجواهر و ریاضة الخواطر ؛ ؛ ص ۷۰

امام صادق علیه السلام فرمود: اخلاق فضایل اخلاق ده چیز است راستگویی در سخن راستی در دوستی نصیحت و خیر خواهی مردم بسائل عطا نمودن نیکی را مکافات کردن یعنی پاداش دادن ادا کردن امانت صله و پیوند کردن رحم حفظ کردن حرمت همسایه میهمانی کردن میهمان حیا - و این سر آن خصلتها است

✓ الامام امیرالمومنین علیه السلام اکرم ضیفک و ان کان حقیرا و قم عن مجلسک لا بیک و معلّمک و ان کنت امیرا. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۳۴۱؛ ج ۲؛ ص ۱۹۱

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود گرامی دار مهمان خود را و اگر چه او بوده باشد حقیر و کوچک، و برخیز از جای خود از برای پدر خود و استاد خود و اگر چه باشی امیر و فرمان فرما.

✓ عَنْهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِقَوْمٍ خَيْرًا أَهْدَى إِلَيْهِمْ هَدِيَّةً قِيلَ وَ مَا تِلْكَ الْهَدِيَّةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ قَالَ الضَّيْفُ يَنْزِلُ بِرِزْقِهِ وَ يَرْحَلُ وَ قَدْ غُفِرَ لِأَهْلِ الْمَنْزِلِ مَجْمُوعَةٌ وَ رَامَ ؛ ج ۱؛ ص ۶

و از آن حضرت رسیده است: «هر گاه خداوند، نسبت به گروهی اراده نیکی کند، هدیه‌ای به ایشان مرحمت می‌فرماید، عرض شد: یا رسول الله آن هدیه چیست؟ فرمود: «مهمان است که با روزی خود می‌آید و می‌رود، با این حال باعث آمرزش اهل خانه می‌گردد بر عهده صاحب خانه است که به مهمان دستشویی را نشان دهد و اوقات نماز را به اطلاع او برساند.

✓ الامام امیرالمومنین علیه السلام عَلَى الْمُضَيَّفِ أَنْ يُرِيَ الضَّيْفَ بَيْتَ الْمَاءِ وَ يُعْلِمَهُ مَوَاقِبَتِ الصَّلَاةِ
مجموعه ورام ؛ ج ۱؛ ص ۴۸

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود بر عهده صاحب خانه است که به مهمان دستشویی را نشان دهد و اوقات نماز را به اطلاع او برساند.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) مَنْ أَكْرَمَ الضَّيْفَ فَقَدْ أَكْرَمَ سَبْعِينَ نَبِيًّا وَ مَنْ أَنْفَقَ عَلَى الضَّيْفِ دِرْهَمًا فَكَأَنَّمَا أَنْفَقَ
أَلْفَ أَلْفٍ دِينَارٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى إِرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمی) ؛ ج ۱؛ ص ۱۳۸

نبی اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر که اکرام کند مهمان را همانند کسی است که اکرام نموده باشد هفتاد پیغمبر را و هر که یکدرهم خرج کند برای مهمان (ثوابش) مانند کسی است که در راه خدا هزار هزار دینار انفاق نموده باشد.

۳۳. عذر خواهی و پذیرش عذر

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام كَانَ لِي فِيمَا مَضَىٰ أَمْرٌ فِي اللَّهِ وَ كَانَ يُعْظِمُهُ فِي عَيْنِي صِغَرُ الدُّنْيَا فِي عَيْنِهِ وَ كَانَ خَارِجًا عَنْ سُلْطَانِ بَطْنِهِ فَلَا يَشْتَهِي مَا لَا يَجِدُ وَ لَا يُكْثِرُ إِذَا وَجَدَ وَ كَانَ أَكْثَرَ دَهْرِهِ صَامِتًا فَإِنْ قَالَ بَدُّ الْقَائِلِينَ وَ نَقَعَ غَلِيلَ السَّائِلِينَ وَ كَانَ ضَعِيفًا مُسْتَضْعَفًا فَإِنْ جَاءَ الْجِدُّ فَهُوَ لَيْثٌ عَادٍ وَ صِلُّ وَادٍ لَا يُدْلِي بِحُجَّتِهِ حَتَّىٰ يَأْتِيَ قَاضِيًا وَ كَانَ لَا يَلُومُ أَحَدًا عَلَىٰ مَا لَا يَجِدُ الْعُذْرَ فِي مِثْلِهِ حَتَّىٰ يَسْمَعَ اعْتِذَارَهُ وَ كَانَ خَارِجًا عَنْ سُلْطَانِ بَطْنِهِ، فَلَا يَشْتَهِي مَا لَا يَجِدُ، وَ لَا يَكْثُرُ إِذَا وَجَدَ. تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ۲۱۰۷؛ ص ۱۲۱

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود بود مرا در آنچه گذشته یعنی در زمان گذشته برادری در راه خدا، و بود چنین که بزرگ می گردانید او را در چشم من کوچکی دنیا در چشم او، یعنی بزرگ می گردانید او را در چشم من این خصلت او که کوچک بود دنیا در چشم او. و بود بیرون از سلطنت شکم خود، پس خواهش نمی کرد آنچه را نمی یافت، و بسیار نمی خورد هر گاه می یافت، یعنی شکم او را بر او سلطنتی نبود و فرمان آن نمی برد،

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام يُسْتَدَلُّ عَلَىٰ الْإِدْبَارِ بِأَرْبَعِ سَوَاءِ التَّدْبِيرِ وَ قُبْحِ التَّبْذِيرِ وَ قِلَّةِ الْإِعْتِبَارِ وَ كَثْرَةِ الْإِعْتِذَارِ (۴۴۹ / ۶). تصنيف غرر الحكم و درر الكلم ۸۰۹۶؛ ص ۳۵۴

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود دلیل گفته می شود بر ادبار بچهار چیز، بدی تدبیر، و زشتی اسراف، و کمی عبرت گرفتن، و بسیاری مغرور شدن، یعنی هر یک از اینها در کسی که باشد دلیل ادبار او و پشت گردانیدن دولت است از او، یا این که جمع شدن هر چهار در کسی دلیل آنست و مراد به «زشتی اسراف» اسرافهای زیادست که پر زشت است یا هر اسراف که زشت است و بنا بر این باید که هر یک دلیل نباشد بلکه هر چهار دلیل باشد..

✓ قال امیر المؤمنین علیه السلام اعظم الوزر منع قبول العذر. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۳۰۰۴؛ ج ۲؛ ص ۳۹۹

امام امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود بزرگترین گناه قبول عذر نکردن است یعنی این که کسی که تقصیری کرده باشد بسبب عذری عذر او قبول نشود و با وجود آن او را بسبب آن تقصیر آزار کنند.

✓ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام إِنَّ الظَّالِمَ الحَالِمَ يَكَادُ أَنْ يُعْفَىٰ عَلَىٰ ظُلْمِهِ بِحِلْمِهِ وَإِنَّ الْمُحِقَّ السَّفِيهَ يَكَادُ أَنْ يُطْفِئَ نُورَ حَقِّهِ بِسَفَاهِهِ. بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۷۵؛ ص ۳۶۵

امام صادق علیه السلام فرمود: اخلاق ظالم با حلم ممکن است بواسطه حلمش بخشیده شود ولی کسی که حق با اوست ولی سفیه است ممکن است چهره روشن حق خود را بواسطه سفاهت بیوشاند.

✓ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام الصَّفْحُ الْجَمِيلُ أَنْ لَا تُعَاقِبَ عَلَى الذَّنْبِ وَ الصَّبْرُ الْجَمِيلُ الَّذِي لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى. تحف العقول؛ النص؛ ص ۳۶۹

امام صادق علیه السلام فرمود: اخلاق گذشت نیک، که (قرآن دستور داده) این است که بر خطا مؤاخذه نکنی، و «صبر نیکو» صبری است که شکوه در آن نباشد.

✓ **عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ قَالَ الْعَفْوُ مِنْ غَيْرِ عِتَابٍ. الْأَمَالِيُّ (لِلصَّدُوقِ)؛ النَّص: ص ۳۳۶**

– امام چهارم در تفسیر قول خدا (حجر – ۸۵) بخوبی صرف نظر کن – فرمود مقصود گذشت بی گله و عتاب است.

✓ **عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَوَلِينَا حِسَابَ شِيعَتِنَا فَمَنْ كَانَتْ مَظْلَمَتُهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَكَمْنَا فِيهَا فَأَجَابْنَا وَمَنْ كَانَتْ مَظْلَمَتُهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ اسْتَوْهَبْنَاهَا فَوَهَبْتُ لَنَا وَمَنْ كَانَتْ مَظْلَمَتُهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَنَا كُنَّا أَحَقَّ مِمَّنْ عَفَى وَصَفَحَ. عَيُونُ أَخْبَارِ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ ج ۲؛ ص ۵۷**

علی بن موسی الرضا علیهما السلام از پدرش از آباء بزرگوارش علیهم السلام از علی بن ابی طالب علیه السلام نقل کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون روز قیامت شود حسابرسی شیعیان ما بما واگذار می شود، پس هر کس مظلمه و بدهی و گناهش میان او و خداوند است ما داوری کرده و هر چه حکم کنیم خداوند امضاء می فرماید، و هر کس مظلمه اش میان او و مردم است، ما از مردم تقاضا میکنیم او را ببخشند، و آنان می بخشند، و هر کس مظلمه اش میان او و ما اهل بیت است ما سزاوارتر از همه کس به بخشش و عفو و گذشت می باشیم.

✓ **قال امير المؤمنين عليه السلام اعط الناس من عفوك و صفحك مثل ما تحب ان يعطيك الله سبحانه، و على عفو فلا تندم. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۲۳۶۷؛ ج ۲؛ ص ۲۰۰**

امام امیرالمومنین علیه السلام فرمود ببخش مردم را از عفو خود و در گذشتن خود مثل آنچه دوست می داری که ببخشد ترا خدا که پاک است او، و بر هیچ عفوی و در گذشتنی پشیمان مشو.

✓ **عَنِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يَزِيدُ اللَّهُ بِهِنَّ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ إِلَّا عِزًّا - الصَّفْحُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ إِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَهُ وَ صَلَٰةٌ مَنْ قَطَعَهُ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النَّص: ص ۲۲۸**

امام باقر علیه السلام فرمود: سه چیز است که شخص مسلمان فقط با آنها کسب عزت می کند:

و فرمود گذشت از ظالم، دلجویی از محروم، رفت و آمد با کسی که قطع رابطه نموده.

۳۴. تسلی دادن به سوگوار

✓ **عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ عَزَّى حَزِينًا كُسِيَ فِي الْمَوْقِفِ حُلَّةً يُجَبَّرُ بِهَا. ثَوَابُ الْأَعْمَالِ وَ عِقَابُ الْأَعْمَالِ؛ النَّص: ص ۱۹۸**

از رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نقل شده است که فرمود کسی که به اندوهگینی، تسلیت گوید، در روز قیامت لباس فاخری بر اندام او بیوشانند که مایه شادمانی و سرافرازی او گردد.

✓ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنِ آبَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ التَّعْزِيَةُ تُورِثُ الْجَنَّةَ. ثَوَابُ الْأَعْمَالِ وَ عِقَابُ الْأَعْمَالِ ؛ النص ؛ ص ۱۹۸

امام صادق از پدرانش علیهم السلام روایت نموده که پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تسلیت گفتن بهشت را به دنبال آورد.

✓ مُوسَى النَّخَّاسِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ عَزَى رَجُلًا بِابْنٍ لَهُ فَقَالَ لَهُ اللَّهُ خَيْرٌ لَابْنِكَ مِنْكَ وَ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْهُ فَلَمَّا بَلَغَهُ جَزَعُهُ عَلَيْهِ عَادَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ص فَمَا لَكَ بِهِ أَسْوَأَ فَقَالَ لَهُ إِنَّهُ كَانَ مُرَاهِقًا قَالَ إِنَّ أَمَامَهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ رَحْمَةٌ اللَّهِ وَ شَفَاعَةُ رَسُولِ اللَّهِ ص فَلَنْ يَفُوتَهُ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. ثَوَابُ الْأَعْمَالِ وَ عِقَابُ الْأَعْمَالِ ؛ النص ؛ ص ۱۹۸

رفاعة بن موسی نخّاس (برده فروش) از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت به مردی که فرزند خود را از دست داده بود، تسلیت و دلداری داد و فرمود: خداوند برای فرزند تو (به مراتب) از تو بهتر (و دلسوزتر و مهربانتر) است و پاداشی که خداوند به تو کرامت خواهد کرد (به مراتب) بهتر و برتر از فرزند تو است. و هنگامی که خبر دادند که هنوز آن مرد بیتابی می‌کند و آرامش خود را هنوز باز نیافته است، بار دیگر نزد مرد رفت و به او فرمود: چرا رحلت رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ (با آن جلالت قدر) مایه تسلیت و دلداری خود نمی‌دانی؟! عرض کرد: فرزند من گناهکار بود و اندوه من به خاطر این است. حضرت فرمود: همانا او سه گونه امید در پیش دارد که باید بدانها دل بست: اول، شهادت و اقرار به یگانگی خداوند (با گفتن لا اله الا الله)؛ دوم، رحمت بی‌منت‌های خداوندی؛ سوم، شفاعت رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ؛ و ان شاء الله هیچ یک از این سه را از دست نخواهد داد و (از عذاب الهی) نجات پیدا می‌کند

✓ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ آبَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ التَّعْزِيَةُ تُورِثُ الْجَنَّةَ قَالَ مَنْ عَزَى حَزِينًا كُوسِي فِي الْمَوْقِفِ حَلَّةٌ يَحْبَرُ بِهَا جَامِعُ الْأَخْبَارِ (لِلشَّعِيرِيِّ) ؛ ؛ ص ۱۶۴

از امام صادق علیه السلام روایت از پدران مکرمش که پیامبر اکرم ﷺ فرمودند تسلیت گفتن بهشت را به دنبال آورد. کسی که به اندوهگینی، تسلیت گوید، در روز قیامت لباس فاخری بر اندام او بیوشانند که مایه شادمانی و سرافرازی او گردد

✓ وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ عَزَى مُصَابًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَهُ اللَّهُ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا وَ مَنْ كَفَنَ مُسْلِمًا كَسَاهُ اللَّهُ مِنْ سُنْدُسٍ وَ اسْتَبْرَقٍ وَ حَرِيرٍ وَ مَنْ حَفَرَ قَبْرًا لِمُسْلِمٍ بَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَظْلَمَهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ بَحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ج ۷۹ ص ۹۴

جابر بن عبد الله گوید که پیغمبر اکرم ﷺ فرمود: کسی که تسلیت و تعزیت بگوید مصیبت زده‌ای را، خداوند مانند اجر او، به او عنایت می‌کند، بدون اینکه از اجر و ثواب خود مصیبت زده کم شود و کسی که مسلمان را کفن کند خداوند از سندس و استبرق و حریر بهشتی به او می‌پوشاند (سندس و استبرق دو قسم پارچه‌اند که از دیا تهیه می‌شوند. سندس پارچه لطیف‌تر از استبرق

است) و کسی که برای مسلمانی قبری تهیه نماید، خداوند خانه‌ای در بهشت برای او بنا می‌کند. و کسی که بدهکاری را تا قدرت پرداخت قرضش، مهلت دهد خداوند او را در سایه رحمت خود نگهداری می‌کند. آن روزی که سایه‌ای جز سایه خدا نیست.

✓ وَ رَوَى عَنْ جَابِرٍ أَيْضاً مَنْ عَزَى حَزِيناً أَلْبَسَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ لِبَاسِ التَّقْوَى وَ صَلَّى عَلَي رُوحِهِ فِي الْأَرْوَاحِ
مسکن الفؤاد عند فقد الأحبه و الأولاد
۱۱۵

وباز از جابر رسیده: هر کس اندوهگینی را تسلیت بگوید، خداوند عزوجل (در روز قیامت) جامه‌ای از تقوی به او می پوشاند و بروح او در بین ارواح، درود می فرستد

۳۵. وام دادن

✓ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ إِنِّي أُعْطِيتُ الدُّنْيَا بَيْنَ عِبَادِي قَيْضاً أَيْضاً فَمَنْ أقرَضَنِي مِنْهَا قَرْضاً أُعْطِيتُهُ بِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ عَشْرًا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ وَ مَا شِئْتُ مِنْ ذَلِكَ وَ مَنْ لَمْ يُقرَضْنِي مِنْهَا قَرْضاً فَأَخَذْتُ مِنْهُ قَسْرًا أُعْطِيتُهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أُعْطِيتُ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا الصَّلَاةَ وَ الْهَدَايَةَ وَ الرَّحْمَةَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أَوْلِيكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَاحِدَةٌ مِنَ الثَّلَاثِ وَ رَحْمَةٌ اثْنَتَيْنِ [اِثْنَتَانِ] وَ أَوْلِيكَ هُمْ الْمُهْتَدُونَ ثَلَاثَةٌ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع هَذَا لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا قَسْرًا. الخصال ؛ ج ۱؛ ص ۱۳۰

عبد الله بن سنان گوید از امام ششم علیه السلام شنیدم می فرمود رسول خدا فرمود خدای جل جلاله فرماید من دنیا را میان بندگان خود بخشش کردم سپس هر کس از آن بمن قرضی داد و در راه من بخششی کرد بعضی یکی ده برابر تا هفتصد برابر و آنچه خواهم باو بدهم و کسی که باختیار خود بمن قرضی نداد و بطور قهر از او چیزی گرفتم در عوض سه پاداش باو بدهم که اگر یکی از آنها را بفرشتگان خود بدهم خوشنود شوند و آن لطف و هدایت و رحمت است خدا میفرماید. آنچنان کسانی که چون مصیبتی بدان‌ها رسد گویند **إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** آنانند که الطاف پروردگار شامل آن‌ها است - این یکی - و رحمت او - این دو تا و آنان هدایت شده‌اند این سه تا سپس فرمود امام ششم این جزای کسی است که بطور قهر چیزی از او گرفته شده.

شرح این دو آیه ۱۵۶ و ۱۵۷ سوره بقره است و پیش از آن‌ها اینست: شما را گرفتار ترس و گرسنگی و کمی مال و جان و میوه‌جات می‌کنیم و صبرکنندگان را مژده بده.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَمْسَةٌ لَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ رَجُلٌ جَعَلَ اللَّهُ بِيَدِهِ طَلَّاقَ امْرَأَتِهِ فَهِيَ تُوذِيهِ وَ عِنْدَهُ مَا يُعْطِيهَا وَ لَمْ يُخَلِّ سَبِيلَهَا وَ رَجُلٌ أَبَقَ مَمْلُوكُهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ لَمْ يَبِعْهُ وَ رَجُلٌ مَرَّ بِحَائِطٍ مَائِلٍ وَ هُوَ يَقْبَلُ إِلَيْهِ وَ لَمْ يُسْرِعِ الْمَشْيَ حَتَّى سَقَطَ عَلَيْهِ وَ رَجُلٌ أقرَضَ رَجُلًا مَالًا فَلَمْ يَشْهَدْ عَلَيْهِ وَ رَجُلٌ جَلَسَ فِي بَيْتِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي وَ لَمْ يَطْلُبْ. الخصال ؛ ج ۱؛ ص ۲۹۹

رسول خدا علیه السلام فرمود: پنج کس را دعا مستجاب نشود: مردیکه خداوند اختیار طلاق همسرش را بدست او سپرده است و همسرش باو آزار میدهد و با اینکه میتواند مخارج طلاق او را بدهد او را رها نکند و مردیکه بنده‌اش سه بار گریخته باشد و او را نفروشد و مردیکه از کنار دیوار شکسته‌ای بگذرد و با اینکه به ببند دیوار در حال فرو ریختن است تندتر نرود تا آنکه دیوار بر

سرش فرو ریزد و مردیکه بکسی قرض بدهد و گواهی بر قرض نگیرد و مردیکه در خانه خود نشسته بگوید بار الها روزی مرا برسان و بدنبال روزی نرود (دعای اینان برای رفع این گرفتاریها مستجاب نیست).

✓ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ إِنِّي أَعْطَيْتُ الدُّنْيَا بَيْنَ عِبَادِي فَيُضَا فَمَنْ أَقْرَضَنِي مِنْهَا قَرْضًا أُعْطِيَتْهُ بِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ عَشْرًا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ وَ مَا شِئْتُ وَ مَنْ لَمْ يُقْرِضْنِي مِنْهَا قَرْضًا فَأَخَذْتُ مِنْهُ قَسْرًا أُعْطِيَتْهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ لَوْ أُعْطِيَتْ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ مَلَائِكَتِي لَرَضُوا مِنِّي الصَّلَاةَ وَ الْهِدَايَةَ وَ الرَّحْمَةَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ٦٨ ؛ ص ٨٥

. از عبدا لله ابن سنان که گفت از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده خداوند متعال میفرماید. من دنیا را میان بندگان خود قرار دادم پس هر کس بمن از دنیای خود قرض دهد من در برابر هر یک هفتصد مقابل بلکه هر چه بخواهم باو عنایت خواهم کرد. و کسی که قرض ندهد و از طریق پیش آمدها و حوادث ناگوار اموالش از دستش برود سه چیز باو خواهم داد که اگر هر یک از این سه چیز را بفرشتگان بدهم از من راضی و خشنود میشوند و این سه چیز ۱- درود و صلوات ۲- هدایت و راهیابی ۳- رحمت و مغفرت. که خداوند متعال میفرماید. الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ. أَوْلَيْكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ (ابن اولی) رحمه (ابن دوم) و أَوْلَيْكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (ابن سوم) سپس حضرت صادق فرمود این الطاف برای کسی است که از او قهرا" و بی اختیار چیزی گرفته شود.

✓ وَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَنْ تَنَفَّعَهُ يَنْفَعَكَ وَ مَنْ لَا يَعِدُّ الصَّبْرَ لِنَوَائِبِ الدَّهْرِ يَعْجِزُ وَ مَنْ قَرَضَ النَّاسَ قَرْضُوهُ وَ مَنْ تَرَكَهُمْ لَمْ يَتْرُكُوهُ قِيلَ فَأَصْنَعْ مَا ذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَقْرِضْهُمْ مِنْ عِرْضِكَ لِيَوْمِ فُكْرِكَ بحار الأنوار (ط) - بیروت) ج ٧٤ ص ١٤٨

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود بهر کس فایده رسانی بتو فایده میرساند و هر کس آمادگی بردباری برای مصیبتهای روزگار نداشته باشد ناتوان می شود و هر کس مردم را ستایش کند او را ستایش کنند و کسی که مردم را واگذرد مردم او را رها نکنند گفته شد: پس چه کنم ای رسول خدا فرمود: بآننها از متاعت برای روز نیازمندیت قرض ده.

✓ رُوِيَ مَنْ أَقْرَضَ قَرْضًا وَ ضَرَبَ لَهُ أَجَلًا فَلَمْ يُرِدْ إِلَيْهِ عِنْدَ انْقِضَاءِ الْأَجَلِ كَانَ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِثْلُ صَدَقَةِ دِينَارٍ. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ١٠٠ ؛ ص ١٥٠

روایت شده کسیکه قرضی دهد و مهلتی بر آن قرار دهد ولی در وقت سر رسید مراجعه (به مدیون نکند در هر روز ثواب برابر صدقه یک دینار دارد

٣٦. امان دادن

✓ وَ قَالَ مُوسَى عليه السلام يَا إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ دَمَعَتْ عَيْنُهُ مِنْ خَشْيَتِكَ قَالَ يَا مُوسَى أَقْبَى وَجْهَهُ مِنْ حَرِّ النَّارِ وَ أَوْمَنَهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة) ؛ ج ٢ ؛ ص ٤٥١

موسی (ع) عرضه داشت: پروردگارا! پاداش کسی که از بیم تو بگرید و چشمش اشک بریزد چیست؟ فرمود: ای موسی! چهره اش را از سوزش آتش رستاخیز محفوظ و او را از بیم بزرگ در امان می دارم.

✓ قَالَ ﷺ مَنْ خَرَجَ مِنْ عَيْنَيْهِ مِثْلُ الذُّبَابِ مِنَ الدَّمْعِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ آمَنَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ رَوْضَةُ
الواعظين و بصيره المتعظين (ط - القديمة) ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۵۲

فرموده‌اند: هر کس از بیم خدا به اندازه بال مگس از چشمش اشک بیرون آید، خداوند او را از بیم بزرگ در امان می‌دارد

✓ الامام السجاد «ﷺ»: اللهم صل على محمد و آله! و آدم بالقرآن صلاح ظاهرنا، و احجب به خطرات
الوساوس عن صحّة ضمائرنا، و اغسل به درن قلوبنا و علائق أوزارنا، و اجمع به منتشر امورنا، و أرو به
في موقف العرض عليك ظمأ هواجرنا، و اكسنا به حلل الأمان يوم الفزع الأكبر في نشورنا .. الحياة /
ترجمه احمد آرام، ج ۲، ص: ۱۵۴

امام سجاد «ع»: خدايا! بر محمد و آتش درود فرست، و پيوسته با قرآن ظاهر ما را اصلاح کن، و وسوسه‌های هجومگر را از
زيانرسانی به سلامت باطن ما بازدار، و زنگار دلها و دلبستگیهای دنیوی ما را به وسیله قرآن بشوی، و کارهای پراکنده ما را با آن
به سامان رسان، و هنگام روبرو شدن با خودت، تشنگی گرمزدگی ما را به برکت قرآن فرو نشان، و در روز هراس بزرگ، پس از
برخاستن از گورها، به برکت قرآن، حله‌های ایمنی بر ما بپوشان.

✓ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ ﷺ أَنَّهُ ﷺ [كَانَ ﷺ] قَالَ كَانَ فِي الْأَرْضِ أَمَانَانِ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَ قَدْ رُفِعَ
أَحَدُهُمَا فَدُونَكُمْ الْآخَرَ فَتَمَسَّكُوا بِهِ أَمَا الْأَمَانُ الَّذِي رُفِعَ فَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَ أَمَا الْأَمَانُ الْبَاقِي
فَالِاسْتِغْفَارُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى - وَ مَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِمْ وَ مَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ يَسْتَعْفِرُونَ
نهج البلاغه (للصباحي صالح) ؛ ؛ ص ۴۸۳

ابو جعفر محمد بن علی باقر علیهما السلام از حضرت امیر ﷺ روایت کرده که فرمود: دو امان از عذاب خدا در زمین بود، یکی از
آنها برداشته شد، پس دیگری را که باقی مانده بگیرید و به آن چنگ بزنید. اما امانی که برداشته شد رسول خداست صلی الله
علیه و آله. و اما امانی که باقی است استغفار است، خداوند بزرگ فرمود: «خداوند آنان را عذاب نمی‌کند در حالی که تو در میان
آنانی، و عذابشان نمی‌نماید در حالی که به استغفار مشغولند».

سیدرضی: این بیان از محاسن استخراج و لطائف استنباط حضرت از قرآن است

✓ قَالَ ﷺ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ مِنْ يَوْمِ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ إِذَا أُعْطِيَ شَيْئًا قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ إِذَا أُذْنِبَ ذَنْبًا قَالَ أَسْتَغْفِرُ
اللَّهَ وَ إِذَا أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ وَ إِذَا كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ سَأَلَ رَبَّهُ وَ إِذَا خَافَ شَيْئًا لَجَأَ
إِلَى رَبِّهِ مَجْمُوعَةٌ وَ رَامَ ؛ ج ۲ ؛ ص ۲۳۷

۳۷. شکیبایی و صبر

وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ الْبَقْرَةُ : ۴۵

از شکیبایی و نماز یاری جوید. و این دو، کاری دشوارند، جز برای اهل خشوع: (۴۵)

✓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ البقرة: ۱۵۳

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از شکیبایی و نماز مدد جوید که خدا با شکیبایان است. (۱۵۳)

✓ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَ ثَبَّتْ أقدامنا وَ انصُرنا عَلَى الْقَوْمِ الْكافِرِينَ البقرة: ۲۵۰

..... گفتند: ای پروردگار ما، بر ما شکیبایی ببار و ما را ثابت قدم گردان و بر کافران پیروز ساز. (۲۵۰)

✓ وَ أَطِيعُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ الأنفال: ۴۶

از خدا و پیامبرش اطاعت کنید و با یکدیگر به نزاع برمیخیزید که ناتوان شوید و مهابت و قوت شما برود. صبر پیشه گیرید که خدا همراه صابران است. (۴۶)

✓ وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ وَ بَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ البقرة: ۱۵۷-۱۵۵

البته شما را به اندکی ترس و گرسنگی و بینوایی و بیماری و نقصان در محصول می‌آزماییم. و شکیبایان را بشارت ده. (۱۵۵) کسانی که چون مصیبتی به آنها رسید گفتند: ما از آن خدا هستیم و به او باز می‌گردیم. (۱۵۶) صلوات و رحمت پروردگارش بر آنان باد، که هدایت یافتگانند. (۱۵۷)

✓ عَنْ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى الْبَلَاءِ حَسَنٌ جَمِيلٌ - وَ أَفْضَلُ الصَّبْرِ مِنَ الصَّابِرِينَ الْوَرَعُ عَنْ الْمَحَارِمِ مَشَاكَةُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۶

امام باقر علیه السلام فرمود: صبر دو نوع است یکی صبر در گرفتاریها و این بسیار نیکو است و بهترین صبر برای صابران صبر در برابر اعمال حرام است و این صبر که آدمی را از ارتکاب حرام باز دارد بهترین نوع صبر می‌باشد.

✓ عَنْ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ مَنْ صَبَرَ وَ اسْتَرْجَعَ وَ حَمِدَ اللَّهَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ - فَقَدْ رَضِيَ بِمَا صَنَعَ اللَّهُ وَ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَ مَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ جَرَى عَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَ هُوَ ذَمِيمٌ وَ أَحْبَطَ اللَّهُ أَجْرَهُ

امام باقر سلام الله عليه فرمود: هر کس در هنگام وقوع مصیبت صبر کند و حمد خداوند را بجای آورد و راضی باشد بآنچه از طرف خدا وارد شده، اجرش با خداوند است ولی اگر جزع و فزع کند و به قضاء راضی نباشد بد عمل محسوب می‌شود و اجرش باطل است

✓ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ أَهْدَى إِلَيَّ الرَّسُولُ صلى الله عليه وآله بَغْلَةً أَهْدَاهَا كِسْرَى لَهُ أَوْ قَيْصَرَ فَرَكَبَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَأَخَذَ مِنْ شَعْرِهَا وَ أَرْدَقَنِي خَلْفَهُ ثُمَّ قَالَ يَا غُلَامُ احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظَكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدَهُ أَمَامَكَ تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَ إِذَا اسْتَعْنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ قَدْ مَضَى

الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ فَلَوْ جَهَدَ النَّاسُ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِأَمْرِ لَمْ يَكْتُبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ وَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا وَاعْلَمْ أَنَّ الصَّبْرَ مَعَ النَّصْرِ وَ أَنَّ الْفَرْجَ مَعَ الْكَرْبِ وَ أَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ، النص، ص: ٢١

عبد الله بن عباس گوید: قیصر به حضرت رسول صلی الله علیه و آله استری هدیه فرستاد. رسول خدا صلی الله علیه و آله بر استر سوار شد و مرا نیز سوار کرد بعد فرمود ای جوان حدود خداوند را حفظ کن تا خداوند تو را حفظ کند، اگر حدود خدا را مراعات کنی همواره خداوند را در مقابلت خواهی دید. اگر در هنگام لذت و خوشی خداوند را فراموش نکردی، خداوند در هنگام سختی و پریشانی تو را فراموش نخواهد کرد، هر گاه خواستی سؤالی کنی از خداوند سؤال کن و هر گاه خواستی یاری بخواهی از خداوند بخواه زیرا مقدرات انجام خواهد شد اگر مردم بخواهند به تو سودی برسانند ولی اگر مقدر نباشد انجام نخواهد گرفت. اگر توانائی داری که با صبر و یقین کار کنی کار کن، و اگر توانائی نداری صبر کن و بدان که در این صبر نفعی برای تو هست و بدان که صبر پیروزی را بدنبال دارد و گشایش کارها همواره با غم و اندوه همراه است، و هر مشکلی یک آسانی بدنبال دارد.

✓ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَنْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ حَتَّى تَكُونُوا مُؤْتَمِنِينَ وَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَ الرَّخَاءَ مُصِيبَةً وَ ذَلِكَ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْعَافِيَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ٢٧٦

عمار بن مروان گوید: از موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم فرمود: شما مؤمن نخواهید شد مگر اینکه مؤتمن باشید و بلاء را نعمت بدانید و وسعت را مصیبت بشمارید زیرا صبر کردن بر بلاء بهتر از آسایش و راحتی است.

✓ عَنْ الْفُضَيْلِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا فَضَيْلُ بَلِّغْ مَنْ لَقِيتَ مِنْ شِيعَتِنَا السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُمْ إِنَّا لَا نُنْعِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِلَّا بِوَرَعٍ - فَاحْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ وَ كَفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ٤٦

حضرت صادق علیه السلام به فضیل فرمود: ای فضیل هر گاه شیعیان ما را ملاقات کردی آن‌ها را سلام برسان و بگو نزد خداوند مقام و منزلت پیدا نخواهند کرد مگر اینکه پرهیزکار باشند بگوئید زبان خود را نگهدارند و دست خود را بازدارند و نماز و روزه انجام دهند و با صابران باشند.

✓ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَتَخَلَّلُونَ رِقَابَ النَّاسِ - حَتَّى يَضْرِبُوا بَابَ الْجَنَّةِ قَبْلَ الْحِسَابِ فَيَقُولُونَ لَهُمْ بِمَ تَسْتَحِقُّونَ الدُّخُولَ إِلَى الْجَنَّةِ قَبْلَ الْحِسَابِ فَيَقُولُونَ كُنَّا مِنَ الصَّابِرِينَ فِي الدُّنْيَا مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ٢٧٨

حضرت صادق علیه السلام فرمود: گروهی روز قیامت از بالای گردن مردم عبور می کنند و خود را به در بهشت می رسانند و پیش از حساب دیگران وارد می گردند به آنها می گویند که شما چرا مستحق بهشت شدید گویند ما صبر می کردیم.

✓ وَ مِنْ كَلَامٍ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ رَوَى عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ عِنْدَ دَفْنِ سَيِّدَةِ النِّسَاءِ فَاطِمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَالْمُنَاجِي بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ قَبْرِهِ -

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّي وَ عَنِ ابْنَتِكَ النَّازِلَةِ فِي جِوَارِكَ وَ السَّرِيْعَةِ اللَّحَاقِ بِكَ قُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ
 عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَ رَقَّ عَنْهَا تَجَلُّدِي إِلَّا أَنْ فِي النَّاسِي لِي بِعَظِيمِ فُرْقَتِكَ وَ فَادِحِ مَصِيبَتِكَ مَوْضِعَ تَعَزُّ
 فَلَقَدْ وَسَدْتُكَ فِي مَلْحُودَةِ قَبْرِكَ وَ فَاضَتْ بَيْنَ نَحْرِي وَ صَدْرِي نَفْسُكَ فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ فَلَقَدْ
 اسْتَرْجَعْتَ الْوَدِيعَةَ وَ أَخَذْتَ الرَّهِيْنَةَ أَمَّا حُزْنِي فَسَرَمَدٌ وَ أَمَّا لَيْلِي فَمَسْهَدٌ إِلَى أَنْ يَخْتَارَ اللَّهُ لِي دَارَكَ
 الَّتِي أَنْتَ بِهَا مُقِيمٌ وَ سَتُنَبِّئُكَ ابْنَتُكَ بِتَضَافِرِ أُمَّتِكَ عَلَى هَضْمِهَا فَأَحْفِهَا السُّؤَالَ وَ اسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ هَذَا وَ
 لَمْ يَطْلُ الْعَهْدُ وَ لَمْ يَخْلُ مِنْكَ الذُّكْرُ وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا سَلَامٌ مُوَدَّعٍ لَأَ قَالٍ وَ لَأَ سَيِّمٍ فَإِنْ أَنْصَرَفَ فَلَا عَنْ
 مَالَةٍ وَ إِنْ أَقِمَ فَلَا عَنْ سُوءِ ظَنٍّ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ نَهْجَ الْبَلَاغَةِ (للصباحي صالح) ٢٠٢؛ ؛ ص ٣١٩

گویی با پیامبر صلی الله علیه و آله بر سر قبر حضرت زهرا سلام الله علیها درد دل می کرد ای رسول خدا، از من و دختری بر تو
 سلام باد که در جوار تو آمد، و به سرعت به تو ملحق شد. ای رسول حق، از دوری دختر برگزیده ات شکیبایی ام کم شد، و طاقتم
 از دست رفت، جز آنکه مرا در فراق عظیم تو، و سنگینی مصیبتت جای تسلیت (در مصیبت فاطمه) است. زیرا من بودم که با
 دست خود تو را در آغوش خاک جای دادم، و سرت بر سینه من بود که روح پاکت از قفس تن پرید. ما از خداییم و به خدا باز
 می گردیم. راستی که امانت باز گردانده شد، و گروگان دریافت گردید. اما غصه من ابدی است، و شبم قرین بیداری است تا زمانی
 که خداوند برای من جایگاهی را که تو در آن اقامت داری اختیار کند. به زودی دختری از همدستی امت برای ستم بر او به تو خبر
 خواهد داد، در پرسیدن از او اصرار کن، و خبر اوضاع را از او بخواه، در حالی که بین ما و تو فاصله زیادی نشده و زمانه از یادت
 خالی نگشته این همه ستم به ما شد. به هر دو نفر شما سلام باد سلام وداع کننده نه سلام رنجیده خاطر دلتنگ. اگر از کنار
 مرقدت بروم نه از باب ملالت است، و اگر بمانم نه از جهت بدگمانی به آنچه خداوند به صابران وعده داده است

✓ قَالَ الرَّضَا عليه السلام لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ
 وَلِيِّهِ فَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ فَكِتْمَانُ سِرِّهِ قَالَ تَعَالَى عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ
 رَسُولٍ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ فَمُدَارَاةُ النَّاسِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ نَبِيَّهٖ ص بِمُدَارَاةِ النَّاسِ فَقَالَ خُذِ
 الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبُأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ
 جَلَّ يَقُولُ وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبُأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة) ؛ ج ٢ ؛
 ص ٤٢٢

امام رضا عليه السلام فرموده است، مؤمن، مؤمن نخواهد بود تا آنگاه که در او سه خصلت باشد، خصلتی از پروردگارش و خصلتی از
 رسولش و خصلتی از ولی خدا. آن خصلت که از پروردگار است، پوشیده نگهداشتن راز اوست و خداوند متعال در آیه بیست و
 ششم سوره جن فرموده است «دانای غیب و کسی را بر غیب خود آگاه نمی سازد مگر آن را که بپسندد از پیامبری.» و اما سنتی
 که از پیامبر باید در مؤمن باشد، مدارای با مردم است که خدای عز و جل پیامبرش را به مدارای با مردم فرمان داده و فرموده
 است «بگیر عفو را و به کار نیک فرمان بده و از جاهلان اعراض کن.» (بخشی از آیه ١٩٩ سوره اعراف) و اما خصلتی که از ولی
 خدا باید در مؤمن باشد، صبر در سختی و تهیدستی است که خداوند در بخشی از آیه یک صد و هفتاد و هفتم سوره بقره
 می فرماید: «و صبر کنندگان در سختی و تهیدستی و هنگام کارزار.»

✓ قَالَ مُوسَى عليه السلام إِلَهِي فَمَا جَزَاءُ مَنْ صَبَرَ عَلَى أذى النَّاسِ وَ شَتَمِهِمْ فِيكَ قَالَ أَعَيْنُهُ عَلَى أَهْوَالِ يَوْمِ
 الْقِيَامَةِ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة) ؛ ج ٢ ؛ ص ٤٢٢

موسی علیه السلام عرضه داشت: پروردگارا! پاداش کسی که بر آزار مردم شکیبایی کند و بر دشنام شنیدن از آنان شکیبا باشد چیست؟ فرمود: او را در ترسهای روز قیامت به تن خویش یاری می‌دهم.

✓ **وَقَالَ عليه السلام إِنَّ أَعْظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ أَعْظَمِ الْبَلَاءِ وَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ بِبَلَاءٍ فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ** روضه الواعظین و بصیره المتعظین (ط - القدیمه) ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۲۳

حضرت صادق علیه السلام فرمود: بزرگترین پاداشها در مقابل بزرگترین بلاهاست و خداوند چون قومی را دوست بدارد آنان را گرفتار می‌سازد. هر کس خشنود باشد، خشنودی خدا برای اوست و هر کس خشمگین شود، خشم خدا برای اوست.

✓ **وَقَالَ عليه السلام أَيْضاً إِذَا كَثُرَتْ ذُنُوبُ الْعَبْدِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَكْفُرُهَا ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِالْحَزْنِ لِيُكْفِرَهَا** روضه الواعظین و بصیره المتعظین (ط - القدیمه) ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۲۳

نیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: چون گناهان بنده زیاد شود و عملش چندان نباشد که آن را بپوشاند، خداوند او را گرفتار اندوه می‌فرماید تا گناهش را از میان ببرد.

✓ **عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ - لَا يَنَالُ فِيهِ الْمُلْكُ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَ التَّجَبُّرِ وَ لَا الْغِنَى إِلَّا بِالْغَضَبِ وَ الْبُخْلِ وَ لَا الْمَحَبَّةَ - إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّينِ وَ اتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَى الْبُغْضَةِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْمَحَبَّةِ وَ صَبَرَ عَلَى الْفَقْرِ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْغِنَى وَ صَبَرَ عَلَى الذُّلِّ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِينَ صِدِّيقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِهِ مَشَاةَ الْأَنْوَارِ فِي غُرِّ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۱۹**

حضرت صادق علیه السلام فرمود: حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: روزی برای مردم پیش خواهد آمد که در آن با ظلم و ستم و کشتن مردم به حکومت و سلطنت خواهند رسید. و با غصب و بخالت به مال و مکت دست خواهند یافت و با پیروی کردن از هوی و هوس و دور کردن دین از جامعه خود را محبوب خواهند کرد و مردم را فریب خواهند داد. هر کس آن زمان را درک نماید و با صبر و بردباری زندگی کند و خشم خود را فرو برد در حالی که توانائی داشته باشد برای خود در آن جامعه مقامی فراهم سازد، بر فقر و تنگدستی صابر باشد در حالی که قدرت دارد در زمره اغنیاء درآید، و بر قناعت شکیبا باشد در صورتی که می‌تواند با عزت زندگی کند خداوند باین گونه افراد پاداش اعمال پنجاه نفر از صدیقان را می‌دهد.

✓ **قال مولانا امیرالمومنین عليه السلام: فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى هَاتَا أَحْجَى فَصَبَرْتُ وَ فِي الْعَيْنِ قَدْزَى وَ فِي الْخَلْقِ شَجًّا أَرَى تُرَائِي نَهْبًا حَتَّى مَضَى الْأَوَّلُ لِسَبِيلِهِ فَأَدْلَى بِهَا إِلَى فُلَانٍ ابْنِ الْخَطَّابِ بَعْدَهُ ثُمَّ نَهَجَ الْبَلَاغَةَ (للصبحي صالح) ؛ ؛ ص ۴۸**

✓ ترجمه و شرح نهج البلاغه (فیض الإسلام) ؛ ج ۱ ؛ ص ۴۷

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: دیدم صبر کردن خردمند نیست، پس صبر کردم در حالتی که چشمانم را خاشاک و غبار و گلویم را استخوان گرفته بود (بسیار اندوهگین شدم، زیرا در خلافت ابی بکر و دیگران جز ضلالت و گمراهی چیزی نمی‌دیدم و چون تنها بوده یاری نداشتم نمی‌توانستم سخنی بگویم) میراث خود را تاراج رفته می‌دیدم

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَ صَبْرٌ عَلَى مَا تُحِبُّ وَ الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنْ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَ لَا فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النَّصِ ص ٢٤

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: صبر بر دو قسم است صبر از آن چه مورد پسند تو نیست و صبر از آنچه دوست داری، صبر در مقابل ایمان مانند سر در برابر جسد است

✓ : وَ قَالَ عليه السلام [عِنْدَ وَقُوفِهِ] عَلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله سَاعَةً دَفِنَهُ [دَفِنَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله] - [إِنَّ الصَّبْرَ لَجَمِيلٌ إِلَّا عَنْكَ وَ إِنَّ الْجَزَعَ لَقَبِيحٌ إِلَّا عَلَيْكَ وَ إِنَّ الْمُصَابَ بِكَ لَجَلِيلٌ وَ إِنَّهُ قَبْلَكَ وَ بَعْدَكَ لَجَلَلٌ الْقَلِيلُ] نَهْجِ الْبَلَاغَةِ (لِلصَّبْحِيِّ صَالِح) ٢٩٢؛ ص ٥٢٧

علی بن ابی طالب علیه السلام او بر مزار رسول خدا صلى الله عليه وآله هنگام به خاک سپردن او گفت: [شکیبایی نیکوست جز در از دست دادنت، و بی تابی ناپسند است مگر بر مردنت. مصیبت تو سترگ است و مصیبت‌های پیش و پس خرد، نه بزرگ.

✓ قَالَ امير المؤمنين عليه السلام أَوْصِيكُمْ بِخَمْسٍ لَوْ ضَرَبْتُمْ إِلَيْهَا آبَاطَ الْأَيْلِ لَكَانَتْ لِدَلِكِ أَهْلًا لَا يَرْجُونَ أَحَدًا مِنْكُمْ إِلَّا رَبَّهُ وَ لَا يَخَافَنَّ إِلَّا ذَنْبَهُ وَ لَا يَسْتَحِينَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ إِذَا سئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ لَا أَعْلَمُ وَ لَا يَسْتَحِينَنَّ أَحَدًا إِذَا لَمْ يَعْلَمْ الشَّيْءَ أَنْ يَتَعَلَّمَهُ وَ عَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّ الصَّبْرَ مِنَ الْإِيمَانِ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا خَيْرَ فِي جَسَدٍ لَا رَأْسَ مَعَهُ وَ لَا [خَيْرًا] فِي إِيْمَانٍ لَا صَبْرَ مَعَهُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ (لِلصَّبْحِيِّ صَالِح) ص ٤٨٢

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: شما را به پنج چیز سفارش می‌کنم که اگر برای آنها شتران را پر شتاب برانید و رنج سفر را تحمل کنید سزاوار است (٧٥١٦١ - ٧٥١٤٩): کسی از شما جز به پروردگار خود امیدوار نباشد، و جز از گناه خود نترسد، و اگر از یکی سؤال کردند و نمی‌دانند، شرم نکند و بگوید نمی‌دانم، و کسی در آموختن آنچه نمی‌داند شرم نکند (٧٥١٩٦ - ٧٥١٦٢)، و بر شما باد به شکیبایی، که شکیبایی، ایمان را چون سر است بر بدن و ایمان بدون شکیبایی چونان بدن بی‌سر، ارزشی ندارد (٧٥٢٢١ - ٧٥١٩٧).

٣٨. حفظ دوستی

✓ قَالَ امير المؤمنين عليه السلام أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اِكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ ظَفَرَ بِهِ مِنْهُمْ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ (لِلصَّبْحِيِّ صَالِح) کلمه ١٢؛ ص ٤٧٠

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: ناتوانترین مردم کسی است که از دوست یابی ناتوان باشد، و ناتوانتر از او کسی است که از دست بدهد دوستی از یاران را که بدست آورده (زیرا دوست یافتن آسانتر است از نگاه‌داشتن او).

✓ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي عليه السلام قَالَ: قَامَ إِلَيَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع رَجُلٌ بِالْبَصْرَةِ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبَرْنَا عَنْ الْإِخْوَانِ فَقَالَ الْإِخْوَانُ صِنْفَانِ إِخْوَانُ الثَّقَةِ وَ إِخْوَانُ الْمَكَاشَرَةِ فَأَمَّا إِخْوَانُ الثَّقَةِ فَهُمْ كَالْكَفِّ وَ الْجَنَاحِ وَ الْأَهْلِ وَ الْمَالِ وَ إِذَا كُنْتَ مِنْ أُخِيكَ عَلَى ثِقَةٍ فَاذْبُلْ لَهُ مَالَكَ وَ يَدَكَ وَ صَافٍ مَنْ

صَافَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ اَكْتَمَ سِرَّهُ وَ اعْنَهُ وَ اَظْهَرَ مِنْهُ الْحُسْنَ وَ اعْلَمَ اُيُّهَا السَّائِلُ اَنْهُمْ اَقْلُ مِنَ الْكِبْرِيَةِ
الْأَحْمَرِ وَ أَمَّا إِخْوَانُ الْمُكَاشِرَةِ فَإِنَّكَ تُصِيبُ مِنْهُمْ لَدَّتْكَ وَ لَا تَقْطَعَنَّ ذَلِكَ مِنْهُمْ وَ لَا تَطْلُبَنَّ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ
مِنْ ضَمِيرِهِمْ وَ ابْذُلْ مَا بَدَلُوا لَكَ مِنْ طَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَ حَلَاوَةِ اللِّسَانِ. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۳۰

امام جواد علیه السلام فرمود: مردی در بصره نزد علی علیه السلام آمد و گفت یا امیر المؤمنین ما را از برادران آگهی ده؟ فرمود: برادران دو دسته‌اند برادران مورد اعتماد و برادران گشاده‌روئی برادران معتمد بمنزله دست وبال و خانواده و مال‌اند پس چون در باره برادر خود بپایه اعتماد رسیدی مال و تن خویش را در راه او نثار کن و با هر که با وی دوستی بی‌آلایش دارد دوست خالص باش، و با دشمنش دشمنی کن، و رازش را بیوشان، و یاریش کن، و نیکوئی او را آشکار ساز و بدان ای پرسنده که این گونه برادران از گوگرد سرخ نایاب ترند. اما برادران گشاده‌روئی از آنان حظ خود را می‌بری پس دوستی از آنها مبر، و بیش از این از ضمیر آنان مخواه و از گشاده‌روئی و شیرین زبانی که با تو کردند از آنها دریغ نکن.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ فَرْطٌ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ لِكَلْنَا فَرْطٌ قَالَ صلی الله علیه و آله نَعَمْ إِنَّ مِنْ فَرْطِ الرَّجُلِ أَخَاهُ فِي اللَّهِ مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ؛ ص ۳۲

حضرت صادق علیه السلام فرمود: پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: مردی را که پیشروی نباشد، بهیشت نخواهد رفت، گفتند ای فرستاده خدا همه ما را پیشروانی است؟ فرمود آری پیشروان مرد برادر دینی اوست.

✓ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام اسْتَكْتَرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۴۶

ابو عبد الله علیه السلام فرمود: برادر فراوان گیرید زیرا هر مؤمنی را دعائی است مستجاب

✓ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام اسْتَكْتَرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ شَفَاعَةً. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۴۶

حضرت صادق علیه السلام فرمود: « برادر بسیار گیرید زیرا هر مؤمن را شفاعتی است »:

✓ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَكْثَرُوا مِنْ مُؤَاخَاهِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّ لَهُمْ «۱۰» عِنْدَ اللَّهِ يَدًا يَكْفِيهِمْ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۴۶

حضرت صادق علیه السلام فرمود: و بسیار با مؤمنان پیمان برادری بندید زیرا آنان در پیش خدا حقی دارند که روز قیامت برابر آن از وی پاداش گیرند.

✓ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَا علیه السلام يَقُولُ مَنْ اسْتَفَادَ أَخًا فِي اللَّهِ فَقَدْ اسْتَفَادَ بَيْنًا فِي الْجَنَّةِ. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۴۶

امام رضا علیه السلام فرمود: هر که برادری دینی بدست آرد خانه‌ای در بهشت بچنگ آورده باشد

✓ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا فِي أُمَّتِي عَبْدٌ أَلْفَ أَخٍ لَهُ فِي اللَّهِ بِشَىءٍ مِنْ لُطْفٍ إِلَّا «۱» أَخْدَمَهُ اللَّهُ مِنْ خَدَمِ الْجَنَّةِ. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۷۸

پیغمبر ﷺ فرمود: هر کس از امتان من که در باره برادر دینی خویش مهر بورزد خداوند خدام بهشت را بخدمت او خواهد گماشت.

✓ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِذَا بَلَغَكَ عَنْ أُخِيكَ شَيْءٌ فَقَالَ لَمْ أَقُلْهُ فَأَقْبَلْ مِنْهُ فَإِنَّ ذَلِكَ تَوْبَةٌ لَهُ. مَصَادِقَةُ الْإِخْوَانِ ؛ ص ۸۲

ابو عبد الله عليه السلام فرمود: اگر از برادرت چیزی بتو گفتند و او انکار کرد از وی بپذیر چه همین انکار توبه وی است.

✓ قَالَ الصَّادِقُ عليه السلام خَيْرُكُمْ سَمَحَاؤُكُمْ وَ شِرَارُكُمْ بُخْلَاؤُكُمْ وَ مِنْ صَالِحِ الْأَعْمَالِ الْبِرُّ بِالْإِخْوَانِ وَ السَّعْيُ فِي حَوَائِجِهِمْ وَ فِي ذَلِكَ مَرَعْمَةٌ لِلشَّيْطَانِ - وَ تَزْحُزْحُ عَنِ النَّيْرَانِ وَ دُخُولُ الْجَنَانِ قَالَ يَا جَمِيلُ أَخْبِرْ بِهَذَا الْحَدِيثِ غَرَّرَ أَصْحَابِكَ فَقَالَ لَهُ جُعِلَتْ فِدَاكَ مَنْ غَرَّرَ أَصْحَابِي قَالَ هُمُ الْبَارُونَ بِالْإِخْوَانِ فِي الْعُسْرِ وَ الْيُسْرِ ثُمَّ قَالَ يَا جَمِيلُ أَمَا إِنَّ صَاحِبَ الْكَثِيرِ يَهُونُ عَلَيْهِ ذَلِكَ وَ قَدْ مَدَحَ اللَّهُ صَاحِبَ الْقَلِيلِ - وَ يُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خِصَاصَةٌ وَ مَنْ يُوقَ شَحَّ نَفْسِهِ فَأَوْلِيكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ مَشَاةُ الْأَنْوَارِ فِي غَررِ الْأَخْبَارِ، النَّص، ص: ۸۳

امام صادق علیه السلام فرمود: نیکان شما بخشنندگان شما هستند و بدان شما بخیلان شما می‌باشند، یکی از اعمال نیک خدمت به برادران است و اینکه در حوائج آنها کوشا باشند این اعمال شیطان را از آدمی دور می‌کند و از آتش دوزخ دور می‌گرداند و وارد بهشت می‌کند. بعد به جمیل فرمود: این‌ها را به یاران خود برسانید. جمیل گفت: قربانت گردم نیکان از اصحاب، چه افرادی هستند، فرمود: آنها کسانی هستند که به برادران خود در هنگام تنگ دستی و یا وسعت کمک می‌کنند، بعد فرمود: ای جمیل کسی که احسان می‌کند، این نیکی بر او سبک می‌شود، و خداوند کسی که اندکی هم ایثار نماید و نیکی کند او را مدح کرده و فرموده: وَ يُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خِصَاصَةٌ.

۳۹. مهر بانی و ترحم:

✓ قَالَ اميرالمومنين عليه السلام عَجِبْتُ لِمَنْ يَرْجُو رَحْمَةً مِنْ فَوْقِهِ كَيْفَ لَا يَرْحَمُ مِنْ دُونِهِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۶۲۵۵؛ ج ۴؛ ص ۳۳۷

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: تعجب دارم از کسی که امید می‌دارد رحمت کسی را که بالاتر از اوست چگونه رحم نمی‌کند کسی را که پست‌تر از اوست.

✓ قَالَ اميرالمومنين عليه السلام مَنْ لَمْ يَرْحَمْ النَّاسَ مَنَعَهُ اللَّهُ رَحْمَتَهُ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۸۹۶۵؛ ج ۵؛ ص ۴۰۹

علی بن ابی طالب علیه السلام فرمود: هر که رحم نکند مردم را منع کند خدا از او رحمت خود را.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام من لم تسكن الرحمة قلبه قلّ لقاؤها له «۲» عند حاجته. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۸۹۷۴؛ ج ۵؛ ص ۴۱۱

امیرالمومنین علیه السلام فرمود هر که ساکن نشود رحم در دل او کم باشد ملاقات آن مراد را نزد حاجت او بآن، یعنی کم باشد که حق تعالی یا مردم او را رحم کنند در وقتی که محتاج برحم باشد.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام من أوكد أسباب العقل رحمة الجهال. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۹۲۹۵؛ ج ۶؛ ص ۱۸

امیرالمومنین علیه السلام فرمود از محکمترین اسباب عقل و زیرکی رحم کردن نادانانست، یعنی گذشتن از گناه ایشان.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام احقّ النَّاسِ بِالرَّحْمَةِ عالم يجرى عليه حكم جاهل، و کریم یستولی علیه لثیم، و برّ تسلط علیه فاجر. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۱۳۱۵۹؛ ج ۲؛ ص ۴۳۱

امیرالمومنین علیه السلام فرمود سزاوارترین مردم باین که رحم کرده شود عالمی است که روان باشد بر او حکم جاهلی، و کریمیست که فرمانده باشد بر او لثیمی، و نیکوکاریست که مسلط باشد بر او بدکرداری، مراد به «کریم» چنانکه مکرر مذکور شد صاحب سخاوت وجود است یا هر شخصی بلند مرتبه، و «لثیم» مقابل آن است به هر یک از دو معنی.

۴۰. آبروداری

✓ الْحَمْدُ لِلَّهِ رِضَى بِحُكْمِ اللَّهِ، شَهِدْتُ أَنَّ اللَّهَ قَسَمَ مَعَايِشَ عِبَادِهِ بِالْعَدْلِ، وَ أَخَذَ عَلَيَّ جَمِيعَ خَلْقِهِ بِالْفَضْلِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ لَا تَفْتِنَنِي بِمَا أُعْطِيْتَهُمْ، وَ لَا تَفْتِنَهُمْ بِمَا مَنَعْتَنِي فَأَحْسَدَ خَلْقَكَ، وَ أَعْمَطَ
حُكْمَكَ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ طَيِّبْ بِقَضَائِكَ نَفْسِي، وَ وَسِّعْ بِمَوَاقِعِ حُكْمِكَ صَدْرِي، وَ هَبْ لِي
الثَّقَةَ لِأَقِرَّ مَعَهَا بِأَنَّ قَضَاءَكَ لَمْ يَجْرِ إِلَّا بِالْخَيْرَةِ، وَ اجْعَلْ سُكْرِي لَكَ عَلَى مَا زَوَيْتَ عَنِّي أَوْفَرَ مِنْ سُكْرِي
إِيَّاكَ عَلَى مَا حَوَّلْتَنِي (۴) وَ اعْصِمْنِي مِنْ أَنْ أَظُنَّ بِذِي عَدَمٍ خَسَاسَةً، أَوْ أَظُنَّ بِصَاحِبِ ثَرْوَةٍ فَضْلًا، فَإِنَّ
الشَّرِيفَ مَنْ شَرَفْتَهُ طَاعَتُكَ، وَ الْعَزِيزَ مَنْ أَعَزَّتَهُ عِبَادَتُكَ (۵) فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ مَتَّعْنَا بِثَرْوَةٍ لَا
تَنفَدُ، وَ أَيْدِنَا بِعِزٍّ لَا يُفْقَدُ، وَ اسْرَحْنَا فِي مُلْكِ الْأَبَدِ، إِنَّكَ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ، الَّذِي لَمْ تَلِدْ وَ لَمْ تُوَلَدْ وَ لَمْ
يَكُنْ لَكَ كُفُوًا أَحَدٌ. الصَّحِيفَةُ السَّجَّادِيَّةُ ؛ ص ۱۵۸

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و مرا به آنچه توانگران را عطا کرده‌ای مفتون منمای و آنان را به آنچه مرا نداده‌ای به عجب میفکن، تا مباد بر آفریدگانت رشک برم و تقدیر تو حقیر شمارم.

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و خاطر من به قضای خود شاد دار و آنجا که تقدیر توست سینه من بگشای و همتی بلند عطا کن و دلم را اطمینانی چنان بخش که به پایمردی آن اقرار کنم که قضای تو جز به خیر و نیکی روان نگشته است. ای خداوند، سپاس مرا به درگاهت بر آنچه مرا نداده‌ای افزون تر نمای از سپاس من به درگاهت بر آنچه مرا عطا کرده‌ای.

ای خداوند، مرا در امان دار از اینکه به درویشی گمان فرومایگی برم یا به توانگری گمان فضل و شرف. زیرا شریف کسی است که فرمانبرداری تو شرافتش بخشیده باشد و عزیز کسی است که از پرستش تو عزت یافته باشد.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام الشَّرِيفُ مَنْ شَرَّفَتْ خِلَالَهُ تَصْنِيفُ غَررِ الْحَكْمِ وَ دَررِ الْكَلِمِ ۴۶۱۴؛ ص ۲۳۱

امیرالمومنین علیه السلام فرمود بلند مرتبه کسی است که بلند باشد خصلتهای او.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام الشَّرِيفُ كُلُّ الشَّرِيفِ مَنْ شَرَّفَهُ عِلْمُهُ وَ السُّؤْدَدُ حَقُّ السُّؤْدَدِ لِمَنْ اتَّقَى اللَّهَ رَبَّهُ وَ الْكَرِيمُ [كُلُّ الْكَرِيمِ] مَنْ أُكْرِمَ عَنْ ذُلِّ النَّارِ وَجْهَهُ كَشَفَ الْغَمَّةَ فِي مَعْرِفَةِ الْأُئِمَّةِ (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۳۵۰

دیگر فرمود که: شریف و کل شریف آن کس است که مشرف کرده باشد او را علم او، و بهتری و حق بهتری مر آن کس را است که بیرهیزد از پروردگار خود، و کریم آن کس است که اکرام کند وجه خود را از خواری و ذل آتش.

✓ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ صَاحِبِ الْحَجَّالِ قَالَ قُلْتُ لِجَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا أَتَاكُمْ شَرِيفُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ فَمَا الْحَسَبُ فَقَالَ الَّذِي يَفْعَلُ الْأَفْعَالَ الْحَسَنَةَ بِمَالِهِ وَ غَيْرَ مَالِهِ فَقُلْتُ فَمَا الْكِرَامُ فَقَالَ التَّقَى . بحار الأنوار (ط - بیروت)؛ ج ۶۷؛ ص ۲۹۴

عبد الله بن محمد گوید: از جمیل بن دراج سؤال کردم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده هر گاه بزرگ قومی نزد شما آمد از او احترام کنید، گفت: آری این حدیث درست است، پرسیدم حسب کدام است فرمود: کسی که با مال خود و یا مال دیگری کارهای خوب انجام دهد، گفتم کرم چیست، فرمود: تقوی و پرهیزگاری.

✓ الامام السجّاد علیه السلام: .. و اعصمنی من أن أظنّ بذی عدم خساسةً، أو أظنّ بصاحب ثروةً فضلاً، فإنّ الشَّرِيفَ من شَرَّفَتْه طاعتك، و العزیز من أعزَّتْه عبادتك. الحیاء / ترجمه احمد آرام؛ ج ۲؛ ص ۸۱

امام سجّاد علیه السلام: مرا از آن نگاه دار که بیچیزان را پست شمرم، و ثروتمندان را برتر دانم، زیرا که شریف آن کس است که فرمانبرداری تو به او شرافت بخشد، و عزیز آن کس است که بندگی تو به او عزت دهد.

۴۱. شوخی

✓ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرَّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سِتٌّ مِنْ الْمُرُوءَةِ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْحَضَرِ وَ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي السَّفَرِ فَأَمَّا التِّي فِي الْحَضَرِ فَتِلَاوَةُ كِتَابِ اللَّهِ

عَزَّ وَجَلَّ وَ عِمَارَةُ مَسَاجِدِ اللَّهِ وَ اتِّخَاذُ الْإِخْوَانِ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ أَمَّا الَّتِي فِي السَّفَرِ فَبَدَلُ الزَّادِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْمِزَاحُ فِي غَيْرِ الْمَعَاصِي الْخِصَالِ ؛ ج ۱ ؛ ص ۳۲۴

رسول خدا ﷺ فرمود: شش چیز از آثار جوانمردی است سه از آن شش در وطن و سه دیگر در سفر آن سه که در وطن است قرآن خواندن و مسجدها را آباد نمودن و برادران الهی داشتن و آن سه که در سفر است از توشه سفر بهم سفران دادن و خوش خلق بودن و خالی از گناه شوخی نمودن

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ فِيهِ دُعَابَةٌ قُلْتُ وَ مَا الدُّعَابَةُ قَالَ الْمِزَاحُ. معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۱۶۴

فضل بن ابی قره گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: هیچ مؤمنی نیست که در او «دعابه» نباشد. عرض کردم: «دعابه» چیست؟ فرمود: شوخ طبعی.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْمُرُوءَةُ مُرُوءَتَانِ مُرُوءَةُ الْحَضَرِ وَ مُرُوءَةُ السَّفَرِ فَأَمَّا مُرُوءَةُ الْحَضَرِ فِتْلَاوَةُ الْقُرْآنِ وَ حُضُورُ الْمَسَاجِدِ وَ صُحْبَةُ أَهْلِ الْخَيْرِ وَ النَّظَرُ فِي الْفِقْهِ وَ أَمَّا مُرُوءَةُ السَّفَرِ فَبَدَلُ الزَّادِ وَ الْمِزَاحُ فِي غَيْرِ مَا يُسْخِطُ اللَّهَ وَ قَلَّةُ الْخِلَافِ عَلَى مَنْ صَحِبَكَ وَ تَرْكُ الرِّوَايَةِ عَلَيْهِمْ إِذَا أَنْتَ فَارَقْتَهُمْ. معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۵۸

امام صادق علیه السلام فرموده: «مرورت و جوانمردی» دو قسم است؛ جوانمردی در وطن (اقامتگاه)، و جوانمردی در سفر، که مردانگی در وطن، خواندن قرآن و حضور در مساجد، و همنشینی با نیکوکاران و نظر دقیق در مسائل شرعی و احکام دینی است. اما جوانمردی در سفر آنست که: از توشه‌ای که همراه دارد به همسفران ببخشد، و شوخی نمودن به آنچه مورد خشم خدا نباشد، و کمتر مخالفت کردن با همراهان و رفتار نکردن بر خلاف میل آنان، و پس از جدائی (بازگشت) در باره همسفران سخنی که به زیان ایشان باشد، نگفتن!

✓ عَنْ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ كَثْرَةُ الْمِزَاحِ يَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ وَ كَثْرَةُ الضَّحِكِ يَمْحُو الْإِيمَانَ وَ كَثْرَةُ الْكُذْبِ يَذْهَبُ بِالْبَهَاءِ. الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النص ؛ ص ۲۷۰

رسول خدا ﷺ فرمود شوخی بسیار آبرو را میبرد و خنده بسیار ایمان را نابود میکند و دروغ خرمی را بر میاندازد.

✓ قَالَ اميرالمومنين عَلَيْهِ السَّلَامُ كَثْرَةُ الْمِزَاحِ تَذْهَبُ الْبَهَاءَ، وَ تَوْجِبُ الشَّحْنَاءَ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۷۱۲۶؛ ج ۴؛ ص ۵۹۷

✓ حضرت امیر عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: بسیاری مزاح می‌برد نیکوئی را، و واجب می‌سازد دشمنی را، «می‌برد نیکوئی را» یعنی نیکوئی قدر و منزلت و زیبایی آن را، و «واجب می‌سازد دشمنی را» یعنی سبب دشمنی مردم می‌شود، باعتبار این که کمست که در مزاح بسیار چیزی چند نباشد که باعث رنجش کسی شود.

۴۲. نام نیک به کار بردن و نام نیک گزاردن

✓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَا تَنَابَرُوا بِاللِّقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَ مَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (حجرات ۱۱)

ای کسانی که ایمان آورده‌اید،.....و یکدیگر را به القاب زشت بخوانید. بد است عنوان فسق پس از ایمان آوردن. و کسانی که توبه نمی‌کنند خود ستمکارانند. (۱۱)

✓ تفسیر القمی یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَ لَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ فَإِنَّهَا نَزَلَتْ فِي صَفِيَّةَ بِنْتِ حَيٍّ بْنِ أُخْطَبٍ وَ كَانَتْ زَوْجَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ ذَلِكَ أَنَّ عَائِشَةَ وَ حَفْصَةَ كَانَتَا تُؤْذِيَانِهَا وَ تَسْتِمَانِ وَ تَقُولَانِ لَهَا يَا بِنْتَ الْيَهُودِيَّةِ فَشَكَتْ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا أَلَا تُجِيبِينَهُمَا فَقَالَتْ مَا ذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ﷺ قُولِي أَبِي هَارُونَ نَبِيَّ اللَّهِ وَ عَمِّي مُوسَىٰ كَلِيمَ اللَّهِ وَ زَوْجِي مُحَمَّدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَمَا تُنْكِرَانِ مِنِّي فَقَالَتْ لَهُمَا فَقَالَتَا هَذَا عَلِمَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ إِلَى قَوْلِهِ وَ لَا تَنَابَرُوا بِاللِّقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ «۱». بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۷۲، ص: ۱۴۵

تفسیر قمی: (آیه ۱۰ و ۱۱ سوره الحجرات) ایا کسانی که گرویدید قومی قوم دیگر را مسخره نکند و نه زنانی زنان دیگر را بسا که بهتر از آنها باشند" که در باره صفیه دختر حیی بن اخطب نازل شده که همسر رسول خدا ﷺ بوده و عایشه و حفصه او را آزار میکردند و دشنام میدادند و باو میگفتند: ای یهودی زاده و او به پیغمبر (ص) شکایت کرد و آن حضرت باو فرمود: تو بآنها پاسخ میدهی، گفت: چه پاسخی یا رسول الله؟ فرمود: بگو: پدرم هارون پیغمبر است و عمویم موسی کلیم الله، و شوهرم محمد رسول الله ﷺ و برای چه منکر مقام می‌شوید، و این را بآن دو تا گفت و گفتند این را رسول خدا (ص) بتو آموخته و خدا این آیه را در باره آنها نازل کرد که دنبالش فرمود: و لقب بد بهم نپرانید چه بد است نام ناشایسته پس از ایمان.

✓ قَالَ اميرالمومنين عليه السلام إِنَّ [لِلْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ حَقًّا وَ إِنَّ [لِلْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ لِلْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ حَقًّا فَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُطِيعَهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَ يُحَسِّنَ أَدَبَهُ وَ يَعْلَمَهُ الْقُرْآنَ نَهْجَ الْبَلَاغَةِ (للصباحي صالح) ۳۹۹؛ ص ۵۴۶

و آن حضرت عليه السلام فرمود: برای فرزند بر عهده پدر حقی است، و برای پدر نیز بر عهده فرزند حقی است. حق پدر بر فرزند اینکه پدر را در همه امور جز در معصیت خدا اطاعت کند، و حق فرزند بر پدر اینکه برای او نام نیکو قرار دهد، و وی را نیکو تربیت نماید، و به او قرآن تعلیم دهد

✓ قَالَ عليه السلام مِنْ حَقِّ الْوَالِدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ يُحَسِّنُ اسْمَهُ وَ يَعْلَمُهُ الْكِتَابَةَ وَ يُزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ رَوْضَةَ الْوَاعِظِينَ وَ بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۳۶۹

پیامبر عليه السلام فرموده‌اند: از جمله حقوق فرزند بر پدر سه چیز است: نامش را نیکو نهد و به او نوشتن بیاموزد و چون به حد بلوغ رسید، او را همسر دهد

✓ قَالَ ﷺ يَا عَلِيُّ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَ يَضَعَهُ مَوْضِعاً صَالِحاً وَ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ أَنْ لَا يُسَمِّيَهُ بِاسْمِهِ وَ لَا يَمْشِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَ لَا يَجْلِسَ أَمَامَهُ وَ لَا يَدْخُلَ مَعَهُ الْحَمَّامَ - بحار الأنوار (ط) - بيروت) ؛ ج ٧٤ ؛ ص ٥٨

ای علی حق فرزندان بیدران اینست که نام و تربیتش را نیکو کنند، در جایی شایسته او را بگذارد و حق پدران بر فرزندان اینست که پدر را بنام صدا نکنند در جلوش راه نروند در برابرش نشینند با او بحمام نروند.

✓ قَالَ ﷺ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَ يَحَسِّنَ مَوْضِعَهُ وَ يَحَسِّنَ أَدَبَهُ. نَهْجُ الْفَصَاحَةِ (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله) ؛ ؛ ص ٤٤٧

رسول الله ﷺ حق پسر بر پدر آنست که نام او را نیک و جای او را نیک و ادب او را نیک کند.

✓ قَالَ ﷺ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يَعْلَمَهُ الْكِتَابَةَ وَ السَّبَّاحَةَ وَ الرَّمَائَةَ وَ أَنْ لَا يَرْزُقَهُ إِلَّا طَيِّباً وَ أَنْ يَزُوجَهُ إِذَا بَلَغَ. نَهْجُ الْفَصَاحَةِ (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله) ؛ ؛ ص ٤٤٧

رسول الله ﷺ: حق پسر بر پدر آنست که نوشتن و شنا کردن و تیر انداختن باو بیاموزد و جز غذای خوب بدو نخوراند و همین که بالغ شد باو زن بدهد

٤٣. کم توقعی

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ غَدًا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْهَيْنُ الْقَرِيبُ اللَّيِّنُ السَّهْلُ ثَوَابُ الْأَعْمَالِ وَ عِقَابُ الْأَعْمَالِ ؛ النص ؛ ص ١٧٢

امام صادق علیه السلام نقل می نمایند که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: می خواهید بدانید فردا جهنم بر چه کسی حرام خواهد بود؟ عرض کردند بله ای رسول خدا! فرمودند جهنم بر کم توقع خوش اخلاق نرم آسان گیر حرام است.

✓ قَالَ اميرالمؤمنين عليه السلام الْمُؤْمِنُ هَيْنٌ لَيْنٌ سَهْلٌ مُؤْتَمِنٌ. مجموعة ورام ؛ ج ٢ حدیث ١٤٥٤؛ ص ١٧٢

امام صادق علیه السلام مؤمن آسان گيرو کم توقع نرم خوی سهل انگارست و مؤتمن و معتمد مردم باشد، و بنا بر این «سهل» تأکید «هین» است، و ممکن است که «هین» نیز بمعنی نرم خو باشد و ثانی تأکید اول باشد و مراد این است که مؤمن کامل البتّه برین صفات است یا مؤمن باید که چنین باشد پوشیده نماند که «هین» و «لین» مخفف «هین» و «لین» است و بهر دو وجه می توان خواند نهایت بتخفیف شایع ترست

✓ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُؤْمِنُ هَيْنٌ سَمْحٌ لَهُ خُلُقٌ حَسَنٌ وَ الْكَافِرُ فَظٌّ غَلِيظٌ لَهُ خُلُقٌ سَيِّئٌ وَ فِيهِ جَبْرِيَّةٌ مجموعة ورام ؛ ج ٢ ؛ ص ١٧٢

رسول الله (ص): مؤمن آسان گيرو کم توقع نرم خوی سهل انگارست خوش خوی است و کافر تند خوی خشن بد اخلاق است

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُؤْمِنُ هَيِّنٌ لَيِّنٌ حَتَّى تَخَالَه مِنَ اللَّيِّنِ أَحْمَقُ. نهج الفصاحة (۳۰۹۷) ص: ۷۸

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مؤمن نرمخو و ملایمست تا آنجا که از نرمخوئی احمقش پنداری.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْه. نهج الفصاحة (۳۰۹۲) ص: ۷۸۱

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مهاجر آنست که از هر چه خدا نهی کرده دوری کند.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَ لَهُ مَا اِكْتَسَبَ. نهج الفصاحة (۳۰۹۳) ص: ۷۸۱

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مرد در صف دوستان خویش است و نتیجه اعمالش بدو میرسد.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمِنٌ فَإِنْ شَاءَ أَشَارَ وَ إِنْ شَاءَ سَكَتَ فَإِنْ أَشَارَ فَلْيُشِرْ بِمَا لَوْ نَزَلَ بِهِ فَعَلَهُ

نهج الفصاحة (۳۰۹۴) ص: ۷۸۱

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: کسی که با وی مشورت کنند امانتدار است اگر خواهد رأی دهد و اگر خواهد خاموش ماند و اگر داد همان گوید

که اگر خود او بود میکرد.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمُشَاوِرَةُ حِصْنٌ مِنَ النَّدَامَةِ وَ أَمْنٌ مِنَ الْمَلَامَةِ. نهج الفصاحة (۳۰۹۵) ص: ۷۸۱

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مشورت حصار ندامت است و ایمنی از ملامت.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ لَا يَدْعُ نَصِيحَتَهُ عَلَى كُلِّ حَالٍ. نهج الفصاحة (۳۰۹۶) ص: ۷۸۱

مؤمن برادر مؤمنست و به هر حال از خیر خواهی او چشم نپوشد.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْمُؤْمِنُ هَيِّنٌ لَيِّنٌ حَتَّى تَخَالَه مِنَ اللَّيِّنِ أَحْمَقُ. نهج الفصاحة (۳۰۹۷) ص: ۷۸۱

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مؤمن نرمخو و ملایمست تا آنجا که از نرمخوئی احمقش پنداری.

۴۴. حیا

✓ فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ

عَلَيْهِ الْقِصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الظَّالِمِينَ ۲۵ قصص

ناگهان یکی از آن دو به سراغ او آمد در حالی که با نهایت حیا گام برمیداشت و گفت: پدرم از تو دعوت می کند تا مزد سیراب

کردن گوسفندان را برای ما به تو بپردازد هنگامی که موسی نزد او (شعیب) آمد و سرگذشت خود را شرح داد گفت نترس از قوم

ظالم نجات یافتی!

✓ وَقَالَ ﷺ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ مُسْلِمًا فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْإِسْلَامُ فَقَالَ الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ وَ لِبَاسُهُ التَّقْوَى وَ شِعَارُهُ الْهُدَى وَ دِتَارُهُ الْحَيَاءُ وَ مِلَاكُهُ الْوَرَعُ وَ كَمَالُهُ الدِّينُ وَ تَمَرَّتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ وَ لِكُلِّ شَيْءٍ أَسَاسٌ وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ « تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۵۲

فرمود: بهشت نمی‌رود مگر کسی که مسلمان باشد، ابو ذر گفت یا رسول الله اسلام چیست؟ فرمود: اسلام عریانست و لباسش تقوی و روپوشش هدایت و زیرپوشش حیا و بنیادش ورع و کمالش دین و میوه‌اش کار خوب است و هر چیزی را پایه ایست و پایه مسلمانی دوست داشتن ما خاندانست.

✓ قَالَ ﷺ الْحَيَاءُ وَ الْإِيمَانُ مَقْرُونَانِ فِي قَرْنٍ فَإِذَا ذَهَبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ صَاحِبُهُ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۹۷

. حیا و ایمان را به یک طناب بسته‌اند، هر کدام برود دیگری هم بدنبالش می‌رود.

✓ قَالَ ﷺ أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُؤْمِنًا وَإِنْ كَانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوبٌ الصَّدَقُ وَ الْحَيَاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الشُّكْرُ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۹

در هر که چهار چیز باشد مؤمنست و گرچه از سر تا پا گناه دارد، راستی، حیا، خوشخوئی، و شکرگزاری.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ ﷺ عَنْ آبَائِهِ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْإِسْلَامُ عُرْيَانٌ فَلِبَاسُهُ الْحَيَاءُ وَ زِينَتُهُ الْوَفَاءُ وَ مَرُوتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ وَ عِمَادَةُ الْوَرَعُ وَ لِكُلِّ شَيْءٍ أَسَاسٌ وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ. الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النص ؛ ص ۲۶۸

رسول خدا ﷺ فرمود اسلام برهنه است جامه آن شرم و زیورش وفا و مردانگیش کار شایسته و ستونش ورع است هر چیزی بنیادی دارد و بنیاد اسلام دوستی ما خاندانست.

✓ عَنْ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ: هَبَطَ جَبْرَائِيلُ ﷺ عَلَى آدَمَ ﷺ فَقَالَ يَا آدَمُ إِنِّي أَمَرْتُ أَنْ أُخَيِّرَكَ وَاحِدَةً مِنْ ثَلَاثٍ فَاخْتَرْتُ وَاحِدَةً وَ دَعَا اثْنَتَيْنِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ وَمَا الثَّلَاثُ يَا جَبْرَائِيلُ فَقَالَ الْعَقْلُ وَ الْحَيَاءُ وَ الدِّينُ قَالَ آدَمُ ﷺ فَإِنِّي قَدْ اخْتَرْتُ الْعَقْلَ فَقَالَ جَبْرَائِيلُ لِلْحَيَاءِ وَ الدِّينِ أَنْصَرِفَا وَ دَعَا فَقَالَ يَا جَبْرَائِيلُ إِنَّا أَمَرْنَا أَنْ نَكُونَ مَعَ الْعَقْلِ حَيْثُ كَانَ قَالَ فَشَانَكُمَا وَ عَرَجَ. الأُمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النص ؛ ص ۶۷۲

علی بن ابی طالب ﷺ فرمود جبرئیل بر آدم فرود آمد و گفت ای آدم من مامورم تو را مخیر کنم میان سه چیز که یکی از آنها را برگزینی و دو دیگر را وانهی، آدم گفت ای جبرئیل آن سه چیز کدامند؟ گفت عقل است و شرم و دیانت، آدم گفت من عقل را برگزیدم جبرئیل بشرم و دیانت گفت شماها برگردید و او را واگذارید، جواب گفتند ای جبرئیل ما دستور داریم که همراه عقل باشیم، گفت مختارید و خود بالا رفت

✓ أَنَسٌ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحَيَاءُ وَ الْإِيمَانُ كُلهُ فِي قَرْنٍ وَاحِدٍ فَإِذَا سَلِبَ أَحَدُهُمَا اتَّبَعَهُ الْآخَرُ. معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۴۱۰

آنس گوید: پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: شرم و ایمان هر دو در یک سوی قرار دارند، هر گاه یکی از آن دو از فردی ربوده شود، دیگری هم به دنبالش برود - یعنی شخصی که شرم او را از انجام عمل زشتی که در بین او و مردم است، باز ندارد، از زشتی که در بین او و پروردگارش می باشد، باز نخواهد داشت، و کسی که از خدا شرم نداشته باشد و آشکارا مرتکب عمل زشتی شود، دین ندارد.

✓ وَ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا وَ كَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ
مکارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۱۷

پیغمبر ﷺ از دوشیزگان پرده نشین باحیاطتر بود و چون چیزی را خوش نمیداشت در چهره اش معلوم میشد.

✓ عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا اسْتَحْيَا مِنْ رَبِّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ حَفِظَ الرَّأْسَ وَ مَا حَوَى وَ الْبَطْنَ وَ مَا وَعَى وَ ذَكَرَ الْقَبْرَ وَ الْبَلَى وَ ذَكَرَ أَنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مَعَادَا مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛
النص ؛ ص ۲۳۴

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند رحمت کند کسی را که از خداوند شرم کند، زبان خود را نگهدارد و شکمش را حفظ نماید، از قبر و پوسیدگی یادش بیاید، و بداند که در آخرت معادی هست.

✓ مِنْ كِتَابِ رَوْضَةِ الْوَاعِظِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ قَالُوا وَ مَا نَفَعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ فَلَا يَبِيتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَ أَجْلُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ لِيَحْفَظَ الرَّأْسَ وَ مَا حَوَى وَ الْبَطْنَ وَ مَا وَعَى وَ لِيَذْكُرَ الْقَبْرَ وَ الْبَلَى وَ مَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ فَلْيَتْرِكْ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛
النص ؛ ص ۲۳۴

فرمود: از خداوند شرم کنید. گفتند یا رسول الله ما چه کاری انجام دهیم؟ فرمود: اگر می خواهید این کار را بکنید پس هر گاه خواستید شب به خواب روید بدانید که مرگ مقابل شما هست و باید زبان و شکم را حفظ کنید و از قبر یاد نمائید و از زینت دنیا دست بکشید.

✓ عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ هَبَطَ جِبْرِئِيلُ عَلَى آدَمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا آدَمُ إِنِّي أَمَرْتُ أَنْ أُخِيرَكَ فِي ثَلَاثٍ فَاخْتَرْتُ وَاحِدَةً وَ دَعَيْتُنَيْنِ - فَقَالَ لَهُ آدَمُ يَا جِبْرِئِيلُ وَ مَا الثَّلَاثُ قَالَ الْعَقْلُ وَ الْحَيَاءُ وَ الدِّينُ فَقَالَ آدَمُ فَإِنِّي قَدْ اخْتَرْتُ الْعَقْلَ فَقَالَ جِبْرِئِيلُ لِلْحَيَاءِ وَ الدِّينِ انصِرْفَا وَ دَعَاهُ فَقَالَ يَا جِبْرِئِيلُ إِنَّا أَمَرْنَا أَنْ نَكُونَ مَعَ الْعَقْلِ حَيْثُ كَانَ قَالَ فَشَانَكُمَا وَ عَرَجَ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۴۸

✓ علی علیه السلام فرمود: جبرئیل بر آدم علیه السلام فرود آمد و گفت: من مأمور هستم که سه چیز به شما پیشنهاد کنم می توانید یکی را برگزینید و دوتا را رها کنید، آدم سؤال کرد آن سه چیز کدام هستند؟ فرمود: عقل حیا و دین، آدم گفت: من عقل را اختیار می کنم جبرئیل به آن دو گفت: شما بروید. گفتند:

✓ قَالَ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ طَلَبُ الْحَوَائِجِ إِلَى النَّاسِ اسْتِسْنَابٌ لِلْعِزَّةِ «۳» وَ مَذْهَبَةُ لِلْحَيَاءِ وَ الْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عِزُّ الْمُؤْمِنِينَ وَ هُوَ الْغِنَى الْخَاضِرُ وَ الطَّمَعُ هُوَ الْفَقْرُ الْخَاضِرُ. عده الداعی و نجاح الساعی ؛ ؛ ص ۱۰۰

امام باقر علیه السلام فرمود درخواست حاجت از مردم سلب عزت می‌کند و حیا را از بین می‌برد. و یأس از آنچه در دست مردم است باعث عزت مؤمنین است و همین یأس از خلق ثروت مهیا و آماده است و طمع فقر موجود است.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ الْعَقْلَ مِنْ نُورٍ - مَخْرُوجٍ مَكْنُونٍ فِي سَابِقِ عِلْمِهِ الَّذِي لَمْ يَطَّلِعْ عَلَيْهِ نَبِيٌّ مَرْسَلٌ وَلَا مَلَكٌ مَقْرَّبٌ فَجَعَلَ الْعِلْمَ نَفْسَهُ وَالْفَهْمَ رُوحَهُ وَالرَّهْدَ رَأْسَهُ وَالْحَيَاءَ عَيْنَيْهِ وَالْحِكْمَةَ لِسَانَهُ وَالرَّافَةَ هِمَّتَهُ وَالرَّحْمَةَ قَلْبَهُ ثُمَّ حَشَاهُ وَقَوَاهُ بِعَشْرَةِ أَشْيَاءَ بِالْيَقِينِ وَالْإِيمَانِ وَالصَّدْقِ وَالسَّكِينَةِ وَالِإِخْلَاصِ وَالرَّفْقِ وَالْعَطِيَّةِ وَالْقُنُوعِ وَالتَّسْلِيمِ وَالصَّبْرِ ثُمَّ قَالَ لَهُ عَزَّ وَجَلَّ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ تَكَلَّمْ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَيْسَ لَهُ ضِدٌّ وَلَا نِدٌّ وَلَا شَبِيهَةٌ وَلَا كُفُوٌ وَلَا عَدِيلٌ وَلَا مِثْلٌ الَّذِي كُلُّ شَيْءٍ لِعَظَمَتِهِ خَاضِعٌ ذَلِيلٌ فَقَالَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَعِزَّتِي وَجَلَالِي مَا خَلَقْتُ خَلْقًا أَحْسَنَ مِنْكَ وَلَا أَطْوَعَ لِي مِنْكَ وَلَا أَعَزَّ مِنْكَ بِكَ أَوْحَدٌ وَبِكَ أَعْبُدُ وَبِكَ أَدْعَى وَبِكَ ارْتَجِي وَبِكَ ابْتَغِي وَبِكَ أَخَافُ وَبِكَ أُحْذِرُ وَبِكَ الثَّوَابُ وَبِكَ الْعِقَابُ فَخَرَّ الْعَقْلُ عِنْدَ ذَلِكَ سَاجِدًا - فَكَانَ فِي سَجُودِهِ أَلْفَ عَامٍ فَقَالَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ارْفَعْ رَأْسَكَ وَ سَلِّ تَعْطُ وَ اشْفَعْ تُشَفِّعْ فَرَفَعَ الْعَقْلُ رَأْسَهُ فَقَالَ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تُشَفِّعَنِي فِي مَنْ خَلَقْتَنِي فِيهِ فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ لِمَلَأَيْكَتِهِ أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ شَفِّعْتُهُ - فِيمَنْ خَلَقْتَهُ فِيهِ إِذَا أَطَاعَ الْعَقْلَ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۵۰

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند متعال عقل را از نوری که در نزد خود مخفی داشته بود خلق کرد، هیچ رسولی و فرشته مقربی از آن اطلاع نداشت. علم را نفس، فهم را روح، زهد را سر، حیا را دو چشم، حکمت را زبان رأفت را همت و رحمت را قلب آن قرار داد. بعد او را به ده چیز پر کرد و آن‌ها را به منزله امعاء و احشاء آن قرار داد و تقویت کرد و آنها عبارتند از: یقین، ایمان، صدق، سکینه، اخلاص، رفق، عطیه، قناعت، تسلیم و صبر. بعد فرمود: عقب برو، او عقب رفت. و بعد گفت: جلو بیا، او جلو آمد. بعد گفت: سخن بگو، او هم گفت:

حمد مخصوص خداوندی است که ضدی ندارد و شبیه و همتائی برای او نیست و مثل و مانندی ندارد همه چیز در برابر عظمت او خاضع هستند و ذلیل می‌باشند، در این هنگام خداوند متعال فرمود: سوگند به عزت و جلال خودم خلقی را بهتر از تو نیافریدم و کسی را مطیع‌تر از تو خلق نکرده‌ام. تو از همه مخلوقات نزد من عزیزتری، موحدین به تو شناخته می‌شوند و من به تو عبادت می‌شوم مردم به وسیله تو به من امیدوار می‌شوند و از من چیزی می‌خواهند و از من می‌ترسند و به ثواب می‌رسند و عقاب می‌شوند، در این هنگام عقل به سجده درافتاد و هزار سال در سجده بود.

خداوند متعال به عقل وحی فرستاد که سر از سجده بردارد و بعد گفت: هر چه بخواهی می‌دهم و در باره هر کس شفاعت کنی قبول می‌کنم عقل سرش را برداشت و گفت: بار خدایا من از تو سؤال می‌کنم که مرا شفیع قرار دهی در باره کسی که مرا برای او خلق کردی. خداوند به فرشتگان فرمود: شما شهادت دهید هر کس از عقل پیروی کند شفاعت او را قبول می‌کنم.

✓ قَالَ ﷺ سِتَّةُ أَشْيَاءَ حَسَنٌ وَ لَكِنْ مِنْ سِتَّةِ أَحْسَنِ الْعَدْلُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ الْأَمْرَاءِ أَحْسَنُ وَالصَّبْرُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ الْفُقَرَاءِ أَحْسَنُ وَالْوَرَعُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ الْعُلَمَاءِ أَحْسَنُ وَالسَّخَاءُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ أَحْسَنُ وَ التَّوْبَةُ حَسَنَةٌ وَ هِيَ مِنَ الشَّابِّ أَحْسَنُ وَ الْحَيَاءُ حَسَنٌ وَ هُوَ مِنَ النِّسَاءِ أَحْسَنُ وَ أَمِيرٌ لَا عَدْلَ لَهُ كَغَيْمٍ لَا غَيْثَ لَهُ وَ فَقِيرٌ لَا صَبْرَ لَهُ كَمِصْبَاحٍ لَا ضَوْءَ لَهُ وَ عَالِمٌ لَا وَرَعَ لَهُ كَشَجَرَةٍ لَا ثَمَرَةَ لَهَا وَ غَنِيٌّ لَا سَخَاءَ لَهُ

كَمْكَانٍ لَّا نَبْتَ لَهُ وَ شَابُّ لَّا تَوْبَةً لَهُ كَنَهْرٍ لَّا مَاءَ لَهُ وَ امْرَأَةٌ لَّا حَيَاءَ لَهَا كَطَعَامٍ لَّا مِلْحَ لَهُ إِرْشَادِ الْقُلُوبِ إِلَى الصَّوَابِ (للديلمی) ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۹۳

و فرمود: (حضرت امیر المؤمنین علیه السلام) شش چیز است که بسیار نیکو است و لیکن از شش نفر نیکوتر است - ۱- عدالت نیکو است و از امراء (و سرپرستان هر مملکتی) نیکوتر است - ۲- صبر نیکو است و از فقرا نیکوتر است - ۳- ورع و اجتناب از هر نوع گناه و مکروهات نیکو است و از علماء نیکوتر است - ۴- سخاوت نیکو است و از اغنیاء نیکوتر است - ۵- توبه از گناهان نیکو است و توبه از جوانان نیکوتر است - ۶- حیا و عفت نیکو است و از زنان نیکوتر است. و سلطان و فرماندار و رئیسی که عادل نباشد همانند ابريست که باران نداشته باشد، و فقیری که صابر نباشد همانند چراغیست که نور نداشته باشد، و عالمی که ورع و تقوی نداشته باشد مانند درختی است که میوه نداشته باشد، و ثروتمندی که سخاوت نداشته باشد همانند زمین بی گیاهست. و جوانی که توبه نکند مانند دریاچه و نهر بی آب است، و زنی که بیحیا باشد مانند غذای بی نمک است.

۴۵. فراموش کردن بدی ها

✓ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ مَجْمُوعَةً وَرَامَ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۲۰

از رسول خدا (ص) رسیده است: خوشا به حال کسی که عیب خودش او را از عیبهای دیگران بازداشته، به خود مشغول سازد

✓ قَالَ الْإِمَامُ الصَّادِقُ ﷺ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْجَنْدَبِ..... طُوبَى لِمَنْ جَعَلَ بَصَرَهُ فِي قَلْبِهِ وَ لَمْ يَجْعَلْ بَصَرَهُ فِي عَيْنِهِ - لَّا تَنْظُرُوا فِي عُيُوبِ النَّاسِ كَالْأَرْبَابِ وَ أَنْظُرُوا فِي عُيُوبِكُمْ كَهَيْئَةِ الْعَبِيدِ بَحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ۷۵ ؛ ص ۲۸۴

خوشا بحال کسی که بینش خود را در دل قرار دهد نه در دیده، به عیبهای مردم همچون اربابها نگاه نکنید ولی عیبهای خود را چون بندگان در نظر بگیرد.

✓ الْإِمَامُ عَلِيُّ ﷺ كَفَى بِالْمَرْءِ غِبَاوَةً أَنْ يَنْظُرَ مِنْ عُيُوبِ النَّاسِ إِلَى مَا خَفِيَ عَلَيْهِ مِنْ عُيُوبِهِ الْحَيَاءُ / ترجمه احمد آرام ؛ ج ۱ ؛ ص ۹۹

امام علی ﷺ برای کودنی آدمی همین بس که به آن عیبها از مردم نگاه کند که در خود او بروی پوشیده مانده است.

۴۶. چشم پوشی

✓ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَ الضَّرَّاءِ وَ الْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (۱۳۴) آل عمران

✓ آن کسان که در توانگری و تنگدستی انفاق می کنند و خشم خویش فرومی خورند و از خطای مردم درمی گذرند. خدا نیکوکاران را دوست دارد. (۱۳۴)

✓فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ المائدة : ۱۳

.....پس عفوشان کن و از گناهشان درگذر که خدا نیکوکاران را دوست می‌دارد. (مائده ۱۳)

✓ (۱۵) الحجر : ۸۵ وَ مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَ مَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَ إِنَّ السَّاعَةَ لَأَتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

آسمانها و زمین و آنچه را که میان آنهاست جز به حق نیافریده‌ایم. و بی تردید قیامت فرا می‌رسد. پس گذشت کن، گذشتی نیکو. (۸۵)

✓ (۴۳) الزخرف : ۸۹ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَ قُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

پس، از آنها درگذر و بگو: ایمنی است شما را. آری به زودی خواهند دانست. (۸۹)

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: ثَلَاثُ خِصَالٍ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ خِصَالَ الْإِيمَانِ مَنْ صَبَرَ عَلَى الظُّلْمِ وَ كَظَمَ غَيْظَهُ وَ احْتَسَبَ وَ عَفَى وَ غَفَرَ كَانَ مِمَّنْ يُدْخِلُهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَ يُشَفِّعُهُ فِي مِثْلِ رَبِيعَةَ وَ مُضَرَ « الخصال : ج ۱ : ص ۱۰۴

✓ امام صادق عليه السلام فرمود: سه خصلت در هر کس باشد آثار کامل ایمان را دارا است: آنکه در برابر ستم بردباری کند و خشم خود فرو خورده و بحساب خدا منظور بدارد، و گذشت و اغماض داشته باشد چنین کس از کسانی است که خداوندش بدون حساب وارد بهشت کند و شفاعتش را در باره جمعیتی بشماره عشیره ربیعه و مضر بپذیرد.

✓ قَالَ عَلِيُّ عليه السلام طُوبَى لِمَنْ كَظَمَ غَيْظَهُ وَ لَمْ يُطْلِقْهُ عَصَى أَمْرَ نَفْسِهِ فَلَمْ يُهْلِكْهُ (۴ / ۲۴۱). تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ۵۰۶۶؛ ص ۲۴۷

✓ حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: خوشا از برای کسی که فرو خورد خشم خود را و رها نکند آن را، و نافرمانی کند فرمان نفس خود را پس هلاک نگرداند آن او را. یعنی نافرمانی کند فرمانهای نفس خود را که بمقتضای شهوت و غضب امر کند او را به آنها پس هلاک نگرداند فرمان نفس او را یعنی چون فرمان آن نبرد هلاک نشود بسبب آن، و اگر اطاعت کند هلاک شود بسبب آن.

✓ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام مَا مِنْ عَبْدٍ كَظَمَ غَيْظًا إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ عِزًّا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى - وَ الْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ وَ آتَاهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ مَكَانَ غَيْظِهِ ذَلِكَ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُررِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۱۷

✓ امام باقر علیه السلام فرمود: هر بنده که دست از انتقام بردارد و حلم و بردباری کند خداوند در دنیا و آخرت او را عزیز می‌کند و می‌فرماید: وَ الْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ، خداوند بهشت را به او می‌دهد در برابر حلم او.

✓ عَنْ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا جُمِعَ شَيْءٌ إِلَى شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ حِلْمٍ إِلَى عِلْمٍ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُررِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۱۸

✓ حضرت صادق عليه السلام فرمود: سوگند به خدائی که جانم در دست او می‌باشد، چیزی بهتر از علم و حلم نیست.

✓ قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ الْكِرَامِ أَنْ تَتَجَاوَزَ عَنِ الْإِسَاءَةِ إِلَيْكَ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر

الکلم ۹۴۰۸؛ ج ۶؛ ص ۳۹

✓ حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: از کرم و بلندی مرتبه اینست که درگذری از بدی بسوی تو، یعنی از بدی که کسی کرده باشد نسبت به تو.

✓ قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ تَمَامِ الْمَرْوَةِ أَنْ تَنْسِيَ الْحَقَّ لَكَ وَ تَذَكَرَ الْحَقَّ عَلَيْكَ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر

الحکم و درر الکلم ۹۴۰۹؛ ج ۶؛ ص ۳۹

✓ حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: از تمامی مروّت و آدمیت اینست که فراموش کنی حقی را که از برای تو باشد و یاد نگهداری حقی را که بر تو باشد، یعنی حقّ احسانی را که تو بر کسی داشته باشی اصلاً اظهار آن نکنی که گویا فراموش کرده آنرا، و یاد نگهداری حقّ احسانی را که دیگری بر تو داشته باشد باین که شکر آن کنی و در پی تلافی آن باشی.

✓ وَ كَانَتْ جَارِيَةً لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَسْكُبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَسَقَطَ الْإِبْرِيْقُ مِنْ يَدِهَا فَشَجَّهَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ الْجَارِيَةُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ - وَ الْكَاطِمِينَ الْغَيْظُ فَقَالَ كَظَمْتُ غَيْظِي قَالَتْ وَ الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ قَالَ عَفَوْتُ عَنْكَ - قَالَتْ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ قَالَ اذْهَبِي فَأَنْتِ حُرَّةٌ لِرُؤُفِهِ اللَّهُ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ

الأخبار؛ النص؛ ص ۱۷۸

✓ حضرت امیرالمومنین عليه السلام فرمود: کنیزی بدست امام سجاد آب می ریخت، ناگهان ظرف آب از دست او افتاد و امام علیه السلام مجروح شد، آن کنیز گفت و الکاظمین الغیظ، فرمود: خشم خود را فرو بردم و از تو گذشتم گفت و العافین عن الناس فرمود: از شما گذشت کردم، گفت: و الله يحب المحسنین گفت: شما را در راه خدا آزاد نمودم.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ بَعَثَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَهُ فِي حَاجَةٍ فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ - فَلَمَّا جَاءَهُ قَالَ اسْعَ فَسَعَى ثُمَّ أَقْبَلَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَا أَرَى إِلَّا وَ قَدْ أَشْفَقْتُ عَلَيْكَ فَادْهَبِي فَأَنْتِ حُرَّةٌ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛

النص؛ ص ۱۷۸

✓ امام صادق علیه السلام فرمود: علی علیه السلام غلامی را برای کاری فرستاد او، اندکی تأخیر کرد پس از اینکه برگشت گفت زود بیا او هم آمد، امیر المؤمنین فرمود: از شما ناراحت شدم که چرا تأخیر کردی اکنون تو را آزاد کردم.

۱۴۷. احترام

✓ رُوِيَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص نَظَرَ إِلَى الْكَعْبَةِ وَ قَالَ مَرَحَبًا بِالْبَيْتِ مَا أَعْظَمَكَ وَ مَا أَعْظَمَ حُرْمَتَكَ عَلَيَّ

اللَّهُ وَ اللَّهُ لِلْمُؤْمِنِ أَعْظَمَ حُرْمَةً مِنْكَ - لِأَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مِنْكَ وَاحِدَةً وَ مِنَ الْمُؤْمِنِ ثَلَاثَةً مَالَهُ وَ دَمَهُ وَ

أَنْ يُظَنَّ بِهِ ظَنُّ السَّوِّءِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النص؛ ص ۷۸

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هنگامی که متوجه کعبه بود، ای کعبه خداوند تو را چه اندازه بزرگ کرد و به تو احترام گذاشت، به خداوند سوگند مؤمن حرمتش بزرگ تر از تو هست زیرا تو یک حرمت داری و لیکن مؤمن سه حرمت دارد، مالش، خورش و این که نباید نسبت به او سوء ظن داشت.

✓ قَالَ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ مَلِكٍ مُقَرَّبٍ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ أَعْظَمَ حُرْمَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْ مَلِكٍ مُقَرَّبٍ وَ لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ مُؤْمِنٍ تَائِبٍ وَ مُؤْمِنَةٍ تَائِبَةٍ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يُعْرَفُ فِي السَّمَاءِ كَمَا يُعْرَفُ الرَّجُلُ أَهْلَهُ وَ وَالدَّهَ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ٧٨

همچنین رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مثل مؤمن مثل ملک مقرب است، و حرمت و احترام مؤمن نزد خدا از ملک مقرب نیز بیشتر است، و هیچ چیزی نزد خدا از مرد و زن توبه کننده محبوبتر نیست، و مؤمن در آسمانها معروف است همان طور که مرد نزد زن و فرزندش مشهور است.

ب- نیایدها

١. بدخوی

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حَاتِمُ زَمَانِنَا حَسَنُ الْخُلُقِ. وَ الْخُلُقُ الْحَسَنُ أَلْطَفُ شَيْءٍ فِي الدِّينِ وَ أَثْقَلُ شَيْءٍ فِي الْمِيزَانِ، وَ سُوءُ الْخُلُقِ يَفْسُدُ الْعَمَلَ كَمَا يَفْسُدُ الْخَلَّ الْعَسَلَ، وَ أَنْ ارْتَقَى فِي الدَّرَجَاتِ فَمَصِيرُهُ إِلَى الْهَوَانِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَسَنُ الْخُلُقِ شَجْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ وَ صَاحِبُهُ مَتَعَلِقٌ بِغَصْنِهَا يَجْذِبُهُ إِلَيْهَا، وَ سُوءُ الْخُلُقِ شَجْرَةٌ فِي النَّارِ وَ صَاحِبُهُ مَتَعَلِقٌ بِغَصْنِهَا يَجْذِبُهُ إِلَيْهَا. مَصْبَاحُ الشَّرِيعَةِ / تَرْجَمَهُ مَصْطَفَوِي، مَتْنٌ، ص: ٢٥٦

رسول اکرم ﷺ فرموده است: حاتم زمان ما کسی است که حسن خلق داشته باشد. و خوی نیکو لطیف ترین و ظریف ترین چیز است در میان موضوعات دینی، و در عین حال سنگین ترین آنها است از جهت وزن و ارزش در مقام میزان کردن اعمال و حسنات. و سوء خلق اعمال و حسنات انسان را ضایع و محو می کند، چنان که سرکه عسل را فاسد و خراب می کند. و چون سوء خلق به درجه اعلا برسد، صاحب خود را به نهایت خواری و انحطاط خواهد کشید.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْخُلُقِ - فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْجَنَّةِ لَا مَحَالَةَ - وَإِيَّاكُمْ وَ سُوءَ الْخُلُقِ - فَإِنَّ سَيِّئَ الْخُلُقِ فِي النَّارِ لَا مَحَالَةَ صحيفه الإمام الرضا عليه السلام ؛ ؛ ص ٨٨

امام رضا ﷺ فرمود که پیامبر خدا ﷺ فرموده: بر شما باد روی آوری به اخلاق نیکو، بدرستی که صاحب اخلاق نیک بی گمان در بهشت جای دارد. و بر شما باد پرهیز از اخلاق بد، همانا انسان زشت خوی بی گمان در آتش جای دارد

✓ قَالَ ﷺ قَوْتُ الْحَاجَةِ خَيْرٌ مِنْ طَلِبِهَا مِنْ غَيْرِ أَهْلِهَا وَ أَشَدُّ مِنَ الْمُصِيبَةِ سُوءُ الْخُلُقِ مِنْهَا. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٣٥٩

علی ﷺ: برآورده نشدن نیاز نیکوتر از خواهش آن از نااهل است. و سخت تر از گرفتاری بدخلقی [و صبر نکردن] بر آن گرفتاری است

✓ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَنْ كَانَ مُسْلِمًا فَلَا يَمُكِّرُ وَلَا يَخْدَعُ فَإِنِّي سَمِعْتُ جَبْرَائِيلَ عليه السلام يَقُولُ إِنَّ الْمَكْرَ وَالْخَدْيَةَ فِي النَّارِ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه وآله لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا وَلَا لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِمًا ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه وآله إِنَّ الْأَمَالِي جَبْرَائِيلَ الرُّوحَ الْأَمِينِ نَزَلَ عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ عَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ يَذْهَبُ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَلَا وَ إِنَّ أَشْبَهَكُمْ بِي أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا. (للصدوق)؛ النص؛ ص ۲۷۰

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود هر که مسلمانست نباید نیرنگ و فریب کند زیرا من از جبرئیل عليه السلام شنیدم میفرمود نیرنگ و خدعه در آتش است سپس فرمود از ما نیست کسی که مسلمانی را گول زند، از مانیست کسی که بمسلمانی خیانت کند سپس فرمود جبرئیل روح الامین از نزد رب العالمین بمن نازل شد و گفت ای محمد بر تو باد بحسن خلق زیرا بد خلقی خیر دنیا و آخرت را میبرد هلا ماندتر شما بمن خوش خلق تر شماها است.

✓ عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله حَصَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُسْلِمٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ. الخصال؛ ج ۱؛ ص ۷۵

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود: در هیچ مسلمانی دو خوی با هم جمع نشود! بخل و بد اخلاقی

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِي وَصِيَّتِهِ لِابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنْفِيَّةِ إِيَّاكَ وَالْعَجَبَ وَ سُوءَ الْخُلُقِ وَ قِلَّةَ الصَّبْرِ فَإِنَّهُ لَا يَسْتَقِيمُ لَكَ عَلَى هَذِهِ الْخِصَالِ الثَّلَاثِ صَاحِبٌ وَ لَا يَزَالُ لَكَ عَلَيْهَا مِنَ النَّاسِ مُجَانِبٌ وَ الْأَزْمُ نَفْسَكَ التَّوَدُّدَ وَ صَبْرٌ عَلَى مَثُونَاتِ النَّاسِ نَفْسَكَ وَ ابْذُلْ لِصَدِيقِكَ نَفْسَكَ وَ مَالَكَ وَ لِمَعْرِفَتِكَ رِفْدَكَ وَ مَحْضَرَكَ وَ لِلْعَامَّةِ بِشْرَكَ وَ مَحَبَّتَكَ وَ لِعَدُوِّكَ عَدْلَكَ وَ إِنْصَافَكَ وَ اضْنَنْ بِدِينِكَ وَ عَرُضِكَ عَنْ كُلِّ أَحَدٍ فَإِنَّهُ أَسْلَمَ لِدِينِكَ وَ دُنْيَاكَ. الخصال؛ ج ۱؛ ص ۱۴۷

امام اول در ضمن سفارشهای خود بیسرش محمد بن حنفیه فرمود از خود بینی و بد خلقی و کم صبری پرهیز کن زیرا با این سه خصلت هیچ رفیقی و یاری برای تو پا برجا نمی ماند و همیشه مردم از تو کناره میکنند، خود را وادار کن که با مردم مهربانی بورزی و در برابر رنج و مخارجی که مردم بتو تحمیل کنند بردبار باش، مال و جانت را از دوست صمیمی دریغ مدار، آشنایان خود را بپذیر و با آنان همنشینی کن با عموم مردم بخوشروئی و دوستانه برخورد کن، با دشمن خود بعدل و انصاف رفتار کن و دین و آبروی خود را از هر کسی دریغ کن و برای خود نگهدار، زیرا این روش برای دین و دنیای تو از هر رویه دیگر سالمتر است.

✓ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مَعَاوِيَةَ الْعَجَلِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ حَوْرَاءَ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَى آدَمَ فَزَوَّجَهَا أَحَدَ ابْنَيْهِ وَ تَزَوَّجَ الْآخَرَ إِلَى الْجِنِّ فَوَلَدَتَا جَمِيعًا فَمَا كَانَ مِنَ النَّاسِ مِنْ جَمَالٍ وَ حُسْنِ خُلُقٍ فَهُوَ مِنَ الْحَوْرَاءِ وَ مَا كَانَ فِيهِمْ مِنْ سُوءِ الْخُلُقِ فَمِنْ بَنَاتِ الْجَانِّ وَ أَنْكَرَ أَنْ يَكُونَ زَوْجَ بَنِيهِ مِنْ بَنَاتِهِ عَلَلِ الشَّرَائِعِ؛ ج ۱؛ ص ۱۰۳

از امام محمد باقر علیه السلام میفرمود: خداوند فرستاد حوریه ای را (بنام: نزله، و یا منزله) از بهشت بنزد حضرت آدم، و آن حضرت او را بیکی از فرزندان خود (هابیل) همسر نمود و عقد بست، و برای یکی دیگر از فرزندان خود (قابیل) جنیه ای را (بنام: جهانیه) عقد کرد، و فرزندان از آنها بوجود آمد.

✓ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أَنَا أَدِيبُ اللَّهِ وَ عَلِيٌّ أَدِيبِي أَمَرَنِي رَبِّي بِالسَّخَاءِ وَالْبِرِّ وَ نَهَانِي عَنِ الْبُخْلِ وَ الْجَفَاءِ وَ مَا شَيْءٌ أُنْغَضَ إِلَيَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنَ الْبُخْلِ وَ سُوءِ الْخُلُقِ وَ إِنَّهُ لَيُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ

ابن عباس از پیغمبر اکرم ﷺ که فرمود: من تربیت شده خداوندم و علی علیه السلام ادب شده من است. پروردگرم مرا به سخاوت و نیکی امر کرده، و از بخل و جفاکاری نهی نموده و هیچ چیز نزد خداوند متعال از بخل و بد اخلاقی مبعوضتر نمی باشد که این دو کارهای نیک آدمی را تباه می سازد آنچنان که سرکه عسل را.

✓ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ يَا عَلِيُّ لِكُلِّ ذَنْبٍ تَوْبَةٌ إِلَّا سُوءَ الْخُلُقِ فَإِنَّ صَاحِبَهُ كُلَّمَا خَرَجَ مِنْ ذَنْبٍ دَخَلَ فِي ذَنْبٍ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ؛ ؛ ص ۴۳۴

رسول الله ﷺ: یا علی هر گناهی را امکان توبه است مگر بدخویی را که بد اخلاق از هر گناهی که برهد به گناه دیگر در افتد.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَيْءٌ أَثْقَلَ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ - وَ قَالَ ﷺ عَلَيْكُمْ بِحُسْنِ الْخُلُقِ فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْجَنَّةِ لَا مَحَالَةَ وَ إِيَّاكُمْ وَ سُوءَ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ فِي النَّارِ لَا مَحَالَةَ وَ كَانَ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خُلُقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۲۳

. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: چیزی روز قیامت در میزان اعمال از خلق نیک سنگین تر نیست و بدانید که حسن خلق صاحب خود را به طرف بهشت می کشاند، از اخلاق بد بترسید که سوء اخلاق شما را به دوزخ می کشاند، رسول خدا فرمود: بار خدایا همان گونه که خلقت مرا نیکو کرده ای اخلاق مرا هم نیکو گردان.

✓ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَنْبَغِي حَصَلَتَانِ فِي مُسْلِمٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۲۳۱

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: در مسلمان دو خصلت جایز نیست. بخل و سوء خلق.

✓ عَنْ مَوْلَانَا زَيْنِ الْعَابِدِينَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقَالَ وَ الذُّنُوبُ الَّتِي تَكْشِفُ الْعِطَاءَ الْإِسْتِدَانَةَ بِغَيْرِ نِيَّةِ الْأَدَاءِ وَ الْإِسْرَافُ فِي النَّفَقَةِ وَ الْبُخْلُ عَلَى الْأَهْلِ وَ الْأَوْلَادِ وَ ذَوِي الْأَرْحَامِ وَ سُوءُ الْخُلُقِ وَ عِدَّةُ الدَّاعِي وَ نَجَاحِ السَّاعِي ؛ ؛ ص ۲۱۴

امام سجاد علیه السلام: و گناهانی که پردهها را پاره می کند: قرض بدون نیت ادا و اسراف در خرج و بخل بر خانواده و فامیل و بد اخلاقی و کم صبری و تنگدلی و کسالت و سبک شمردن دین داران است.

✓ قَالَ علیه السلام خُلُقَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ السَّخَاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ خُلُقَانِ يُبْغِضُهُمَا اللَّهُ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ وَ لَقَدْ جَمَعَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ فِي قَوْلِهِ وَ مَنْ يُوقِ شَحَّ نَفْسِهِ فَأَوْلِيكَ هُمْ الْمُفْلِحُونَ إِرْشَادِ الْقُلُوبِ إِلَى الصَّوَابِ (للديلمی) ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۳۷

فرمود: دو صفت است که خداوند آنها را دوست می‌دارد: و آنها سخاوت و حسن خلق است و دو صفت را دشمن دارد، و آنها بخل و بد خلقی است. خداوند همه اینها را در این آیه جمع کرده و می‌فرماید: وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ کسی که خویشتن را از بخل (و بد خلقی) نگاهدارد رستگار است..

✓ قَالَ عَلِيٌّ أَرْبَعٌ تَشِينُ الرَّجُلَ، الْبَخْلَ، وَالْكَذِبَ، وَالشَّرَّهَ، وَ سُوءَ الْخَلْقِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۲۱۴۳؛ ج ۲؛ ص ۱۵۱

علی علیه السلام: چهار چیز است که عیبناک می‌گرداند مرد را، بخیلی و دروغ و غلبه حرص و بدی خو و خلق.

✓ قَالَ عَلِيٌّ ثَلَاثٌ لَا يَهْنَأُ لِمَا صَاحِبُهُنَّ عَيْشٌ، الْحَقْدُ وَالْحَسَدُ وَ سُوءُ الْخَلْقِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۴۶۶۳؛ ج ۳؛ ص ۳۳۷

علی علیه السلام: سه خصلت است که گوارا نمی‌شود از برای صاحب آنها زندگانی، کینه و حسد و بدی خوی. زیرا که کینه ور کمست که کینه کسی را نداشته باشد و در فکر انتقام و سعی از برای آن نباشد و هرگاه میسر نشود اندوهناک و غمگین نگردد، و حسود کمست که نعمتی بر کسی نبیند و از آتش رشک آن نسوزد و نگذازد، و بد خو هر لحظه باندک سببی از جا برآید و با مردم درشتی کند و مهموم و مغموم گردد.

✓ قَالَ عَلِيٌّ كُلُّ دَاءٍ يَدَاوِي أَلَّا سُوءَ الْخَلْقِ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۶۸۸۰؛ ج ۴؛ ص ۵۳۵

علی علیه السلام هر دردی دوا کرده می‌شود مگر بدی خلق، مراد اینست که از دواهای معهود متعارف أطبا دوائی نیست از برای آن نه این که بهیچ وجه آنرا علاج نتوان کرد بلکه بفکر و تأمل و ملاحظه رنج و اندوه آن در دنیا و بدی عاقبت آن در آخرت سلب آن از خود می‌توان کرد چه اگر بهیچ وجه سلب آن نتوان کرد آن همه مذمت آن که وارد شده معقول نمی‌نماید.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حَسَنُ الْخَلْقِ زَمَامٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ فِي أَنْفِ صَاحِبِهِ وَالزَّمَامُ بَيْدُ الْمَلِكِ وَالْمَلِكُ يَجْرَهُ إِلَى الْخَيْرِ وَالْخَيْرُ يَجْرَهُ إِلَى الْجَنَّةِ وَ سُوءُ الْخَلْقِ زَمَامٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فِي أَنْفِ صَاحِبِهِ وَالزَّمَامُ بَيْدُ الشَّيْطَانِ وَالشَّيْطَانُ يَجْرَهُ إِلَى السُّوءِ وَ السُّوءُ يَجْرَهُ إِلَى النَّارِ. نهج الفصاحة ؛ ؛ ص ۴۴۳

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: نیکخوئی زمام رحمت خداست که در بینی صاحب آنست و زمام بدست فرشته است و فرشته او را بسوی نیکی میکشاند و نیکی او را بسوی بهشت میراند و بدخوئی زمام عذاب خداست که در بینی صاحب آنست و زمام بدست شیطان است و شیطان او را بسوی بدی میکشاند و بدی او را بسوی جهنم میراند.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حَسَنُ الْخَلْقِ يَذِيبُ الْخَطَايَا كَمَا تَذِيبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ. نهج الفصاحة ؛ ؛ ص ۴۴۳

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: نیکخوئی گناهان را محو می‌کند چنان که خورشید یخ را آب میکند

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حَسَنُ الْمَلِكَةِ نَمَاءٌ وَ سُوءُ الْخَلْقِ شَوْمٌ وَ الْبِرُّ زِيَادَةٌ فِي الْعَمْرِ وَ الصَّدَقَةُ تَمْنَعُ مِيتَةَ السُّوءِ. نهج الفصاحة ؛ ؛ ص ۴۴۳

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: نیک خوئی رشد است و بد خوئی شئامت است و نیکی افزایش عمر است و صدقه از مرگ بد جلوگیری میکند.

✓ قال رسول الله ﷺ: لو كان سوء الخلق رجلا يمشى في الناس لكان رجل سوء و أن الله تعالى لم يخلقني فحاشا. نهج الفصاحة؛ ص ۶۴۹

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: اگر بد خوئی مردی بودی که میان مردم راه رفتی، مرد بدی بودی و خدا مرا ناسزا گو نیافرید.

✓ قال رسول الله ﷺ: ما من ذنب إلا و له عند الله توبه إلا سوء الخلق فإنه لا يتوب من ذنب إلا رجع إلا ما هو شر منه. نهج الفصاحة؛ ص ۷۰۶

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هر گناهی نزد خدا توبه‌ای دارد مگر بد خوئی که بدخوی از گناهی بازنگردد مگر بدتر از آن رو کند.

✓ قال رسول الله ﷺ: «سوء الخلق يفسد العمل كما يفسد الخلّ العسل».

و نیز از آن حضرت صلی الله علیه و آله است: بد خوئی عمل را تباه سازد چنانکه سرکه عسل را فاسد کند.

✓ قال رسول الله ﷺ: ابي الله لصاحب الخلق السيئ بالتوبة، قيل: فكيف ذاك يا رسول الله؟ قال: لأنه اذا تاب من ذنب وقع في ذنب أعظم منه».

خداوند قبول توبه بد خلق را منع کرده است. گفتند: ای رسول خدا این چگونه باشد؟ فرمود: به جهت آنکه هرگاه از گناهی توبه کند در گناه بزرگتر می افتد.

✓ و قال رسول الله ﷺ: «سوء الخلق ذنب لا يغفر» نص؛ ص ۳۱۶

و نیز از آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم است بدخلی گناه نابخشودنی است

✓ و أكثر ما يكون عذاب القبر من النمیمه، و سوء الخلق، و الاستخفاف بالبول. اعتقادات الإمامیه (للصدوق)؛ ص ۵۸

۲. نایردباری

✓ قَالَ ﷺ قُولُوا لِلنَّاسِ أَحْسَنَ مَا تَحِبُّونَ أَنْ يُقَالَ لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ اللَّعَانَ السَّبَّابَ الطَّعَّانَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ وَ يُحِبُّ الْحَيَّيَّ الْحَلِيمَ الْعَفِيفَ الْمُتَعَفِّفَ . تحف العقول؛ النص؛ ص ۳۰۰

حضرت فرمود: بهترین سخنی که می‌خواهید مردم به شما بگویند به آنها بگوئید، که خدا آدم لعنتگر، دشنامگوی، طعنه زن، زشت گفتار، بد زبان و گدای سمج را دشمن دارد، و مردم بردبار عقیف و پارسا را دوست دارد.

✓ قَالَ ﷺ ثَلَاثَةٌ لَا تُعْرَفُ إِلَّا فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ لَا يُعْرَفُ الْحَلِيمُ إِلَّا عِنْدَ الْغَضَبِ وَ لَا الشُّجَاعُ إِلَّا عِنْدَ الْحَرْبِ وَ لَا أُخٌ إِلَّا عِنْدَ الْحَاجِّ تَحْفَ الْعُقُولِ ؛ النّص ؛ ص ۳۱۶

حضرت فرمود: سه کس را جز در سه جا نتوان شناخت: بردبار را به هنگام خشم، شجاع را در نبرد و برادر را به وقت حاجت.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْتَصِفُونَ مِنْ ثَلَاثَةٍ شَرِيفٍ مِنْ وَضِيعٍ وَ حَلِيمٍ مِنْ سَفِيهِهِ وَ بَرٍّ مِنْ فَاجِرٍ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۸۶

رسول خدا فرمود سه کس از سه حق خود را دریافت نمیکنند. شریف از پست و حلیم از بیخرد و نیکوکار از بدکار.

✓ وَ قَالَ ﷺ أَوْلُ عِيُوضِ الْحَلِيمِ مِنْ حِلْمِهِ أَنْ النَّاسَ أَنْصَارُهُ عَلَى الْجَاهِلِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ (للصّبحی صالح) ۲۰۶؛ ص ۵۰۵

آن حضرت فرمود: اول پاداشی که بردبار از بردباریش می‌برد آن است که مردم در مقابل جاهل یارش می‌شوند

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لُقْمَانُ ثَلَاثَةٌ لَا يُعْرَفُونَ إِلَّا فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ لَا يُعْرَفُ الْحَلِيمُ إِلَّا عِنْدَ الْغَضَبِ وَ لَا يُعْرَفُ الشُّجَاعُ إِلَّا فِي الْحَرْبِ وَ لَا تَعْرِفُ أَخَاكَ إِلَّا عِنْدَ حَاجَتِكَ إِلَيْهِ بِحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۴۲۶

حضرت فرمود: لقمان گفته: سه کس شناخته نشوند مگر در سه جا: بردبار شناخته نشود، مگر نزد خشم او، و شجاع مگر در جنگ، و برادرت را شناسی مگر وقتی باو نیازی داری.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ اللَّهُ يَحِبُّ الْحَيَّيَّ الْحَلِيمَ الْغَنَى الْمُتَعَفِّفَ وَ يَبْغُضُ الْبَذِيَّ الْفَاحِشَ السَّائِلَ الْمَلْحَفَ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بَصِيرَةُ الْمُتَعَزِّينَ ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۸۱

پیامبر ﷺ فرموده‌اند: همانا خداوند متعال، شخص با آزرم بردبار با عفت بی‌نیاز را دوست می‌دارد و از شخص بد زبان فحش دهنده که با اصرار از مردم چیزی می‌خواهد، نفرت دارد

✓ عَنْ عَلِيٍّ ﷺ إِحْذَرِ الْكَرِيمَ إِذَا أَهْنَتْهُ، وَ الْحَلِيمَ إِذَا جَرَحَتْهُ، وَ الشُّجَاعَ إِذَا أَوْجَعَتْهُ. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۶۰۵؛ ج ۲؛ ص ۲۷۸

حضرت علی ﷺ فرمود: حذر کن از کریم هرگاه خوار کنی او را، و از بردبار هرگاه ریش‌ساز او را، و از دلیر هرگاه دردناک گردانی او را، «حذر کردن از ایشان» باعتبار این است که ایشان را صبر بر اهانت و خفت بسیار مشکل است پس بقدر مقدور سعی در تلافی و انتقام خواهند کرد پس باید حذر از آن داشت و این معنی در غیر حلیم ظاهر است، و در حلیم باعتبار این است که حلیم و بردبار اگر چه حلم دارد و از مردم بگذرانند اما وقتی که از حد بگذرانند و او را زیاد برنجانند او هم از جا برآید و خشم او زیاد

باشد از غیر حلیم چنانکه مشهور است «نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِيمِ - پناه می‌بریم بخدا از خشم حلیم» و هرگاه دستی نداشته باشد که تواند انتقام کشید شکوه بدرگاه حق تعالی برد که منتقم حقیقی است و حذر از آن زیاده باید کرد.

۳. بخل و تنگ چشمی

✓ قرآن می‌فرماید «الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ...» ۴: ۳۷ (نساء، ۳۶)

«کسانی که بخل می‌ورزند و مردم را به بخل وا می‌دارند و آنچه را خدا از کرم خویش به آنان داده نهان می‌کنند...».

✓ «وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَنِ نَفْسِهِ» ۴۷: ۳۸ (محمد (ص)، ۳۸)

«و هر که بخل کند تنها بر خود بخل می‌کند...».

✓ «وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» ۵۹: ۹ (حشر، ۹. تغابن، ۱۶)

«و آنان که از بخل نفس خویش محفوظ مانند رستگارانند...».

✓ و نیز می‌فرماید: «وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ۳: ۱۸۰ (آل عمران، ۱۸۰)

«کسانی که به آنچه خدا از فضل و کرم خود به آنان داده بخل می‌ورزند این را خیر خویش مپندارند بلکه شرشان است و به زودی در روز قیامت آنچه را بخل کرده‌اند طوق گردنشان شود...».

در روایات نیز می‌فرمایند

✓ قال رسول الله ﷺ «إِيَّاكُمْ وَالشَّحَّ، فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ». مجموعه ورام ج ۱ ص: ۱۷۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «از بخل بپرهیزید، که پیشینیان شما را هلاک کرد و آنها را به خونریزی و حلال شمردن حرامها واداشت...».

✓ و قال رسول الله ﷺ لا يدخل الجنة بخيل، و لا خبّ، و لا خائن، و لا سيء الملكة». شرح أصول الكافي (صدرا) ج ۱ ص ۵۳۳

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «بخيل و حيله‌گر و خائن و بد خوی به بهشت نمی‌روند...».

✓ و قال رسول الله ﷺ: «البخيل بعيد من الله، بعيد من الناس، بعيد من الجنة، قريب من النار. و جاهل سخى أحب إلى الله من عابد بخيل. و أدوى الداء البخل»»

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «بخیل از خدا دور است، و از مردم و از بهشت دور است و به آتش نزدیک است. و نزد خدا جاهل سخی از عابد بخیل محبوبتر است. و بدترین بیماریها بخل است».

✓ و فرمود: «الموبات ثلاث: شح مطاع، و هوى متبع، و إعجاب المرء بنفسه» وسائل الشیعة ج ۱ ص ۱۰۳

امام باقر علیه السلام سه چیز هلاک کننده است: بخلی که اطاعت شود، و هوای نفسی که پیروی شود، و عجب آدمی به خود».

✓ و قَالَ ﷺ إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الشَّيْخَ الزَّانِ [الزَّانِي] وَ الْعَنِيَّ الظُّلُومَ وَ الْفَقِيرَ الْمُخْتَالَ وَ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ وَ يُحِبُّ أَجْرَ الْمُعْطَى الْمَنَّانِ وَ يَمَقُّتُ الْبَذْخَ الْجَرِيءَ الْكَذَّابَ بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۷۴، ص: ۱۴۶

فرمود: خداوند پیر مرد زناکار و ثروتمند ستمگر و فقیر متکبر و سائل بد پيله را دوست ندارد و پاداش بخشش کننده‌ای که بسیار منت می‌گذارد نابودمی‌کند و خشم مینماید خود خواه لاابالی دروغگو را.

امیرالمؤمنین علیه السلام: «یأتی علی الناس زمان عضوض، یعرض المؤمن (الموسر) علی ما فی یدیه، و لم یؤمر بذلك. قال الله تعالى: «و لا تَنسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ» ۲: ۲۳۷ (بقره، ۲۳۷)

«بر مردم زمانی بسیار گزنده می‌آید، که مؤمن (یا توانگر) آنچه را در دست دارد می‌گذرد (در مال خود بخل می‌ورزد) و به این کار مأمور نشده. خدای تعالی می‌فرماید: «بزرگواری و نیکوکاری را میان خود فراموش مکنید».

ضد بخل سخاوت است

✓ رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «السَّخَاءُ شَجْرَةٌ مِنْ شَجَرِ الْجَنَّةِ، أَغْصَانُهَا مُتَدَلِّيَةٌ إِلَى الْأَرْضِ، فَمَنْ أَخَذَ مِنْهَا غَصْنًا قَادَهُ ذَلِكَ الْغَصْنُ إِلَى الْجَنَّةِ». شرح أصول الكافي (صدرا) ج ۱ ص ۵۳۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «سخاوت درختی از درختهای بهشت است که شاخه‌هایش بر زمین آویخته است، هر که شاخه‌ای از آن را بگیرد همان شاخه وی را به بهشت می‌کشاند».

✓ و فرمود: «الجنة دار الأسخياء» بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ۳۰ ص ۴۱۵

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «بهشت خانه سخاوتمندان است».

✓ و رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «اصنع المعروف إلى من هو أهله و إلى من ليس بأهله فإن أصبت أهله فقد أصبت أهله، و إن لم تصب أهله فأنت من أهله». شرح فارسی شهاب الأخبار (کلمات قصار پیامبر خاتم ص) متن ۳۲۸

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «با کسی که سزاوار نیکی است و کسی که شایسته آن نیست نیکی کن، اگر نیکی تو به اهل آن رسید چه بهتر و گر نه تو خود اهل آن هستی».

✓ و رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «ان الله تعالی جعل للمعروف وجوها من خلقه حبب اليهم المعروف، و حبب اليهم فعاله، و وجه طلاب المعروف اليهم، و يستر عليهم إعطاءه كما ييسر الغيث إلى البلدة الجدبة فيحييها و يحيى بها أهلها».

✓ رسول خدا ﷺ فرمود: «خدای تعالی کسانی را از خلق خود برای نیکی قرار داده و نیکی را محبوب آنها ساخته و میل آن را در دلشان انداخته و طالبان نیکی را به سویشان روان کرده و انجام نیکی را بر آنان آسان نموده چنانکه باران را آسان به سرزمینی بی آب می‌رساند تا آن را آباد و اهل آن را احیا کند»

و رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «كل معروف صدقة، و كل ما أنفق الرجل على نفسه و أهله كتب له صدقة، و ما وقى المرء به عرضه فهو له صدقة، و ما أنفق الرجل من نفقة فعلى الله خلفها».

رسول خدا ﷺ فرمود: «هر کار نیکی صدقه است، و هر چه را مرد برای خود و اهل خویش خرج کند برایش صدقه نوشته می‌شود، و هر چه آدمی به وسیله آن آبروی خویش را حفظ کند برایش صدقه نویسند، و هر چه را که انسان انفاق کند بر خداوند است که به وی عوض دهد».

✓ و رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «كل معروف صدقة، و الدال على الخير كفاعله، و الله تعالی يحب اغائة اللهفان». الخصال ج ۱ ص ۱۳۴

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کار نیکی صدقه است و راهنمای خیر مانند کسی است که آن کار خیر را انجام داده است و خداوند دادرسی دادخواهان را دوست دارد.

۴. تکبیر

✓ (۲۰) (وَ كَانَ مِنْ دُعَائِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَ مَرْضِيِّ الْأَفْعَالِ): اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ بَلِّغْ بِإِيمَانِي أَكْمَلَ الْإِيمَانِ، وَ اجْعَلْ يَقِينِي أَفْضَلَ الْيَقِينِ، وَ أَنْتَ بِنِيَّتِي إِلَى أَحْسَنِ النِّيَّاتِ، وَ بِعَمَلِي إِلَى أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ. (۲) اللَّهُمَّ وَ قَرِّ بِلُطْفِكَ نِيَّتِي، وَ صَحِّحْ بِمَا عِنْدَكَ يَقِينِي، وَ اسْتَصْلِحْ بِقُدْرَتِكَ مَا فَسَدَ مِنِّي. (۳) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ اكْفِنِي مَا يَشْغَلُنِي الْإِهْتِمَامَ بِهِ، وَ اسْتَعْمَلِنِي بِمَا تَسْأَلُنِي غَدَا عَنْهُ، وَ اسْتَفْرِغْ أَيَّامِي فِيَمَا خَلَقْتَنِي لَهُ، وَ أَغْنِنِي وَ أَوْسِعْ عَلَيَّ فِي رِزْقِكَ، وَ لَا تَفْتِنِّي بِالنَّظَرِ، وَ أَعِزَّنِي وَ لَا تَبْتَلِيَنِّي بِالْكِبْرِ، وَ عَبْدُنِي لَكَ وَ لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِي بِالْعُجْبِ، وَ أَجْرِ لِلنَّاسِ عَلَيَّ يَدِي الْخَيْرِ وَ لَا تَمَحَقُهُ بِالْمَنِّ، وَ هَبْ لِي مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ، وَ اعْصِمْنِي مِنَ الْفَخْرِ الصَّحِيفَةِ السَّجَادِيَّةِ؛ دعای ۲۰؛ ص ۹۲

✓ ۱۱ بار خدایا بر محمد و آل او درود فرست، و ایمانم (اعتقاد بدل و اقرار بزبان و عمل باندام که کاشف از آنها است) را بکاملترین ایمان برسان، و باورم را (بانچه پیغمبر صلی الله علیه و آله آورده) بهترین یقین قرار داده (یقین «چنانکه خواجه نصیر الدین طوسی - رحمه الله - فرموده» مرکب از دو علم است: علم بمعلوم و علم باینکه خلاف آن محال است، و آن را سه مرتبه است: علم یقین مانند شناختن آتش بدود، و این علمی است که برای اهل نظر و استدلال از روی

براهین قاطعه بدست میآید، و عین یقین مانند دیدن جسم آتش، و آن علمی است که برای برگزیدگان از مؤمنین از روی کشف بدست میآید، و حقّ یقین مانند افتادن در آتش و سوختن بآن، و آن علمی است که برای اهل شهود و فناء در خدا از روی اتصال معنوی بدست میآید، و این مرتبه از یقین کاملترین آنست که امام علیه السلام آن را در خواست نموده) و نیت مرا به نیکوترین نیتها (قصد قرب بحق) و کردارم را بهترین کردارها (عمل خالص از خود نمائی) برسان (نیت) «چنانکه در مجلد پانزدهم بحار الانوار از محقق طوسی - علیه الرحمة الله - نقل نموده» قصد و آهنگ عمل و انجام کار است، و آن واسطه است میان علم و عمل زیرا تا چیزی دانسته نشود قصد آن ممکن نیست و تا قصد نشود و واقع نگردد) -

✓ دعای ۲۴.....(۶) وَ اَعِزَّنِي وَ ذُرِّيَّتِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، وَ مِنْ شَرِّ السَّامَةِ وَ الْهَامَةِ وَ الْعَامَةِ وَ اللَّامَةِ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ سُلْطَانٍ عَنِيدٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ مُتَرَفٍ حَفِيدٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ضَعِيفٍ وَ شَدِيدٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَرِيفٍ وَ وَضِيعٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ صَغِيرٍ وَ كَبِيرٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ قَرِيبٍ وَ بَعِيدٍ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ مَنْ نَصَبَ لِرَسُولِكَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِهِ حَرْبًا مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ، وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا، إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. (۷) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ مَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَ اذْخِرْ عَنِّي مَكْرَهُ، وَ اذْرَأْ عَنِّي شَرَّهُ، وَ رُدِّ كَيْدَهُ فِي نَحْرِهِ. (۸) وَ اجْعَلْ بَيْنَ يَدَيْهِ سُدًّا حَتَّى تُغْمِيَ عَنِّي بَصَرَهُ، وَ تُصِمَّ عَنْ ذِكْرِي سَمْعَهُ، وَ تُقْفَلَ دُونَ إِخْطَارِي قَلْبَهُ، وَ تُخْرَسَ عَنِّي لِسَانُهُ، وَ تَقْمَعَ رَأْسُهُ، وَ تُذِلَّ عِزُّهُ، وَ تَكْسُرَ جَبْرُوتَهُ، وَ تُذِلَّ رَقَبَتَهُ، وَ تَفْسَخَ كِبْرَهُ، وَ تُؤْمِنَنِي مِنْ جَمِيعِ ضَرِّهِ وَ شَرِّهِ وَ غَمِّهِ وَ هَمِّهِ وَ لَمَزِهِ وَ حَسَدِهِ وَ عَدَاوَتِهِ وَ حَبَائِلِهِ وَ مَصَائِدِهِ وَ رَجَلِهِ وَ خَيْلِهِ، إِنَّكَ عَزِيزٌ قَدِيرٌ. الصَّحِيفَةُ السَّجَادِيَّةُ؛ دعای ۲۴؛ ص ۹۴

ای خداوند، مرا و ذریه مرا از شیطان رجیم در پناه خود دار و از آسیب هر گزنده زهر دارنده و هر بیم و هراس و بلا و چشم زخم در امان دار و از شر هر شیطان سرکش و هر پادشاه ستمگر کینه توز و هر مخدوم غرقه در ناز و نعمت و هر ناتوان و نیرومند و هر بلند پایه و فرومایه و هر خرد و کلان و هر نزدیک و دور و هر کس - از پریان و آدمیان - که به خلاف رسول تو و اهل بیت او برخاسته و هر جنبنده‌ای که زمامش به دست قدرت توست، پناه ده. تو که فرمانروای دادگر و راستکاری.

بار خدایا، درود بفرست بر محمد و خاندان او و هر کس را که با نیتی پلید آهنگ من کند، از من بازگردان و مکر او از من دور دار و آسیبش از من دفع فرمای و نیرنگش را بر سر او زن.

بار خدایا، در برابر او سدی بر آر تا دیده‌اش از دیدن من ناپینا گردد و گوشش از آنچه درباره من گویند ناشنوا. و در قلب او را قفل بر نه که یاد من بدان در نیاید. و زبانش را از بردن نام من لال کن و سرش فرو کوب و عزتش را به ذلت آور و باد غرور از سرش بیرون بر و از همه زیانهای او و بدیهای او و غمّازی او و غیبت کردن او و عیبجویی او و رشک بردن او و عداوت او و بندها و دامهای او و پیادگان و سواران او، مرا در امان دار. آنک عزیز قدير.

✓ وَ قَالَ ﷻ إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ سِتَّةً بِسِتَّةٍ الْعَرَبَ بِالْعَصْبِيَّةِ وَ الدَّهَاقِينَ بِالْكَبْرِ وَ الْأَمْرَاءَ بِالْجَوْرِ وَ الْفُقَهَاءَ بِالْحَسَدِ وَ التُّجَّارَ بِالْخِيَانَةِ وَ أَهْلَ الرُّسْتَقِ بِالْجَهْلِ. تحف العقول؛ النص؛ ص ۲۲۰ بحار الأنوار ج ۷۵ ص ۵۹

خداوند شش دسته را به شش خوی عذاب کند: عرب را به عصبیت، دهداران را به تکبر، فرماندهان را به ستم، فقیهان را به حسد، بازرگانان را به خیانت، و روستائیان را به جهالت.

قال الكاظم ﷻ: يَا هِشَامُ أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيَّ دَاوُدَ ﷻ قُلْ لِعِبَادِي لَا يَجْعَلُوا بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ عَالِمًا مَفْتُونًا بِالذُّبْيَا فَيَصُدَّهُمْ عَنْ ذِكْرِي وَ عَنْ طَرِيقِ مَحَبَّتِي وَ مَنَاجَاتِي أَوْلَيْكَ قَطَاعُ الطَّرِيقِ مِنْ عِبَادِي إِنْ أَدْنَى مَا أَنَا صَانِعٌ بِهِمْ أَنْ

أَنْزِعَ حَلَاوَةَ مَحَبَّتِي «۳» وَ مُنَاجَاتِي مِنْ قُلُوبِهِمْ يَا هِشَامُ مَنْ تَعَظَّمَ فِي نَفْسِهِ لَعْنَتُهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ وَ مَلَائِكَةُ الْأَرْضِ وَ مَنْ تَكَبَّرَ عَلَى إِخْوَانِهِ وَ اسْتَطَالَ عَلَيْهِمْ فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ «۴» وَ مَنْ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَهُوَ أَعْنَى لِغَيْرِ رُشْدِهِ تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۹۷

امام کاظم علیه السلام: ای هشام! خداوند متعال به حضرت داود وحی کرد: به بندگانم بگو میان من و خود عالمی دنیازده (و دنیا باخته) قرار ندهند، که از یاد من و محبت و مناجاتم بازشان دارد، این گونه علما راهزنان بندگان منند (و ما اکثر قطاع الطريق؟) کمترین معامله‌ای که با آنها می‌کنم این است که شیرینی و محبت مناجاتم را از دلشان می‌گیرم.

✓ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَنْ رَفَعَ جَيْبَهُ وَ خَصَفَ نَعْلَهُ وَ حَمَلَ سِلْعَتَهُ فَقَدْ بَرِيَ مِنَ الْكِبْرِ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ۱۷۸ وسائل الشیعة ج ۵ ص ۵۳

از امام صادق علیه السلام روایت کرده اند که فرمود: کسی که خود جامه و پارگی کفش خویش را وصله زند، و کالای خود را خودش حمل کند، مسلماً از تکبر بدور خواهد بود.

✓ عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أُعَيْنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرِ.

زرارة بن اعین از امام محمد باقر و امام صادق علیهما السلام روایت کرده است: آن که در دلش ذره‌ای از کبر و خود خواهی باشد، به بهشت نمی‌رود ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ص ۲۲۱ الکافی (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۳۱۰

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام الْعِزُّ رِذَاءُ اللَّهِ وَ الْكِبْرِيَاءُ إِزَارَةٌ فَمَنْ تَنَاوَلَ شَيْئاً مِنْهُ أَكْبَهُ اللَّهُ فِي جَهَنَّمَ ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ص ۲۲۱

امام صادق علیه السلام روایت کرده است که پدر بزرگوارش امام محمد باقر علیه السلام فرمود: عزت و جلال (به منزله) لباس بیرونی، و کرامندی (به منزله) جامه زیرین حضرت ربوبی است (این صفات از آن ذات احدیت است و بس)، و هر کسی به یکی از آن دو دستبازی کند، خداوند او را (در روز قیامت) در آتش دوزخ در افکند

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِمُ الثَّانِي عِطْفَهُ وَ الْمَسْبِلُ إِزَارَةُ خَيْلَاءٍ وَ الْمَنْفِقُ سِلْعَتُهُ بِالْإِيمَانِ إِنَّ الْكِبْرِيَاءَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۱

از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود: خداوند نظر رحمت خود را از سه کس دریغ فرماید: اول آن که از سر کبر، خود خواهی و خود فروشی کند؛ دوم آن که با پوشیدن لباس بلند و کشیدن آن به زمین، به دیگران فخر فروشد و تکبر ورزد؛ سوم آن که در رواج و فروش کالای خود از سوگند به دروغ بهره برد. و اضافه فرمود: براستی که بزرگواری و کرامندی از آن خدای جهانیان است.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنَ الْكِبْرِ وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ عَبْدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ * مِنْ إِيْمَانٍ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَلْبَسُ الثُّوبَ وَ يَرْكَبُ الدَّابَّةَ

فَيْكَادُ يَعْرِفُ مِنْ نَفْسِهِ الْكِبْرَ قَالَ لَيْسَ ذَلِكَ بِكِبْرٍ إِنَّمَا الْكِبْرُ إِنْكَارُ الْحَقِّ وَ الْإِيمَانُ إِفْرَارٌ بِالْحَقِّ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۲

از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود: کسی که به اندازه خردلی از کبر در دل او باشد، وارد بهشت نخواهد شد، و آن که به قدر خردلی، از ایمان در دل خود داشته باشد، به دوزخ نخواهد رفت. راوی می گوید عرض کردم: فدایت گردم! گاهی اتفاق می افتد که چون انسان لباس (نو) می پوشد و بر مرکب سوار می شود، نوعی احساس خود بزرگ بینی و بزرگی به او دست می دهد، آیا به نظر شما منشأ این (حالت) از کبر است؟ فرمود: نه! این گونه حالت، کبر نیست، بلکه مراد از کبر، انکار کردن حق است (و خود را به ناحق به جای حق قرار دادن)، همان گونه که ایمان، اقرار کردن به حق می باشد.

✓ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْكِبْرُ مَطَايَا النَّارِ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۲ وسائل الشيعة ج ۱۵ ص ۳۷۸

از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که فرمود: کبر (از آن) مرکبهایی است که (سوار خود را) به سوی آتش (دوزخ) می برد، یا: کبر، از مرکبهای آتشین دوزخ است.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنْ فِي جَهَنَّمَ لَوَادٍ [لَوَادِيًا] لِلْمُتَكَبِّرِينَ يُقَالُ لَهُ سَقَرٌ شَكَاَ إِلَى اللَّهِ شِدَّةَ حَرِّهِ وَ سَأَلَهُ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ أَنْ يَتَنَفَّسَ فَأُخْرِقَ جَهَنَّمَ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۲ تفسير القمي ج ۲ ص: ۲۵۱ الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۲۶۰

عبد الله بن بكير از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که فرمود: در جهنم، دره‌ای (وادیی) وجود دارد که ویژه افراد متکبر و خود خواه است و به آن «سقر» می گویند، این دره (وادئ) از شدت حرارتی که داشت به خدا شکوه کرد و از خدا خواست که به او اجازه دهد تا یک نفس (راحتی) بکشد، این اجازه به او داده شد و جهنم در اثر نفس کشیدن او (چنان) برافروخت که سوخت!

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي خَلْقِ الذَّرِّ فِي صُورَةِ النَّاسِ يُوْطئُونَ حَتَّى يَفْرُغَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ حِسَابِ خَلْقِهِ ثُمَّ يُسَلِّكُ بِهِمْ يُوْطئُونَ نَاراً لَا بِنَارٍ يُسَقَّوْنَ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ مِنْ عَصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۲ وسائل الشيعة ج ۱۵ ص ۳۷۸

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: در روز قیامت متکبران به شکل انسان ولی در کوچکی و خردی چون مور، محشور می شوند، و (آنقدر) در زیر پای آفریده‌های خداوند، (چون مور) پایمال می گردند تا خداوند از (کار) حساب بندگان خود آسوده بشود، سپس آنان را به جانب آتش (دوزخ) می برند، (آنها) چه آتشی؟! و از کثافات و گدازه‌های سیال و متعفن اعماق جهنم (طینت خبال) به آنان می چشانند.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرُ أَهْلِ جَهَنَّمَ الْمُتَكَبِّرُونَ. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، النص، ص: ۲۲۳ وسائل الشيعة ج ۱۵ ص ۳۷۸

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت کرده است که فرمود: بیشتر دوزخیان، از متکبران و خود خواهانند.

۵. کینه توزی

✓ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «المؤمن ليس بحقود»، منية المرید ص ۳۲۱

رسول خدا ﷺ فرمود: «مؤمن کینه توز نیست.»

✓ الامام الصادق عليه السلام: «من زرع العداوة حصد ما بذر»، الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۳۰۲

از امام صادق علیه السلام روایت است که فرمود: کسیکه تخم دشمنی بکارد آنچه کاشته برداشت کند

✓ رأس الجهل معاداة الناس. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۵۲۴۷؛ ج ۴؛ ص ۵۱

از امام علی علیه السلام روایت است که فرمود: سر نادانی دشمنی کردن با مردم است. یعنی عمده نادانیها آنست، زیرا که سبب عذاب اخروی و بسیاری از مفاسد دنیوی می شود.

✓ قال علي عليه السلام: أقل الناس راحة الحقود. تحف العقول؛ النص؛ ص ۴۸۸

از امام علی علیه السلام روایت است که فرمود: شخص کینه‌ای، کم آسایش‌ترین مردم است.

✓ قال علي عليه السلام: ستة لا تفارقهم الكآبة الحقود و الحسود و حديث عهد بغنى و غنى يخشى من الفقر و

طالب زينة يقصر عنها قدره و جليس لأهل الأدب و ليس منهم

و نیز فرمود از شش نفر حزن و اندوه مفارقت نمیکند از شخصی که کینه در دل داشته باشد از کسی که حسد در سینه داشته باشد از کسی که تازه بدولت رسیده باشد از توانگری که از فقر بترسد از طالب مرتبه‌ای که قدرت بر آن مرتبه نداشته باشد از کسی که با اهل ادب بنشیند و از ادب بهره‌ای نداشته باشد

✓ قال علي عليه السلام: لا عيش أنكد من عيش الحسود و الحقود. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر

الكلم ۱۰۷۴۷؛ ج ۶؛ ص ۳۹۷

از امام علی علیه السلام روایت است که فرمود: نیست زندگانی سخت‌تر از زندگانی حسود و کینه‌ور.

✓ قال النبي صلى الله عليه وآله: أ لا أخبركم بشر نساءكم قالوا بلى يا رسول الله أخبرنا قال من شر نساءكم الذليلة في

أهلها العزیزة مع بعلمها العقيم الحقود التي لا تتورع عن قبيح المتبرجة إذا غاب عنها زوجها الحصان

معه إذا حضر التي لا تسمع قوله و لا تطيع أمره فإذا خلا بها تمنعت تمنع الصعبة عند ركوبها و لا تقبل

له عذرا و لا تغفر له ذنبا مكارم الأخلاق؛؛ ص ۲۰۲

رسول الله ﷺ فرمود: می‌خواهید بدترین زنان را معرفی کنم؟ گفتند: آری. فرمود: آن کس که در خانواده‌اش ذلیل و نسبت بشوهر عزیز (در دانه) نازا، کینه‌توز، ناپرهیزکار از بدی، در غیبت شوهر خودنما و خود آرا و عریان خوددار از او، نه سخن او را بشنود و

نه فرمانش را ببرد، وقتی شوهر با او خلوت کند، چون شتر چموشی سرکشی نماید، نه عذری از وی پذیرد و نه از لغزش او درگذرد.

۶. حسادت

در آیات و اخبار از این صفت مذمت شدید شده است. خدای سبحان در ناشایسته شمردن آن می‌فرماید:

✓ «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ» ۴: ۵۴ (نساء ۵۳).

«یا به مردم نسبت به آنچه خدا از فضل و کرم خویش به آنان داده حسد می‌برند؟».

✓ و می‌فرماید: «وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَنْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ» ۲: ۱۰۹ (بقره ۱۰۹).

«بسیاری از اهل کتاب از حسدی که در دلشان است دوست دارند که شما را پس از ایمان آوردنتان به کفر باز گردانند».

✓ و می‌فرماید: «إِنْ تَمَسَسْتُمْ حَسَنَةً تَسُوهُمْ وَانْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا» ۳: ۱۲۰. (آل عمران ۱۲۰)

«اگر نیکی به شما رسد بد حال و ناراحت می‌شوند و اگر بدی به شما رسد از آن شادمان می‌گردند».

✓ قال النبي ﷺ: «الحسد يأكل الحسنات كما تأكل النار الحطب». الكافي (ط - دارالحدیث) ج ۱۵ ص ۱۲۵

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود «حسد کارهای نیک را می‌خورد همچنانکه آتش هیزم را می‌خورد».

✓ و قال النبي ﷺ: «قال الله عز و جل لموسى بن عمران عليه السلام: يا بن عمران لا تحسدن الناس على ما آتيتهم من فضلى و لا تمدن عينيك إلى ذلك و لا تتبعه نفسك، فان الحاسد ساخط لنعمي، صاّد لقسمي الذى قسمت بين عبادى. و من يك كذلك فلست منه و ليس منى». الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۳۰۷

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم «خدای عز و جل به موسی بن عمران وحی فرمود که به مردم بر آنچه از فضل خود به آنها داده‌ام حسد مبر، و چشمهای خود را بر آن مدوز، و دلت را دنبال آن مکن، که حسود نسبت به نعمت‌های من خشمگین است، و از تقسیمى که میان بندگان خود کرده‌ام جلوگیری است. و هر که چنین باشد من از او نیستم و او از من نیست».

✓ و قال النبي ﷺ: «لا تحاسدوا و لا تقاطعوا و لا تدابروا و لا تباغضوا، و كونوا عباد الله اخوانا». مجموعة

ورام ج ۱ ص ۱۱۵

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم «حسد مورزید و از هم مگسلید و به یکدیگر پشت مکنید (راه مخالفت میوئید) و دشمنی منمائید، بندگان خدا با هم برادر باشید».

✓ و قال النبي ﷺ: «دبّ إليكم داء الأمم قبلكم: الحسد و البغضاء هي الحالقة، لا اقول حالقة الشعر، و لكن

حالقة الدين. و الذي نفس محمد بيده لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا، و لن تؤمنوا حتى تحابوا؟ أفسوا

السلام بينكم» منهاج البراعة في شرح نهج البلاغة (خوئی) / ج ۶ / ۱۳۹ / المعنى ص : ۱۲۶

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم «بیماری امتهای پیش در شما راه یافته: حسد و دشمنی که سترنده است، نه سترنده موی بلکه سترنده دین. به خدائی که جان محمد به دست اوست، به بهشت نمی‌روید تا ایمان آورید، و ایمان نخواهید آورد تا یکدیگر را دوست بدارید. آیا می‌خواهید شما را به چیزی خبر دهم که مهربانی و دوستی را میان شما برقرار کند؟ به همدیگر سلام کنید».

✓ قال النبي ﷺ: «كاد الفقر ان يكون كفرا، و كاد الحسد ان يغلب القدر». الكافي (ط - الإسلامية) / ج ۲ /

۳۰۷ / باب الحسد ص : ۳۰۶

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم «فقر نزدیک است که به کفر انجامد، و حسد نزدیک است که بر قدر غلبه کند [۱]».

✓ قال النبي ﷺ: سيصيب امتي داء الامم، قالوا: و ما داء الامم؟ قال عليه السلام: الأشر و البطر و التكائر و

التنافس في الدنيا و التباعد و التحاسد حتى يكون البغى ثم الهرج. منهاج البراعة في شرح نهج البلاغة

(خوئی) ج ۶ ص ۱۴۰

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم: «به زودی به امت من بیماری خواهد رسید. پرسیدند: بیماری امتهای چیست؟ فرمود: «خود پسندی و ستیزندگی، و سرکشی، و زیاده جوئی، و همچشمی در دنیا، و دوری نمودن و حسد ورزیدن، تا آنکه ستم و تعدی و سپس آشوب و فتنه پدید آید».

✓ قال رسول الله ﷺ أخوف ما أخاف على أمتي أن يكثر لهم المال فيتحاسدون و يقتتلون مجموعة ورام ؛

ج ۱؛ ص ۱۲۷

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «ترسناکتر چیزی که بر امتم می‌ترسم این است که مالشان زیاد شود پس با یکدیگر حسد ورزند و یکدیگر را به قتل رسانند».

✓ قال النبي ﷺ إن لنعم الله أعداء قیل و ما أعداء نعم الله يا رسول الله قال الذين يحسدون الناس على ما

آتاهم الله من فضله. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۷۰؛ ص ۲۵۶

رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم فرمود: «برای نعمت‌های خدا دشمنانی هست. پرسیدند: آنها کیانند؟ فرمود: کسانی که به مردم بر آنچه خدا از فضل خود به ایشان داده حسد می‌برند»

✓ قال أبو عبد الله عليه السلام: قال الله عز و جل لموسى عليه السلام: يا ابن عمران، لا تحسدن الناس على ما آتيتهم من فضلى، و لا تمدن عينيك إلى ذلك، و لا تتبعه نفسك، فإن الحاسد ساخط لنعمتى صاد لقسمى الذى قسمت بين عبادى، و من يك كذلك فلست منه و ليس منى. «الجواهر السنیه فى الأحادیث القدسیه (کلیات حدیث قدسی)؛؛ ص ۸۷

✓ و امام صادق عليه السلام فرمود در یکی از احادیث قدسی وارد شده است که: «خداوند فرمود: حسود دشمن نعمت من است و از قضاء من خشمگین است و به قسمتی که در میان بندگانم کرده‌ام راضی و خشنود نیست».

✓ الامام الباقر عليه السلام: «ان الرجل لیأتی بای بادره فیکفر. و ان الحسد لیأکل الایمان کما تأکل النار الحطب». الکافی (ط - الإسلامیة) ج ۲ ص : ۳۰۶

امام باقر عليه السلام فرمود «گاهی مرد شتابزدگی و تندى می‌کند و کافر می‌شود. و حسد ایمان را می‌خورد همچنانکه آتش هیزم را می‌خورد».

✓ قال أبو عبد الله عليه السلام: آفة الدین: الحسد و العجب و الفخر «الکافی (ط - الإسلامیة) ج... ص : ۳۰۶

امام صادق عليه السلام فرمود «آفت دین حسد و خودبینی و فخر فروشی است».

✓ و قال أبو عبد الله عليه السلام: ان المؤمن یغبط و لا یحسد، و المنافق یحسد و لا یغبط «الکافی (ط - الإسلامیة) ج ۲ ص ۳۰۷

امام صادق عليه السلام فرمود «مؤمن غبطه می‌برد و حسد نمی‌ورزد، ولی منافق حسد می‌ورزد و غبطه نمی‌برد»

✓ قال الصادق علیه السلام یضر بنفسه قبل أن یضر بالمحسود کابلیس أورت بحسده لنفسه اللعنة و لآدم ع الاجتباء و الهدى و الرفع إلى محل حقائق العهد و الاصطفاء فکن محسودا و لا تکن حاسدا إن میزان الحاسد أبدا خفیف بثقل میزان المحسود و الرزق مقسوم فما ذا ینفع الحسد الحاسد و ما ذا یضر المحسود الحسد و الحسد أصله من عمی القلب و الجحود بفضل الله تعالی و هما جناحان للكفر و بالحسد وقع ابن آدم فی حسرة الأبد و هلک مهلکا لا ینجو منه أبدا و لا توبه للحاسد لأنه مستمر علیه معتقد به مطبوع فیه یبدو بلا معارض مضر له و لا سبب و الطبع لا یتغیر من الأصل و إن عولج مصباح الشریعة، ص: ۱۰۵

✓ فرمود: «حسود پیش از آنکه ضرری به محسود برساند به خود زیان می‌زند، چنانکه ابلیس به سبب حسد برای خود لعنت به ارث برد، و برای آدم برگزیدگی و هدایت و بالا رفتن به مقام حقایق عهد و اصطفاء الهی را حاصل کرد. پس محسود باش و حسود مباش، که ترازوی حسود همیشه سبک است به واسطه سنگینی ترازوی محسود [۲]، و روزی

قسمت شده است، پس حسد چه نفعی به حسود و چه ضرری به محسود می‌رساند. و ریشه حسد از کوری دل و انکار فضل و کرم خدای تعالی است، و این‌ها دو بالند برای کفر. و به واسطه حسد فرزند آدم در حسرت جاوید افتاد، و به درّه هلاکتی سقوط کرد که هرگز نجاتی برای او نیست. و حسود را توبه نیست، زیرا بر آن مصرّ و به آن معتقد است و حسد سرشت اوست که بدون معارض و بی‌سبب ظاهر می‌شود، و سرشت از ریشه تغییر نمی‌پذیرد، هر چند که معالجه شود»»».

۷. نیرنگ

✓ آل عمران : ۵۴ وَ مَكَرُوا وَ مَكَرَ اللَّهُ وَ اللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

آنان مکر کردند، و خدا هم مکر کرد، و خدا بهترین مکرکنندگان است. (۵۴)

✓ (۸) الأنفال : ۳۰ وَ إِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَ يَمْكُرُونَ وَ يَمْكُرُ اللَّهُ وَ اللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

و آن هنگام را به یادآور که کافران درباره تو مکاری کردند تا در بندت افکنند یا بکشندت یا از شهر بیرون سازند. آنان مکر کردند و خدا نیز مکر کرد و خدا بهترین مکرکنندگان است. (۳۰)

✓ رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ: «ليس منا من مكر مسلما»، الكافي (ط - الإسلامية) ج ۲ ص ۳۳۷

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ فرمود: «هر که با مسلمانی مکر کند از ما نیست».

✓ قال امير المؤمنين عليه السلام: «لو لا أن المكر والخديعة في النار لكنت أمكر الناس». الكافي ج ۲ ص ۳۳۶

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود «اگر نه این بود که عاقبت مکر و خدعه آتش دوزخ است من از همه مردم مکارتر بودم». و مکرر آن حضرت آهی بلند می‌کشید

✓ قال له عليه السلام رجل أوصني بشيء ينفعني الله به فقال ص أكثر ذكر الموت يسلك عن الدنيا «۲» و عليك بالشكر فإنه يزيد في النعمة و أكثر من الدعاء فإنك لا تدري متى يستجاب لك و إياك و البغي فإن الله قضى أنه من بغي عليه لينصرنه الله «۳» و قال أيها الناس إنما بغيكم على أنفسكم «۴» و إياك و المكر فإن الله قضى أن لا يحق المكر السيئ إلا بأهله تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۵

مردی گفت: یا رسول الله مرا نصیحتی کنی که که محبت دنیا را از دلت ببرد. شکر خدا کن تا بر نعمتت بیفزاید. بسیار دعا کن چه از وقت استجابت خبر نداری. از ستم بپرهیز که در قرآن آمده: «خداوند ستم‌دیدگان را نصرت دهد. مردم، ستمگری شما تنها

به زبان خودتان است» (یونس: ۲۳)، از مکر و خدعه حذر کن که خداوند فرموده: «مکر و توطئه ناروا دامنگیر کسی جز صاحبش نشود.» (فاطر: ۴۳). خداوند به آن سود بخشد. فرمود: بسیار یاد مرگ کن

✓ قال عليه السلام من آمن مكر الله و أليم أخذه تكبر حتى يحل به قضاؤه و نافذ أمره و من كان على بينة من ربه هانت عليه مصائب الدنيا و لو قرض و نشر. تحف العقول ؛ النص ؛ ص

امام صادق علیه السلام فرمود هر که از مکر و مؤاخذه دردناک خدا ایمن شود، تکبر کند تا گاهی که قضا و فرمان نافذ او گریانش را بگیرد، و هر که از جانب خدا دلیلی روشن داشته باشد، هر مصیبتی را سبک شمارد، هر چند بدنش را قیچی کنند، و پاره پاره شود.

✓ عن أبي الحسن علي بن موسى الرضا عليه السلام عن أبيه عليه السلام عن آبائه عليهم السلام قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله من كان مسلما فلا يمكر و لا يخدع فإني سمعت جبرئيل يقول إن المكر و الخديعة في النار ثم قال ص ليس منا من غش مسلما و ليس منا من خان مسلما ثم قال ص إن جبرئيل الروح الأمين نزل على من عند رب العالمين فقال يا محمد عليك بحسن الخلق فإن سوء الخلق يذهب بخير الدنيا و الآخرة ألا و إن أشبهكم بي أحسنكم خلقا. الأمالي (للصدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۷۰

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود هر که مسلمانست نباید نیرنگ و فریب کند زیرا من از جبرئیل شنیدم میفرمود نیرنگ و خدعه در آتش است سپس فرمود از ما نیست کسی که مسلمانان را گول زند، از مانیست کسی که بمسلمانی خیانت کند سپس فرمود جبرئیل روح الامین از نزد رب العالمین بمن نازل شد و گفت ای محمد بر تو باد بحسن خلق زیرا بد خلقی خیر دنیا و آخرت را میبرد هلا مانندتر شما بمن خوش خلق تر شماها است.

✓ کان امیرالمومنین عليه السلام يقول المکر و الخديعة في النار ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ۲۷۰

از حضرت امیر عليه السلام نقل شده است که آن حضرت مکرر می فرمود: مکر و فریب در آتش جای دارد.

✓ حدثنا علي بن موسى الرضا عليه السلام قال حدثنا موسى بن جعفر عليه السلام قال حدثنا جعفر بن محمد عليه السلام قال حدثنا محمد بن علي عليه السلام قال حدثنا علي بن الحسين عليه السلام قال حدثنا الحسين بن علي بن أبي طالب عليه السلام قال: كان علي بن أبي طالب عليه السلام بالكوفة في الجامع إذ قام إليه رجل من أهل الشام فقال يا أمير المؤمنين إنني أسألك عن أشياء فقال سل تفقهها و لا تسأل تعنتا فسأله عن أشياء فكان فيما سأله أن قال له أخبرني عن أول من قال الشعر فقال آدم فقال و ما كان من شعره قال لما أنزل إلى الأرض من السماء فرأى تربتها و سعتها و هواءها و قتل قابيل هابيل فقال آدم ع الخصال، ج ۱، ص: ۲۰۹

فوجه الأرض مغبر قبيح

تغيرت البلاد و من عليها

و قل بشاشة الوجه المليح

تغير كل ذي لون و طعم

فأجابه إبليس

فبي في الخلد ضاق بك الفسيح

تنح عن البلاد و ساكنيها

و قلبك من أذى الدنيا مريح

و كنت بها و زوجك في قرار

إلى أن فاتك الثمن الربيح

فلم تنفك من كيدي و مكري

بكفك من جنان الخلد ريح

فلو لا رحمة الجبار أضحت

✓ امام اول عليه السلام در مسجد جامع کوفه بود که مردی از اهل شام نزد او شتافت و گفت ای امیر المؤمنین من چند سؤال از شما دارم، فرمود برای فهمیدن پیرس نه بقصد زحمت دادن، چند مسأله از آن حضرت پرسید، در ضمن آن‌ها عرض کرد بفرمائید نخست کسی که شعر گفت کیست؟ فرمود آدم، عرض کرد شعرش چه بود؟ فرمود چون بزمین آمد و خاک را دید و فضا و هوای آن را نگریست و قابیل هابیل را کشت آدم (ع) این شعر را گفت:

از آن روی زمین زشت است و تیره

دیگر گون شد جهان و هر که در آن

بخرم روی غم گردیده چیره

هر آنچهش رنگ و طعمی بود برگشت

ابلیس پاسخ داد:

بهشت خلد تنگ آمد چه بر تو

بشو دور از جهان و ساکنانش

دلت ز آزار دنیا بد بیک سو

تو را با زوجهات مأوی در آن بود

چنین سودت ز کف شد بی تکاپو

ز کید و مکر من منفک نگشتی

بجز بادت نبد از خلد مینو

گرت رحم خدا شامل نمی‌شد

✓ عن الأصبع بن نباتة قال قال أمير المؤمنين عليه السلام قال الله تبارك و تعالی لموسی ع یا موسی احفظ وصیتی لك بأربعة أشياء أولهن ما دمت لا تری ذنوبك تغفر فلا تشتغل بعيوب غيرك و الثانية ما دمت لا تری كنوزی قد نفدت فلا تغتم بسبب رزقك و الثالثة ما دمت لا تری زوال ملكی فلا ترج أحدا غیري و الرابعة ما دمت لا تری الشيطان ميتا فلا تأمن مكره. الخصال ؛ ج ۱؛ ص ۲۱۷

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود خدای تبارک و تعالی بموسی فرمود ای موسی سفارش مرا در باره چهار چیز نگهدار اولش آنکه تا گناهان خود را آمرزیده ندیده‌ای بعیب دیگران نپرداز دوم تا پایان یافتن خزینه‌های مرا ندیده‌ای غم روزی خود مخور سوم تا زوال سلطنت مرا ندیده‌ای بکسی جز من امیدوار مباش چهارم تا شیطان را مرده ندیده‌ای از مکرش آسوده خاطر مباش

✓ و قال علی عليه السلام الفقيه كل الفقيه من لم يقنط الناس من رحمة الله و لم يؤيسهم من روح الله و لم يؤمنهم من مكر الله نهج البلاغة (للصباحي صالح) ؛ ۹۰؛ ص ۴۸۳

امیر المؤمنین عليه السلام فرمود فقیه کامل کسی است که مردم را از آموزش خدا مأیوس نسازد، و از مهربانی او نومیدشان نکند و از عذاب ناگهانی وی ایمنشان ندارد.

✓ و قال أمير المؤمنين عليه السلام: «واويلاه يمكرون بي و يعلمون اني بمكرهم عالم و اعرف منهم بوجوه المكر، و لكنني اعلم ان المكر و الخديعة في النار فاصبر على مكرهم و لا ارتكب مثل ما ارتكبوا».

امير المؤمنين عليه السلام فرمود «اي واي با من مكر مي كنند و مي دانند كه من مكر آنان را مي فهمم و راههاي مكر و حيله را از ايشان بهتر مي شناسم، و ليكن چون مي دانم كه سرانجام مكر و خدعه آتش دوزخ است بر مكر ايشان صبر مي كنم و آنچه مرتكب مي شوم مرتكب نمي شوم».

۸. تمسخر

خداي سبحان مي فرمايد: لا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ ﴿٤٩﴾ (حجرات، ۱۱).

«هيچ گروهي گروه ديگر را مسخره نکنند، شايد آن گروه از آنها بهتر باشند».

✓ و ابن عباس در تفسير اين قول خداي تعالي: يا وَيَلْتَنَّا مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا... ﴿١٨﴾: ٤٩ (كهف، ٥٠).

...«اي واي بر ما اين چه نامه اي است كه هيچ كوچك و بزرگي را فرو نگذاشته مگر آن را به شمار آورده است.»..گويد: «آن كوچك: تبسم از روي استهزاء، و آن بزرگ، قهقهه و خنده تمسخر آميز به مؤمن است». و اين اشاره است به اينكه خنده بر مردم از گناهان بزرگ است.

✓ الله يستهزئ بهم و يمدهم في طغيانهم يعمهون بقره (١٥)

خداست كه آنها را استهزا مي كند و وامی گذاردشان تا هم چنان در طغيان خویش سرگردان بمانند.

✓ قل أبالله و آياته و رسوله كنتم تستهزؤن توبه: ٦٥.

بگو آيا بخدا و آياتش و رسولش مسخره و شوخي مي كرديد؟

✓ و لا تتخذوا آيات الله هزوا بقره. (٢٣١)

هر گاه زنان را طلاق داديد و مهلتشان سر آمد، يا آنان را به نيكو وجهي ننگه داريد يا به نيكو وجهي رها سازيد. و، تا بر آنها زيان برسانيد يا ستم بكنيد نگاهشان مداريد. و هر كس كه چنين كند به خويشتن ستم کرده است. و آيات خدا را به ريشخند مگيريد و از نعمتي كه خدا به شما داده است و از آيات و حكمتي كه براي موعظه شما فرستاده است ياد كنيد و از خدا بترسيد و بدانيد كه او به همه چيز آگاه است

✓ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ فَإِنَّهَا نَزَلَتْ فِي صَفِيَّةَ بِنْتِ حَيٍّ بْنِ أُخْطَبٍ وَ كَانَتْ زَوْجَةَ رَسُولِ اللَّهِ عليه السلام وَ ذَلِكَ أَنَّ عَائِشَةَ وَ حَفْصَةَ كَانَتَا تُؤَذِيَانِهَا وَ تَشْتِمَانِ وَ تَقُولَانِ لَهَا يَا بِنْتَ الْيَهُودِيَّةِ فَشَكَتْ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عليه السلام فَقَالَ لَهَا أ

لَا تُجِيبُنَهُمَا فَقَالَتْ مَاذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قُولِي أَبِي هَارُونَ نَبِيَّ اللَّهِ وَعَمِّي مُوسَى كَلِيمَ اللَّهِ وَزَوْجِي مُحَمَّدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَا تُنْكِرَانِ مِنِّي فَقَالَتْ لَهْمَا فَقَالَتَا هَذَا عَلَّمَكَ رَسُولُ اللَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ إِلَىٰ قَوْلِهِ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ (بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ٧٢، ص: ١٤٥)

تفسیر قمی: (آیه ١٠ و ١١ سوره الحجرات) ایا کسانی که گرویدید قومی قوم دیگر را مسخره نکنند و نه زنانی زنان دیگر را بسا که بهتر از آنها باشند" که در باره صفیه دختر حبی بن اخطب نازل شده که همسر رسول خدا ﷺ بوده و عایشه و حفصه او را آزار میکردند و دشنام میدادند و باو میگفتند: ای یهودی زاده و او به پیغمبر (ص) شکایت کرد و آن حضرت باو فرمود: تو بآنها پاسخ میدهی، گفت: چه پاسخی یا رسول الله؟ فرمود: بگو: پدرم هارون پیغمبر است و عمویم موسی کلیم الله، و شوهرم محمد رسول الله و برای چه منکر مقام میشوید، و این را بآن دو تا گفت و گفتند این را رسول خدا ﷺ بتو آموخته و خدا این آیه را در باره آنها نازل کرد که دنبالش فرمود: و لقب بد بهم نپرانیید چه بد است نام ناشایسته پس از ایمان.

✓ قال علی علیه السلام من أصبح على الدنيا حزينا فقد أصبح لقضاء الله ساخطا و من أصبح يشكو مصيبة نزلت به فقد أصبح [فإنما] يشكو ربه و من أتى غنيا فتواضع له لغناه ذهب ثلثا دينه و من قرأ القرآن فمات فدخل النار فهو ممن كان [ممن] يتخذ آيات الله هزوا و من لهج قلبه بحب الدنيا التاط قلبه منها بثلاث هم لا يغبه و حرص لا يترکه و أمل لا يدرکه نهج البلاغة (للصباحی صالح) ؛ ؛ ص ٥٠٨

حضرت علی علیه السلام فرمود: آن که به خاطر دنیا غمناک شد بر قضاء خداوند خشمگین شده. و هر کس از مصیبتی که به او رسیده شکایت کند از پروردگارش شکایت کرده. و هر که ثروتمندی را به خاطر ثروتش فروتنی نماید دو سوم دینش از دست رفته. و هر کس قرآن را قرائت نموده و مرده و وارد آتش گشته از کسانی است که آیات خدا را مسخره گرفته. و هر کس دلش به عشق دنیا شیفته شد دلش به سه چیز دنیا خواهد چسبید: اندوهی که او را رها نکند، و حرصی که او را ترک ننماید، و آرزویی که آن را در نیابد

✓ و قال الرضا علیه السلام سبعة أشياء من الاستهزاء من استغفر بلسانه و لم يندم بقلبه فقد استهزأ بنفسه و من سأل الله التوفيق و لم يجتهد فقد استهزأ بنفسه و من سأل الله الجنة و لم يصبر على الشدائد فقد استهزأ بنفسه و من تعوذ بالله من النار و لم يترك الشهوات فقد استهزأ بنفسه و من ذكر الموت و لم يستعد له فقد استهزأ بنفسه و من ذكر الله تعالى خاليا و لم يشتق إلى لقاءه فقد استهزأ بنفسه و معدن الجواهر و رياضة الخواطر ؛ ؛ ص ٥٩

حضرت امام رضا علیه السلام فرمود که هفت چیز بدون هفت چیز استهزاء و سخریه کردن بنفس است کسی که بزبان استغفار کند و در دل پشیمان نشود پس خود را مسخره کرده است کسی که از خدا توفیق کارهای خوب خواهد و لکن جد و جهد نکند و کسی که در پی احتیاط و نگاهداری خود باشد و لکن حذر نکند کسی که از خدا بهشت طلبد و لکن در شدائد و سختیها صبر نکند کسی که از آتش جهنم بخدا پناه برد و لکن ترک شهوتهای دنیوی نکند کسی که مرگ را یاد کند و لکن مهبیای مرگ نشود کسی که ذکر خدا کند و لکن مشتاق ملاقات خدا نباشد در دنیا هر یک از اینها را فرموده که بخود استهزاء نموده و پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «کسانی که مردم را مسخره و استهزاء می کنند برای هر یک دری از بهشت را می گشایند و می گویند: بشتاب بشتاب او با رنج و غم می آید که داخل شود در را می بندند، سپس دری دیگر را می گشایند و به او

می‌گویند: بشتاب و زود بیا و چون به نزدیک در می‌رسد در را می‌بندند. و پیوسته با او چنین می‌کنند، تا در دیگر گشوده می‌شود و چون می‌گویند: بشتاب و تند بیا دیگر نمی‌آید.»

۹. سخن چینی

✓ هَمَّازٍ مَشَاءٍ بِنَمِيمٍ مَنَاعٍ لِخَيْرِ مُعْتَدٍ اِثِمٍ عْتُلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ ۶۸: ۱۱
✓ و می‌فرماید: وَيَلُّ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٌ ۱: ۱۰۴

در تفسیر این آیه شریفه گفته‌اند منظور از همزه سخن چین و منظور از لمزه غیبت کننده است.

✓ قال رسول الله ﷺ: لا يدخل الجنة نمام

. نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید هیچ سخن چینی داخل بهشت نمی‌شود

✓ و قال أمير المؤمنين عليه السلام: شراركم المشاءون بالنميمة المفرقون بين الاحبة، المبتغون للبراء المعايب.

بدترین شما کسانی هستند که سخن چینی می‌کنند و بدین وسیله بین دوستان جدائی می‌اندازند. و برای انسان‌های بی‌گناه در جستجوی عیبند

✓ امام باقر علیه السلام فرمود: الجنة محرمة على المغتابين و المشائين بالنميمة.

بهشت بر غیبت کنندگان و سخن چینان حرام است [۱].

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام ثلاث لا يستودعن سرا «۱»، المرأة، و النمام، و الاحمق. شرح آقا جمال خوانساری
بر غرر الحكم و درر الكلم ۴۶۶۲؛ ج ۳؛ ص ۳۳۶

سه تانده که سپرده نمی‌شود بایشان سری یعنی نباید که سپرده شود بایشان سری، زن، و سخن‌چین، و احمق یعنی کم عقل، زیرا که زن و احمق بسبب نقصان عقلی که دارند اعتمادی بر نگاهداشتن ایشان نیست و باندک سببی فاش میکنند، و سخن‌چین خود ظاهرست که سر نگاهدار نیست.

✓ قال عليه السلام يا علي رأيت علي باب الجنة مكتوبا أنت محرمة علي كل بخيل و مرء و عاق و نمام جامع الأخبار (للشعيري) ؛ ؛ ص ۸۴

پیا مبر ﷺ به علی علیه السلام فرمود یا علی دیدم بر در بهشت نوشته بود تو هر بخیل و ریاکار و عاق شده پدر و مادرو سخن‌چین حرام هستی

✓ قال رسول الله ﷺ يا أبا ذر لا يدخل الجنة قتات قلت و ما القتات قال النمام يا أبا ذر صاحب النميمة لا يستريح من عذاب الله عز و جل في الآخرة يا أبا ذر من كان ذا وجهين و لسانين في الدنيا فهو ذو لسانين في النار - مكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۴۷۰

یا ابا ذر: سخن چین به بهشت نمی‌رود. یا ابا ذر: سخن چین در آخرت از عذاب الهی در امان نخواهد بود. یا ابا ذر: هر که در دنیا دو زبان و دو رو (منافق) باشد در جهنم نیز دو زبانه باشد.

✓ قال عليه السلام بنس العبد عبد يكون ذا وجهين و ذا لسانين يطري أخاه شاهدا «۱» و يأكله غائباً إن أعطى حسده و إن ابتلى خذله تحف العقول؛ النص؛ ص ۴۸۸

آن بنده که دورو، و دو زبان دارد، بد بنده‌ای است، روبرو از برادرش تعریف می‌کند و پشت سر گوشتش را (به غیبت) می‌خورد، اگر نعمتی یابد بر او رشک برد، و اگر گرفتار شود رهایش کند.

✓ عن زيد بن علي عن آبائه عليهم السلام قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله يجيء يوم القيامة ذو الوجهين دالعا لسانه في قفاه و آخر من قدامه يتلها [يتلها] نارا حتى يلها جسدته ثم يقال له هذا الذي كان في الدنيا ذا وجهين و لسانين يعرف بذلك يوم القيامة. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال؛ النص؛ ص ۲۶۹

زيد بن علی بن الحسین علیه السلام به نقل از پدران بزرگوارش علیهم السلام از امیر مؤمنان علی علیه السلام روایت کرده است که فرمود: کسی که دو رو و دو زبان باشد، در روز قیامت در حالتی محشور می‌گردد که زبانی از پشت سر و زبان دیگری از پیش روی او بیرون آمده‌باشد، و هر دو شعله‌ور زبانه می‌کشند تا همه پیکر او را فرا گیرند و بسوزانند، و سپس در باره او گفته می‌شود که: این همان است که در دنیا دو روی و دو زبان بود؛ و در روز قیامت به این دو صفت (از دیگران) باز شناخته می‌شود.

✓ و فرمود: «أحبكم إلى الله أحسنكم أخلاقا، الموطؤون أكنافا، الذين يألفون و يؤلفون، و إن أبغضكم إلى الله المشاءون بالنميمة، المفرقون بين الأحبة، الملتمسون للبراء العثرات»»

«محبوبترین شما نزد خدا کسانی‌اند که اخلاقشان نیکوتر باشد، و همنشین نواز باشند، آنان که با مردم الفت می‌گیرند و مردم با آنها الفت می‌گیرند، و دشمن‌ترین شما نزد خدا پادوهای سخن چینی هستند که بین دوستان جدائی می‌افکنند، و در جستجوی لغزشهای پاکان برمی‌آیند».

✓ و فرمود: «ألا أتبتكم بشراركم؟ قالوا: بلى يا رسول الله، قال: المشاءون بالنميمة، المفرقون بين الأحبة، الباغون للبراء المعايب»»

«می‌خواهید شما را به بدترینتان آگاه کنم؟ عرض کردند: بلی یا رسول الله. فرمود: آنان که به سخن چینی روند، و میان دوستان جدائی افکنند، و برای پاکان عیبجویی کنند».

✓ عن رسول الله صلى الله عليه و آله - في وصيته لعلی علیه السلام - قال الله جل جلاله: وعزتي و جلالی، لا يدخلها مدمن خمر، ولا نام، ولا دیوث، ولا شرطي، ولا مخنث ولا نباش، ولا عشار، ولا قاطع رحم، من لا يحضره الفقيه: ج ۴ ص ۳۵۶ ح ۵۷۶۲، وسائل الشیعة: ج ۱۱ ص ۱۷۲ ح ۱۴.

و فرمود: «چون خدا بهشت را آفرید به آن فرمود: سخن بگوی، بهشت گفت: هر که داخل من شد به سعادت رسید. خدای جبار، جل جلاله، فرمود: به عزت و جلالم سوگند هشت گروه از مردم در تو جای نخواهند گرفت: باده پرست (دائم الخمر)، اصرار کننده

بر زنا، سخن چین، دیوث، پلیس و لشکر پادشاه ستمگر، مخنث، آن که قطع رحم کند، و کسی که با خدا عهد بندد و به آن وفا نکند».

✓ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ إِنَّ الْعَبْدَ يُخْشِرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَا يُدْمِي دَمًا فَيُدْفَعُ إِلَيْهِ شِبْهُ الْمِحْجَمَةِ أَوْ فَوْقَ ذَلِكَ فَيُقَالُ لَهُ هَذَا سَهْمُكَ مِنْ دَمِ فُلَانٍ فَيَقُولُ يَا رَبِّ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنَّكَ قَبَضْتَنِي وَ مَا سَفَكْتُ دَمًا قَالَ بَلَى سَمِعْتَ مِنْ فُلَانٍ بِنِ فُلَانٍ كَذَا وَ كَذَا فَرَوَيْتَهَا عَنْهُ فَتَقَلَّتْ عَنْهُ حَتَّى صَارَ إِلَى فُلَانِ الْجَبَّارِ فَتَقَلَّتْ عَلَيْهِ فَهَذَا سَهْمُكَ مِنْ دَمِهِ «۱». المحاسن، ج ۱، ص: ۱۰۵

و فرمود: «بنده خدا روز قیامت محشور شود و با اینکه در دنیا خونی نریخته، به اندازه یک حجامت یا بیشتر خون به وی دهند و گویند: این سهم تو از خون فلانی است. عرض می‌کند: خدایا تو می‌دانی که تا وقتی که جانم را گرفتی خونی نریختم، خداوند فرماید: آری، تو از فلانی چنین و چنان شنیدی و به ضرر او بازگو کردی، و این نقل تو دهان به دهان به فلان ستمکار رسید و وی با شنیدن آن او را کشت، و این سهم تو از خون اوست».

✓ و امام صادق علیه السلام فرمود: «من روی علی مؤمن روایه یزید بها شینه و هدم مروءته لیسقط من أعین الناس، أخرجه الله تعالى من ولايته إلى ولاية الشيطان، و لا يقبله الشيطان.»

«هر که به ضرر مؤمنی داستانی بگوید و قصدش ریختن آبروی او باشد تا از چشم مردم بیفتد خداوند او را از ولایت (دوست و بستگی) خود به ولایت شیطان می‌راند، و شیطان هم او را نمی‌پذیرد».

روایت است که: «بنی اسرائیل گرفتار خشکسالی و قحط شدند، موسی علیه السلام چند بار به دعا باران خواست ولی دعایش مستجاب نشد و اثری نبخشید. خدای تعالی به او وحی فرمود: در میان شما سخن چینی هست که بر تمامی اصرار می‌ورزد و من از این جهت دعای تو و همراهانت را اجابت نخواهم کرد. موسی گفت: پروردگارا او کیست تا از میان خود برانیم؟ فرمود: ای موسی، من تو را از سخن چینی نهی می‌کنم و خود سخن چینی کنم؟ پس بنی اسرائیل همگی توبه کردند، آنگاه خداوند به آنها باران رسانید».

✓ و روایت است که: «ثلث عذاب قبر از سخن چینی است».

۱۰. سرزنش کردن (ملامت، توبیخ)

✓ قال علی عليه السلام: كان لي فيما مضى أخ في الله و كان [يعظمه] يعظمه في عيني صغر الدنيا في عينه و كان خارجا من سلطان بطنه فلا يشتهي [يتشهى] ما لا يجد و لا يكثر إذا وجد و كان أكثر دهره صامتا فإن قال بذ القائلين و نفع غليل السائلين و كان ضعيفا مستضعفا فإن جاء الجد فهو ليث غاب [ليث عاد] و صل واد لا يدلي بحجة حتى يأتي قاضيا و كان لا يلوم أحدا على ما [لا] يجد العذر في مثله حتى يسمع اعتذاره و كان لا يشكو وجعا إلا عند برئه و كان يقول ما يفعل [ما يقول] و لا يقول ما لا يفعل و كان إذا [إن] غلب على الكلام لم يغلب على السكوت و كان على [أن يسمع] ما يسمع أحرص منه على أن

یتکلم و کان إذا بدهه أمران ينظر [نظراً] أيهما أقرب إلى الهوى [فخالفه] فيخالفه فعليكم بهذه الخلائق فالزموها و تنافسوا فيها فإن لم تستطيعوها فاعلموا أن أخذ القليل خير من ترك الكثير نهج البلاغة (للمصباحي صالح) ؛؛ ص ۵۲۶

آن حضرت علیه السلام فرمود: مرا در گذشته برادری خدایی بود، کوچکی دنیا در نظرش او را در نظرم بزرگ می نمود. از سلطه شکمش آزاد بود، آنچه نمی یافت آرزو نمی کرد، و هرگاه می یافت زیاده روی نداشت. اکثر روزگارش را خاموش بود، و اگر می گفت بر گویندگان غالب می شد، و تشنگی پرسندگان را به زلال معرفت فرو می نشاند. افتاده بود و او را ناتوان می شمردند، ولی به وقت جد و جهاد شیر خشمگین و مار زهر آگین بود. تا نزد قاضی نمی آمد اقامه حجت نمی کرد. احدی را به کاری که در مثل آن عذر می یافت ملامت نمی نمود تا عذرش را بشنود. دردی را جز به وقت بهبودیش شکایت نمی کرد. چیزی را که می گفت انجام می داد، و آنچه را عمل نمی کرد نمی گفت. اگر در سخن بر او غالب می شدند در سکوت مغلوب نمی شد، و بر شنیدن حریص تر از گفتن بود. هرگاه دو برنامه پیش می آمد دقت می کرد که کدام به هوای نفس نزدیک تر است پس آن را مخالفت می نمود. بر شما باد به این اوصاف و ملازمت و رغبت به آنها، پس اگر همه آنها را قدرت ندارید بدانید که به دست آوردن اندک بهتر از ترک بسیار است

✓ قال النبي صلی الله علیه و آله: من عبر أخاه بذنب لم يمت حتى يعمله. نهج الفصاحة ۲۹۲۰؛؛ ص ۷۵۱

هر که برادر خویش را بگناهی سرزنش کند نمیرد تا مرتکب آن شود.

✓ قال النبي صلی الله علیه و آله: اللهم احفظني بالإسلام قائماً و احفظني بالإسلام قاعدا و احفظني بالإسلام راقدا و لا تشمت بي عدوا و لا حاسدا اللهم إني أسألك من كل خير خزائنه بیدک و أعوذ بك من كل شر خزائنه بیدک. نهج الفصاحة ؛؛ ۴۹۴؛؛ ص ۲۴۹

خدایا مرا هنگام خفتن و ایستادن و نشستن بوسیله اسلام حفظ کن و مرا به سرزنش دشمن و حسود مبتلا مساز، خدایا همه نیکی هائی که گنجینه آن را بدست داری از تو می خواهم و از همه بدیهائی که گنجینه آن را بدست داری بتو پناه می برم.

✓ الامام الصادق علیه السلام: لا ينبغى لمن لم يكن عالماً أن يعد سعيداً، و لا لمن لم يكن ودوداً أن يعد حميداً، و لا لمن لم يكن صبوراً أن يعد كاملاً، و لا لمن لا يتقى ملامة العلماء و ذمهم أن يرجى له خير الدنيا و الآخرة. و ينبغى للعاقل أن يكون صدوقاً، ليؤمن على حديثه، و شكورا ليستوجب الزيادة. «۲» الحياء / ترجمه احمد آرام ؛؛ ج ۱؛؛ ص ۶۸

امام صادق علیه السلام: شایسته نیست آن کس را که عالم نیست سعادت مند بخوانند، و آن کس را که مهربان نیست پسندیده بشمارند، و آن کس را که شکیبا نیست کامل بدانند. همچنین آن کس که از سرزنش و نکوهش دانشمندان و دانایان پرهیز نکند، نتوان امید داشت که به خیر دنیا و آخرت برسد. سزاوار شخص عاقل آن است که راستگو باشد تا مردم به گفتارش اطمینان داشته باشند، و سپاسگزار نعمتها باشد تا مستوجب فزونی نعمت گردد.

۱۱. بدگمانی

✓ «يا أيها الذين آمنوا اجتنبوا كثيراً من الظن إن بعض الظن إثم» ۴۹: ۱۲ (حجرات ۱۲)

«ای کسانی که ایمان دارید، از بسیاری گمانها بپرهیزید که بعضی گمانها گناه است.»

✓ «وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ» ۴۱: ۲۳ (فصلت ۲۳)

«این گمان شما که به خدای خود بردید شما را هلاک کرد.»

✓ «وَوَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا» ۴۸: ۱۲ (فتح ۱۲)

«و گمان بد بردید و گروهی هلاک زده شدید.»

✓ و امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: «ضع أمر أخيك على أحسنه حتى يأتيك ما يغلبك منه، و لا تظنن بكلمة خرجت من أخيك سوعا و أنت تجد لها في الخير محملا.»

«کار برادر دینی خود را به بهترین وجه و محمل توجیه و حمل کن تا بقدری که ظن غالب از بدی او برای تو پیدا شود، و از سخنی که از ادهان برادرت بیرون آید تا وقتی که می توانی محمل خوبی برای آن بیابی گمان بد مبر.»

✓ حضرت علی علیه السلام فرمود:

✓ من غلب عليه سوء الظن لم يترك بينه وبين خليل صلحا.»

بر هر کس بدگمانی غلبه کند هر گونه صلح و صفا بین او و دوستانش از بین می رود.

✓ إِيَّاكَ أَنْ تَسِيءَ الظَّنَّ فَإِنَّ سَوَاءَ الظَّنِّ يَفْسِدُ العِبَادَةَ وَ يَعْظُمُ الوِزْرَ.»

از گمان بد دوری کنید زیرا بدگمانی [اثر] عبادت را از بین می برد و گناه [انسان] را بزرگ می سازد.

✓ و نیز فرمود: لا ایمان مع سوء ظن. «غرر الحکم و درر الکلم / / ۷۷۰ / ۱۰۰ ص : ۷۷۰»

ایمان با سوء ظن جمع نمی شود.

✓ سوء الظن بالمحسن شرّ الإثم و أقبح الظلم. «غرر الحکم و درر الکلم ۳۹۹ ۲۴ ص :

بدگمانی نسبت به انسان نیکوکار [و بیگناه] بدترین گناه و زشت ترین ستم است.

✓ إِيَّاكُمْ وَ الظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الحَدِيثِ. «مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول ج ۱۱ ص ۳۹۳ الحدیث ۲ ص : ۳۹۱»

از سوء ظن بپرهیزید چرا که آن دروغ ترین خبرها است.

✓ روى أن رسول الله ص نظر إلى الكعبة و قال مرحبا بالبيت ما أعظمك و ما أعظم حرمتك على الله و الله للمؤمن أعظم حرمة منك - لأن الله حرم منك واحدة و من المؤمن ثلاثة ماله و دمه و أن يظن به ظن السوء مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ٧٨

نيز روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هنگامی که متوجه کعبه بود، ای کعبه خداوند تو را چه اندازه بزرگ کرد و به تو احترام گذاشت، به خداوند سوگند مؤمن حرمتش بزرگ تر از تو هست زیرا تو یک حرمت داری و لیکن مؤمن سه حرمت دارد، مالش، خورش و این که نباید نسبت به او سوء ظن داشت.

۱۲. تحقیر کردن

✓ عن أبى بصير عن أبى عبد الله عليه السلام قال: لا تحقروا مؤمنا فقيرا فإنه من حقر مؤمنا فقيرا و استخف به حقره الله تعالى و لم يزل ماقتا له حتى يرجع عن تحقيره أو يتوب قال و من استذل مؤمنا و حقره لقله ذات يده و لفقره شهره الله يوم القيامة على رءوس الخلائق. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ٢٥٠

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام

و من داری الرجال فقد أصابا

سليم العرض من حذر الجوابا

و من حقر الرجال فلن يهابا

و من هاب الرجال فهيبوه

و كان عليه السلام يقول

إلى الجهل فى بعض الأحيان أحوج

لئن كنت محتاجا إلى الحلم إننى

و لى فرس للجهل بالجهل مسرج

و لى فرس للحلم بالحلم ملجم

امير المؤمنين على عليه السلام چنین سروده است: «کسی که از پاسخ فرو مایگان پرهیز کند، آبرویش مصون است و هر کس با مردان مدارا کند، راه صواب رفته است. هر کس مردان بزرگ را هیبت بدارد، هیبتش را می‌دارند و هر کس آنان را خوار و زبون کند، بزرگ نخواهد شد.» «٣»

✓ این دو بیت در کتاب من الشعر المنسوب الى الامام الوصى على بن ابى طالب، ص ١٩، جمع و شرح عبد العزيز سيد الاهل، بيروت، ١٣٩٣ قمری، آمده است.
✓ و این ابیات را هم مکرر می‌خواند:

«اگر به دانش نیازمند باشیم، گاهی به نادانی نیازمندترم. مرا برای بردباری اسبی است که به بردباری لگام زده شده است. هر کس راستی مرا بخواهد، من راست و با صداقتم و کسی که کژی مرا بخواهد من کژ خواهم بود و اگر بعضی از مردم بگویند در او سماجت (زشتی) است، همانا که راست گفته‌اند، ولی زبونی از نادانی بدتر است.»

✓ قال الصادق عليه السلام من حقر مؤمنا لقله ماله حقره الله فلم يزل عند الله محقورا حتى يتوب مما صنع و قال
إنهم يباهون بأكفائهم يوم القيامة مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۵۹

فرمود: هر کس مؤمنی را برای اینکه مال دنیا ندارد تحقیر کند نزد خدا حقیر است مگر اینکه توبه کند. و بعد فرمود: اهل ایمان روز قیامت به افراد نظیر خود مباحات می‌کنند و از دیدن هم خوشحال می‌گردند.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال من حقر مؤمنا مسكينا لم يزل الله له حاقرا حتى يرجع عن محقرته إياه
مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۳۲۲

حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر کس مؤمن فقیری را کوچک بشمارد، خداوند او را تحقیر می‌کند تا آنگاه که از آن مؤمن عذر بخواهد و از تحقیر او دست باز دارد

✓ قال عليه السلام من استذل مؤمنا أو حقره لفقره و قلته ذات يده شهره الله يوم القيامة بما يفضحه على رءوس
الخلائق لا محالة مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۳۲۲

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس مؤمنی را به خاطر فقرش و کمی مالش خوار کند یا کوچک شمارد، سرانجام خداوند روز قیامت بین مردم او را به چیزی مشهور نماید که او را رسوا نماید.

✓ عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من أهان لي ولينا فقد أُرصد في محاربتني مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛
النص ؛ ص ۳۲۲

امام صادق علیه السلام از قول رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس به یکی از دوستانم اهانتی کند، با من اعلان جنگ نموده است.

✓ عن أبي بصير عن أبي عبد الله عليه السلام قال لا تحقروا فقراء شيعتنا - فإنه من حقر مؤمنا منهم فقيرا و
استخف به حقره الله و لم يزل ماقتا له حتى يرجع عن محقرته مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛
ص ۳۲۲

امام صادق علیه السلام فرمود: فقیران شیعه ما را تحقیر نکنید، زیرا هر کس مؤمن فقیر شیعه‌ای را تحقیر کند و او را خوار سازد، خداوند او را تحقیر کند، و همواره در این خواری می‌ماند تا دست از تحقیرش بردارد.

✓ عن البجلي عن أبي عبد الله عليه السلام قال لا تستخفوا بفقراء شيعه على فإن الرجل منهم يشفع في مثل
ربيعه و مضر مشكاه الأتوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۳۲۲

امام صادق علیه السلام فرمود: به فقیران شیعه علی علیه السلام توهین نکنید، زیرا یک نفر از آنان روز قیامت می‌تواند به اندازه قبیله ربیع و مضر شفاعت کند.

✓ و عن إسماعیل بن عمار قال قلت لأبی عبد الله عليه السلام المؤمن رحمة قال نعم و أيما مؤمن أتاه أخوه في حاجة فإنما ذلك رحمة ساقها الله إليه و سببها له «۱» فإن قضاها كان قد قبل الرحمة بقبولها و إن رده و هو يقدر على قضاها فإنما رد على نفسه الرحمة التي ساقها الله إليه و سببها له - و ادخرت الرحمة للمردود عن حاجته و من مشى في حاجة أخيه و لم يناصره بكل جهده «۲» فقد خان الله و رسوله و المؤمنين و أيما رجل من شيعتنا أتاه رجل من إخوته و استعان به في حاجته فلم يعنه و هو يقدر ابتلاه الله تعالى بقضاء حوائج أعدائنا ليعذبه بها و من حقر مؤمنا فقيرا أو استخف به - و احتقره لقله ذات يده و فقره شهره الله «۳» يوم القيامة على رءوس الخلائق - و حقره و لا يزال ماقتنا له و من اغتیب عنده أخوه المؤمن فنصره و أعانه نصره الله في الدنيا و الآخرة و من لم ينصره و لم يدفع عنه و هو يقدر خذله الله و حقره في الدنيا و الآخرة عدة الداعي و نجاح الساعي، ص: ۱۹۱

و از اسماعیل بن عمار روایت شده است گفت: من به امام صادق عليه السلام عرضه داشتم: آیا مؤمن رحمت الهی است فرمود بله: هر مؤمنی که برای حاجتی پیش برادر مؤمنش بیاید آن رحمت است که خدای تعالی او را بسوی او سوق داد و باعثش شده، اگر آن حاجت را برآورد رحمت را با قبول خود پذیرفت و اگر می‌توانست حاجتش را برآورد ولی رد کرد، رحمتی را که خدای برای او سوق داده و باعثش شده، رد کرده است و رحمت برای شخص حاجتمند، برای روز قیامت ذخیره می‌شود، و هر کس در نیاز برادر مؤمنش حرکت کند ولی با تمام تلاش خود دلسوزی اش نکند به خدا و رسول و مؤمنین خیانت کرده است و هر کدام از شیعیان که برادرش از او کمک بخواهد و او قدرت بر کمک داشته است ولی کمک نکند خدای تعالی او را مبتلا به قضای حاجت‌های دشمنان ما می‌کند تا آنکه او را به آن عذاب کند. و هر کس مؤمن فقیری را تحقیر کند یا آنکه او را سبک شمارد یا به خاطر بی‌پولی و ناداری او را کوچک شمارد خدای تعالی در پیشگاه خلائق او را مشهور کند و حقیرش نماید و پیوسته بر او خشمگین می‌باشد و در نزد هر کس برادر مؤمنش غیبت شود و او کمک و یاریش کند خدای تعالی در دنیا و آخرت یاریش می‌کند و هر کس او را یاری نکند و با آنکه قدرت داد از او دفاع نکند، خدای تعالی او را وامی‌گذارد و در دنیا و آخرت تحقیرش می‌کند.

✓ أبی عبد الله عليه السلام فی قول الله عز و جل فلما آسفونا انتقمنا منهم قال إن الله تبارک و تعالی لا یأسف کأسفنا و لکنه خلق أولیاء لنفسه یأسفون و یرضون و هم مخلوقون مدبرون فجعل رضاهم لنفسه رضی و سخطهم لنفسه سخطا و ذلك لأنه جعلهم الدعاء إلیه و الأدلاء علیه و لذلك صاروا كذلك و لیس أن ذلك یصل إلی الله عز و جل کما یصل إلی خلقه و لکن هذا معنی ما قال من ذلك و قد قال أيضا من أهان لی ولیا فقد بارزنی بالمحاربة و دعانی إلیها - و قال أيضا من یطع الرسول فقد أطاع الله و قال أيضا إن الذین یبایعونک معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۱۹

حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که آن حضرت در تفسیر آیه شریفه: فلما آسفونا انتقمنا منهم (چون فرعون و دار و دسته‌اش ما را به خشم آوردند سرانجام از ایشان انتقام گرفتیم - غرقشان کردیم و بحر احمر را که کانون قدرت و مایه زندگیشان بحساب می‌آمد عامل نابودی و گورستان آنها ساختیم - زخرف: ۵۵) فرمود: خشم و اندوه خدا مانند خشم ما نمی‌باشد (که هیجانی است درونی و فرد را به کینه‌توزی و انتقام وامی‌دارد و اگر نسبت به زیردستان باشد بصورت برآشفتگی و هر گاه به بالاتر از خود باشد به شکل حزن و اندوه جلوه‌گر می‌شود، و در باره پروردگار مفهومی ندارد) بلکه خداوند دوستان شایسته‌ای مخصوص خود آفریده است که در مقابل سرکشی بندگان، مجزون و بر آشفته و یا خشنود می‌گردند، آنان انسانهایی عاقبت

اندیش و چاره جویند که خداوند خوشنودی آنان را موجب شادمانی خود و خشم توأم با اندوه ایشان را خشم و اندوه خود می‌داند زیرا پروردگار، ایشان (پیامبران و ائمه علیهم السلام) را برای دعوت مردم بسوی خدا فرستاده که راه خداپرستی را به آنها نشان دهند، بدین جهت به چنان مرتبه بلندی دست یافته‌اند که خشم و خرسندی آنها با رضا و غضب خدا یکی گردیده، و در این آیه منظور خدا آن نیست که خشم و اندوه به آن معنا که بین بندگان معروف است به او دست می‌دهد. مؤید آنچه گفته شد فرموده خداوند (در حدیث قدسی) است که: هر کس به یکی از دوستان خوب من اهانت کند با من دشمنی ورزیده است.

✓ قال موسى بن جعفر عليه السلام أهينوا الدنيا فإنه أهني ما يكون عليكم فإنه ما أهان قوم الدنيا إلا هأنهم الله العيش و ما أعزها قوم إلا ذلوا و تعبوا و كانت عاقبتهم الندامة إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمى)؛ ج ۱ ص ۱۸

حضرت موسی بن جعفر عليه السلام فرموده: دنیا را پست بشمارید زیرا که گواراترین چیز بر شما آن باشد که در نظر شما پست‌ترین چیزها باشد هر قومی که دنیا را پست شمردند خدای زندگی دنیا را بر ایشان گوارا کرد و هر گروهی که دنیا را عزیز شمردند خودشان پست شدند و به مشقت و زحمت افتادند و سرانجام کارشان پشیمانی بود

✓ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لعن الله من أكرم الغنى لغناه و لعن الله من أهان الفقير لفقره و لا يفعل هذا إلا منافق و من أكرم الغنى لغناه و أهان الفقير لفقره سمى فى السماوات عدو الله و عدو الأنبياء لا يستجاب له دعوة و لا يقضى له حاجة إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمى)؛ ج ۱ ص ۱۹۴

از رسول خدا روایت شده که خدا لعنت کند هر کس را که ثروتمند را گرامی دارد بواسطه ثروتش و فقیر را جسارت کند بواسطه فقرش و این را جز منافق کسی نخواهد کرد و هر کس گرامی دارد ثروتمند را بواسطه ثروتش و اهانت و جسارت کند فقیر را بواسطه فقرش در آسمانها دشمن خدا و پیامبران نامیده می‌شود و دعایش مستجاب نمی‌شود و حاجتش برآورده نخواهد شد.

✓ أبى عبد الله عليه السلام فى حديث: إن الله تعالى قال: من أهان لى و ليا فقد بارزنى بالمحاربة و دعانى إليها.

امام صادق علیه السلام نقل کرده که حضرت در حدیثی فرمود: خداوند متعال فرموده: هر کس به یکی از اولیای من اهانت کند، علنا با من به جنگ پرداخته و مرا دعوت به جنگ با خود کرده است.

✓ عن حماد بن بشير قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: قال رسول الله صلى الله عليه و آله: قال الله جل جلاله: من أهان لى و ليا فقد أُرصد لمحاربتى، و ما تقرب إلى عبدى بشيء أحب إلى مما افترضته عليه، و أنه ليتقرب إلى بالنافلة حتى احبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذى يسمع به، و بصره الذى يبصر به، و لسانه الذى ينطق به، و يده الذى يبطش بها، إن دعانى أحببته، و إن سألتنى أعطيتته، و ما ترددت فى شيء أنا فاعله كترددى فى موت المؤمن، يكره الموت و أكره مساءته.

ابو عبد الله علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله از خداوند سبحان، نقل کرده که حضرت حق فرمود: کسی که به ولی من اهانت کند، خود را برای محاربه با من آماده کرده است. بنده من نمی‌تواند به من تقرب پیدا کند مگر با انجام فریضی که بر او واجب کرده‌ام. او بوسیله نماز نافله هم می‌تواند به من تقرب پیدا کند تا من او را دوست بدارم. وقتی که او را دوست داشتیم من گوش او می‌شوم که بوسیله آن می‌شنود. چشم او می‌شوم که با آن ببیند و زبان او می‌شوم که با آن سخن می‌گوید و دست او

می‌شوم که با آن کار می‌کند. این بنده وقتی مرا بخواند به وی جواب می‌دهم و اگر چیزی از من خواست به وی عطا می‌کنم. من در هیچ چیزی تردید نمی‌کنم جز در مرگ بنده مؤمنم که او را سختی مرگ می‌ترساند و نمی‌خواهد بمیرد. و من نمی‌خواهم او ناراحت شود.

✓ عن المعلی بن خنیس قال: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: إن الله تعالى يقول: من أهان لي وليا فقد أَرصد لمحاربتی، و أنا أسرع شيء إلى نصره أولیائی. الجواهر السنیة فی الأحادیث القدسیة ؛ ص ۶۴۹

معلی ابن خنیس از امام صادق علیه السلام از خداوند متعال، نقل کرده که حضرت حق فرموده: هر کس به ولی من اهانت کند، خود را برای جنگ با من آماده کرده است و من برای یاری و نصرت اولیایم خیلی سریع عمل می‌کنم.

✓ عن أبي بصير عن محمد بن مسلم عن الباقر عليه السلام عن أبيه عن جده عليه السلام عن أمير المؤمنين صلوات الله عليهم قال: إن الله تبارك و تعالی أخفی أربعة فی أربعة أخفی رضاه فی طاعته فلا تستصغرن شیئا من طاعته فریما وافق رضاه و أنت لا تعلم و أخفی سخطه فی معصيته فلا تستصغرن شیئا من معصيته فریما وافق سخطه و أنت لا تعلم و أخفی إجابته فی دعوته فلا تستصغرن شیئا من دعائه فریما وافق إجابته و أنت لا تعلم و أخفی ولیه فی عباده فلا تستصغرن عبدا «۱» من عبید الله فریما یکون ولیه و أنت لا تعلم. بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۱۷۶

از محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام از پدر از جدش از امیر مؤمنان علیهم السلام که فرمود، خداوند تبارک و تعالی چهار چیز را در چهار چیز مخفی و پنهان داشته است. ۱- رضا و خشنودی خود را در اطاعت خود پنهان داشته بنا بر این نباید هیچ اطاعت و عبادتی را کوچک شمرد چون ممکن است رضا و خشنودی حق در همان عمل باشد و انسان نفهمد ۲- خشم و غضبش را در معصیت و گناه پنهان داشته پس نباید هیچ معصیتی را کوچک دید که ممکن است خشم خدا در همان گناه باشد و انسان نداند ۳- اجابت را در میان دعاها پنهان داشته بنا بر این نباید از دعا غفلت نمود و هیچ دعائی را کوچک و بی‌ارزش نباید دانست چون ممکن است اجابت در همان جا باشد و انسان نداند ۴- دوست خود را در میان بندگان مخفی نموده پس نباید هیچ یک از بندگان را حقیر و کوچک دانست که ممکن است همان شخص ولی خدا باشد و انسان نداند.

✓ قال رسول الله ﷺ لعلي عليه السلام يا علي شيعتك هم الفائزون يوم القيامة من أهان واحدا منهم فقد أهانك و من أهانك فقد أهانني و من أهانني فقد أدخله الله نار جهنم خالدا فيها ... و بئس المصير* يا علي أنت مني و أنا منك و روحك من روحي و طينتك من طينتي و شيعتك خلقوا من فاضل طينتنا و من أحبهم فقد أحبنا و من أبغضهم فقد أبغضنا و من عاداهم فقد عادانا و من ردهم فقد ردنا يا علي إن شيعتك مغفور لهم علي ما كان منهم من ذنوب و عيوب يا علي أنا الشفيح لشيعتك إذا قمت المقام المحمود فبشرهم بذلك يا علي سعد من تولاك و شقي من عاداك يا علي لك كنز في الجنة و أنت ذو قرنيها إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمی) ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۲۳

۱۳. زیاده روی در محبت

✓ و قال علی عليه السلام أحب حبيبك هونا ما عسى أن يكون بغيضك يوما ما و أبغض بغيضك هونا ما عسى أن يكون حبيبك يوما ما نهج البلاغة (للصباحي صالح) ۲۶۸؛ ص ۵۲۲

آن حضرت فرمود: فرزند آدم! غم روزی را که نیامده بر روزی که در آن هستی بار مکن، اگر روز نیامده از عمرت باشد خداوند روزیت را می‌رساند

✓ علی بن الحسن عليه السلام قال قال علی عليه السلام لا یکن حبک کلفا و لا بغضک تلفا أحب حبيبك هونا ما و أبغض بغيضك هونا ما. بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۷۱؛ ص ۱۷۸

علی عليه السلام فرمود: دوستیت تکلف نباشد و دشمنیت وقت تلف کردن، بآرامی دوستی کن و بآرامی دشمنی کن.

۱۴ و ۱۵. خیانت و آشکار کردن راز

✓ عن معلى بن خنيس قال قال أبو عبد الله عليه السلام يا معلى اکتّم أمرنا و لا تذعه فإنه من کتم أمرنا و لا [لم] یذعه أعزه الله فی الدنيا و جعله نورا بین عینیه فی الآخرة یقوده إلى الجنة - یا معلى من أذاع أمرنا و لم یکتّمه أذله الله فی الدنيا و الآخرة و نزع النور من بین عینیه فی الآخرة و جعله ظلماً تقوده إلى النار یا معلى إن التقیة دینی و دین آبائی و لا دین لمن لا تقیة له إن الله یحب أن یعبد فی السر كما یحب أن یعبد فی العلانية یا معلى إن المذیع لأمرنا کالجاحد له مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، النص، ص: ۴۱

حضرت صادق علیه السلام به معلى بن خنيس فرمود: ای معلى در باره ما سکوت کن و اسرار ما را فاش نساز، هر کس امر ما را مخفی نگهدارد و راز ما را فاش ننماید خداوند او را در دنیا عزت می‌دهد و در آخرت نوری در مقابلش قرار می‌دهد که او را بطرف بهشت راهنمایی می‌کند.

ای معلى هر آن کس که تقیه را بشکند و اسرار ما را فاش کند در دنیا و آخرت خوار می‌گردد و در تاریکی قرار خواهد گرفت و وارد دوزخ خواهد شد، ای معلى تقیه دین من و دین پدران من می‌باشد و هر کس تقیه نداشته باشد دین ندارد. خداوند متعال دوست دارد در نهان عبادت شود همان طور که در آشکارا ای معلى هر کس امر ما را آشکار کند مانند آن است که آن را انکار کرده باشد.

✓ عنه عليه السلام قال من أذاع علينا شیئا من أمرنا فهو کمن قتلنا عمدا و لم یقتلنا خطأ مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار؛ النص؛ ص ۴۰

فرمود: هر کس در باره ما چیزی را اعلام کند مانند این است که ما را عمدا کشته باشد.

✓ عن السكوني عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال أمير المؤمنين ع من كتم سره كانت الخيرة في يده و زاد فيه غيره و أيما حديث جاوز اثنين فقد فش مشكاة الأنوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۳۲۳

علی علیه السلام فرمود: هر کس راز خود را مخفی بدارد خیر و خوشی را در اختیار خواهد داشت، و هر خبری که از دو نفر تجاوز کرد پخش می‌گردد.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال لا تطلع صديقك من سرک إلا علی ما لو أطلعت علیه عدوك لم يضرک فإن الصديق قد يكون عدوا یوما ما

امام صادق علیه السلام فرمود: دوست خود را از رازت مطلع کن، مگر آن رازی که دشمن از وی آگاه شده، زیرا روزی همین دوست دشمن می‌شود

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام جمع خیر الدنيا و الآخرة فی کتمان السر و مصادقة الأخیار و جمع الشر فی الإذاعة و مواخاة الأشرار. بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۷۱ ؛ ص ۱۷۸

امیر مؤمنان عليه السلام فرمود: خیر دنیا و آخرت در رازداری و دوستی بانیکان جمع است، و همه شر و بدی در فاش کردن راز و برادری با اشرار.

✓ عن أبي جعفر الباقر عليه السلام عن أبيه عليه السلام عن جده عليه السلام قال قال أمير المؤمنين عليه السلام من وقف نفسه موقف التهمة فلا یلومن من أساء به الظن و من کتم سره كانت الخيرة بيده و کل حدیث جاوز اثنين فشا و ضع أمر أخیک علی أحسنه حتی یأتیک منه ما یغلبک و لا تظنن بكلمة خرجت من أخیک سوءا و أنت تجد لها فی الخیر محملا و علیک یاخوان الصدق فأكثر من اکتسابهم فإنهم عدو عند الرخاء و جنه عند البلاء و شاور فی حدیثک الذین یخافون الله و أحب الإخوان علی قدر التقوی و اتقوا شرار النساء و کونوا من خيارهن علی حذر إن أمرنکم بالمعروف فخالفوهن کیلا یطمعن منکم فی المنکر. الأمالی (للصدوق) ؛ النص ؛ ص ۳۰۴

امیر عليه السلام فرمود هر که خود را در معرض تهمت در آورد سرزنش نکند کسیرا که باو بدگمانست و هر که راز خود را بیوشد اختیار آن را دارد و هر حدیثی از دو تجاوز کرد شیوع یابد، برادر خود خوشبین باش تا بر تو روشن شود حال او، سخن برادر خود را بد تفسیر مکن تا حمل بخوبی ممکن است بر تو باد برادران درست و راست از آنها بسیار بدست آورد که آنها پشت تواند در زمان آسایش و سپر تواند در گرفتاری و مشورت کن در حدیث خود با کسانی که از خدا میترسند و دوست‌دار برادران را باندازه‌ای که تقوی دارند از زنان بد بگریز و از زنان خوب هم در حذر باش اگر دستور خوبی هم بشما دادند با آنها مخالفت کنی تا طمع نکنند شما را به بزشتکاری کشند.

✓ عن الرضا عليه السلام قال: لا یكون المؤمن مؤمنا حتی یكون فیہ ثلاث خصال سنة من ربه و سنة من نبیه و سنة من ولیه فالسنة من ربه کتمان سره قال الله عز و جل عالم الغیب فلا یظهر علی غیبه أحدا إلا من ارتضى من رسول و أما السنة من نبیه فمداراة الناس فإن الله عز و جل أمر نبیه بمداراة الناس و قال -

خذ العفو و أمر بالعرف و أعرض عن الجاهلین و أما السنه من ولیه فالصبر علی البأساء و الضراء فإن الله عز و جل یقول و الصابرین فی البأساء و الضراء. بحار الأنوار (ط - بیروت)؛ ج ۷۲؛ ص ۶۸

امام رضا (علیه السلام) که مؤمن مؤمن نباشد تا سه خصلت داشته باشد روشی از پروردگارش، روشی از پیغمبرش و روشی از امامش: روش پروردگارش رازداریست خدا عز و جل در (آیه ۲۷ سوره الجن) فرموده دانای غیب است و به غیب خود آگاه نسازد مگر فرستاده‌ای را که بپسندد" و اما روش پیغمبرش مداوا و سازش با مردم است زیرا خدا عز و جل فرمان داد پیغمبر خود را به مدارا با مردم و فرمود: (سوره اعراف) عفو را بگیر و به نیکی امر کن و روگردان از مردم نادان" و اما روش امامش شکیبائی است در تنگی و سختی که خدا عز و جل میفرماید (سوره البقره) و صابران در تنگی و سختی "معانی الاخبار: بسندش مانندش را آورده.

✓ قال المأمون للرضا (علیه السلام) أنشدنی أحسن ما رویته فی کتمان السر فقال ع

و إنی لأنسی السر کیلاً أذیعہ-
مخافه أن یجری ببالی ذکره-
فیوشک من لم یفش سرا و جال فی-
فیا من رأی سرا یصان بأن ینسی-
فینبذہ قلبی إلی ملتوی الحشا-
خواطرہ آن لا یطیق له حبسا

بحار الأنوار (ط - بیروت)؛ ج ۷۲؛ ص ۶۹

مامون بامام رضا (علیه السلام) گفت بهتر شعری که در باره رازداری داری برایم بخوان و آن حضرت فرمود: ترجمه

از یاد برم راز تا فاش نسازم
ترسم که روان گردد در خاطر من یادش
باشد که بسا رازی در دل جولان گیرد
ای آنکه رازداری را در فراموشی آن دانی
وانگاه دل اندازد آن را بزبان خوانی
وانگاه توان نبود و حبس در آن آنی

۱۶. لجاجت

✓ و قال (علیه السلام) من استطاع أن یمنع نفسه من أربعة أشياء فهو خلیق بأن لا ینزل به مکروه أبدا قیل و ما هن قال العجله و اللجاجه و العجب و التوانی. تحف العقول؛ النص؛ ص ۲۰۶

هر که تواند خود را از چهار چیز نگه دارد شایسته است که هیچ ناملایمی نبیند، پرسیدند آنها چیست؟ فرمود: عجله، لجبازی، خودپسندی و سستی.

✓ قال (علیه السلام) سته لا تكون فی مؤمن العسر و النكد «۱» و الحسد و اللجاجه و الکذب و البغی تحف العقول؛ النص؛ ص ۳۷۷

شش خوی در مؤمن نیست: سختگیری، بی‌خبری، حسد، لجباجت، دروغ، و ستم.

✓ عن الصادق جعفر بن محمد عليه السلام قال: إن موسى بن عمران عليه السلام حين أراد أن يفارق الخضر عليه السلام قال له أوصني فكان مما أوصاه أن قال له إياك و اللجاجة أو أن تمشي في غير حاجة أو أن تضحك من غير عجب و اذكر خطيئتك و إياك و خطايا الناس. الأمالى (للصدوق) ؛ النص ؛ ص ۳۲۳

چون موسی بن عمران عليه السلام خواست از خضر عليه السلام مفارقت کند باو گفت مرا سفارشی کن ضمن سفارشات خود گفت مبدا لجاجت کنی و بی حاجت راه بروی و بی سبب بخندی یاد خطای خود باش و از خطای مردم چشم پوش.

✓ عن أبي عبد الله الصادق عليه السلام قال: كان فيما أوحى الله عز و جل إلى موسى بن عمران عليه السلام يا موسى كن خلق الثوب نقي القلب جلس البيت مصباح الليل تعرف في أهل السماء و تخفى على أهل الأرض يا موسى إياك و اللجاجة و لا تكن من المشاءين في غير حاجة و لا تضحك من غير عجب و ابك على خطيئتك يا ابن عمران. الأمالى (للصدوق) ؛ النص ؛ ص ۵۱۱

امام صادق عليه السلام فرمود خدا در آنچه بموسی عليه السلام وحی کرد فرمود ای موسی جامه کهنه و پاکدل و خانه نشین و شب افروز باش در آسمانها تو را بشناسند و از مردم زمین نهان باش، ای موسی مبدا لجبازی کنی و بی حاجت براهی بروی و بی سبب بخندی، ای پسر عمران بر خطای خود گریه کن.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال سمعته يقول ستئة لا تكون في المؤمن العسر و النكد و اللجاجة و الكذب و الحسد و البغى. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۳۲۵

حارث بن مغیره گوید: شنیدم از امام صادق عليه السلام که میفرمود شش خصلت در مؤمن نمیباشد سخت گیری و کارشکنی و لجبازی و دروغگوئی و حسدورزی و ستمکاری.

✓ قال اميرالمومنين عليه السلام: الافراط في الملامة يشب نار اللجاجة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۱۷۶۸؛ ج ۲ ؛ ص ۴۳

افراط و تجاوز از حد کردن در سرزنش کسی می افروزد آتش لجاجت را یعنی دشمنی او را یا ایستادگی او را بر باطل، پس باید که سرزنش کسی اگر ضرور شود باندازه باشد و افراط در آن نشود که باعث لجاجت او گردد.

✓ قال اميرالمومنين عليه السلام: اللجاجة تورث ما ليس للمراء اليه حاجة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۱۵۴۲؛ ج ۱ ؛ ص ۳۹۷

لجاجت یعنی دشمنی کردن با مردم یا ایستادگی کردن بر باطل از پی آورد چیزی را که نباشد مرد را بسوی او حاجتی، یعنی بر گردن می اندازد کاری چند را که اگر لجاجت نمی کرد اصلا محتاج به آنها نمی شد و زحمت آنها را نپایست کشید.

✓ قال عليه السلام اللجاجة تسلب الرأى و الطمأنينة قبل الحزم ضد الحزم و التدبير قبل العمل يؤمنك الندم و من تحرى القصد خفت عليه المؤمن و من كابد الأمور عطب و لو لا التجارب عميت المذاهب و فى التجارب علم مستأنف و فى التوانى و العجز أنتجت الهلكة. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۳۴۲

علی علیه السلام فرمود: لجاجت رای را از آدمی می‌گیرد، و اطمینان قبل از آزمایش خلاف احتیاط است، تدبیر کار قبل از عمل انسان را از پشیمانی نگه می‌دارد، و هر کس با تحقیق وارد کاری شد سختی‌ها را تحمل می‌کند. هر کس با کارها به مبارزه برخاست به مشکلات گرفتار می‌گردد اگر تجربه‌ها نبود راه‌ها بر انسان معلوم نمی‌شد، تجربه‌ها به آدمیان علم می‌آموزند، و در سستی و تنبلی و ناتوانایی هلاکت می‌آید.

✓ و قال عليه السلام من استطاع أن يمنع نفسه من أربعة أشياء فهو خليق بأن لا ينزل به مكروه أبدا قيل و ما هن يا أمير المؤمنين قال العجلة و اللجاجة و العجب و التواني. بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۷۵؛ ص ۶۲

و فرمود هر که بتواند خود را از چهار چیز نگهدارد باید هیچ گاه دچار ناراحتی نشود. گفتند آن چهار چیز کدام است: فرمود شتاب و عجله. ۲- لجاجت و ستیز. ۳- خودپسندی. ۴- سستی و تنبلی.

✓ الامام علی عليه السلام إياك و العجلة بالأمور قبل أوانها، أو التساقط فيها عند إمكانها، أو اللجاجة فيها إذا تنكرت، أو الوهن عنها إذا استوضحت، فضع كل امر موضعه، و اوقع كل عمل موقعه .. الحياة / ترجمه احمد آرام؛ ج ۱؛ ص ۵۶۳

امام علی عليه السلام پرهیز از شتابزدگی در کارها پیش از رسیدن وقت آنها؛ و از اهمالگری در آن هنگام که امکان دست یافتن فراهم آمده باشد؛ و از لجاجت کردن در آن هنگام که راه صواب دانسته نیست؛ و از سستی نمودن در آن هنگام که راه عمل آشکار شده است؛ پس هر کار را در جای خود قرار بده، و هر عمل را در موقع خود به انجام برسان.

✓ الإمام علی «عليه السلام»: من استطاع أن يمنع نفسه من أربعة أشياء فهو خليق بأن لا ينزل به مكروه أبدا. قيل: و ما هن يا أمير المؤمنين؟ قال: العجلة، و اللجاجة، و العجب، و التواني الحياة / ترجمه احمد آرام؛ ج ۵؛ ص ۴۹۴

امام علی «عليه السلام»: هر کس بتواند چهار چیز را از خویشتن دور نگاه دارد، شایسته آن است که هرگز بدیی به او نرسد. پرسیدند: آن چهار چیز چیست ای امیر مؤمنان؟ فرمود: عجله، لجبازی، خودخواهی، و سستی در کار الحیاة / ترجمه احمد آرام، ج ۵، ص: ۴۹۵

✓ قال اميرالمومنين عليه السلام: إياك و اللجاجة فإن أولها جهل و آخرها ندامة. نهج الفصاحة؛ ج ۱۰۰۸؛ ص ۳۵۷

از لجاجت پرهیز که آغازش جهالت است و انجامش ندامت.

۱۷. غیبت

✓ قال اميرالمومنين عليه السلام: أيها الناس من عرف من أخيه وثيقة دين و سداد طريق فلا يسمعن فيه أقاويل الرجال أما إنه قد يرمى الرامي و تخطئ السهام و يحيل الكلام و باطل ذلك يبور و الله سميع و شهيد أما إنه ليس بين الحق و الباطل إلا أربع أصابع فستل ع عن معنى قوله هذا فجمع أصابعه و وضعها بين أذنه

و عینه ثم قال -الباطل أن تقول سمعت و الحق أن تقول رأيت نهج البلاغة (للصباحی صالح کلام ۱۴۱)،
ص: ۱۹۸

ای مردم، آن کس که از برادرش استواری در دین و درستی راه را می‌داند نباید گفتار بیهوده مردم را در حق او بشنود. بدانید که تیرانداز گاهی تیر می‌اندازد و تیرش به خطا می‌رود، سخن هم (هر چه باشد) اثر می‌گذارد ولی نادرست آن از بین می‌رود، و خداوند شنوا و شاهد است. آگاه باشید که بین حق و باطل جز چهار انگشت فاصله نیست.

✓ [توضیح این سخن را از امام خواستند، حضرت انگشتان دست را به هم چسباند و بین گوش و چشم قرار داد، سپس فرمود: [باطل آن است که بگویی شنیدم، و حق آن است که بگویی دیدم برای کسی که احسان را در غیر محلش و در دست غیر مستحقش قرار دهد سودی جز ستایش مردم پست، و تعریف اشعار، و گفتار جاهلان نیست، آن هم تا وقتی که به آنان احسان می‌کند، می‌گویند: عجب دست بخشنده‌ای دارد! در حالی که این شخص از احسان در راه خدا بخیل است.

✓ و قال امیرالمومنین علیه السلام: الغيبة جهد العاجز نهج البلاغة (للصباحی صالح)؛ ۴۶۱؛ ص ۵۵۶

✓ و آن حضرت فرمود: غیبت کوشش ناتوان است

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: ایاک و الغيبة فانها تمقتک الی الله و الناس و تحبط اجرک. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۶۳۲؛ ج ۲؛ ص ۲۸۷

برتست که بپرهیزی از غیبت، پس بدرستی که آن دشمن می‌گرداند ترا بسوی خدا و مردم و باطل میکند اجر ترا، یعنی در کارهای خیری که کرده باشی

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: ایاک ان تجعل مرکبک لسانک فی غيبة اخوانک او تقول ما یصیر علیک حجة و فی الاسائة الیک علة شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۲۷۲۴؛ ج ۲؛ ص ۳۱۵

بپرهیز از این که بگردانی مرکب خود زبان خود را در غیبت برادران خود، یا این که بگوئی چیزی را که بگردد بر تو حجتی، و در بد کردن بسوی تو علتی،

«بگردانی مرکب خود زبان خود را» یعنی بر زبان خود سوار شوی و در غایبانه برادران خود آنچه بزبان تو آید از مذمت ایشان بگوئی، و ممکن است که غیبت بفتح غین خوانده نشود بلکه بکسر آن خوانده شود بنا بر این بمعنی غایبانه نباشد بلکه بمعنی مذمت کردن غایبانه باشد و مأل هر دو یکی است، و «بگردد بر تو حجتی» یعنی آن را کسی تواند حجت بر تو کرد و بآن غلبه کند بر تو در نزاعی که با تو داشته باشد، و «در بدی کردن بسوی تو علتی» یعنی بگوئی چیزی را که بگردد سبب و علتی از برای بدی کردن کسی با تو.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: لا تعود نفسک الغيبة، فان معتادها عظیم الجرم. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۱۰۳۰۰؛ ج ۶؛ ص ۲۹۳

عادت مفرما نفس خود را غیبت، پس بدرستی که عادت کننده آن عظیم گناهست یعنی گناه او عظیمست

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: أبی الأسود الدؤلی عن أبی الأسود قال قدمت الربذة فدخلت علی أبی ذر جنذب بن جنادة رضی الله عنه فحدثنی أبو ذر قال دخلت ذات یوم فی صدر نهارة علی رسول الله ص فی

مسجده فلم أر في المسجد أحدا من الناس إلا رسول الله ص و على ع إلى جانبه جالس فاغتنمت خلوة المسجد فقلت يا رسول الله بأبي أنت و أمي أوصني بوصية ينفعني الله بها فقال نعم و أكرم بك يا أبا ذر إنك منا أهل البيت و إني موصيك بوصية فاحفظها فإنها جامعة لطرق الخير و سبله فإنك إن حفظتها كان لك بها كفلان.....

✓ يا أبا ذر إياك و الغيبة فإن الغيبة أشد من الزنا- قلت يا رسول الله و لم ذلك بأبي أنت و أمي قال لأن الرجل يزني و يتوب إلى الله فيتوب الله عليه و الغيبة لا تغفر حتى يغفرها صاحبها يا أبا ذر سباب المؤمن فسوق و قتاله كفر و أكل لحمه من معاصي الله و حرمة ماله كحرمة دمه قلت يا رسول الله و ما الغيبة قال ذكرك أخاك بما يكره قلت يا رسول الله فإن كان فيه ذاك الذي يذكر به قال اعلم أنك إذا ذكرته بما هو فيه فقد اغتبتته و إذا ذكرته بما ليس فيه فقد بهتته يا أبا ذر من ذب عن أخيه المسلم الغيبة كان حقا على الله أن يعتقه من النار يا أبا ذر من اغتیب عنده أخوه المسلم و هو يستطيع نصره فنصره نصره الله عز و جل في الدنيا و الآخرة فإن خذله و هو يستطيع نصره خذله الله في الدنيا و الآخرة يامكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۴۷۱

از فضیل بن یسار ... از ابو الاسود الدئلی. ابو الاسود گوید: به ربذه بر ابي ذر (رضی الله عنه) وارد شدم، ابو ذر برایم حدیث کرد که روزی اول وقت در مسجد بر رسول اکرم (ص) وارد شدم که هیچ کس جز رسول اکرم و علی (ع) که در کنار او نشسته بود در مسجد دیده نمیشد، از خلوت مسجد استفاده کردم و عرضه داشتم: یا رسول الله پدر و مادرم فدایت ممکنست مرا وصیتی سودمند فرمایید فرمود: ای ابي ذر که تو در نزد ما محترم و از اهل بيتی، و من اینک ترا وصیتی میکنم نگهبان آن باش که این وصیت جامع همه راههای خیر و سعادت است و اگر آن را بکار بندی کفیل تو خواهد بود.....

یا ابا ذر: از غیبت بپرهیز، که غیبت از زنا بدتر است، گفتم چرا یا رسول الله (ص) پدر و مادرم فدایت؟ فرمود: زیرا کسی که زنا میکند و توبه می نماید خداوند او را میبخشد ولی غیبت بخشوده نشود تا کسی که غیبت او شده راضی گردد. یا ابا ذر: دشنام به مؤمن فسق است، و زد و خورد و جنگ با او کفر است، و خوردن گوشتش از گناهان است، و احترام مال او مثل احترام خون اوست، گفتم: یا رسول الله (ص) غیبت چیست؟ فرمود پشت سر برادر مسلمان چیزی بگویی که بدش بیاید، گفتم: اگر چه آن چیز در او باشد؟ فرمود: اگر آنچه را که در اوست بگویی غیبت است و اگر آنچه در او نیست بگویی تهمت زده ای. یا ابا ذر: هر که از غیبت برادر مسلمانی جلو گیرد و از او دفاع کند، بر خداوند عز و جل حق است که از آتش نگاهی دارد. یا ابا ذر: هر که پیش او غیبت مسلمانی شود و بتواند او را یاری کند خدای عز و جل او را در دنیا و آخرت مدد نماید، و اگر بتواند و او را یاری نکند و از او دفاع ننماید خداوند در دنیا و آخرت او را خوار و بی یاور گزارد.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: الغيبة جهد العاجز. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم ۱۰۷۳؛ ج ۱؛ ص ۲۶۸

غیبت یعنی یاد کردن کسی ببدی غایبانه او جهد عاجز ناتوان است.

و «جهد» بفتح جیم و ضم آن و سکون هاء بمعنی طاقت و مشقت هر دو آمده و بنا بر اول معنی این است که غیبت منتهای طاقت و توانائی کسی است که عاجز و فرو مانده باشد و منع و زجر آن شخص از بدی نتواند کرد بنا بر آن بغیبت دل خود را خوش کند، و بنا بر دوم معنی این است که غیبت تعب و مشقتی است که عاجز ناتوان بخود گذارد و غیر عاجز آن را نقص خود داند و بر خود روا ندارد، و بر هر تقدیر مراد دم غیبت است و این که آن نشان عجز و فروماندگی این کس است، پس کسی را که مردی و علو طبعی باشد نباید که بآن راضی شود و غرض بیان حکم شرعی آن نیست که از برای عاجز جایز است و از برای غیر آن جایز نیست بلکه حکم شرعی آن چنانکه قبل از این اشاره بآن شد این است که اگر غرض شرعی در آن داشته باشد مثل این که

خبر باو برسد و باعث ترک او گردد در جائی که احتمال این معنی باشد جایز است و اگر نه جایز نیست مگر این که کسی فسقی را علانیه کند که غیبت او از آن راه مطلقا جایزست و بنا بر این ذم آن باید محمول شود بر ذم آن در صورتی که جایز نباشد، یا در صورت جواز نیز هر گاه رجحانی شرعا نداشته باشد و اما در صورتی که رجحانی شرعی داشته باشد مثل این که غرض ترک او باشد با وجود احتمال آن پس هر چند نشان عجز باشد باعتبار آن رجحان پسندیده و مستحسن گردد.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: السامع للغیبة کالمغتاب. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم
۱۱۷۱؛ ج ۱؛ ص ۳۰۷

شنونده غیبت مثل غیبت کننده است یعنی شنونده که گوش اندازد بآن و متوجه آن باشد و مراد مساوات است در اصل گناه بودن از برای هر دو یا در قدر آن نیز.

✓ قال امیرالمومنین علیه السلام: السامع للغیبة احد المغتائبین. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم
۱۶۰۷؛ ج ۲؛ ص ۱۲

شنونده غیبت و بدگویی کسی غایبانه او یکی از دو غیبت کننده است یعنی شنونده هم حکم غیبت کننده دارد و بمنزله اوست یعنی در اصل گناه یا در قدر آن نیز.

✓ عن نوف البکالی قال: أتیت أمير المؤمنين علیه السلام و هو فی رحبة مسجد الکوفة فقلت السلام علیک یا امیر المؤمنین و رحمۃ الله و برکاته فقال و علیک السلام یا نوف و رحمۃ الله و برکاته فقلت له یا امیر المؤمنین عظمی فقال..... فقلت زدنی یا امیر المؤمنین قال علیه السلام اجتنب الغیبة فإنها إدام کلاب النار ثم قال یا نوف کذب من زعم أنه ولد من حلال و هو یأکل لحوم الناس بالغیبة الأمالی (للسدوق) ؛ النص ؛
ص ۲۰۹

نوف بکالی گوید در آستان مسجد کوفه خدمت امیر المؤمنین علیه السلام رسیدم و گفتم السلام علیک یا امیر المؤمنین و رحمۃ الله و برکاته فرمود و علیک السلام یا نوف و رحمۃ الله و برکاته، گفتم یا امیر المؤمنین پندم بده فرمود ای نوف..... عرض کردم بیفرا فرمود از غیبت اجتناب کن که خورش سگان دوزخ است سپس فرمود ای نوف دروغ گفته آنکه گمان دارد حلال زاده است و بغیبت کردن گوشت مردم را میجود.....

۱۸. دروغ گویی

✓فَنَجْعَلُ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ آل عمران : ۶۱

.....و لعنت خدا را بر دروغگویان بفرستیم. (۶۱)

✓ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ النور ۶ و ۷

و کسانی که زنان خود را به زنا متهم می کنند و شاهی جز خود ندارند، هر یک از آنها را چهار بار شهادت است به نام خدا که از راستگویان است. (۶) و بار پنجم بگوید که لعنت خدا بر او باد اگر از دروغگویان باشد. (۷)

عن الأصبع بن نباتة قال قال أمير المؤمنين عليه السلام لا يجد عبد طعم الإيمان حتى يترك الكذب هزله و
جده. الكافي (ط - الإسلامية) ج ٢ ص ٣٤٠

حضرت امیر عليه السلام فرمود: هیچ بنده مزه ایمان را نچشد مگر وقتی که دست از دروغ بکشد، چه شوخی و چه جدی.

✓ یا علی ایاک و الکذب فإن الکذب یسود الوجه ثم یکتب عند الله کذابا و إن الصدق یبيض الوجه و
یکتب عند الله صادقا و اعلم أن الصدق مبارک و الکذب مشئوم تحف العقول ؛ النص ؛ ص ١٤

یا علی: مبدا دروغ بگوئی، دروغ موجب روسیاهی است، خداوند نام صاحبش را در دفتر دروغ گویان ثبت کند و راستگوئی مایه
روسفیدی است، خداوند نام صاحبش را در دفتر راستگوئی بنویسد، راستگوئی مبارک است و دروغ شوم.

✓ و قال عليه السلام ینبغی للرجل المسلم أن یجتنب مؤاخاة الکذاب إنه یکذب حتی یجىء بالصدق فما یصدق.
تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٢١٦

حضرت عليه السلام فرمود: مسلمان را نسزد که با دروغگو طرح رفاقت ریزد، که او چندان دروغ می گوید که راستش را هم باور نمی کنند

✓ قال عليه السلام اتقوا الکذب الصغیر منه و الکبیر فی کل جد و هزل فإن الرجل إذا کذب فی الصغیر اجترأ علی
الکبیر تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٢٧٨

و فرمود علیه السلام: از دروغ بپرهیزید، چه خرد و چه بزرگ و چه به جد و چه هزل، زیرا اگر آدمی دروغ کوچکی گفت بر گفتن
بزرگش نیز گستاخ شود.

✓ ثلاث من کن فیہ فهو منافق و إن صام و صلی من إذا حدث کذب و إذا وعد أخلف و إذا أوّتمن خان
تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٣١٦

حضرت امیر عليه السلام فرمود: سه خصلت است که در هر کس مشاهده شود، هر چند اهل نماز و روزه باشد، منافق است: چون سخن
گوید دروغ باشد، چون وعده دهد تخلف نماید و چون به او امانتی سپارند خیانت ورزد.

✓ قال عليه السلام المؤمن لا یخلق علی الکذب و لا علی الخیانة و خصلتان لا یجتمعان فی المنافق سمت حسن
«١» و فقه فی سنة تحف العقول ؛ النص ؛ ص ٣٦٧

فرمود علیه السلام: مؤمن بر (سرشت) دروغ و خیانت آفریده نشده است. و دو خصلت در منافق (دوروی) جمع نشود: رفتار و
سیمای نیکو «٣٣» و آگاهی در سنت

گفت پیغمبر که رحم آرید بر*	حال من کان غنیا فافتقر
و الذی کان عزیزا فاحتقر*	أو صغیا عالما بین المضر
ای مهان یعنی که بر این سه گروه*	رحم آرید از ز سنگید از ز کوه
آنکه او بعد از عزیزی خوار شد*	و آنکه بد با مال بی اموال شد

۱۹. پیمان شکنی

✓ عن أبي مالك قال: قلت لعلي بن الحسين عليه السلام أخبرني بجميع شرائع الدين قال قول الحق و الحكم بالعدل و الوفاء بالعهد. الخصال؛ ج ۱؛ ص ۱۱۳

ابی مالک گوید: بامام زین العابدین علیه السلام عرض کردم: همه دستورات دین را بمن بفرمائید فرمود: حقگوئی و قضاوت عادلانه. و انجام دادن تعهدات.

✓ قال سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول ثلاثة لا عذر لأحد فيها الأمانة إلى البر و الفاجر و الوفاء بالعهد للبر و الفاجر و بر الوالدين برين كانا أو فاجرین. الخصال، ج ۱، ص: ۱۲۴

حسین بن مصعب همدانی می گوید: از امام صادق عليه السلام شنیدم که فرمود: سه چیز است که هیچ کس در آنها عذری ندارد: ادای امانت به صاحبش، چه نیکوکار باشد و چه بدکار، و وفای به عهد چه برای نیکوکار باشد و یا برای بدکار، و نیکی به پدر و مادر، چه نیکوکار باشند و چه بدکار.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام عن آبائه عليهم السلام قال قال أمير المؤمنين عليه السلام إن لأهل الدين علامات يعرفون بها صدق الحديث و أداء الأمانة و الوفاء بالعهد و صلة الرحم و رحمة الضعفاء و قلة المواتاة للنساء و بذل المعروف و حسن الخلق و سعة الخلق و اتباع العلم و ما يقرب إلى الله عز و جل طوبى لهم و حسن مآب صفات الشيعة؛ ص ۴۶

ابو بصیر از امام صادق علیه السلام و آن حضرت از اجداد طاهرینش علیهم السلام نقل کرد که امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: همانا برای اهل دین نشانه‌هایی است که به آن شناخته می‌شوند: راستی در گفتار، ادای امانت، وفای به عهد، صلح رحم، ترحم بر ضعیفان، کم با زنان موافقت کردن، خوبی کردن به دیگران، خوش خلقی، گشاده‌رویی، پیروی از علم و آنچه او را به خدا نزدیک می‌کند. طوبی برای آنها است و محل بازگشتشان نیکوست،

. و طوبى شجرة فى الجنة أصلها فى دار النبى عليه السلام و ليس مؤمن إلا و فى داره غصن منها لا يخطر على قلبه شهوة شىء إلا أتاه ذلك الغصن به و لو أن راكبا مجدا سار فى ظلها مائة عام لم يخرج منها و لو صار فى أسفلها غراب ما بلغ أعلاها حتى يسقط هرما ألا فى هذا فارغبوا إن المؤمن نفسه منه فى شغل و الناس منه فى راحة إذا جنه الليل افترش وجهه و سجد لله عز و جل بمكارم بدنه ينجى الذى خلقه فى فكاك رقبته ألا هكذا فكونوا. صفات الشيعة، ص: ۴۷

و طوبی درختی است در بهشت که اصل آن در خانه رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم است، و هیچ مؤمنی نیست مگر این که در خانه‌اش یک شاخه از آن (درخت طوبی) وجود دارد [آن گونه که] مؤمن هر چه بخواهد، شاخه طوبی، آن را برایش حاضر می‌کند. [درخت طوبی به اندازه‌ای بزرگ است که] اگر سوارکار کوشایی صد سال در زیر سایه آن بتازد، از زیر آن بیرون نمی‌رود، و اگر کلاغی از پایین آن به پرواز درآید، هنوز به بالای آن نرسیده از شدت پیری به زمین خواهد افتاد. آگاه باشید، در این گونه نعمتها باید رغبت نمایید. همانا نفس مؤمن، به خودش مشغول است و مردم از او در آسایشند. هنگامی که شب، او را فرا

می‌گیرد، رویش را بر زمین می‌ساید و برای خدای بزرگ سجده می‌کند و با خالق خود، در باره رهایی‌اش از آتش جهنم مناجات می‌کند. پس [شما هم] این گونه باشید.

✓ قال أمير المؤمنين عليه السلام احسن الصدق الوفاء بالعهد، و افضل الجود بذل الجهد. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۳۳۲۷؛ ج ۲؛ ص ۴۶۸

نیکوترین راستی وفا کردن بعهد و پیمان است، و افزونترین جود و دهش بذل جهد است یعنی صرف طاقت و توانائی خود در طاعات و عبادات و کردن کارهای خیر.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال أمير المؤمنين عليه السلام إن لأهل الدين علامات يعرفون بها صدق الحديث و أداء الأمانة و الوفاء بالعهد و صلة الأرحام و رحمة الضعفاء و قلة مشابقة النساء أو قال و قلة مؤاتاة النساء و بذل المعروف و حسن الخلق و السعة و اتباع العلم و ما يقرب إلى الله زلفى - طوبى لهم و حسن مآب مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار؛ النص؛ ص ۳۸

امام صادق علیه السلام از امیر مؤمنان عليه السلام نقل کند که می‌فرمود: برای اهل دین نشانه‌هائی است که بوسیله آن شناخته می‌شوند: راستگویی، امانت داری، وفاء به عهد و پیمان، صله ارحام، مهربانی با ضعیفان و زبردستان، کم آمیختن با زنان، بخشیدن چیزهای خوب، خوش اخلاقی و خوشرفتاری، پیروی از علم، و آنچه انسان را بسیار به خداوند نزدیک کند، خوشا بحال آنها و خوش سرانجامی دارند.

✓ قال أبو عبد الله عليه السلام ثلاثة لا بد من أدائهن على كل حال الأمانة إلى البر و الفاجر و الوفاء بالعهد للبر و الفاجر و بر الوالدين برين كانا أو فاجرین مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار؛ النص؛ ص ۵۳

حضرت صادق علیه السلام فرمود: سه چیز است که باید اداء شود یکی امانت که باید به نیکوکار و بدکار برگردانده شود، دوم وفاء بعهد و پیمان که باید به هر کس وفا شود، سوم نیکی به پدر و مادر. خواه خوب یا بد باشند.

✓ عن الحسن بن علي الوشاء قال سمعت أبا الحسن الرضا عليه السلام يقول إن لكل إمام عهدا فى عنق أوليائه و شيعته و إن من تمام الوفاء بالعهد و حسن الأداء زيارة قبورهم فمن زارهم رغبة فى زيارتهم و تصديقا بما رغبوا فيه كانت أئمتهم شفعاءهم يوم القيامة. عيون أخبار الرضا عليه السلام؛ ج ۲؛ ص ۲۶۱

از حسن بن علی الوشاء مروی است که گفت از حضرت ابی الحسن الرضا عليه السلام شنیدم که می‌فرمود همانا هر امامی را عهدیست در گردن دوستان و شیعیان خود و زیارت قبور ائمه تمام کردن وفا بعهد، و نیکو ادا کردن حق ایشان است پس هر کس ایشان را زیارت کند از روی میل و رغبت در زیارت ایشان و از روی تصدیق کردن بآنچه ایشان خواستند البته آن کسان از کسانی باشند که امامان ایشان در روز قیامت شفیعیان آنان باشند.

✓ عن يحيى بن عمران الحلبي قال سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول سبعة يفسدون أعمالهم الرجل الحليم ذو العلم الكثير لا يعرف بذلك و لا يذكر به و الحكيم الذي يدین ماله كل كاذب منكر لما يؤتى إليه و

الرجل الذي يأمن ذا المكر و الخيانة و السيد الفظ الذي لا رحمة له و الأم التي لا تكتم عن الولد السر و تفتشى عليه و السريع إلى لائمة إخوانه و الذي لا يزال يجادل أخاه مخاصما له. «۱». الخصال ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۴۸

حلبی گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود هفت کس کارکردهای خود را تباه میکند مرد بردباری که دارای دانش فراوانی باشد ولی کسی او را باین عنوان نشناسد و نامش بدانش برده نشود و شخص صاحب حکمتی که اندوخته‌های حکمت خود را در دسترس هر دروغگوئی که هر چه باو برسد باور نمیدارد قرار دهد و مردیکه شخص حيله باز و خیانت پیشه را امین خود کند و آقائی که سنگدل و بیرحم باشد و مادری که راز فرزند را پنهان نگه ندارد و آن را فاش کند و کسی که شتابزده برادران خود را سرزنش نماید و کسی که همواره با برادر خود خصمانه ستیزه نماید

۲۰. جدال

✓ العنكبوت : ۴۶ وَ لَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَ قُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي
أَنْزَلَ إِلَيْنَا وَ أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ وَ إِلَيْنَا وَ إِلَيْكُمْ وَاحِدٌ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

با اهل کتاب، جز به نیکوترین شیوه‌ای مجادله نکنید. مگر با آنها که ستم پیشه کردند. و بگوئید: به آنچه بر ما نازل شده و آنچه بر شما نازل شده است ایمان آورده‌ایم. و خدای ما و خدای شما یکی است و ما در برابر او گردن نهاده‌ایم. (۴۶)

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال إياكم و جدال كل مفتون ملقى حجه إلى انقضاء مدته فإذا انقضت مدته أشغلته
خطيئته فأحرقته مشكاه الأنوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۴۸

امام صادق علیه السلام فرمود: از جدال با افراد فتنه انگیز دوری کنید آن‌ها که برهانی ندارند، و گذارید تا مدتشان سپری شود، هنگامی که مدت آنها سپری شد خود در گناهان خویش خواهند سوخت.

✓ قال أبو جعفر محمد بن النعمان قال لي الصادق عليه السلام يا ابن النعمان إياك و المرء فإنه يحبط عملك
و إياك و الجدال فإنه يوبقك تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۰۹

حضرت ابا عبد الله (امام صادق، علیه السلام) : پسر نعمان! (ابو جعفر احوال از برازنده‌ترین اصحاب امام صادق (ع) است،) از ستیزه بپرهیز، که عملت را پامال می‌کند. از کشمکش حذر کن که هلاکت می‌سازد، از دشمنیها دوری جوی که از خدا دورت می‌کند، پیشینیان خاموشی را فرا می‌گرفتند چنان که شما سخن را آنگاه که کسی می‌خواست به عبادت پردازد، نخست ده سال تمرین سکوت می‌کرد، اگر از عهده بر می‌آمد و می‌توانست صبر کند عبادت پیشه می‌کرد، و گر نه می‌گفت: من شایسته این مقصد نیستم، آن کس نجات یابد که مدت‌ها از گفتار نابجا دم فرو بندد، و در حکومت باطل آزارها را تحمل کند (و دین را

✓ عن أبي بصير قال سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول لا يخاصم إلا شاك في دينه أو من لا ورع له. بحار الأنوار
(ط - بيروت) ؛ ج ۲ ؛ ص ۱۴۰

از ابی بصیر رسیده که گفته: شنیدم حضرت ابا عبد الله (امام صادق، علیه السلام) میفرمود: (از روی کبر و سرفرازی با دیگران) مخاصمه و کشمکش نمیکند جز شاک و دو دل در (درستی و راستی) دین و آئین خود یا کسی که پرهیزکاری و پارسائی با او نیست.

✓ الامام علی عليه السلام فیما رواه الامام الصادق: ایاکم و المرء و الخصومة! فانهما یمرضان القلوب علی الإخوان، و ینبت علیهما النفاق «۱». الحیاء / ترجمه احمد آرام؛ ج ۲؛ ص ۵۲۳

امام علی عليه السلام به روایت امام صادق عليه السلام: از جدال و خصومت بپرهیزید، که قلبهای برادران را بیمار می‌کند، و سبب بروز نفاق می‌گردد.

✓ عن مسعدة بن صدقة عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال أمير المؤمنين عليه السلام إیاکم و المرء و الخصومة فإنهما یمرضان القلوب علی الإخوان و ینبت علیهما النفاق. الکافی (ط - الإسلامیة) ج ۲..... ص: ۳۰۰

مسعدة بن صدقه از امام صادق علیه السلام روایت میکند که امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: از مرء و جدال و دشمنی دوری کنید، که آنها در دل برادران ایجاد بیماری میکنند و نفاق میاورند

✓ عن السکونی عن أبي عبد الله عليه السلام قال من التواضع أن ترضی بالمجلس دون المجلس و أن تسلّم علی من تلقی و أن تترك المرء و إن كنت محقا و لا تحب أن تحمد علی التقوی مجموعة ورام؛ ج ۲؛ ص ۱۹۱

امام صادق علیه السلام فرمود: تواضع این است که هر جا شد بنشین و به هر کس رسیدی سلام کنی و جدال را ترک نمائی اگر چه حق با شما باشد و دوست نداشته باشی که از تقوای تو تعریف کنند.

✓ قال عليه السلام من ترک المرء و هو محق بنی الله له بیتا فی أعلى الجنة و من ترک المرء و هو مبطل بنی الله له بیتا فی ربح الجنة مجموعة ورام؛ ج ۱؛ ص ۱۰۸

پیامبر خدا عليه السلام فرمود: جدال و شوخی با برادرت نکن و به او وعده‌ای نده که نتوانی وفا کنی. (۱) و نیز فرمود: هر کس جدال به حق را ترک کند، خداوند خانه‌ای در بالاترین درجه بهشت، برای او بسازد، و هر کس جدال را ترک کند، در حالی که جدال وی به باطل بوده است، خداوند برای او خانه‌ای در وسط بهشت بنا کند.

✓ قال بعضهم إیاکم و المرء فإنها ساعات جهل العالم و عندها یتغی الشیطان زلته و قیل المرء یقسی القلب و یورث الضغائن مجموعة ورام؛ ج ۱؛ ص ۱۰۸

یکی از بزرگان می‌گوید: از جدال با دیگران دوری کنید، زیرا جدال در لحظه‌های نادانی دانشمند است و موقعی است که شیطان در پی لغزش اوست. گویند: جدال باعث سنگدلی و ایجاد کینه‌هاست.

✓ قال لقمان عليه السلام لابنه یا بنی لا تجادل العلماء فی مقتوک «۱» مجموعة ورام؛ ج ۱؛ ص ۱۰۹

لقمان عليه السلام به پسرش گفت: پسرم، با دانشمندان جدال نکن که نسبت به تو سخت دشمن شوند

✓ قال رسول الله صلى الله عليه وآله لا تمار أخاک و لا تمازحه و لا تعده موعدا فتخلفه مجموعة ورام؛ ج ۱؛ ص ۱۰۸

پیامبر خدا ﷺ فرمود: جدال و شوخی با برادرت نکن و به او وعده‌ای نده که نتوانی وفا کنی

✓ قال رسول الله ﷺ من ترك المراء و هو محق بنى الله له بيتا فى أعلى الجنة و من ترك المراء و هو مبطل بنى الله له بيتا فى رضى «۵» الجنة مجموعة ورام ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۰۸

نیز فرمود: هر کس جدال به حق را ترک کند، خداوند خانه‌ای در بالاترین درجه بهشت، برای او بسازد، و هر کس جدال را ترک کند، در حالی که جدال وی به باطل بوده است، خداوند برای او خانه‌ای در وسط بهشت بنا کند

✓ قال رسول الله ﷺ أعبد الناس من أقام الفرائض و أزهّد الناس من اجتنب الحرام و أتقى الناس من قال الحق فيما له و عليه و أروع الناس من ترك المراء و إن كان محقا و أشد الناس اجتهادا من ترك الذنوب و أكرم الناس أتقاهم - و أعظم الناس قدرا من ترك ما لا يعنيه و أسعد الناس من خالط الكرام من غيره مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۴۳

. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: عابدترین مردم کسی است که واجبات را انجام دهد. زاهدترین مردم کسی است که از حرام دست بکشد، و متقی‌ترین مردم کسی هست که حق را بگوید چه به نفع و یا ضررش باشد، پرهیزکارترین مردم کسی است که از جدال و مراء دست بردارد اگر چه محق باشد. قوی‌ترین مردم کسی است که از گناهان دست بردارد، شریف‌ترین مردم کسی است که پرهیزکار باشد، و بزرگترین مردم کسی است که سخن‌های بی‌معنی نگوید و خوش بخت‌ترین مردم کسی است که با بزرگان و صاحبان فضیلت محشور باشد.

✓ عن أبى عبد الله عليه السلام قال إن من التواضع أن ترضى بالمجلس دون المجلس و أن تسلم على من تلقى و أن تترك المراء و إن كنت محقا و لا تحب أن تحمد على التقوى مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۲۴

امام باقر علیه السلام فرمود: تواضع این است که هر جا شد بنشینى و به هر کس رسیدى سلام کنى و جدال را ترک نمائى اگر چه حق با شما باشد و دوست نداشته باشى که از تقواى تو تعريف کنند.

✓ عنه ع قال كان على بن الحسين عليه السلام يقول إن المعرفة بكمال دين المسلم تركه الكلام فيما لا يعنيه و قلة مرائه و صبره و حسن خلقه مشكاة الأنوار فى غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۲۱

امام سجاد علیه السلام فرمود: معرفت و کمال دین یک مسلمان در این است که از گفتارهای بی‌هوده خودداری کند و شکیباً باشد و خلش نیکو و نیک رفتاری کند.

✓ عن أبى عبد الله عليه السلام قال طلبه العلم ثلاثة فاعرفوهم بأعيانهم و صفاتهم صنف يطلبه للجهل و المراء و صنف يطلبه للاستطالة و الختل - و صنف يطلبه للفقہ و العقل فصاحب الجهل و المراء مؤذ ممار متعرض للمقال فى أندية الرجال بتذاكر العلم و صفة الحلم قد تسربل بالخشوع و تخلى من الورع فدق الله خيشومه و قطع منه حيزومه و صاحب الاستطالة و الختل ذو خب و ملق يستطيل على مثله من أشباهه و يتواضع للأغنياء ممن هو دونه - فهو لحلاوتهم هاضم و لدينه حاطم فأعمى الله على هذا بصره و قطع من آثار العلماء أثره و صاحب الفقه و العقل ذو كآبة و حزن و سهر قد انحنى فى برنسه و قام الليل فى

هندسه يعمل و یخشی وجلا داعیا مشفقاً مقبلاً علی شأنه عارفا بأهل زمانه مستوحشا من أوثق إخوانه
فشد الله من هذا أركاناً و أعطاه يوم القيامة أمانه مشكاه الأتوار فی غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۱۴۰

امام صادق علیه السلام فرمود: طالبان علم سه دسته هستند آن‌ها را بشناسید دسته‌ای برای جدال و سخن رانی‌های جاه طلبانه علم را فرا می‌گیرند و این‌ها در واقع جاهلانی هستند که لباس علماء را در بر کرده و بصورت آنها درآمده‌اند. گروهی علم را برای تکبر و سواری گرفتن از مردم می‌آموزند و جماعتی هم برای فقه و درک مسائل دنبال علم و کمال می‌روند. آن کسی که برای جدال و مباحثه علم فرا گرفته او مردی موذی و مضر است و جاهلی است بصورت عالم. او در اجتماعات شرکت می‌کند و با مطالب علمی و ادبی مردم را مشغول می‌نماید و خود را حلیم و بردبار و خاشع و فروتن نشان می‌دهد، در صورتی که اصلاً تقوی ندارد خداوند این عالم را رسوا می‌کند و دماغش را می‌کوبد. کسی که برای تکبر علم فرا می‌گیرد، و با افرادی نظیر خود بگفتگو مشغول می‌شود، برای توانگران تواضع می‌کند و از لذت‌ها و حلاوت مجالس آنها برخوردار است خداوند دیده بصیرت او را کور می‌کند و آثار او را از میان علماء می‌برد.

اما کسی که برای فهمیدن عقل و دانش فرا می‌گیرید و شب‌ها را بیداری می‌کشد و در تاریکی‌ها نماز می‌گذارد و از خداوند می‌ترسد، و همواره بخود مشغول است و زمانش را بخوبی درک می‌کند و از نزدیکترین برادرانش خائف است این عالم روز قیامت در امان خواهد بود و بخواسته‌های خود خواهد رسید و مورد رحمت خداوند قرار خواهد گرفت.

✓ قال رسول الله ﷺ أعبد الناس من يقيم الفرائض و أزهد الناس من اجتنب الحرام و أتقى الناس من قال الحق فيما له و عليه و أروع الناس من ترك المرء و إن كان محقاً و أشد الناس اجتهاداً من ترك الذنوب - و أكرم الناس أتقاهم و أعظم الناس قدراً من ترك ما لا يعنيه و أسعد الناس من خالط كرام الناس مشكاه الأتوار فی غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۸۶

حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: عابدترین مردم کسی است که واجبات را انجام دهد زاهدترین مردم کسی است که از محرّمات دست بکشد، متقی‌ترین مردم کسی است که حق را بگوید و لو بضررش باشد و پرهیزکارترین مردم آن کسی است از جدال دست بردارد و لو در ادعای خود صادق باشد.

✓ عن أبي عبيدة عن أبيه قال قال أبو جعفر عليه السلام قال رسول الله ﷺ أنا زعيم بيت في الجنة لمن حسن خلقه مع الناس - و ترك الكذب في المزاح و الجد و ترك المرء و هو محق مشكاه الأتوار فی غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۷۰

حضرت باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: من در بهشت زعیم یک خانه هستم و اگر افرادی حسن خلق داشته باشند و با مردم مدارا کنند، و دروغ نگویند و دنبال شوخی نروند و جدیت داشته باشند و جدال نکنند اگر چه حق با آنها باشد آن‌ها را وارد آن خانه می‌کنیم.

✓ قال ﷺ ثلاث من كن فيه استكمل خصال الإيمان الذي إذا رضى لم يدخله رضاه فى باطل و إذا غضب لم يخرج الغضب من الحق و إذا قدر لم يتعاط ما ليس له تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۳

حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: سه حالت در هر که باشد همه خصال ایمان را دارد: یکی آن که در حال خوشی به کار باطل (مانند ساز و نواز) نپردازد. دیگر آن که در حال غضب پا از حق بیرون نهد و سوم آن که به وقت قدرت بیش از حق خود مطالبه نکند

✓ و خرج یوما و قوم یدحون حجرا فقال أشدکم من ملک نفسه عند الغضب و أحملکم من عفا بعد المقدره. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۵

روزی پیغمبر در راه به جمعی برخورد که برای زور آزمائی سنگی را پرتاب می کردند، به آنها فرمود: قهرمانترین شما کسی است که هنگام قدرت عفو کند.

و قال رجل أوصنى فقال لا تغضب ثم أعاد علیه فقال لا تغضب ثم قال ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذى يملك نفسه عند الغضب. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۷

مردی گفت: مرا نصیحت کنید. حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود غضب نکن. باز گفت: مرا نصیحت کنید. فرمود: غضب نکن، سپس اضافه کرد: پهلوانی به کشتی گیری و مرد افکنی نیست، پهلوان آن است که وقت غضب بر خود مسلط باشد

✓ و قال ﷺ أ لا أخبرکم بأشبهکم بى أخلاقا قالوا بلى یا رسول الله فقال أحسنکم أخلاقا و أعظمکم حلما و أبرکم بقرابته و أشدکم إنصافا من نفسه فى الغضب و الرضا. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۸

حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: آن را که بیش از همه به من شباهت اخلاقی دارد معرفی نکنم؟ گفتند: چرا یا رسول الله. فرمود: آن که اخلاقش از همه بهتر، علمش از همه بیشتر و با خویشانش از همه نکوکارتر و در حال آرامش و غضب انصافش در حق مردم از همه زیادترباشد.

✓ قال ﷺ المؤمن دعب لعب و المنافق قطب غضب. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۹

حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: مؤمن شوخ طبع و مزاح است و منافق اخمو و ترشرو.

✓ قال ﷺ أركان الكفر أربعة الرغبة و الرهبة و السخط و الغضب تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۰۷

امام صادق علیه السلام فرمود: پایه های کفر چهار است: شیفتگی «۳۸» و هراسیدن «۳۹» و ناخرسندی و خشم.

✓ قال ﷺ من ملك نفسه إذا غضب و إذا رغب و إذا رهب و إذا اشتهى حرم الله جسده على النار تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۱

امام صادق علیه السلام فرمود: آن کس که گاه خشم، طمع، ترس، و شهوت خویشتن دار باشد، خدا بدنش را بر آتش حرام کند.

✓ قال عليه السلام ليس لإبليس جند أشد من النساء و الغضب. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۳

امام صادق عليه السلام فرمود: ابليس سپاهی نیرومندتر از زن و خشم ندارد.

✓ قال عليه السلام من غضب عليك من إخوانك ثلاث مرات فلم يقل فيك مكروها فأعده لنفسك. تحف العقول ؛
النص ؛ ص ۳۶۸

امام صادق عليه السلام فرمود: آن دوست را که سه نوبت از تو خشمگین شد و سخنی ناهنجار نگفت، برای خود ذخیره کن

✓ قال عليه السلام الغضب ممحقة لقلب الحكيم و من لم يملك غضبه لم يملك عقله. تحف العقول ؛ النص ؛
ص ۳۷۱

امام صادق عليه السلام فرمود: غضب، قلب حکیم را نابود کند، آن که بر غضبش مسلط نباشد بر خردش مسلط نیست.

✓ قال عليه السلام يا شيعه آل محمد إنه ليس منا من لم يملك نفسه عند الغضب و لم يحسن صحبة من صحبه و
مرافقه من رافقه و مصالحة من صالحه و مخالفة من خالفه يا شيعه آل محمد اتقوا الله ما استطعتم و لا
حول و لا قوة إلا بالله تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۸۰

امام صادق عليه السلام فرمود: ای شیعه آل محمد (ص)! کسی که هنگام غضب بر خود مسلط نباشد، با همنشین خوش رفتاری
نکند، با رفیق خوش رفاقت نباشد، با صلحجو به نیکی مصالحه نکند، و با مخالف بخوبی مخالفت ننماید، از ما نیست. ای شیعیان
آل محمد! تا توانید از خدا پروا کنید، و لا حول و لا قوة الا بالله.

✓ امام كاظم عليه السلام يا هشام من كف نفسه عن أعراض الناس أقاله الله عشرته يوم القيامة و من كف
غضبه عن الناس كف الله عنه غضبه يوم القيامة تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۹۱

امام كاظم عليه السلام فرمود: هشام! هر که خود را از تعرض به آبروی مردم نگه دارد، خداوند در قیامت از لغزشهایش بگذرد، و
هر که خشم خود را از مردم باز دارد، خدا در قیامت خشمش را از او نگه دارد

✓ قال عليه السلام الغضب مفتاح كل شر. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۸۸

امام كاظم عليه السلام فرمود غضب کلید هر شر است..

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: العاقل من يملك نفسه إذا غضب و إذا رغب و إذا رهب تصنيف غرر الحكم و
درر الكلم ؛ ؛ ص ۵۴

امام علی علیه السلام فرمود عاقل کسی است که مالک باشد نفس خود را هر گاه خشمگین شود و هر گاه رغبت کند در چیزی و
خواهش آن داشته باشد، و هر گاه ترسد از کسی

یعنی نفس در فرمان او باشد و هرگاه خشمگین شود فرو خورد خشم خود را، و نگذارد که نفس انتقام بکشد، و در وقت خواهش چیزی و
رغبت بآن هر گاه آن چیز نامشروع باشد نگذارد که مرتکب آن شود، و همچنین هرگاه از کسی ترسد نگذارد که از برای او مرتکب

نامشروعی شود، و باید که تخصیص داده شود این باین که ترس از او بمرتبه تقیه نباشد که تجویز شده بلکه امر بآن شده و می توان گفت که حاجت تخصیص نیست زیرا که اگر بآن مرتبه باشد نامشروع نخواهد بود پس اگر نفس مرتکب آن شود قصوری ندارد.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: ستة تختبر بها عقول الناس، الحلم عند الغضب، و الصبر عند - الرهب، و القصد عند الرغب، و تقوى الله في كل حال، و حسن المداراة، و قلة المماراة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۵۶۰۸؛ ج ۴؛ ص ۱۳۹

امام علی علیه السلام فرمود شش چیزست که آزمایش کرده می شود به آنها عقلهای مردمان، بردباری نزد خشم، و شکیبائی نزد ترس، و قصد نزد خواهش، و ترس از خدا در هر حال، و نیکوئی مدارا و سازش، و کمی جدال و ستیزه. مراد به «ترس» چیزی چند است که مردم ترس از آنها داشته باشند از بلاها و مصیبتها، و مراد به «قصد» میانه رویست یا راست روی یعنی این که نزد خواهش امری میانه روی کند در آن و در طلب آن، و افراط نکند، یا از راه راست بدر نرود و مرتکب گناهی نگردد.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: غير منتفع بالحكمة عقل معلول بالغضب و الشهوة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۶۳۹۷؛ ج ۴؛ ص ۳۸۰

امام علی علیه السلام فرمود سودمند نیست بحکمت عقلی که بیمار باشد بخشم و خواهش.

مراد به «حکمت» علم راست و درست است و مراد اینست که عقل و خردی که بیمار باشد بخشم و خواهش و پیرو آنها باشد و مسلط بر آنها نباشد حکمت از برای او یعنی علم او به آن چه راست و درست باشد سودی ندارد از برای او بلکه ضرر و زیان دارد چنانکه مکرر مذکور شد که مؤاخذة عالم بر گناه و عصیان زیاده است از مؤاخذة جاهل نادان.

✓ و ممکن است که «مغلول» بغین نقطه دار باشد و ترجمه این باشد که سودمند نیست عقلی که غل کرده شده باشد بخشم و خواهش، یعنی در بند آنها باشد و آنها بمنزله غلی شده باشند از برای آن، و حاصل هر دو یکیست.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: ثلاث من كن فيه استكمل الايمان، من اذا رضی لم يخرج رضاه الی باطل، و اذا غضب لم يخرج غضبه عن حق، و اذا قدر لم يأخذ ما ليس له. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۴۶۶۸؛ ج ۳

امام علی علیه السلام فرمود سه صفت است که هر که بوده باشد آنها در او کامل کرده باشد ایمان را، کسی که هرگاه خشنود باشد بیرون نبرد او را خشنودی او بسوی باطلی، و هرگاه خشمناک گردد بیرون نبرد او را خشم او از حقی، و هرگاه قادر باشد فرا نگیرد چیزی را که از برای او نباشد.

یعنی «هرگاه خشنود باشد از کسی خشنودی او از او بیرون نبرد او را بسوی باطلی» یعنی باین که مرتکب باطلی شود از برای او، مثل این که شهادت ناحقی دهد از برای او، یا حکم ناحقی کند از برای او. و «اگر خشمناک باشد از کسی خشم او بیرون نبرد او را از حقی» یعنی سبب این نشود که حقی را از برای او باطل کند، مثل این که شهادتی که از برای او داشته باشد ندهد، یا این که حق با او باشد و بسبب خشم بر او حکم از برای او نکند. و «هرگاه قادر باشد فرا نگیرد» یعنی چیزی را که حق او نباشد نگیرد با وجود این که قادر باشد بر این که بنا حق بگیرد

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: داوو الغضب بالصمت، و الشهوة بالعقل. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۵۱۵۵؛ ج ۴؛ ص ۲۴

امام علی علیه السلام فرمود دوا کنید خشم را بخاموشی و خواهش را بعقل.

«دوا کردن خواهش بعقل» ظاهرست، چه عقل منع میکند از پیروی خواهشها که در آنها مفسده باشد. و اما «دوا کردن خشم بخاموشی» پس ممکن است که باعتبار این باشد که خشم آدمی را بطیش آورد و باعث این شود که هرزه و دشنام و مانند آنها از او صادر شود بلکه هر چند از آنها بگوید خشم او زیاد شود و آنها را زیاد کند پس کسی که خاموشی را شیوه خود کند مفسد خشم بر آن مترتب نشود پس بمنزله دوائیست از برای غضب بلکه قدری صبر بر آن باعث این می شود که غضب او فرو نشیند و زایل گردد. و ممکن است که باعتبار این باشد که کسی که خاموشی را شیوه خود کند غالب اینست که کسی کاری نکند که او را بخشم آورد پس آن دوائیست که مانع از عروض آن می شود مانند دواها که حفظ صحت میکنند.

✓ ان المجاهد نفسه و المغالب غضبه و المحافظ على طاعة ربه يرفع الله سبحانه له ثواب الصائم القائم، و ينيله درجة المرابط الصابر. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۳۶۵۳؛ ج ۲؛ ص ۶۱۸

امام علی علیه السلام فرمود بدرستی که جهاد کننده با نفس خود و غلبه کننده بر خشم خود و نگهبانی کننده بر فرمانبرداری پروردگار خود بلند می گرداند خدای سبحانه از برای او ثواب روزه گیرنده بر پای ایستاده را، و می رساند او را بدرجه نگهبان سرحد صبر کننده،

مراد به «بلند گردانیدن خدای سبحانه از برای او ثواب روزه دار بر پای ایستاده» این است که امر می فرماید که ثواب عمل او ثواب عمل همچو کسی باشد و ملائکه آن را از برای او بنویسند و بالا برند با آسمان و حفظ کنند تا در روز حساب باو داده شود، و مراد به «پای ایستاده» این است که شبها بپای ایستاده باشد از برای نماز یا در شب و روز هر دو، و «می رساند او را بدرجه نگهبان سرحد» یعنی مرتبه او را مثل مرتبه کسی می گرداند که ملازم سرحد مسلمانان باشد از برای حفظ و حراست مسلمانان و دفع کفار، و صبر کننده باشد بر زحمت و تعب این کار یا در مطلق مصائب و نوائب.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: احترسوا من سورة الجمد و الحقد و الغضب و الحسد، و اعدوا لكل شيء من ذلك عدة تجاهدونه بها من الفكر في العاقبة و منع الرذيلة و طلب الفضيلة و صلاح الآخرة و لزوم الحلم. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۲۵۶۵؛ ج ۲؛ ص ۲۶۵

امام علی علیه السلام فرمود نگاهدارید خود را از حدت و تندی بخیلی و کینه و خشم و رشک، و آماده کنید از برای هر چیزی از اینها آماده کرده شده که جنگ کنید با آن چیز بآن آماده کرده شده از فکر در عاقبت و منع کردن پستی مرتبه و طلب نمودن افزونی مرتبه، و سازگار آخرت، و جدا نشدن از بردباری، بخیلی که ترجمه شده بنا بر این است که: «الجمد» بجیم مکسور خوانده شود نهایت در نسخه ها که بنظر رسیده «الحمد» بحای بی نقطه مفتوح واقع شده بمعنی ستایش و بنا بر این مراد این است که پناه ببرید از حدت و تندی که حاصل شود شما را بسبب ثنا و ستایش مردم شما را باعتبار عجبی که حاصل شود از آن، نهایت گمان فقیر این است که با جیم است چنانکه ترجمه شده نه حا، چنانکه در نسخه ها واقع شده و باقی کلام ظاهرست و محتاج بشرح نیست.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: املك حمية نفسك و سورة غضبك و سطوة يدك و غرب لسانك و احترس في ذلك كله بتأخير البادرة و كف السطوة حتى يسكن غضبك و يثوب اليك عقلك. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۲۴۱۴؛ ج ۲؛ ص ۲۱۳

امام علی علیه السلام فرمود مالک شو حمیت نفس خود را و تندی خشم خود را، و حمله کردن دست خود را و تیزی زبان خود را و نگاه دار خود را در همه اینها پیس انداختن تندی نمودن و باز داشتن از حمله آوردن تا این که بآرام آید خشم تو و باز گردد بسوی تو عقل تو، مالک شدن حمیت و غیر آن» کنایه از این است که آنها را زیر دست خود کند و چنان کند که از فرمان او بدر نروند، نه این که آنها غالب باشند بر این کس و این کس بر وفق خواهش آنها عمل کند، و مراد به «حمیت» عار و ننگ داشتن از چیزیست هر چند مستحق آن چیز باشد و شرعا بر او لازم شده باشد

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: الغضب نار موقدة، من كظمه أطفالها و من اطلقه كان اول محترق بها. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۱۷۸۷؛ ج ۲؛ ص ۴۷

امام علی علیه السلام فرمود خشم آتشی است افروخته هر که فرو خورد آن را خاموش کند آن آتش را، و هر که رها کند آن را خواهد بود اول کسی که سوخته شود بآن آتش و

«بودن او اول کسی که سوخته شود بآن آتش» یا باعتبار این است که کسی خشم را فرو نخورد و خواهد که انتقام بکشد اول او را طیش سبکی عارض شود و بعد از آن اذیتی بآن شخص رسد، و یا باعتبار مرتبه است هر چند در زمان ضرر باو آخر رسد یعنی ضرر آن باو بیشتر باشد از ضرر آن بآن کسی که خشم بر او شده او بحسب مرتبه اول سوخته شده و این معنی اگر خشم او ناحق باشد ظاهر است زیرا که او بسبب آن مستحق عقاب الهی شود و آن شخص که خشم بر او شده ضرری که باو رسد همان آزاری است که از آن شخص باو رسد و آن بعذاب الهی چه نسبت تواند داشت با آنکه تلافی و تدارک آن در آن نشأه بر وجه اکمل بشود، و اگر خشم او ناحق نباشد و آن شخص مستحق آزاری که باو رسد باشد و صاحب خشم در آن معذور باشد پس بودن او اول کسی که سوخته شود بآن آتش، شاید باعتبار این باشد که اگر خشم را فرو می خورد و عفو میکرد مستحق ثواب جزیل و ثنای جمیل می شد پس آن را از خود فوت کردن بمنزله سوختن است بآتش، و ضرر آن باو بیشتر است از ضرر بآن شخص که خشم بر او شده، زیرا که ضرر باو همان ضرری است که از آن شخص باو رسیده و آن در جنب فوت ثواب مذکور چندان قدری ندارد خصوصا این که هر گاه مستحق آن بوده باعث رفع عقاب او و یا تخفیف آن گردد پس نفع او در آن باشد نه نقصان

✓ عن أبي طيفور المتطبب قال دخلت على أبي الحسن الماضي عليه السلام فنهيته عن شرب الماء فقال و أي بأس بالماء و هو يذيب الطعام في المعدة و يذهب بالصفراء و يسكن الغضب و يزيد في اللب و يطفى الحرارة مكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۱۵۵

از ابی طیفور طبیب: وی گوید به حضرت رضا علیه السلام (ابی الحسن الماضي) وارد شدم و او را از آشامیدن آب نهی کردم، فرمود: ضرر آب چیست؟ که غذا را در معده حل می کند، صفراء را از بین میبرد، و غضب را فرو می نشاند، و به عقل آدمی می افزاید، و حرارت بدن را تسکین میدهد.

✓ قال عليه السلام نعم الطعام الزيت يطيب النكهة و يذهب بالبلغم و يصفى اللون و يشد العصب و يذهب بالوصب و يطفى الغضب مكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۱۹۰

حضرت صادق علیه السلام فرمود: زیتون غذای خوبی است، دهان را خوشبو می گرداند، و بلغم را می برد، و رنگ رخساره را صفا و روشنی می بخشد، اعصاب را قوی میسازد، و رنج و درد را بر طرف می کند، و آتش غضب را فرو می نشاند.

✓ عنه عليه السلام قال كان أبي عليه السلام يقول ما يعبأ بمن يوم هذا البيت إذا لم يكن فيه ثلاث خصال خلق يخالق به من صحبه و حلم يملك به غضبه و ورع يحجزه عن محارم الله تعالى مكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۲۵۰

از حضرت صادق علیه السلام، پدرم می گفت بآن کس که باین خانه رو کند و سه خصلت نداشته باشد اعتنایی باو نیست: اخلاقی که با همراهان بخوبی رفتار کند و حلمی که خشم او را مهار نماید پارسایی و ورعی که او را از گناهان نگه دارد.

✓ عن الصادق عليه السلام قال أيما رجل غضب و هو قائم فليجلس فإنه يذهب عنه رجز الشيطان و من غضب على ذي رحم ماسة فليمسه يسكن عنه الغضب مكارم الأخلاق ؛ ؛ ص ۳۵۰

از حضرت صادق علیه السلام: مردیکه خشمگین شود اگر ایستاده است بنشیند، که خوی شیطانی از او برود، و هر که نسبت به رحم و همخون خود غضب کند بدن او را لمس کند که غضبش فرو نشیند.

✓ و عنه علیه السلام قال قل عند الغضب اللهم أذهب عني غيظ قلبي و اغفر لي ذنبي و أجرني من مضلات الفتن
أسألك برضاك و أعود بك من سخطك أسألك جنتك و أعود بك من نارك أسألك الخير كله و أعود
بك من الشر كله اللهم ثبتني على الهدى و الصواب و اجعلني راضيا مرضيا غير ضال و لا مضل مكارم
الأخلاق؛؛ ص ۳۵۰

از آن حضرت علیه السلام بهنگام غضب بگو: (خداوندا خشم دلم را ببر و گناهم را ببخش، و از فتنه‌های گمراه‌کننده در امانم دار، از تو
خشنودی ترا میطلبم و از خشم بتو پناه میبرم، بهشتت را مسألت دارم، و از دوزخت به تو پناه‌دهنده میشوم، و همه خیرها را از
تو میخواهم و از همه شرور به تو پناه میگیرم خداوندا مرا بر هدایت و صواب ثابت بدار، و مرا از خودت خشنود بدار و هم مورد
خشنودی خودت قرار ده بی‌آنکه گمراه و گمراه‌کننده باشم

✓ و قال علیه السلام قال الله تبارك و تعالی یا ابن آدم اذكرني حين تغضب اذكرك حين أغضب فلا أمحقك فيمن
أمحق مكارم الأخلاق؛؛ ص ۳۵۰

فرمود: خدای متعال گوید: پسر آدم بهنگام غضب مرا یاد کن تا من وقت غضب خود تو را یاد کنم و ترا هلاک و خوار نسازم به
آنچه که دیگران را هلاک میگردانم.

✓ و قال أبو عبد الله علیه السلام من كف غضبه عن الناس كف الله عنه غضبه يوم القيامة مكارم الأخلاق؛؛ ص ۳۵۰
امام ششم (ع) فرمود: هر کس خشم خود را برای مردم فرو برد خداوند در قیامت خشم خود را از او بگردان

✓ قال رجل أوصني فقال عليه السلام لا تغضب ثم أعاد عليه فقال لا تغضب ثم قال ليس الشديد بالصرعة إنما
الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب تحف العقول؛ النص؛ ص ۴۷

مردی گفت: مرا نصیحت کنید. فرمود: غضب نکن. باز گفت: مرا نصیحت کنید. فرمود: غضب نکن، سپس اضافه کرد: پهلوانی به
کشتی‌گیری و مرد افکنی نیست، پهلوان آن است که وقت غضب بر خود مسلط باشد.

✓ عن الرضا علیه السلام عن آباءه عن أمير المؤمنين علیه السلام قال: قال رجل للنبي صلى الله عليه وآله يا رسول الله علمني عملا صالحا
لا يحال بينه و بين الجنة قال لا تغضب و لا تسأل شيئا و ارض للناس ما ترضى لنفسك فقال يا رسول
الله زدني قال إذا صليت العصر فاستغفر الله سبعا و سبعين مرة تحط عنك عمل سبع و سبعين سيئة
قال ما لي سبع و سبعون سيئة فقال له رسول الله ص فاجعلها لك و لأبيك قال ما لي و لأبي سبع و
سبعون سيئة فقال له رسول الله ص اجعلها لك و لأبيك و لأمك قال يا رسول الله ما لي و لأبي و أمي
سبع و سبعون سيئة قال اجعلها لك و لأبيك و أمك و لقربانتك. بحار الأنوار (ط - بيروت) ج ۷۴ ص
۱۲۳

امالی طوسی: از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام روایت شده که مردی به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عرض کرد که ای رسول خدا بمن کردار شایسته‌ای بیاموز که میان آن کردار و بهشت فاصله‌ای نباشد. فرمود: خشم مکن و چیزی از کسی نخواه، هر چه را برای خود می‌پسندی برای مردم همان را بپسند. عرض کرد: ای رسول خدا بیشتر بفرما فرمود: هر گاه نماز عصر را خواندی هفتاد و هفت مرتبه طلب آمرزش از خدا کن که هفتاد و هفت گناه از تو بربزد. عرض کرد من هفتاد و هفت گناه ندارم فرمود قرار ده آن را برای خود و پدرت عرض کرد برای من و پدرم هفتاد و هفت گناه نیست. سپس رسول خدا باو فرمود: برای خود و پدر و مادرت قرار ده عرض کرد برای من و پدر و مادرم این قدر گناه نیست فرمود: برای خودت و آنها و فامیلت قرار ده

✓ روی آن رجلا استوصی رسول الله ﷺ فقال ﷺ لا تغضب قط فإن فيه منازعة ربك فقال زدني قال إياك و ما يعتذر منه فإن فيه الشرك الخفي فقال زدني فقال صل صلاة مودع فإن فيها الوصلة و القربى فقال زدني فقال استحي من الله استحياءك من صالحى جيرانك فإن فيها زيادة اليقين و قد أجمع الله تعالى ما يتوصى به المتواصون من الأولين و الآخرين فى خصلة واحدة و هى التقوى قال الله جل و عز - و لقد وصينا الذين أوتوا الكتاب من قبلكم و إياكم أن اتقوا الله و فيه جماع كل عبادة سالحة وصل من وصل إلى الدرجات العلى و الرتبة القصى و به عاش من عاش مع الله بالحياة الطيبة و الأئس الدائم قال الله عز و جل إن المتقين فى جنات و نهر - فى مقعد صدق عند مليك مقتدر « بحار الأنوار (ط) - بيروت) ؛ ج ۷۵ ؛ ص ۲۰۰

روایت شده که مردی از پیامبر اکرم ﷺ تقاضای وصیت و اندرز نمود به او فرمود هرگز خشمگین مشو. زیرا در خشم نزاع با خداست. عرض کرد بیشتر بفرمائید فرمود بپرهیز از چیزی که باید از آن عذر و پوزش بخواهی زیرا در این عمل شرک خفی است گفت بیشتر بفرمائید. فرمود نماز بخوان همچون کسی که میخواهد از نماز وداع کند زیرا در چنین نماز رسیدن و نزدیک شدن بخدا است باز گفت اضافه بفرمائید، فرمود از خدا خجالت بکش همان طوری که از همسایگان صالحت خجالت میکشی در این عمل افزایش یقین است خداوند تکمیل نموده آنچه گذشتگان و آیندگان مردم را نصیحت و سفارش کنند در یک خصلت و صفت و آن تقوی است فرموده: وَ لَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَمْ وَ إِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ «۱». ما سفارش کردیم بآنها که قبل از شما کتاب داده بودیم و شما را به پرهیزکاری از خدا. در تقوی مجموعه عبادات صالح است و بوسیله همان تقوی رسیده بدرجات عالی و نهایی ترین مراتب هر کس رسیده و هر که زندگی عالی در پناه خدا یافته و انس دائم بوسیله همین تقوی بوده خداوند میفرماید إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ فِي مَقْعَدٍ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ. پرهیزگاران در باغهای بهشت و در انبساط و شادیند در جایگاهی با ارزش در پناه لطف پروردگاری نیرومند.

✓ قال رجل للنبي ﷺ علمنى عملا لا يحال بينه و بين الجنة قال لا تغضب و لا تسأل الناس شيئا و ارض للناس ما ترضى لنفسك. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۹۳ ؛ ص ۱۵۰

- محمد بن فضیل از امام رضا و او از پدرانش علیهم السلام روایت میکند که مردی به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کرد: یا رسول الله بمن عملی یاد بده که هر گاه آن را انجام دهم اهل بهشت گردم، رسول خدا فرمودند: غضب نکن و از مردم چیزی نخواه، و هر چه برای خود می‌پسندی برای مردم هم بپسند

۲۲. انتقام

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: قوة الحلم عند الغضب أفضل من القوة على الانتقام (۵۱۵ / ۴). شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۶۸۰۸ و ۶۳۹۷؛ ج ۴؛ ص ۵۱۵.

قوت بردباری نزد خشم أفضل و افزونترست از قوت بر انتقام، زیرا که آن سبب اجر و ثواب می‌شود و این باعث وزر و وبال هر گاه زیاده از قدر استحقاق بشود، و بر تقدیری که نشود باین که اکتفا بقدر استحقاق یا کمتر از آن بشود فضیلت عفو و در گذشتن و اجر و ثواب آن را کجا دارد

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: قلة العفو اقبح العيوب، و التسرع الى الانتقام اعظم الذنوب. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۶۷۶۶؛ ج ۴؛ ص ۵۰۵.

کمی عفو زشت‌ترین عیبهاست، و شتاب کردن بسوی انتقام بزرگترین گناهان است، مراد به «عفو» در گذشتن از گناهان مردم و تقصیرات ایشانست، و «بودن کمی آن زشت‌ترین عیبها» ظاهرست، زیرا که اجر و ثواب عفو بسیار عظیم است پس فوت کردن آن از خود عیبی است که عیبی از آن زشت‌تر نباشد، و کم عیبی بآن زشتی باشد، و «بودن پیشی گرفتن بسوی انتقام بزرگترین گناهان» باعتبار اینست که کسی که خصمانا شد هر گاه صبر نکند و شتاب کند در انتقام نمی‌شود که زیاده از قدر استحقاق نشود و بسا باشد که بقتل و جرح و مانند آنها بکشد و دنیا و آخرت او را فاسد و تباه گرداند.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: ليس الحليم من عجز فهجم «۱» و اذا قدر انتقم، انما الحليم من اذا قدر عفا، و كان الحلم غالبا على كل امره. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۷۵۲۹؛ ج ۵؛

نیست بردبار کسی که عاجز باشد پس خاموش شود و نگاه بزمین کند، و هرگاه توانا گردد انتقام کشد، بدرستی که نیست بردبار مگر کسی که هرگاه توانا باشد در گذرد و بوده باشد بردباری غالب بر هر کار او.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: من انتقم من الجاني أبطل فضله في الدنيا وفاته ثواب الآخرة. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۸۸۶۳؛ ج ۵؛ ص ۳۸۵.

هر که انتقام کشد از گنهکار و عفو نکند باطل کند فضل و افزونی مرتبه خود را در دنیا و فوت شود او را ثواب آخرت.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: انما الحليم من اذا اودى صبر و اذا ظلم غفر. شرح آقا جمال خوانساری بر غرر الحكم و درر الكلم ۳۸۹۲؛ ج ۳؛ ص ۸۵.

بدرستی که نیست بردبار مگر کسی که هرگاه ایذاء کرده شود، صبر کند و هرگاه ستم کرده شود نبخشد.

✓ عن أمير المؤمنين عليه السلام قال: قال ثلاثة لا ينتصفون من ثلاثة شريف من وضع و حليم من سفیه و بر من فاجر مشكاه الأنوار في غرر الأخبار؛ النص؛ ص ۱۴۸.

امام صادق علیه السلام فرمود: سه کس نمی تواند حق خود را از سه کس بستاند: شریف از پست، بردبار از احمق، نیکوکار از بدکار.

✓ روی جابر عن أبي جعفر عليه السلام في قوله قولوا للناس حسنا قال قولوا للناس أحسن ما تحبون أن يقال لكم فإن الله يبغض اللعان السباب الطعان على المؤمنين الفاحش المتفحش السائل الملحف و يحب الحليم العفيف المتعفف. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۵ ؛ ص ۱۵۲

جابر از حضرت باقر علیه السلام روایت نموده در تفسیر این آیه که فرمود با مردم بهتر از طوری که دوست دارید با شما حرف بزنند سخن بگوئید زیرا خداوند دشمن دارد کسی را که زیاد لعنت کند و دشنام دهد و مؤمنان را طعنه زند، هرزه باشد و هرزه گری کند، و همچنین گدائی که در گدائی زیاد اصرار ورزد، و دوست دارد آدم شکیبیا و عفیف را که خود را به عفت وادارد.

✓ قال الصادق عليه السلام استمعوا مني كلما هو خير من الدرهم المدقوقة «۲» لا تكلمن بما لا يعنيك و دع كثيرا من الكلام فيما يعنيك حتى تجد له موضعا فرب متكلم بحق في غير موضعه فعنت و لا تمارين سفيها و لا حلما فإن الحليم يقلبك و السفیه يرديك و اذكر أخاك إذا تغيب عنك بأحسن مما تحب أن يذكرك به إذا تغيبت عنه و اعلم أن هذا هو العمل و اعمل عمل من يعلم أنه مجزى بالإحسان مأخوذ بالإجرام «۳». بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۲۸۸

حضرت صادق علیه السلام فرمود. از من سخنی بشنوید که او از درهم های خوب بهتر است. از سخنی که بحالت فایده ندارد بپرهیز. و خیلی از سخنان مفید را هم رها کن تا موقعی که مورد مناسب و بجائی بدست آوری چه بسا گوینده بحق که در غیر مورد سخن گفته و در نتیجه بزحمت و مشقت افتاده. و هرگز لجابت با کسی مکن نه با شخص سفيه و نادان و نه با شخص حلیم و بردبار- که اگر با حلیم و با شخص بردبار لجابت کنی ناراحت و خشمناک خواهی شد و اگر سفيه باشد تو را بیمقدار و پست خواهد کرد. اگر برادر دینی تو غائب باشد او را به بهترین وجه یاد کن بهتر از آن وضعی که دوست داری تو را در نبودنت یادآور شوند و بدان که عمل و کار آزرنده این است و کارها و اعمال تو مانند اعمال کسی باشد که میداند در مقابل اعمال نیک و بدش کیفر و پاداش خواهد داشت.

✓ عن يحيى بن عمران الحلبي قال سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول سبعة يفسدون أعمالهم الرجل الحليم ذو العلم الكثير لا يعرف بذلك و لا يذكر به و الحكيم الذي يدبر ماله كل كاذب منكر لما يؤتى إليه و الرجل الذي يأمن ذا المكر و الخيانة و السيد الفظ الذي لا رحمة له و الأم التي لا تكتم عن الولد السر «۱» و تفشى عليه و السريع إلى لائمة إخوانه و الذي يجادل أخاه مخاصما له «۲». بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۳۴۰

از يحيى بن حلبى که گوید شنیدم امام ششم میفرمود هفت کسی کار خود را تباه کنند. مردم حکیم و دانشمند که علم خود را نشر نکنند و مردم او را نشناسد و از او استفاده نکنند و نام او برده نشود. شخص فرزانه ای که سرمایه خود را به نااهلان بدهد که دروغگو هستند و آنچه را که بآنها بدهند باز پس نداده و انکار مینماید. کسی که شخص مکار و خیانتکار را امین خود کند. شخص بزرگی که مهر نوزد. مادری که راز فرزند خود را نگه ندارد و اسرار او را فاش کند. کسی که در سرزنش برادران خود شتاب نماید. کسی که با هم نوع خود ستیزه کند.

✓ عن أبي الحسن الرضا عليه السلام أن المأمون قال له هل رويت من الشعر شيئاً فقال قد رويت منه الكثير فقال
أنشدني أحسن ما رويته في الحلم فقال ع بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ٦٨ ؛ ص ٤٢٠

إذا كان دوني من بليت بجهله -
و إن كان مثلي في محلي من النهي -
أبيت لنفسي أن تقابل بالجهل
أخذت بحلمي كي أجل عن المثل -
عرفت له حق التقدم و الفضل
و إن كنت أدنى منه في الفضل و الحجى

✓ قال له عليه السلام المأمون ما أحسن هذا هذا من قاله فقال عليه السلام بعض فتياننا »

. از حضرت رضا علیه السلام که مامون خلیفه بحضرت عرض کرد آیا از شعر چیزی روایت دارید؟ فرمود. زیاد. عرض کرد بهترین شعری که در باره حلم دارید بفرمائید. حضرت این اشعار را خواند.

آن کسی که با جهل و نادانی با من مواجه می شود اگر پائین تر از من باشد ابا و امتناع دارم که خود را با او برابر کنم و اگر در عقل و خرد با من همپایه است من برای برتری از او حلم و بردباری میکنم و اگر من از لحاظ عقل و فضل از او پایین تر باشم حق تقدم و فضیلت را با او میدهم: مامون گفت این شعر چقدر زیبا است؟ شعر از کیست؟ فرمود از بعضی از جوانان ما

✓ عن الرضا عن آباءه عن أمير المؤمنين صلوات الله عليهم قال قال رسول الله ﷺ عليكم بمكارم الأخلاق فإن الله عز و جل بعثني بها و إن من مكارم الأخلاق أن يعفو الرجل عن ظلمه و يعطي من حرمه و يصل من قطعه و أن يعود من لا يعود «٣». بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ٦٨ ؛ ص ٤٢٠

امالی طوسی عدهای از ابو المفضل ... از حسین بن زید از حضرت رضا عليه السلام از پدران از امیر مؤمنان علیهم السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود بر شما باد باخلاق کریمه که خداوند متعال مرا برای او مبعوث فرموده. و از مکارم اخلاق این است که انسان از کسی که تقصیر و ظلم کرد گذشت کند و بکسی که او را محروم کرده بخشش نماید و پیوند کند با کسی که از او بریده. و عیادت و احوالپرسی نماید از کسی که احوالی از او نمیپرسد.

✓ عن الثمالي عن أبي جعفر عن آباءه عليه السلام قال قال رسول الله ﷺ إذا كان يوم القيامة نادى مناد يسمع آخرهم كما يسمع أولهم فيقول أين أهل الفضل فيقوم عنق من الناس فتستقبلهم الملائكة فيقولون ما فضلكم هذا الذي ترديتم به فيقولون كنا يجهل علينا في الدنيا فنتحمل و يساء إلينا فنعفو قال فينادى مناد من عند الله تعالى صدق عبادى خلوا سبيلهم ليدخلوا الجنة بغير حساب الخبر. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ٦٨ ؛ ص ٤١٩

از ثمالی از حضرت باقر از پدرانش علیهم السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود. روز قیامت منادی با صدائی رسا که باول و آخر مردم میرسد صدا میزند و میگوید. اهل فضل و فضیلت کجا هستند؟ گروهی از مردم که ملائکه آنها را استقبال مینمایند بلند میشوند. آنان میگویند فضل و برتری شما چه بوده؟ میگویند. با ما با جهل و نادانی برخورد میشد و ما تحمل میکردیم. بما بدی میشد و ما گذشت مینمودیم. منادی از طرف خدا میگوید. راست میگویند راه بدهید تا بدون حساب داخل بهشت شوند.

✓ تفسیر القمی و إذا ما غضبوا هم یغفرون قال أبو جعفر صلوات الله علیه من کظم غیظا و هو یقدر علی إِمضائه حشا الله قلبه أَمنا و إیماننا یوم القیامة قال و من ملک نفسه إذا رغب و إذا رهب و إذا غضب حرم الله جسده علی النار بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۴۱۷

تفسیر قمی. و إذا ما غضبوا هم یغفرون شوری ۳۷ که حضرت باقر علیه السلام در تفسیرش فرمود. کسی که خشم خود را فرو برد با اینکه قدرت دارد خداوند در روز قیامت دل او را از امن و ایمان پر میکند و فرمود کسی که موقع میل و ترس و غضب بر خودش مسلط باشد خداوند بدن بر آتش حرام مینماید.

✓ عن علی بن الحسین علیه السلام قال: ما من جرعة أحب إلى الله عز و جل من جرعتین جرعة غیظ ردها مؤمن بحلم و جرعة مصیبة ردها مؤمن بصبر الخبر بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۴۱۶

. از ثمالی از حضرت سجاد علیه السلام که فرمود. هیچ جرعه‌ای در نزد خدا محبوبتر از دو جرعه نیست ۱- جرعه خشمی که مؤمن آن را با حلم و بردباری مرتفع سازد ۲- جرعه مصیبتی که آن را با صبر و تحمل رد کند (تا آخر خبر)

✓ عن أبي حمزة قال قال أبو عبد الله علیه السلام ما من جرعة يتجرعها العبد أحب إلى الله من جرعة غیظ يتجرعها عند ترددها فی قلبه إما بصبر و إما بحلم بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۴۱۳

هیچ جرعه‌ای که بنده مینوشد در نزد خدا محبوبتر از جرعه خشمی که مینوشد نیست در آن هنگامی که در دل خود تردید دارد که بنوشد یا نه که بالاخره با نیروی صبر و یا حلم و بردباری بنوشد.

ایضاح. مقصود از تردید دل این است که دل از طرفی مایل بنوشیدن جرعه خشم می‌شود از جهت اجر و پاداش و اصلاح و تربیت نفس و روح که در کظم غیظ هست. و از طرفی مایل باعمال خشم است از جهت اینکه در فرو بردن خشم ناراحتی و تلخی هست که تحملش مشکل است. و فرق بین صبر و حلم این است که صبر در موردی است که انسان طبعاً حلیم و بردبار نیست و خود را وادار بآن نموده و صبر میکند ولی حلم در موردی است که این صفت خوی و طبع او باشد. و یا باین فرق که صبر در موردی است که قدرت بر انتقام ندارد و صبر نموده و بی‌تابی نمیکند. و حلم در موردی است که قدرت دارد ولی با کرم و بزرگواری خود گذشت میکند بنا بر این که بگوئیم کظم غیظ گاهی در مورد قدرت نداشتن هم استعمال می‌شود. و گفته شده که صبر یعنی سکوت که اصلاً نه چیزی بگوید و نه عکس‌العملی انجام دهد. و حلم بالاتر است یعنی حرفی بگوید و کاری کند که باعث برطرف شدن فتنه و نزاع شود و موجب تسکین غضب گردد. پس حلم یعنی عقل و بکاربرد آن است.

✓ عن أبي جعفر علیه السلام قال: من کظم غیظا و هو یقدر علی إِمضائه حشا الله قلبه أَمنا و إیماننا یوم القیامة. بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۴۱۱

از امام باقر علیه السلام روایت می‌کند که فرمود: هر کس خشم خود را فرو نشاند در حالی که می‌تواند هر کاری با طرف بکند خداوند روز قیامت دل او را آرام می‌کند و به او آسایش می‌دهد.

۲۳. تجسس

✓ یا أيها الذین آمنوا اجتنبوا کثیرا من الظن إن بعض الظن إثم ولانجسسوا س حجرات آیه ۱۲

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از گمان فراوان بپرهیزید. زیرا پاره‌ای از گمانها در حد گناه است. و در کارهای پنهانی یکدیگر جست و جو مکنید. و از یکدیگر غیبت مکنید. آیا هیچ یک از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده خود را بخورد؟ پس آن را ناخوش خواهید داشت. و از خدا بترسید، زیرا خدا توبه‌پذیر و مهربان است. (۱۲)

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال: أبعد ما يكون العبد من الله أن يكون الرجل يواخي الرجل و هو يحفظ زلاته ليعيره بها يوماً. تفسير نور الثقلين؛ ج ۵؛ ص ۹۲

کافی: بسندش تا امام ششم علیه السلام که فرمود: دورترین حال بنده بخدا اینست که با کسی برادری کند و لغزشهای او را حفظ کند تا روزی او را بدانها سرزنش کند.

✓ عن أبي عبد الله عليه السلام قال: قال رسول الله صلى الله عليه و آله لا تطلبوا عثرات المؤمنين فان من تتبع عثرات أخيه تتبع الله عثرته، و من تتبع الله عثرته يفضحه و لو في جوف بيته. تفسير نور الثقلين؛ ج ۵؛ ص ۹۲

حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمود: لغزش‌های مؤمنین را دنبال نکنید هر کس لغزشهای مؤمنان را تعقیب کند خداوند هم لغزشهای آنها را دنبال می‌کند و این شخص سرانجام رسوا می‌شود و لو در میان خانه‌اش باشد

✓ عن أبي الجارود عن أبي جعفر الباقر علیه السلام عن أبيه عن جده ع قال قال أمير المؤمنين ع من وقف نفسه موقف التهمة فلا يلومن من أساء به الظن و من كتم سره كانت الخيرة بيده و كل حديث جاوز اثنين فشا و ضع أمر أخيك على أحسنه حتى يأتيك منه ما يغلبك و لا تظنن بكلمة خرجت من أخيك سوءاً و أنت تجد لها في الخير محملاً و عليك ياخوان الصدق فأكثر من اكتسابهم فإنهم عدو عند الرخاء و جنه عند البلاء و شاور في حديثك الذين يخافون الله و أحبب الإخوان على قدر التقوى و اتقوا أشرار النساء و كونوا من خيارهن على حذر إن أمرنكم بالمعروف فخالفوهن كيلا يطمعن منكم في المنكر «۱». بحار الأنوار (ط - بيروت)؛ ج ۷۱؛ ص ۱۸۶

: بسندش تا امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: هر که خود را در معرض تهمت در آورد بدگمان بخود را سرزنش نکند، و هر کس راز خود را نگهدارد اختیار خود را دارد، و هر گفته از میان دو کس بدر رود و فاش شود، وضع برادر خود را خوب بدان تا از او بیایدت خلاف آن بمجرد یک سخنی که از برادرت بدر رود باو بدبین مشو تا توانی آن را توجیه کنی، و بر تو است که برادران راستین بدست آوری، بیشتر آنان را بدست آر زیرا که پشتیبانند در خوشی و سپرند برابر، بلا، در پیشامد خود با کسانی مشورت کن که خدا ترسند، و برادران را در پیمانۀ تقوی پذیرا باش، از زنان بد پرهیز کنی، و از خوبشان بر حذر باشید، اگر بکار خوبی شما را وادارند با آنها مخالفت کنی تا طمع نکنند شما را بزشت بکشانند.

✓ أبي بصير عن أبي جعفر عليه السلام قال: قال رسول الله صلى الله عليه و آله: يا معشر من أسلم بلسانه و لم يسلم بقلبه، لا تتبعوا عثرات المسلمين فانه من تتبع عثرات المسلمين تتبع الله عثرته، و من تتبع الله عثرته يفضحه. تفسير نور الثقلين؛ ج ۵؛ ص ۹۲

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای گروه مسلمانان بزبان بی ایمان قلبی مسلمانان را نکوهش نکنید و عیوب نهانشان را وانرسید که هر که وارسد خدا عورتش را بنگرد و او را رسوا کند.

✓ عن زرارة عن أبي جعفر و أبي عبد الله عليهما السلام قال: أقرب ما يكون العبد الى الكفر أن يواخي الرجل الرجل على الدين، فيحصى عليه عثراته و زلاته ليعنفه بها يوما ما. و باسناده الى زرارة عن أبي جعفر عليه السلام نحوه بتغيير يسير غير مغير للمعنى. تفسير نور الثقلين ؛ ج ٥ ؛ ص ٩٢

زراره از امام باقر عليه السلام كه نزديكتر حال بندهاى بكفر اينكه با كسى برادر دينى شود و خطاها و لغزشهاى او را بشمار گيرد تا روزى او را بدان سركوفت كند.

٢٤. آزردهن

✓ عن النوفلى عن السكونى عن جعفر بن محمد عليه السلام قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله من اغتاب مؤمنا غازيا و آذاه أو خلفه فى أهله بسوء نصب له يوم القيامة و يستغرق حسناته ثم يركس فى النار ركسا إذا كان الغازى فى طاعة الله عز و جل. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ٢٥٦

امام صادق عليه السلام از پدرش عليهما السلام روايت نموده كه پیامبر خدا صلى الله عليه و آله فرمود: هر كه از مؤمنى پيكارگر، غيبت كند يا او را آزار رساند و يا با خانواده اش به بدى رفتار كند اين زشتكارى او را بر فرازى آويزند تا كارهاى نيكش را از بين برد، آنگاه او را واژگونه در دوزخ سرنگون سازند، به شرطى كه آن پيكارگر، در راه فرمانبردارى از خداى گرامى و بزرگ باشد.

✓ قال أبو عبد الله عليه السلام إذا كان يوم القيامة نادى مناد أين الصدود لأوليائى فيقوم قوم ليس على وجوههم لحم قال فيقال هؤلاء الذين آذوا المؤمنين و نصبوا لهم و عاندوهم و عنفوهم فى دينهم قال ثم يؤمر بهم إلى جهنم قال أبو عبد الله ع كانوا و الله لا يقولون بقولهم و لكنهم حبسوا حقوقهم و أذاعوا عليهم سرهم. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ؛ النص ؛ ص ٢٥٧

مفضل بن عمر از امام صادق عليه السلام روايت کرده است كه فرمود: چون روز قيامت فرا رسد، سروشى فریاد می زند كه: كجايند آنان كه (در دنيا) با دوستان من (دوستان خدا) مخالفت كردند؟ پس گروهى از جاى بر مى خيزند در حالى كه گوشتى بر صورتهای آنان نيست. آنگاه (آن سروش) مى گويد: اينان هستند كه (در دنيا) مؤمنان را آزار و با آنان دشمنى و مخالفت مى كردند و آنان را به خاطر دينى كه داشتند مورد سرزنش قرار مى دادند، سپس (از درگاه الهى) فرمان مى رسد كه: اينان را به جانب دوزخ حركت دهيد. سپس امام صادق عليه السلام فرمود: بخدا سوگند كه اينان همان سخنى را مى گفتند كه مؤمنان اظهار مى كردند، ولى حقوق آنان را نپرداختند و رازشان را (در نزد دشمن) فاش ساختند.

✓ زيد بن على بن الحسين عليه السلام و هو أخذ بشعره قال حدثنى أبى على بن الحسين عليه السلام و هو أخذ بشعره قال حدثنى الحسين بن على عليه السلام و هو أخذ بشعره قال حدثنى على بن أبى طالب عليه السلام و هو أخذ بشعره عن رسول الله صلى الله عليه وآله و هو أخذ بشعره قال: من آذى شعرة منى فقد آذانى و من آذانى فقد آذى الله عز و جل و من آذى الله عز و جل لعنه الله ملء السماء و الأرض. عيون أخبار الرضا عليه السلام ؛ ج ١ ؛ ص ٢٥٠

از عمرو بن خالد مروی است که گفت زید بن علی علیه السلام از برای من حدیث کرد در حالتی که موی خود را بدست گرفته بود و فرمود پدرم از برای من حدیث کرد در حالتی که موی خود را بر دست گرفته بود و فرمود حسین بن علی علیه السلام از برای من حدیث کرد در حالتی که موی خود را بدست گرفته بود و فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله از برای من حدیث کرد در حالتی که موی خود را بدست گرفته بود و فرمود هر کس اذیت کند یک موی مرا اذیت کرده است مرا و هر کس مرا اذیت کند خدا را اذیت کرده است و هر کس خدا را اذیت کند تمام اهل زمین و آسمان او را لعنت کنند.

موی بر دست گرفتن رسول کنایه از آنست که هر کس اذیت کند اولاد مرا که بمنزله جزء بدن من هستند چنان که موی من جزء منست خدا را اذیت کرده است و زید بن علی از اولاد امجاد آن جناب بود.

✓ قال أيضا صلی الله علیه و آله من آذى مؤمنا فقد آذاني و من آذاني فقد آذى الله عز و جل و من آذى الله فهو ملعون في التوراة و الإنجيل و الزبور و الفرقان روضة الواعظين و بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۲۹۳

پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده‌اند: هر کس مؤمنی را آزار دهد مرا آزرده است و هر کس مرا بیازارد خدا را آزرده است و هر کس خدا را بیازارد در تورات و و انجیل و زبور و قرآن، نفرین شده است.

✓ روی آن رسول الله صلی الله علیه و آله نظر إلى الكعبة فقال مرحبا بالبیت ما أعظمك و أعظم حرمتك علی الله و و الله للمؤمن أعظم حرمة منك لأن الله حرم منك واحدة و من المؤمن ثلاثة ماله و دمه و أن یظن به ظن السوء روضة الواعظين و بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۲۹۳

پیامبر صلی الله علیه و آله به کعبه نگریستند و فرمودند: آفرین بر این خانه که عظمتی دارد و حرمت آن در پیشگاه خداوند بزرگ است و به خدا سوگند که عظمت مؤمن از کعبه بیشتر است، زیرا خداوند از آن یک چیز را محترم دانسته است و حال آنکه از مؤمن سه چیز حرام و محترم است، مال او و خورش و اینکه نسبت به او گمان بد روضة الواعظين و بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۳۸۷

✓ قال رسول الله صلی الله علیه و آله من آذى جاره حرم الله عليه ریح الجنة و مأواه جهنم و بنس المصير و من ضیع جاره فليس منا و ما زال جبرئیل ع یوصيني بالجار حتی ظننت أنه سیورته

پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده‌اند: هر کس همسایه خود را آزار دهد، خداوند بوی بهشت را بر او حرام می‌فرماید و جایگاه او دوزخ است، که چه بد جایگاهی است و هر کس حقوق همسایه‌اش را تباه کند، از ما نیست و جبرئیل (ع) چندان در باره همسایه سفارش کرد که پنداشتم بزودی از او ارث خواهد برد

✓ قال علیه السلام من كف أذاه عن جاره أقاله الله عشرته يوم القيامة و من عف بطنه و فرجه كان في الجنة ملكا محبوبا و من أعتق نسمة مؤمنة بنى له بيت في الجنة روضة الواعظين و بصيرة المتعظين (ط - القديمة)؛ ج ۲؛ ص ۳۸۸

حضرت علیه السلام فرموده است، هر کس آزار خویش را از همسایه خود باز دارد، خداوند لغزشهای او را روز قیامت می‌بخشد و هر کس عفت بطن و فرج داشته باشد، (شکمبار و زن باره و غلام باره نباشد.) در بهشت چون فرشته محبوبی خواهد بود و هر کس برده مؤمنی یا کنیزک مؤمنی را آزاد کند، برایش در بهشت خانه‌یی ساخته می‌شود.

✓ قال النبي صلى الله عليه و آله و سلم: «إن فاطمة بضعة مني، من آذاها فقد آذاني، و من غاظها فقد غاظني و من سرها فقد سرنى» اعتقادات الإماميه (للمصدق) ؛ ص ۱۰۵

جناب نبوی صلی الله علیه و آله و سلم فرموده: فاطمه پاره تن من است، هر که او را آزار نماید مرا آزار نموده، و هر که او را بغیظ آورد مرا بغیظ آورده و هر که او را شاد کند مرا شاد کرده.

✓ روى عن أبى عبد الله - عليه السلام - أنه قال: من أدخل على مؤمن سرورا فقد أدخله على الله، و من آذى مؤمنا فقد آذى الله عز و جل فى عرشه، و الله ينتقم ممن ظلمه. وسائل الشيعه ج ۱۶ ص ۳۵۶

۲۵. بهتان

✓ (۱۱) هود : ۱۸ وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

چه کس ستمکارتر از آن کسی است که به خدا دروغ می‌بندد؟ اینان را به پروردگارشان عرضه خواهند داشت و شاهدان گواهی خواهند داد که اینانند که بر پروردگارشان دروغ می‌بسته‌اند. هان، لعنت خدا بر ستمکاران باد (۱۸)

✓ قال عليه السلام من الغيبة أن تقول فى أخيك ما ستره الله عليه فأما الأمر الظاهر منه مثل الحدة و العجلة فلا بأس أن تقوله و إن البهتان أن تقول فى أخيك ما ليس فيه تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۹۸

غیبت این است که عیب برادرت را که خدا پوشانده، آشکار کنی، اما ذکر صفات ظاهر او چون تند مزاجی و عجله ایرادی ندارد، و تهمت این است که به دروغ چیزی به وی نسبت دهی.

✓ عن أبى عبد الله الصادق جعفر بن محمد عليه السلام قال: تبع حكيم حكيمًا سبعمائة فرسخ فى سبع كلمات فلما لحق به قال له يا هذا ما أرفع من السماء و أوسع من الأرض و أغنى من البحر و أقسى من الحجر و أشد حرارة من النار و أشد بردا من الزمهرير و أثقل من الجبال الراسيات فقال له يا هذا الحق أرفع من السماء و العدل أوسع من الأرض و غنى النفس أغنى من البحر و قلب الكافر أقسى من الحجر و الحريص الجشع أشد حرارة من النار و اليأس من روح الله عز و جل أشد بردا من الزمهرير و البهتان على البرى أثقل من الجبال الراسيات. الأمالي (للمصدق)، النص، ص: ۲۴۵

امام صادق عليه السلام فرمود حکیمی هفتصد فرسنگ دنبال حکیم دیگر رفت برای هفت کلمه و چون باو رسید گفت ای فلانی چه چیز از آسمان بلندتر و از زمین پهناورتر و از دریا غنی‌تر و از سنگ سخت‌تر و از آتش سوزان‌تر و از زمهریر سردتر و از کوههای بلند سنگین‌تر است؟ گفت ای مرد حق از آسمان بلندتر است و عدالت از زمین پهناورتر است و نفس متکی بر خود از دریا غنی‌تر است و دل کافر از سنگ سخت‌تر و حریص طمع کار از آتش سوزان‌تر و نومیدی از رحمت خدای عز و جل از زمهریر سردتر و بهتان بر بیگناه از کوههای بلند سنگین‌تر است.

و سئل النبي ﷺ ما أثقل من السماء و ما أغنى من البحر و ما أوسع من الأرض و ما أحر من النار و ما أبرد من الزمهرير و ما أشد من الحجر و ما أمر من السم فقال ص البهتان على البريء أثقل من السماء و الحق أوسع من الأرض و قلب قانع أغنى من البحر و سلطان جائر أحر من النار و الحاجة إلى اللئيم أبرد من الزمهرير و قلب المنافق أشد من الحجر و الصبر على الشدة أمر من السم إرشاد القلوب إلى الصواب (للديلمی) ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۹۲

از نبی اکرم ﷺ سؤال شد که چه چیز از آسمان سنگین تر و چه چیز از دریا بی نیازتر است؟ پهناورتر از زمین چیست؟ گرم تر از آتش چیست؟ سردتر از برف چیست؟ سخت تر از سنگ چیست؟ تلخ تر از زهر چیست؟ فرمود تهمت سنگین تر از آسمانست و وسیع تر از زمین حق است، بی نیازتر از دریا دل قناعت کننده است، گرمتر از آتش پادشاه ستمگر است، خواستن چیزی از آدم پست سردتر از برف است، دل منافق از سنگ سخت تر است، شکیبائی و صبر بر سختی ها تلختر از زهر است

۲۶. ناسزاگویی

✓ قال ﷺ سباب المؤمن فسق و قتاله كفر و حرمة ماله كحرمة دمه تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۱۲

دشنام دادن به مؤمن فسق است، نبرد با او کفر، و مالش همچون جانش محترم است.

✓ قال ﷺ قولوا للناس أحسن ما تحبون أن يقال لكم فإن الله يبغض اللعان السباب الطعان على المؤمنين الفاحش المتفحش السائل الملحف و يحب الحي الحليم العفيف المتعفف تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۰۰

با مردم به نیکوترین سخنی که دوست دارید آنان به شما بگویند، سخن گویند. زیرا خداوند از نفرین کننده دشنام پیشه طعنه زننده بر مؤمنین و دشنام گوی بی آبرو و گدای سمج نفرت دارد و با حیای صبر پیشه پاکدامن پرهیزگار را دوست دارد.

✓ عن أبي جعفر الباقر ﷺ في قول الله عز و جل و قولوا للناس حسنا قال قولوا للناس أحسن ما تحبون أن يقال لكم فإن الله عز و جل يبغض اللعان السباب الطعان على المؤمنين الفاحش المتفحش السائل الملحف و يحب الحي الحليم العفيف المتعفف. الأمالی (للدوق) ؛ النص ؛ ص ۲۵۴

امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه شریفه و قولوا للناس حسنا فرمود: به مردم بگوئید آنچه را که دوست دارید به شما بگویند، زیرا خداوند فحش دهنده و بدزبان را دوست ندارد زبان خود را از بدگویی مؤمنان نگهدارید، خداوند همچنین سائل حریص و پررو را هم دوست نمی دارد، و افراد آبرومند و بردبار و عقیف مورد علاقه پروردگار می باشند.

✓ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ مَا تَرَى فِي رَجُلٍ سَبَّابٍ لِعَلِيٍّ قَالَ هُوَ وَاللَّهِ حَلَالُ الدَّمِ لَوْ لَأَنَّ يَعْصَمُ بِهِ بَرِيئًا قُلْتُ أَيُّ شَيْءٍ يَعْصَمُ بِهِ بَرِيئًا قَالَ يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ عِلَلُ الشَّرَائِعِ ؛ ج ۲ ؛ ص ۶۰۱

از هشام بن سالم نقل کرده که وی گفت: محضر مبارک امام صادق علیه السلام عرض کردم: چه می فرمایید در باره مردی که علی علیه السلام را سب و دشنام می دهد؟ حضرت فرمودند: به خدا سوگند ریختن خونش حلال است مشروط به این که ریختن این خون ضررش به شخص بری و غیر مستحق نرسد. عرض کردم: مقصودتان از رسیدن ضرر به غیر مستحق چیست؟ حضرت فرمودند: یعنی به واسطه این کافر (مقتول) مؤمنی کشته شود.

✓ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالْفُحْشَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُحِبُّ الْفَاحِشَ الْمُنْفَحِشَ «٥»
وَإِيَّاكُمْ وَالظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ الظُّلْمَاتُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَإِيَّاكُمْ وَالشَّحَّ فَإِنَّهُ دَعَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
حَتَّى سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَدَعَاهُمْ حَتَّى قَطَعُوا أَرْحَامَهُمْ وَدَعَاهُمْ الْخِصَالُ؛ ج ١؛ ص ١٧٦

پیامبر خدا ﷺ فرمود: از دشنام دادن بپرهیزید، همانا خداوند دشنام دهنده‌ای را که عادت به دشنام کرده دوست نمی‌دارد، و از ظلم بپرهیزید، همانا ظلم نزد خداوند همان ظلمات روز قیامت است، و از بخل بپرهیزید، همانا آن کسانی را که پیش از شما بودند وادار کرد که خون‌هایشان را بریزند و وادار کرد که پیوند خویشاوندی را قطع کنند و وادارشان کرد که هتک حرمت کنند و محرم‌های خود را حلال بدانند

✓ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ وَ لَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ الْأَمَالِي (للمفيد)؛ النص؛ ص ١٦٧

انس بن مالک گوید: رسول خدا ﷺ فرمود: تعدی و تجاوز در چیزی وجود پیدا نکرد مگر اینکه آن را زشت و بدنام نمود، و شرم و حیا در چیزی نهاده نشد جز اینکه آن را زینت بخشید.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ سَفَهُ السُّفَهَاءِ الْمُتَبَجِّحُ بِفُحْشِ الْكَلَامِ تَصْنِيفُ غَرْرِ الْحَكْمِ وَ دَرَرُ الْكَلِمِ؛ ١٢٥٢ أ؛ ص ٧٧

علی علیه السلام فرمود نادانترین نادانان یا کم عقل‌ترین کم عقلان شادی کننده‌است بسخن فحش یعنی کسی که شاد گردد باین که بمردم فحش گوید.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ اخْذَرُ فُحْشِ الْقَوْلِ وَ الْكُذِبِ فَإِنَّهُمَا يُزْرِيَانِ بِالْقَائِلِ تَصْنِيفُ غَرْرِ الْحَكْمِ وَ دَرَرُ الْكَلِمِ؛ ٤٤١٠؛ ص ٢٢٠

علی علیه السلام فرمود حذر کن از سخن دشنام و دروغ پس بدرستی که آنها عیبناک گردانند گوینده را.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ ذَلُّوا أَخْلَاقَكُمْ بِالْمَحَاسِنِ وَ قُوْدُوهَا إِلَى الْمَكَارِمِ وَ عَوْدُوهَا الْحِلْمَ وَ اصْبِرُوا عَلَى الْإِيثَارِ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِيمَا تَحْمَدُونَ عَنْهُ قَلِيلًا مِنْ كَثِيرٍ وَ لَا تُدَاقُوا النَّاسَ وَزْنَاً بِوَزْنٍ وَ عَظُمُوا أَفْدَارَكُمْ بِالتَّعَافُلِ عَنِ الدَّنِيِّ مِنَ الْأُمُورِ وَ أَمْسِكُوا رَمَقَ الضَّعِيفِ بِالْمَعُونَةِ لَهُ بِجَاهِكُمْ- إِنْ عَجَزْتُمْ عَمَّا رَجَاهُ عِنْدَكُمْ فَلَا تَكُونُوا بِحَاطِينَ عَمَّا غَابَ عَنْكُمْ فَيَكْثُرَ عَائِبُكُمْ- وَ تَحَفَّظُوا مِنَ الْكُذِبِ فَإِنَّهُ مِنْ أَدْنَى الْأَخْلَاقِ قَدْرًا وَ هُوَ نَوْعٌ مِنَ الْفُحْشِ وَ ضَرْبٌ مِنَ الدَّنَاءَةِ وَ تَكْرَمُوا بِالتَّعَامِي عَنِ الْإِسْتِقْصَاءِ وَ رَوَى بَعْضُهُمْ بِالتَّعَامِسِ عَنِ الْإِسْتِقْصَاءِ مَشَاكَاةُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ؛ النص؛ ص ١٨٠

علی علیه السلام فرمود: اخلاق خود را به نیکی‌ها رام کنید و با مکارم اخلاق نفس خود را در اختیار بگیرید، و با حلم و بردبار باشید، و بر ایثار و خود گذشتگی صبور باشید و همیشه از مردم جلو قرار گیرید و در کارهای خیر جلودار باشید از کارهای پست دوری کنید و خود را در جامعه بزرگ نمائید، از ضعفاء حمایت کنید و به آنها معاونت داشته باشید.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ وَ لَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ مَشْكَاءُ
الأنوار في غرر الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۳۴

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرگز حیا در چیزی نبود مگر اینکه زینتش داد، و هرگز در چیزی فحش نبود، مگر اینکه موجب ننگ آن شد.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ شَرَّ عَبِيدِ اللَّهِ مَنْ يُكْرَهُ مُجَالَسَتَهُ لِفُحْشِهِ إِرْشَادِ الْقُلُوبِ إِلَى الصَّوَابِ (للدیلمی) ؛
ج ۱ ؛ ص ۱۴۳

از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم مرویست که فرمود: از جمله بدان و اشرار بندگان خدا کسی است که مردم بجهت فحش گفتنش از مجالست و همنشینی با او کراهت داشته باشند.

✓ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى كُلِّ فَحَّاشٍ بَدِيٍّ قَلِيلِ الْحَيَاءِ لَا يُبَالِي بِمَا قَالَ وَ لَا مَا قِيلَ فِيهِ
إِرْشَادِ الْقُلُوبِ إِلَى الصَّوَابِ (للدیلمی) ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۴۳

از حضرت رسول روایت شده که آن حضرت فرمود بهشت بر فحاش و هرزه گوی کم حیائی که باک ندارد چه میگوید و چه می شنود حرام است

✓ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ شَرَّ عَبِيدِ اللَّهِ مَنْ يُكْرَهُ مُجَالَسَتَهُ لِفُحْشِهِ

حضرت رسول ﷺ فرمود: شریبترین بندگان خدا کسی است که مردم بواسطه‌ی فحاشی او خوش ندارند که هم مجلسش باشند

✓ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ وَ لَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ
« بحار الأنوار (ط - بیروت) ؛ ج ۶۸ ؛ ص ۳۳۴

انس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: فحش و بد زبانی و پروئی آدمیان را سبک می کند ولی حیا و عفت آدمیان را سنگین می گرداند.

۲۷. ستم

✓ الْأَعْرَافُ : ۴۱ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَ مِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

بستری از آتش جهنم در زیر و پوششی از آتش جهنم بر روی دارند. و ستمکاران را اینچنین کیفر می دهیم. (۴۱)

✓ (۱۱) هود : ۱۸ وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَ يَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ
الَّذِينَ كَذَّبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

چه کس ستمکارتر از آن کسی است که به خدا دروغ می‌بندد؟ اینان را به پروردگارشان عرضه خواهند داشت و شاهدان گواهی خواهند داد که اینانند که بر پروردگارشان دروغ می‌بسته‌اند. هان، لعنت خدا بر ستمکاران باد (۱۸)

✓ (۱۴) ابراهیم: ۴۲ وَ لَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ

و مپندار که خدا از کردار ستمکاران غافل است. عذابشان را تا آن روز که چشمها در آن خیره می‌ماند، به تاخیر می‌افکند. (۴۲)

✓ (۲۵) الفرقان: ۲۷ وَيَوْمَ يَعِضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

روزی که کافر دستان خود را به دندان گزد و گوید: ای کاش راهی را که رسول در پیش گرفته بود، در پیش گرفته بودم (۲۷)

✓ (۴۰) غافر: ۵۲ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعذِرَتُهُمْ وَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

در روزی که ستمکاران را پوزش خواستن سود ندهد و نصیب آنها لعنت است و آن سرای بد. (۵۲)

✓ (۵۹) الحشر: ۱۷ فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

سرانجامشان آن شد که هر دو به آتش افتند و جاودانه در آن باشند. این است کیفر ستمکاران. (۱۷)

✓ (۷۶) الإنسان: ۳۱ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَ الظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

هر کس را که بخواهد مشمول رحمت خود سازد، و برای ستمکاران عذابی دردآور آماده کرده است.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَ جَارَهُ بَوَائِقَهُ قُلْتُ مَا بَوَائِقُهُ قَالَ ظُلْمُهُ وَ عَشْمُهُ مشكاه الأنوار في

غرر الأخبار؛ النص؛ ص ۲۱۳

فرمود: مؤمن کسی است که همسایه از جور و ستم او در امان باشد.

✓ عَنْهُ عليه السلام أَلَا وَ إِنَّ الظُّلْمَ ثَلَاثَةٌ فَظُلْمٌ لَا يُغْفَرُ وَ ظُلْمٌ لَا يُتْرَكَ وَ ظُلْمٌ مَغْفُورٌ لَا يُطْلَبُ فَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يُغْفَرُ فَالشُّرْكُ بِاللَّهِ تَعَالَى قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي يُغْفَرُ فَظُلْمُ الْعَبْدِ نَفْسَهُ عِنْدَ بَعْضِ الْهِنَاتِ وَ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يُتْرَكَ فَظُلْمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ بَعْضًا الْقِصَاصُ هُنَاكَ شَدِيدٌ لَيْسَ هُوَ جَرْحًا بِالْمُدَى وَ لَا ضَرْبًا بِالسِّيَاطِ وَ لَكِنَّهُ مَا يُسْتَصْعَرُ ذَلِكَ مَعَهُ فَإِيَّاكُمْ وَ التَّلَوُّنَ فِي دِينِ اللَّهِ فَإِنَّ جَمَاعَةً فِيمَا تَكْرَهُونَ مِنَ الْحَقِّ خَيْرٌ مِنْ فُرْقَةٍ فِيمَا تُحِبُّونَ مِنَ الْبَاطِلِ وَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يُعْطِ أَحَدًا بِفُرْقَةٍ خَيْرًا مِنْ مَضَى وَ لَا مِمَّنْ بَقِيَ مَجْمُوعَةٌ وَ رَامَ؛ ج ۱؛ ص ۵۴

از امام صادق عليه السلام نقل است فرمود: «بدانید که ستمکاری سه نوع است: یک نوع ستمی که قابل بخشش نیست، و ستمی که فروگذارنی نیست، و دیگر ستمی که قابل بخشش است و پی‌گیری نمی‌شود. اما ستمی که بخشودنی نیست، شرک به خدای تعالی است، خداوند فرموده است: «ان الله لا يغفر ان يشرك به».

اما ستمی که قابل گذشت است، ستم کردن انسان به خویشتن است، با ارتکاب بعضی از گناهان (نسبت به خود) و اما ستمی که فروگذار نمی شود، ستمکاری بعضی از افراد به بعضی دیگر است، مجازات، در آنجا سخت است، نه از نوع زخم با شمشیر، و نه از نوع زدن با تازیانه است، بلکه کیفر آنجا طوری است که همه اینها در برابر آن ناچیزند.» (۹) و از آن گرامی است: «نباید ستم کسی را که بر تو ستم می کند، بزرگ شماری، زیرا ستمکار به ضرر خود و به سود تو تلاش می کند.» (۱۰) اوس بن شرحبیل در حدیث مرفوعی آورده است: هر کس با ستمکاری برای کمک به او، همگام شود، و بداند که او ستمکار است، به حقیقت از دین اسلام بیرون گشته است.

✓ قَالَ ﷺ اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ اتَّقُوا الشُّحَّ «۴» فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَ اسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ مجموعۀ ورام ؛ ج ۱ ؛ ص ۵۶

پیامبر ﷺ فرمود: «از ستم بپرهیزید که ستمکاری در روز قیامت، باعث تاریکی هاست و از بخل دوری کنید که بخل مردمان پیش از شما را هلاک ساخته است، آنان را وادار کرد تا خون یک دیگر را بریزند و ناموس هم را حلال شمارند.»

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَالَ الْمُؤْمِنُ حَلِيمٌ لَا يَجْهَلُ وَ إِنُّ جُهْلَ عَلَيْهِ يَحْلُمُ وَ لَا يَظْلِمُ وَ إِنُّ ظَلِيمٌ غَفَرَ وَ لَا يَبْخُلُ وَ إِنُّ بَخِلٌ عَلَيْهِ صَبَرَ مجموعۀ ورام ؛ ج ۲ ؛ ص ۲۰۲

امام صادق ﷺ که مؤمن بردبار است و نادانی ندارد، و اگر بر او نادانی شود بردبار است، و ستم نکند و اگر ستم شود بگذرد، و بخل ندارد و دریغ نکند و اگر از او دریغ شود شکیبا باشد.

✓ قَالَ ﷺ الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَ الْمُعِينُ لَهُ وَ الرَّاضِي بِهِ شُرْكَاءُ. كَشَفَ الْغَمَةَ فِي مَعْرِفَةِ الْأَثْمَةِ (ط - القديمة) ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۴۸

از امام صادق ﷺ نقل است فرمود: روز عدل بر ظالم اشد است از روز جور بر مظلوم.

✓ وَ قَالَ ﷺ يَوْمَ الْعَدْلِ عَلَى الظَّالِمِ أَشَدُّ مِنْ يَوْمِ الْجَوْرِ عَلَى الْمَظْلُومِ. كَشَفَ الْغَمَةَ فِي مَعْرِفَةِ الْأَثْمَةِ (ط - القديمة) ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۴۸

از امام صادق ﷺ نقل است که: عمل کننده ظلم و معین و مددکار او و راضی باو همه شریکند

✓ قَالَ ﷺ إِنَّ خَيْرَ الْعِبَادِ مَنْ يَجْتَمِعُ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبَشَرَ وَ إِذَا أَسَاءَ اسْتَعْفَرَ وَ إِذَا أُعْطِيَ شَكَرَ وَ إِذَا ابْتُلِيَ صَبَرَ وَ إِذَا ظَلِمَ غَفَرَ كَشَفَ الْغَمَةَ فِي مَعْرِفَةِ الْأَثْمَةِ (ط - القديمة) ؛ ج ۲ ؛ ص ۲۰۶

از امام صادق ﷺ نقل است فرمود: که بهتر بندگان آنست که در او جمع باشد پنج خصلت: هر گاه که احسان کند شاد باشد، و هر گاه بدی بکند استغفار نماید، و هر گاه که نعمتی بوی رسد شکر آن بجای آورد، و هر گاه ببلائی مبتلا شود بر آن صبر نماید، و اگر بر او ظلم کنند عفو کند.

✓ عَنْ عَلِيِّ الرِّضَا ﷺ عَنْ أَبِيهِ مُوسَى ﷺ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرٍ ﷺ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدٍ ﷺ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ ﷺ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ ﷺ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَرُمَتُ الْجَنَّةُ عَلَى مَنْ ظَلَمَ أَهْلَ

بَيْتِي وَ قَاتَلَهُمْ وَ عَلَى الْمُعْتَرِضِ عَلَيْهِمْ وَ السَّابِّ لَهُمْ أَوْلِيكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَا يُزَكِّيهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

از علی بن موسی علیه السلام مرویست که او از آباء بزرگوار خود علیهم السلام روایت کرده که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود که: حرام است بهشت بر کسی که بر اهل بیت من ظلم کرده باشد، و ایشان را بقتل آورده و مقاتله نموده و معرض بوده باشد بر ایشان، و زبان بناسزای ایشان گشوده بود، ایشان راهیج نصیبی نباشد در آخرت از ثواب؛ و سخن نگوید خدای تعالی با ایشان که بآن خوش دل شوند، و بنظر رحمت بر ایشان ننگرد در روز قیامت، و پاک نسازد ایشان را از لوث گناه؛ و مر ایشان را باشد عذابی که الم آن منقطع نگردد.

✓ الامام علی علیه السلام ایها المؤمنون! انّه من رأى عدوانا يعمل به، و منکرا یدعی الیه، فانکره بقلبه فقد سلم و برئ. و من انکره بلسانه فقد أجر؛ و هو افضل من صاحبه. و من أنکره بالسّيف لتکون کلمة الله هی العلیا و کلمة الظالمین هی السفلی، فذلک الذی أصاب سبیل الهدی، و قام علی الطریق، و نور فی قلبه الیقین. الحیاء / ترجمه احمد آرام، ج ۲، ص: ۴۸۴

امام علی علیه السلام ای مؤمنان! هر کس ظلم و تجاوزی را ببیند که به آن عمل می‌شود، و کار زشت و منکری که مردم را به آن دعوت می‌کنند، اگر در دل آن را منکر شود و زشت شمارد، رسته و بری است. و هر کس به زبان انکار کند، پاداش خواهد داشت و از آن دیگری برتر است. و هر کس با شمشیر انکار کند تا چنان شود که سخن خدا برتر آید و سخن ستمکاران فرو افتد، آن کس است که به راه هدایت رسیده و نور یقین بر دلش تابیده است.

✓ الامام الحسین علیه السلام .. اما بعد، فقد علمتم ان رسول الله صلی الله علیه و آله قد قال فی حیاته: «من رأى سلطانا جائرا مستحلاً لحرم الله، ناکثا لعهد الله، مخالفا لسنة رسول الله صلی الله علیه و آله، يعمل فی عباد الله بالإثم و العدوان، ثم لم یغیر بقول و لا فعل، کان حقیقا علی الله ان یدخله مدخله». «الحیاء / ترجمه احمد آرام، ج ۲، ص: ۴۸۵

امام حسین علیه السلام .. شما می‌دانید که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفته است: «هر کس پادشاه ستمگری را بنگرد، که حرام خدا را حلال کرده، دین خدا را فرو افکنده، با سنت پیامبر خدا مخالفت می‌کند، و در میان مردمان با گناهکاری و ستم حکم می‌راند، سپس با سخنرانی و اقدام براو نشورد، سزاوار است که خداوند آن کس را نیز به سرانجام (خواری و عذاب) آن پادشاه دچار سازد.

✓ قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام لَمَّا حَضَرَتْ أَبِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام الْوَفَاةُ ضَمَّنِي إِلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّ بَنِي أَوْصِيكَ بِمَا أَوْصَانِي أَبِي علیه السلام حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ وَ بِمَا ذَكَرَ أَنَّ أَبَاهُ علیه السلام أَوْصَاهُ بِهِ أَيُّ بَنِي اصْبِرْ عَلَيَّ الْحَقُّ وَ إِن كَانَ مُرًّا. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۶۷ ؛ ص ۱۸۴

امام باقر علیه السلام فرمود: هنگامی که وفات پدرم علی بن الحسین علیهما السلام نزدیک شد مرا به سینه چسبانید، و فرمود: ای فرزندم تو را وصیت می‌کنم به آن وصیتی که پدرم به من کردند و او هم فرمود پدرم علیه السلام در هنگام وفات مرا وصیت کرد، ای فرزند در برابر حق صبر کن اگر چه تلخ باشد.

✓ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ ع الْوَفَاةُ ضَمَّنِي إِلَى صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ يَا بَنِيَّ أَوْصِيكَ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ أَبِي ع حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ وَ بِمَا ذَكَرَ أَنَّ أَبَاهُ أَوْصَاهُ بِهِ يَا بَنِيَّ إِيَّاكَ وَ ظَلَمَ مَنْ لَا يَجِدُ عَلَيْكَ نَاصِرًا إِلَّا اللَّهَ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۶

امام باقر علیه السلام فرمود: پدرم در حال احتضار مرا بسینه گرفت و فرمود: فرزندم آنچه را که پدرم در ساعت آخر عمرش بر من وصیت کرد و یادآور شد که او را نیز پدرش همین وصیت کرده است بتو وصیت میکنم: فرزندم مبادا بر کسی که بجز خدا یار و یآوری ندارد ستم کنی.

✓ **عَنِ الثَّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیه السلام الْوَفَاةَ ضَمَّنِي إِلَى صَدْرِهِ وَقَالَ يَا بُنَيَّ أَوْصِيكَ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ أَبِي حِينَ حَضَرْتَهُ الْوَفَاةَ وَمِمَّا ذَكَرَ أَنَّ أَبَاهُ أَوْصَاهُ بِهِ قَالَ يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَظَلَمَ مَنْ لَا يَجِدُ عَلَيْكَ نَاصِراً إِلَّا اللَّهَ. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۴۶ ؛ ص ۱۵۳**

حضرت باقر علیه السلام فرمود پدرم علی بن الحسین علیه السلام هنگام وفات مرا در آغوش گرفته فرمود پسرم ترا وصیتی میکنم که پدرم هنگام وفات بمن نمود از جمله سفارشی که نمود این بود که فرمود: بترس از اینکه ستم روا داری بکسی که جز خدا ناصری ندارد.

۲۸. نفاق

✓ **بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً النساء : ۱۳۸**

منافقان را بشارت ده که عذابی دردآور بر ایشان آماده شده است. (۱۳۸)

✓ **إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلاً النساء : ۱۴۲**

منافقان خدا را فریب می دهند، و حال آنکه خدا آنها را فریب می دهد. و چون به نماز برخیزند با اکراه و کاهلی برخیزند و برای خودنمایی نماز کنند و در نماز - جز اندکی - خدای را یاد نکنند. (۱۴۲)

✓ **إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيراً النساء : ۱۴۵**

هر آینه منافقان در فروترین طبقات آتش هستند و هرگز بر ایشان یآوری نمی یابی. (۱۴۵)

✓ **وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ التوبة : ۶۸**

خدا به مردان منافق و زنان منافق و کافران وعده آتش جهنم داده است. در آن جاودانه اند. همین برایشان بس است. لعنت خدا بر آنها باد و به عذابی پایدار گرفتار خواهند شد. (۶۸)

✓ **لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً الأحزاب : ۷۳**

تا خدا مردان منافق و زنان منافق و مردان مشرک و زنان مشرک را عذاب کند و توبه مردان مؤمن و زنان مؤمن را بپذیرد، که خدا آمرزنده و مهربان است. (۷۳)

✓ وَ يُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ لَعَنَهُمْ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَ سَاءَتْ مَصِيرًا الْفَتْحَ : ۶

و مردان و زنان منافق و مردان و زنان مشرک را که بر خدا بدگمانند عذاب کند. بر گردشان بدی حلقه زند و خدا بر آنها خشم گرفت و لعنتشان کرد و جهنم را برایشان آماده کرده است و جهنم بد سرانجامی است. (۶)

✓ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَ اغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَ مَا وَاهُمْ جَهَنَّمَ وَ بئْسَ الْمَصِيرُ التَّحْرِيمُ : ۹

ای پیامبر، با کافران و منافقان بجنگ و با آنان به شدت رفتار کن، جایگاهشان جهنم است که بد سرانجامی است.

✓ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ التَّوْبَةُ : ۷۷

و از آن پس تا روزی که همراه با آن خلف وعده با خدا و آن دروغها که می گفتند با او ملاقات کنند، دلپایشان را جای نفاق ساخت. (۷۷)

✓ وَ قَالَ ﷺ إِيَّاكُمْ وَ تَخَشَّعَ النَّفَاقِ وَ هُوَ أَنْ يُرَى الْجَسَدُ خَاشِعًا وَ الْقَلْبُ لَيْسَ بِخَاشِعٍ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۶۰

از امام صادق علیه السلام نقل است فرمود: از فروتنی منافقانه که تنها تن متواضع است نه قلب پرهیزید.

✓ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْعِنَاءُ عَشُّ النَّفَاقِ وَ شَرُّبُ الْخَمْرِ مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ وَ شَارِبُ الْخَمْرِ مُكَذَّبٌ بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَوْ صَدَّقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَاجْتَنَبَ مَحَارِمَهُ ثَوَابِ الْأَعْمَالِ وَ عِقَابِ الْأَعْمَالِ ؛ النص ؛ ص ۲۴۴

امام صادق علیه السلام نقل کرده است که فرمود: آوازه خوانی آشیانه نفاق، و شرابخواری کلید هر بدی است، و شرابخوار تکذیب کننده کتاب خداست. اگر او خدا را تصدیق می کرد قطعا از محرمات الهی دوری می گزید. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۴

✓ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ هَارُونَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْعِنَاءُ يُورِثُ النَّفَاقَ وَ يُعَقِّبُ الْفَقْرَ. الخصال ج ۱ ص ۲۴

از امام ششم علیه السلام شنیدم که میفرمود غنا و آوازه خوانی سبب نفاق و فقر است

✓ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرْبَعٌ يُفْسِدْنَ الْقَلْبَ وَ يُنْبِتْنَ النَّفَاقَ فِي الْقَلْبِ كَمَا يُنْبِتُ الْمَاءُ الشَّجَرَ اسْتِمَاعُ اللَّهْوِ وَ الْبَدَاءُ وَ إِنْثَانُ بَابِ السُّلْطَانِ وَ طَلَبُ الصَّيْدِ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۲۷

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چهار خصلت دل را تباہ سازند و ریشه نفاق را در دل برویانند آن چنان که آب درخت را برویانند: بساز و آواز گوش فرا دادن و یواہ سرائی و بدربار شاه رفت و آمد نمودن و شکار کردن.

✓ ابنِ أَبِي نَجْرَانَ قَالَ: كَتَبَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا عليه السلام وَ أَقْرَأَنِيهِ رِسَالَةً إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِنَا إِنَّا لَنَعْرِفُ الرَّجُلَ إِذَا رَأَيْنَاهُ بِحَقِيقَتِهِ الْإِيمَانَ وَ بِحَقِيقَتِهِ النَّفَاقَ. عيون أخبار الرضا عليه السلام ؛ ج ۲ ؛ ص ۲۲۷ ✓

حضرت رضا عليه السلام به بعض یاران خود نامه‌ای نوشت و بر من خواند که مضمونش این بود: ما شخص را چون ببینیم بشناسیم و بدانیم که آیا حقیقتاً مؤمن است یا منافق، یعنی حقیقت ایمان و حقیقت نفاق او را بدانیم.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام تَجَنَّبُوا الْبُخْلَ وَ النَّفَاقَ فَهَمَّا مِنْ أَدَْمَ الْأَخْلَاقِ . تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ۶۵۲۱؛ ص ۲۹۲

دوری کنید از بخیلی و نفاق یعنی موافق نبودن باطن با ظاهر پس آنها از نکوهیده ترین خوبیهاست.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام اخذروا أهل النفاق فإنهم الضالون المضلون [وَالزَّالُونَ الْمَزْلُونَ قَلُوبُهُمْ دَوِيَّةٌ وَ صِحَافُهُمْ] اصفاهم [نقيبه] تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ۱۰۴۹۴؛ ص ۴۵۸

حذر کنید از اهل نفاق یعنی جمعی که باطن ایشان با ظاهر موافق نیست و مراد نفاق با حق تعالی است یا بخلق نیز پس بدرستی که ایشان گمراهان گمراه کنندگان لغزیدگان لغزانندگانند، و دل‌های ایشان بیمارست یا کم عقل است، و صفحه‌های روهای ایشان پاکیزه است.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يَجْهَلُ حَقَّهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْرُوفٌ النَّفَاقِ ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ وَ حَامِلُ الْقُرْآنِ وَ الْإِمَامُ الْعَادِلُ مَشْكَاءُ الْأَنْوَارِ فِي غَرْرِ الْأَخْبَارِ ؛ النص ؛ ص ۱۷۷

امام صادق علیه السلام فرمود: سه نفر هستند که محترم می‌باشند و حقوق آنها باید محترم شناخته شود و فقط منافقان هستند که این اخلاق را مراعات نمی‌کنند. کسی که موی خود را در اسلام سفید کرده، حامل قرآن و امام عادل

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَنْ سَمِعَ النَّدَاءَ فِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ مِنْهُ مِنْ غَيْرِ عَلَيْهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ إِلَّا أَنْ يُرِيدَ الرَّجُوعَ إِلَيْهِ. الْأَمَالِي (لِلصَّدُوقِ) ؛ النص ؛ ص ۵۰۱

فرمود هر که در مسجد اذان را بشنود و بی‌عذر بیرون رود منافق است مگر بقصد برگشت.

✓ عَنْ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ وَإِنْ كَانَتْ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خِصْلَةٌ مِنَ النَّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا مَنْ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَ إِذَا خَاصَمَ فَجَرَ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۵۴

رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود: چهار خصلت است که در هر کس باشد منافق است و چنانچه یکی از این خصلت‌ها در کسی باشد یک خصلت از نفاق در او است تا آنگاه که آن خصلت را ترک گوید کسی که چون سخنی گوید دروغ گوید و چون وعده دهد بوعده خویش عمل نکند و چون پیمان بدهد بمکر و حيله بر سر پیمان نماند و چون با کسی در افتد ناسزا گوید.

✓ وَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ خَالَفَتْ سِرِّيَّتَهُ عَلَانِيَتَهُ فَهُوَ مُنَافِقٌ كَاثِبًا مَنْ كَانَ وَ حَيْثُ كَانَ وَ فِي أَيِّ أَرْضٍ كَانَ وَ عَلَى أَيِّ رُتْبَةٍ كَانَ بَحَارِ الْأَنْوَارِ (ط - بيروت) ؛ ج ٦٩ ؛ ص ٢٠٧

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کس باطنش با ظاهرش مخالفت کرد او منافق می باشد هر کس می خواهد باشد و هر جا باشد و در هر زمینی که بخواهد زندگی کند و در هر مقامی که می خواهد باشد.

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ الْإِيمَانُ يَبْدُو فِي الْقَلْبِ نُكْتَةً بَيَضَاءً كُلَّمَا زَادَ الْإِيمَانُ زَادَ ذَلِكَ الْبَيَاضُ فَإِذَا اسْتَكْمَلَ الْعَبْدُ الْإِيمَانَ ابْيَضَّ الْقَلْبُ كُلُّهُ وَ إِنَّ النَّفَاقَ لَيَبْدُو فِي الْقَلْبِ لَمَعَةً سَوْدَاءً كُلَّمَا زَادَ النَّفَاقَ زَادَ ذَلِكَ السَّوَادَ فَإِذَا اسْتَكْمَلَ النَّفَاقَ اسْوَدَّ الْقَلْبُ كُلُّهُ مَجْمُوعَةٌ وَرَامَ ؛ ج ١ ؛ ص ٩٤

٢٩. منت

✓ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ
الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَ اللَّهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (بقره ٢٦٤)

ای کسانی که ایمان آورده اید، همانند آن کس که اموال خود را از روی ریا و خودنمایی انفاق می کند و به خدا و روز قیامت ایمان ندارد، صدقه های خویش را به منت نهادن و آزار رسانیدن باطل کنید. مثل او مثل سنگ صافی است که بر روی آن خاک نشسته باشد. به ناگاه بارانی تند فرو بارد و آن سنگ را هم چنان کشت ناپذیر باقی گذارد. چنین کسان از آنچه کرده اند سودی نمی برند، که خدا کافران را هدایت نمی کند. (٢٦٤)

✓ وَ أَوْزَعْنَا فِيهِ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَ أَلْبَسْنَا فِيهِ جُنْنَ الْعَافِيَةِ، وَ أُنَمِّمُ عَلَيْنَا بِاسْتِكْمَالِ طَاعَتِكَ فِيهِ الْمِنَّةَ، إِنَّكَ
الْمَنَّانُ الْحَمِيدُ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ. الصَّحِيفَةُ السَّجَّادِيَّةُ ؛ دَعَايُ ٤٣ ؛ ص ١٨٤

و سپاسگزاری از نعمت و بخشش خود را در آن در دل ما انداز، و پوشش های عافیت (آنچه که مانع و جلوگیری از زیان و بدی است) را بما بپوشان، و بوسیله کامل کردن طاعت و فرمانبریت در آن، نعمت (خود) را بر ما کامل ساز (بیش از پیش گردان) زیرا تو بسیار نعمت دهنده و ستوده شده ای و خدا درود فرستد بر محمد و آل او که (از هر گناهی) پاکیزه و (از اوصاف ناپسندیده) پاک هستند. -]

✓ قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيُّهَا الْخَلَائِقُ أَنْصِتُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا ص يُكَلِّمُكُمْ فَتَنْصِتِ
الْخَلَائِقُ فَيَقُومُ ص وَ يَقُولُ يَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدِي يَدٌ أَوْ مِنَّةٌ أَوْ مَعْرُوفٌ فَلْيَقُمْ حَتَّى أَكْفِيَهُ
فَيَقُولُونَ قَائِدٌ أَوْ مِنَّةٌ وَ أَيْ مَعْرُوفٌ لَنَا بَلِ الْيَدُ وَ الْمِنَّةُ وَ الْمَعْرُوفُ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ
فَيَقُولُ ص مَنْ مِنْ أَوْلِي أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي أَوْ بَرِّهِمْ أَوْ كَسَاهُمْ مِنْ عُرِيٍّ أَوْ أَشْبَعَهُمْ فَلْيَقُمْ حَتَّى أَكْفِيَهُ فَيَقُومُ
أَنَاسٌ قَدْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَيَأْتِي النَّدَاءُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ يَا مُحَمَّدُ يَا حَبِيبِي قَدْ جَعَلْتُ مَكَافَاتِهِمْ إِلَيْكَ

فَأَسْكِنَهُمْ حَيْثُ شِئْتَ مِنَ الْجَنَّةِ فَيَسْكِنُهُمْ فِي الْوَسِيلَةِ حَيْثُ لَا يُحْجَبُونَ عَنْ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ ع إرشاد
القلوب إلى الصواب (للديلمي) ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۴۳

امام صادق علیه السلام فرمود: در قیامت منادی ندا می دهد، ای مردم آرام باشید، زیرا محمد صلی الله علیه و آله و سلم با شما سخنی دارد. آنگاه همگی ساکت می شوند، و آن حضرت می ایستد و می گوید: ای مردم، هر کس چیزی و یا نیکی ای نزد من دارد، برخیزد، تا جزایش را بدهم، می پرسند: چه کمکی یا نیکی ای؟ بلکه همه اینها به خدا و رسول او صلی الله علیه و آله و سلم تعلق دارد؟ و آنها به مردم نیکی کرده اند؟ می فرماید: هر کس به یکی از اهل بیت من علیهم السلام پناه داده، یا نیکی کرده باشد، یا او را پوشانده باشد، یا او را در گرسنگی سیر کرده باشد، برخیزد و پاداشش را بگیرد؟ گروهی که چنین کرده اند برمی خیزند، و ندا از سوی خدا می رسد: ای محمد صلی الله علیه و آله و سلم ای حبیب من، پاداش آنها را به تو واگذار نمودم؟ آنان را در هر کجای بهشت که می خواهی، ساکن کن؟ سپس پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آنها را در جایی منزل می دهد که از دید محمد صلی الله علیه و آله و سلم و آل علیهم السلام پوشیده نباشند.

۳۰. بدقولی

✓ **إِنَّ أَطْيَبَ الْكَسْبِ كَسْبَ التَّجَارِ الَّذِينَ إِذَا حَدَّثُوا لَمْ يَكْذَبُوا وَإِذَا أَتَمَّنُوا لَمْ يَخُونُوا وَإِذَا وَعَدُوا لَمْ يَخْلَفُوا وَإِذَا كَانُوا عَلَيْهِمْ دِينَ لَمْ يَمْطَلُوا وَإِذَا كَانُوا لَهُمْ لَمْ يَعْسِرُوا وَإِذَا بَاعُوا لَمْ يَطْرُوا وَإِذَا اشْتَرَوْا لَمْ يَذْمُوا.** نهج
الفصاحة ؛ ۵۹۵؛ ص ۲۷۳

علی بن ابی طالب علیه السلام بهترین کسبها کسب تجاری است که بهنگام سخن دروغ نگویند و در امانت خیانت نکنند و بوعده وفا کنند و در پرداخت قرض خود تعلل نکنند و در مطالبه سخت گیری نکنند و بهنگام فروش در ستایش جنس خود مبالغه نکنند و بهنگام خرید از جنس دیگران بد نگویند.

✓ **قَالَ عليه السلام مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيْفَ إِذَا وَعَدَ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۴۵**

علی بن ابی طالب علیه السلام هر که به خدا و روز واپسین ایمان دارد، چون وعده کرد وفا کند.

✓ **قَالَ عليه السلام إِنَّ الْخِيَلَاءَ مِنَ التَّجْبُرِ وَ التَّجْبُرَ مِنَ النَّخْوَةِ وَ النَّخْوَةَ مِنَ التَّكْبُرِ وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ عَدُوٌّ حَاضِرٌ يَعِدُكُمْ الْبَاطِلَ إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُ الْمُسْلِمِ فَلَا تَخَاذَلُوا وَ لَا تَنَابَزُوا فَإِنَّ شَرَائِعَ الدِّينِ وَاحِدَةٌ وَ سُبُلُهُ قَاصِدَةٌ فَمَنْ أَخَذَ بِهَا لِحِقٍّ وَ مَنْ فَارَقَهَا مَحَقٍّ وَ مَنْ تَرَكَهَا مَرَقَ «۱» لَيْسَ الْمُسْلِمُ بِالْكَذُوبِ إِذَا نَطَقَ وَ لَا بِالْمُخْلِيفِ إِذَا وَعَدَ وَ لَا بِالْخَائِنِ إِذَا أُؤْتِمِنَ. تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۲۰۳**

علی بن ابی طالب علیه السلام خود بزرگ بینی از قدرت نمایی سرچشمه می گیرد و قدرت نمایی از نازفروشی و نازفروشی از تکبر، همانا شیطان دشمنی است آماده و حاضر که به شما وعده های بیهوده دهد. به راستی، مسلمان برادر مسلمان است؛ پس یک دیگر را وامگذارید و نام زشت بر هم ننهید؛ زیرا احکام دین یکی است و راههای آن هموار و مقصد رسان است؛ پس هر که به آن عمل نماید به مقصود رسد و هر که از آن کناره گیرد نابود شود و هر که آن را ترک نماید از دین خارج شود. مسلمان چون سخن گوید دروغ پردازی ننماید و چون وعده دهد تخلف نکند و اگر چیزی به او سپارند خیانت نوزد.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِذَا حَدَّثَ عَنِ اللَّهِ وَ عَنِ رَسُولِهِ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ اللَّهُ وَ رَسُولَهُ أَخْلَفَ وَإِذَا مَلَكَ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فِي مَالِهِ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ - تحف العقول ؛ النص ؛ ص ۳۶۸

. عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ منافق چون از خدا و رسول سخنی نقل کند دروغ گوید، چون به آنها وعده دهد تخلف کند، اگر پادشاهی یابد در مال خدا، به خدا و پیغمبر خیانت کند، چنان که خدای عز و جل فرموده: «چون وعده‌ای را که به خدا دادند تخلف کردند، و چون دروغ می‌گفتند خدا نفاق می‌گفتند که او را ملاقات کنند - در دلشان افکند، (توبه: ۷۷).

✓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ وَإِنْ كَانَتْ فِيهِ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصَلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا مَنْ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ. الخصال ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۵۴

رسول خدا ﷺ فرمود: چهار خصلت است که در هر کس باشد منافق است و چنانچه یکی از این خصلت‌ها در کسی باشد یک خصلت از نفاق در او است تا آنگاه که آن خصلت را ترک گوید کسی که چون سخنی گوید دروغ گوید و چون وعده دهد بوعده خویش عمل نکند و چون پیمان بندهد بمکر و حيله بر سر پیمان نماند و چون با کسی در افتد ناسزا گوید.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْكَرِيمُ إِذَا وَعَدَ وَفَى وَإِذَا تَوَعَّدَ عَفَ تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ۵۲۶۹ ؛ ص ۲۵۲

قال عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ كريم يعنى صاحب جود يا هر گرامی افزون مرتبه هرگاه وعده کند وفا کند بآن و هرگاه بیم دهد و وعده بمکروهی کند عفو کند و ببخشد يعنى گاهی عفو کند و وفای به آن را لازم نداند بخلاف وعده که البته وفای بآن کند یا اکثر اوقات عفو کند.

✓ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللَّئِيمُ إِذَا قَدَرَ أَفْحَشَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ تصنيف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ۵۵۷۳ ؛ ص ۲۶۰

قال عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لئيم يعنى بخيل يا هر پست مرتبه هرگاه قادر باشد و تواند دشنام می‌دهد بمردم یا تعدی میکند بر ایشان و هرگاه وعده کند خلف کند و وفا نکند بآن.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِدَّةُ الْمُؤْمِنِ أَخْذٌ بِالْيَدِ يَحْتُ عَلَى الْوَفَاءِ بِالْمَوَاعِيدِ وَ الصِّدْقِ فِيهَا يُرِيدُ أَنْ الْمُؤْمِنَ إِذَا وَعَدَ كَانَ الثَّقَةَ بِمَوْعِدِهِ كَالثَّقَةِ بِالشَّيْءِ إِذَا صَارَ بِالْيَدِ وَقَالَ ص الْمُؤْمِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ. ق. بحار الأنوار (ط - بيروت) ؛ ج ۷۲ ؛ ص ۹۶

رسول خدا ﷺ فرمود: وعده مؤمن در حکم تعهد پرداخت است، وادار کند بوفاکردن بوعده‌ها و انجام آنها مقصودش اینست که چون مؤمن وعده دهد اعتماد بدان بمانند آنست بدست آورده است و فرمود: مؤمنان یابند شرط و قرارداد خود باشند

✓ النساء : ۳۷ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

آنان که بخل می‌ورزند و مردم را به بخل و می‌دارند و مالی را که خدا به آنها داده است پنهان می‌کنند. و ما برای کافران عذابی خوارکننده مهیا ساخته‌ایم. (۳۷)

✓ (۴۷) محمد : ۳۸ هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَدْعُونَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ

آگاه باشید که شما را دعوت می‌کنند تا در راه خدا انفاق کنید. بعضی از شما بخل می‌ورزند و هر کس که بخل ورزد، در حق خود بخل ورزیده است. زیرا خدا بی‌نیاز است و شما نیازمندانید. و اگر روی برتابید، به جای شما مردمی دیگر آرد که هرگز همسان شما نباشند. (۳۸)

✓ (۵۷) الحديد : ۲۴ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

آنان که بخل می‌ورزند و مردم را به بخل و می‌دارند. و هر که رویگردان می‌شود، بداند که خدا بی‌نیاز و ستودنی است. (۲۴)

✓ سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا الْحَسَنِ (ع) وَ هُوَ فِي الطَّوَافِ فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْجَوَادِ فَقَالَ لَهُ إِنَّ لِكَلَامِكَ وَجْهَيْنِ فَإِنْ كُنْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْمَخْلُوقِ فَإِنَّ الْجَوَادَ الَّذِي يُؤَدِّي مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْهِ وَ الْبَخِيلُ مَنْ بَخِلَ بِمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ إِنْ كُنْتَ تَعْنِي الْخَالِقَ فَهُوَ الْجَوَادُ إِنْ أُعْطِيَ وَ هُوَ الْجَوَادُ إِنْ مَنَعَ لِأَنَّهُ إِنْ أُعْطِيَ عَبْدًا أَعْطَاهُ مَا لَيْسَ لَهُ وَ إِنْ مَنَعَ مَنَعَ مَا لَيْسَ لَهُ. التوحيد (للسدوق) ؛ ؛ ص ۳۷۳

ه گفت مردی از حضرت کاظم (ع) سؤال نمود و آن حضرت در طواف بود و بآن حضرت عرض کرد که مرا خبر ده از جواد حضرت بآن مرد فرمود که سخنت را دو وجه است و دو رو دارد پس اگر از مخلوق سؤال میکنی جواد آن کسی است که خدای عز و جل بر او واجب گردانیده بجا آورده و بخیل کسی است که بآنچه خدا بر او واجب گردانیده بخل ورزد و اگر چنان باشی که خالق را قصد کنی آن جناب جواد است اگر عطاء کند و او است جواد اگر منع کند زیرا که او اگر ببنده عطاء کند باو عطاء کرده آنچه را که از برای آن بنده نیست و اگر منع کند چیزی را منع کرده که از برایش نیست.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَصَلْتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُسْلِمٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۷۵

رسول خدا (ﷺ) فرمود: در هیچ مسلمانی دو خوی با هم جمع نشود! بخل و بد اخلاقی

✓ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يَقُولُ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا تَكُونُ سَجِيَّتُهُ الْكُذِبَ وَ الْبُخْلَ وَ الْفُجُورَ تَدْيِهَا. وَ الرُّكُوعَ الْإِنْحَاءَ وَ مِنْهُ رُكُوعُ الصَّلَاةِ، وَ رُكُوعُ الشَّيْخِ رُكُوعًا: انْحَنِ مِنَ الْكِبَرِ. وَ الرُّضَّ: الدَّقُّ.

✓ وَ لَكِنْ رَبَّمَا أَلَمَ بِشَيْءٍ مِنْ هَذَا «۱» لَا يَدُومُ عَلَيْهِ فِقِيلَ لَهُ أ فَيَزِينِي قَالَ نَعَمْ هُوَ مُفْتَنٌ تَوَابٌ «۲» وَ لَكِنْ لَا يُوَلِّدُ لَهُ ابْنٌ مِنْ تِلْكَ النَّطْفَةِ. الْخِصَالُ، ج ۱، ص: ۱۳۰

از امام صادق (علیه السلام) شنیدم که فرمود: دروغ و بخل و بدکاری درسرشت مؤمن نیست، ولی ای بسا به سوی اینها میل می کند، اما ادامه نمی دهد. گفته شد: آیا زنا می کند؟ فرمود: آری؛ اما او مورد آزمایش قرار می گیرد و توبه می کند، ولی از این نطفه برای او فرزندی زاده نمی شود.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: ثَلَاثٌ إِذَا كُنَّ فِي الرَّجُلِ فَلَا تَخْرُجُ أَنْ تَقُولَ إِنَّهُ فِي جَهَنَّمَ الْجَفَاءُ وَالْجُبْنُ وَالْبُخْلُ وَ ثَلَاثٌ إِذَا كُنَّ فِي الْمَرْأَةِ فَلَا تَخْرُجُ أَنْ تَقُولَ إِنَّهَا فِي جَهَنَّمَ الْبُذَاءُ وَالْخِيَلَاءُ وَالْفَجْرُ الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۵۹

امام صادق (علیه السلام) فرمود: سه صفت در هر مردی باشد بدون پروا باو بگو که جهنمی است: ستمکاری و ترس و بخل و سه صفت در هر زنی باشد بدون پروا بگویش جهنمی است: بد زبانی و خود خواهی و دامن آلوده گی.

✓ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع قِوَامُ الدِّينِ بِأَرْبَعَةٍ بِعَالِمٍ نَاطِقٍ مُسْتَعْمِلٍ لَهُ وَ بَعْنِيٌّ لَا يَبْخُلُ بِفَضْلِهِ عَلَى أَهْلِ دِينِ اللَّهِ وَ بِفَقِيرٍ لَا يَبِيعُ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاةٍ وَ بِجَاهِلٍ لَا يَتَكَبَّرُ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ فَإِذَا كَتَمَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ وَ بَخِلَ الْغَنِيُّ بِمَالِهِ وَ بَاعَ الْفَقِيرُ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاةٍ وَ اسْتَكْبَرَ الْجَاهِلُ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ رَجَعَتْ الدُّنْيَا إِلَى وَرَائِهَا الْفَقْهَرَى فَلَا تَغْرَنَكُمْ كَثْرَةُ الْمَسَاجِدِ وَ أَجْسَادُ قَوْمٍ مُخْتَلِفَةٍ قَبْلَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَيْفَ الْعَيْشُ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ فَقَالَ خَالِطُوهُمْ بِالْبَرَّانِيَّةِ يَعْنِي فِي الظَّاهِرِ وَ خَالِفُوهُمْ فِي الْبَاطِنِ لِلْمَرْءِ مَا اكْتَسَبَ وَ هُوَ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَ انْتَظِرُوا مَعَ ذَلِكَ الْفَرَجَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ. الْخِصَالُ ؛ ج ۱ ؛ ص ۱۹۷

امیر المؤمنین (ع) فرمود: دین با چهار کس برپا است. دانشمند گویا که بدانش خویش عمل کند. ثروتمندی که از ما زاد ثروت اش بر اهل دین خدا دریغ نرزد و فقیری که آخرتش را بدنیانفروشد و نادانی که از دانشجوئی تکبر نکند پس هنگامی که دانشمند دانش خویش را پنهان کند و ثروتمند به مال خود بخل ورزد و فقیر آخرتش را دنیا بفروشد و نادان از دانش طلبی تکبر نماید دنیا پس پس بعقب باز گردد.

بنا بر این زیاد شدن مسجدها و مردمی که در آنها رفت و آمد کنند شما را نفریبند عرض شد: یا امیر المؤمنین در چنین روزگاری وظیفه زندگی چیست؟ فرمود: در ظاهر با آنان آمیزش داشته باشید ولی در باطن با آنان مخالفت ورزید که هر کس نتیجه کردار خود را خواهد برد و با هر کس دوست باشد با او محشور خواهد بود و با این حال بانتظار فرج از جانب خداوند باشید.

✓ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: جَاءَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ يَا أَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي عِظْنِي مَوْعِظَةً فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّ كَانَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ تَكْفَلَ بِالرِّزْقِ فَاهْتِمَامَكَ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الرِّزْقُ مَفْسُومًا فَالْحِرْصُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الْحِسَابُ حَقًّا فَالْجَمْعُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الْخَلْفُ مِنَ اللَّهِ حَقًّا فَالْبُخْلُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَتْ الْعُقُوبَةُ مِنَ النَّارِ فَالْمَعْصِيَةُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الْمَوْتُ حَقًّا فَالْفَرَحُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الْعَرَضُ عَلَى اللَّهِ حَقًّا فَالْمَكْرُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ الْمَمَرُّ عَلَى الصِّرَاطِ حَقًّا فَالْعُجْبُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَ كُلُّ شَيْءٍ بِقَضَاءٍ وَ قَدَرٍ فَالْحُزْنُ لِمَا دَا وَ إِنْ كَانَتْ الدُّنْيَا فَايْنَةً فَالطَّمَأِينَةُ إِلَيْهَا لِمَا دَا. الْخِصَالُ ؛ ج ۲ ؛ ص ۴۵۰

ابان بن عثمان گوید: مردی بخدمت امام صادق علیه السلام آمد و عرض کرد پدر و مادرم بقرابنت مرا پندی ده حضرت فرمود: اگر خدای تبارک و تعالی عهده دار روزی است پس برای چه غم روزی می خورند؟ و اگر روزی قسمت شده است چرا باید حرص ورزید؟ و اگر حساب حق است جمع مال چرا؟ و اگر عوض آنچه در راه خدا داده شود حق است بخل ورزیدن برای چه؟ و اگر کیفری از آتش هست گناه چرا؟ و اگر مرگ حق است شادی برای چه؟ و اگر نمایان بودن کارها بر خداوند حق است حیله و مکر

برای چیست؟ و اگر گذشتن بر صراط حق است بخود بالیدن برای چه؟ و اگر همه چیز بقضا و قدر الهی است اندوه برای چیست؟
و اگر دنیا فانی است دلبستگی بآن برای چیست؟

✓ عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ إِنَّ لِأَهْلِ التَّقْوَى عِلْمَاتٍ يُعْرِفُونَ بِهَا صِدْقَ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ وَ الْوَفَاءَ بِالْعَهْدِ وَ قِلَّةَ الْفَخْرِ وَ الْبُخْلَ وَ صَلَةَ الْأَرْحَامِ وَ رَحْمَةَ الضُّعَفَاءِ وَ قِلَّةَ الْمُؤَاتَاةِ لِلنِّسَاءِ وَ بَذْلَ الْمَعْرُوفِ وَ حَسْنَ الْخُلُقِ وَ سَعَةَ الْحِلْمِ وَ اتِّبَاعَ الْعِلْمِ فِيمَا يُقَرِّبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنَ مَأَبٍ وَ طُوبَى شَجَرَةٍ فِي الْجَنَّةِ أُصْلُهَا فِي دَارِ رَسُولِ اللَّهِ ص فَلَيْسَ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَ فِي دَارِهِ غُصْنٌ مِنْ أَغْصَانِهَا لَا يَبْنُو فِي قَلْبِهِ شَيْئًا إِلَّا أَتَاهُ ذَلِكَ الْغُصْنُ بِهِ وَ لَوْ أَنَّ رَاكِبًا مُجِدًّا سَارَ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهَا وَ لَوْ أَنَّ غُرَابًا طَارَ مِنْ أُصْلِهَا مَا بَلَغَ أَعْلَاهَا حَتَّى يَبْيَاضَ هَرَمًا إِلَّا فَفِي هَذَا فَارْعَبُوا إِنَّ الْمُؤْمِنَ مِنْ نَفْسِهِ فِي شُغْلٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ إِذَا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ قَرَشَ وَجْهَهُ وَ سَجَدَ لِلَّهِ تَعَالَى ذِكْرَهُ بِمَكَارِمِ بَدَنِهِ وَ يَنَاجِي الَّذِي خَلَقَهُ فِي فَكَاكِ رَقَبَتِهِ إِلَّا فَهَكَذَا فَكُونُوا.
الخصال، ج ۲، ص: ۴۸۴

امام پنجم عليه السلام فرماید که امیر مؤمنان عليه السلام میفرمود برای اهل تقوی نشانه هائیکست که بدان شناخته میشوند: راستگویی، رد امانت، وفای بعهد، کم فخر کردن و کمی (تحمیل خ ب) بخل ورزیدن، صله رحم، ترحم بر ضعیفان، کم انسی با زنان، بخشش و احسان، خوش خلقی، حلم ورزی، پیروی از دانش در عبادات خدا طوبی از آن آن هاست و خوش سرانجامند.
طوبی درختی است در بهشت که بنش در خانه رسول خداست و در خانه هر مؤمنی بدون استثناء یک شاخه ای از شاخه هایش هست هر چه دل آن مؤمن بخواهد و آهنگ آن را بکند آن شاخه بدو میدهد اگر سواری تندروی صد سال در سایه اش راه پیماید از آن بیرون نرود و اگر کلاغی از بن آن پرواز گیرد بالای آن نرسد تا از پیری سخت سپید گردد هلا در این نعمت بیکران رغبت کنید. مؤمن سرگرم خود است و مردم از او در آسایشند چون تاریکی شب او را فرا گیرد روی بر خاک نهد و برای خدای تعالی با شریفترین اندامش سجده کند و با آنکه او را آفریده برای رهائی خود از دوزخ مناجات کند هلا چنین باشید.
شرح-مقصود از شریفترین عضو پیشانی است.

✓ عَنْ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّي لَأَسْتَحِي مِنْ رَبِّي أَنْ أَرَى الْأَخَ مِنْ إِخْوَانِي فَأَسْأَلَ اللَّهَ لَهُ الْجَنَّةَ وَ أَبْخَلَ عَلَيْهِ بِالذِّينَارِ «۵» وَ الدَّرْهَمِ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قِيلَ لِي لَوْ كَانَتْ الْجَنَّةُ لَكَ لَكُنْتُ بِهَا أَبْخَلَ وَ أَبْخَلَ وَ أَبْخَلَ. مصادقة الإخوان ؛ ؛ ص ۶۲

علی بن الحسین عليه السلام فرمود: من از خدای خود شرم میبرم که یکی از برادرانم را ببینم و از خدا برای وی بهشت بخواهم ولی از دینار و درم هم بر وی دریغ کنم روز قیامت که شود بمن خواهند گفت که اگر بهشت از آن تو می بود بیشتر بآن بخل می ورزیدی.

✓ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْبَخِيلُ مَنْ بَخَلَ بِمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ. معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۴۶

حضرت کاظم علیه السلام فرمود: «بخیل» شخصی است که با سرسختی از پرداختن آنچه که خدا بر وی واجب نموده است خودداری کند.

✓ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْبَخِيلُ مَنْ بَخَلَ بِالسَّلَامِ معانی الأخبار ؛ النص ؛ ص ۲۴۶

امام صادق علیه السلام فرمود: «بخیل» کسی است که از سلام دادن به دیگری خودداری کند.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْبَخِيلُ حَقًّا مَنْ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ. معانی الأخبار؛ النص؛ ص ۲۴۶

پیامبر خدا فرمود: کسی که نام من نزد او برده شود و بر من صلوات نفرستد، بخیل واقعی است.

✓ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا عَلِيُّ لَا تُشَاوِرْ جَبَانًا فَإِنَّهُ يُضَيِّقُ عَلَيْكَ الْمَخْرَجَ وَ لَا تُشَاوِرِ الْبَخِيلَ فَإِنَّهُ يَقْصُرُ بِكَ عَنْ غَايَتِكَ وَ لَا تُشَاوِرْ حَرِيصًا فَإِنَّهُ يُزَيِّنُ لَكَ شَرَّهَا وَ اعْلَمْ يَا عَلِيُّ أَنَّ الْجُبْنَ وَ الْبُخْلَ وَ الْحَرِصَ غَرِيضَةٌ وَاحِدَةٌ يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ عِللُ الشَّرَائِعِ؛ ج ۲؛ ص ۵۵۹

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: ای علی با ترسو مشورت مکن زیرا مورد درآمد و روزی را بر تو تنگ می کند و با بخیل و آزمند به شور منشین به خاطر آنکه تو را از مقصد و هدفت باز می دارد و حریص را مشاور خود قرار مده و زیرا سوء و زشتی عاقبت کار را از نظرت محو کرده و آن را مزین می نماید. ای علی بدان که ترس و بخل و حرص یک غریزه و طبیعت بوده که جامع آنها سوء ظن می باشد.

✓ وَ قَالَ ﷺ الْبُخْلُ عَارٌ وَ الْجُبْنُ مَنْقَصَةٌ وَ الْفَقْرُ يُخْرِسُ الْفَطِنَ عَنْ [حَاجَتِهِ] حَاجَتِهِ وَ الْمَقِلُّ غَرِيبٌ فِي بَلَدَتِهِ نَهج البلاغه (للسبحة صالح)؛ ۳؛ ص ۴۶۹

آن حضرت فرمود: آن که طمع را شعار خود نمود نفسش را خوار ساخت، و کسی که سختی خود را فاش کرد راضی به پستی شد، و آدمی که زبانش را بر خود امارت داد بی مقدار گشت

✓ وَ قَالَ ﷺ خِيَارُ خِيَارِ خِيَالِ النِّسَاءِ شِرَارُ خِيَالِ الرِّجَالِ الزَّهْوُ وَ الْجُبْنُ وَ الْبُخْلُ فَإِذَا كَانَتِ الْمَرْأَةُ مَزْهُوَّةً نَهج البلاغه (للسبحة صالح)؛ ۲۳۴؛ ص ۵۰۹

و آن حضرت فرمود: بهترین خصلت های زنان بدترین خصلت های مردان است: کبر، بخل، ترس. هرگاه زن دارای کبر باشد جز در برابر شوهر سر فرود نیاورد. و چون بخیل باشد مال خود و شوهرش را حفظ کند. و وقتی ترسو باشد از هر چه به او روی آرد دوری نماید

✓ وَ قَالَ ﷺ الْبُخْلُ جَامِعٌ لِمَسَاوِي الْعُيُوبِ وَ هُوَ زِمَامٌ يُقَادُ بِهِ إِلَى كُلِّ سُوءٍ نَهج البلاغه (للسبحة صالح)؛ ۳۷۸؛ ص ۵۴۳

آن حضرت فرمود: بخل جامع تمام عیب های زشت است، و این خصلت افساری است که آدمی را به سوی تمام

✓ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ الْبُخْلُ عَارٌ وَ الْجُبْنُ مَنْقَصَةٌ كُنْ سَمِحًا وَ لَا تَكُنْ مُبَدِّرًا وَ كُنْ مُقَدِّرًا وَ لَا تَكُنْ مُفْتَرًّا وَ لَا تَسْتَحْيِ مِنْ إِعْطَاءِ الْقَلِيلِ فَإِنَّ الْحَرْمَانَ أَقَلُّ مِنْهُ عَجِبْتُ لِلْبَخِيلِ يَسْتَعْجِلُ الْفَقْرَ الَّذِي هَرَبَ مِنْهُ وَ يَفُوتُهُ الْغِنَى الَّذِي إِيَّاهُ طَلَبَ فَيَعِيشُ فِي الدُّنْيَا عَيْشَ الْفُقَرَاءِ وَ يَحَاسِبُ فِي الْآخِرَةِ حِسَابَ الْأَغْنِيَاءِ الْبُخْلُ جَامِعٌ لِمَسَاوِي الْعُيُوبِ وَ هُوَ زِمَامٌ يُقَادُ بِهِ إِلَى كُلِّ سُوءٍ رَوْضَةُ الْوَاعِظِينَ وَ بَصِيرَةُ الْمُتَعَطِّينِ (ط - القديمة)، ج ۲، ص: ۳۸۵

✓

امیر المؤمنین علی علیه السلام فرموده است، زفتی و تنگ چشمی و ننگ و ترس، کاستی است. بخشنده باش ولی مسرف مباش. میانه رو باش و سختگیر مباش. از بخشیدن اندک آزر مکن، زیرا محروم کردن از آن کمتر است. و فرموده است، شگفت می کنم از بخیل که نسبت به فقر که از آن گریزان است، شتاب می کند و توانگری بی را که جستجو می کند، از دست می دهد. در دنیا چون مستمندان زندگی می کند و در آخرت چون توانگران با او محاسبه می شود. بخل، گرد آورنده همه بدی هاست و لگامی است که با آن به سوی هر بدی کشیده می شو

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّمَاخُ شَجْرَةٌ فِي الْجَنَّةِ أَغْصَانُهَا فِي الدُّنْيَا مَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا قَادَتْهُ إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْبُخْلُ شَجْرَةٌ فِي النَّارِ أَغْصَانُهَا فِي الدُّنْيَا فَمَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا قَادَتْهُ إِلَى النَّارِ

حضرت فرموده اند: بخشش، درختی است در بهشت که شاخه های آن در دنیاست. هر کس به شاخه یی از شاخه های آن چنگ زند، همان شاخه او را به بهشت می کشاند و بخل هم درختی است در دوزخ که شاخه های آن در دنیاست، هر کس به شاخه یی از آن بیاویزد، همان شاخه او را به دوزخ می برد.

✓ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا تُقَارِنُ وَلَا تُوَاخِ أَرْبَعَةَ الْأَحْمَقِ وَالْبَخِيلِ وَالْجَبَانَ وَالْكَذَّابَ أَمَّا الْأَحْمَقُ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيُضِرُّكَ وَأَمَّا الْبَخِيلُ فَإِنَّهُ يَأْخُذُ مِنْكَ وَلَا يُعْطِيكَ وَأَمَّا الْجَبَانُ فَإِنَّهُ يَهْرُبُ عَنْكَ وَعَنْ وَالِدَيْكَ وَأَمَّا الْكَذَّابُ فَإِنَّهُ يَصَدِّقُ وَلَا يُصَدِّقُ

امام باقر علیه السلام فرموده است، با چهار کس نزدیک مشو و برادری مکن، احمق و بخیل و جبان و دروغگو. که احمق هر چند می خواهد به تو سود رساند، ولی زیان می زند. بخیل از تو می گیرد و چیزی به تو نمی دهد. جبان از تو و از پدر و مادر خود می گریزد. دروغگو هم بر فرض که گاهی راست بگوید، او را نمی توان تصدیق کرد

✓ قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَجِبْتُ لِمَنْ يَبْخُلُ بِالدُّنْيَا وَ هِيَ مُقْبِلَةٌ عَلَيْهِ أَوْ يَبْخُلُ بِهَا وَ هِيَ مُدْبِرَةٌ عَنْهُ فَلَا الْإِنْفَاقَ مَعَ الْإِقْبَالِ يَضُرُّهُ وَلَا الْبُخْلُ وَالْإِمْسَاكُ مَعَ الْإِدْبَارِ يَنْفَعُهُ مَشْكَاهُ الْأَنْوَارِ فِي غُرْرِ الْأَخْبَارِ ص ۲۳۱

امام صادق علیه السلام فرمود: تعجب می کنم از کسی که بخل می کند چگونه به دنیا روی می آورد و یا به دنیا بخل می ورزد در صورتی که دنیا از وی رو گردانیده است، انفاق به اقبال دنیا ضرر ندارد و امساک با ادبار سودی نمی رساند.

✓ تَجَنَّبُوا الْبُخْلَ وَ النِّفَاقَ فَهُمَا مِنْ أَدَْمِ الْأَخْلَاقِ تصنیف غرر الحکم و درر الکلم ؛ ۶۵۲۱؛ ص ۲۹۲

دوری کنید از بخیلی و نفاق یعنی موافق نبودن باطن با ظاهر پس آنها از نکوهیده ترین خویهاست.

۳۲. قهر

۳۳. جویا نشدن حال

۳۴. بی انصافی

۳۵. ظاهر سازی

۳۶. عیب جویی

۳۷. گناه کردن به خاطر دوست

۳۸. خُرده گیری

۳۹. خجالت دادن